

การสืบค้นประวัติศาสตร์วัฒนธรรมไทยจีน
อำเภอสันกำแพงจังหวัดเชียงใหม่
A Historical and Cultural Investigation of Tai Khuen
Sankamphaeng District, Chiang mai

พระครูสิทธิปัญญาภรณ์
พระมหาสกล มหาวีโร

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
กระทรวงวัฒนธรรม
ประจำปีงบประมาณ ๒๕๔๗

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการสืบค้นประวัติศาสตร์วัฒนธรรมไทยเงิน อำเภอสันกำแพงจังหวัดเชียงใหม่

คณะวิจัย	สังกัด
๑. พระครูสิทธิปัญญาภรณ์	หัวหน้าโครงการ
๒. พระมหาสกล มหาวิโร	นักวิจัย
๓. พระศักดิ์ชัย จารุณโณ	ผู้ช่วยนักวิจัย
๔. พระณรินทร์ นรินโท	ผู้ช่วยนักวิจัย
๕. พระสันติ สุนทวิโร	ผู้ช่วยนักวิจัย
๖. พระเอม ฉนุทสาโร	ผู้ช่วยนักวิจัย
๗. พระนิรันดร มหาญาโณ	ผู้ช่วยนักวิจัย
๘. พระกิตติศักดิ์ อภิวิฑฒโน	ผู้ช่วยนักวิจัย

สนับสนุนโดย

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม (ส.ว.ช.)

สัญญา์รับอุดหนุนการวิจัยเลขที่ ๔๘ / ๒๕๔๗

การสืบค้นประวัติศาสตร์วัฒนธรรมไทยจีน

อำเภอสันกำแพงจังหวัดเชียงใหม่

พระครูสิทธิปัญญารักษ์

พระมหาสกุล มหาวิโร

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการสืบค้นประวัติศาสตร์วัฒนธรรมไทยจีน ทั้ง ๔ หมู่บ้าน คือ สันกำแพง บ้านทรายมูล บ้านหัวทุ่ง ตำบลทรายมูล และบ้านร่องม่วง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อสืบค้นประวัติศาสตร์ในช่วงระยะเวลา ๘๐ ปี คือตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๗-๒๕๔๗ ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่สามารถสืบค้นหลักฐานข้อมูลได้จากคำบอกเล่าของคนในหมู่บ้านและจากประวัติศาสตร์ที่มีผู้ศึกษาไว้แล้ว เพื่อใช้ในการวิเคราะห์เชื่อมโยงให้เห็นพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิต สังคมและวัฒนธรรมไทยจีนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน มีระยะเวลาศึกษา ๑๘ เดือน คือตั้งแต่ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๗ ถึง เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๕

วิธีดำเนินการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของคณะวิจัยและชาวบ้านร่วมกัน ตั้งแต่การวางแผนดำเนินงานร่วมกัน โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของคณะวิจัยและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคณะวิจัยกับชาวบ้าน โดยใช้เครื่องมือคือ การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง การสังเกต การสนทนากลุ่มและการจัดกิจกรรมปลูกจิตสำนึกกรวัฒนธรรมไทยจีน เป้าหมายของกระบวนการเหล่านี้เพื่อให้ชุมชนเกิดตระหนักรู้ถึงสภาพเหตุการณ์ในอดีตและถ่ายทอดแก่นักวิจัยได้อย่างถูกต้อง เป็นพื้นฐานในการวางแผนการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยจีน การวิจัยได้อาศัยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน ๑๕ คน จากประชากรทั้งหมด ๔ หมู่บ้าน การคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักคัดเลือกโดยชาวบ้านซึ่งเป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเป็นที่เคารพของคนในหมู่บ้าน การเก็บรวบรวมข้อมูลได้จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและข้อมูลจากภาคสนาม ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาและรวบรวม ได้นำมาวิเคราะห์และเรียบเรียงนำเสนอในเชิงพรรณนาพร้อมด้วยแทรกรูปภาพประกอบ

จากการศึกษาวิจัยพบว่า ชาวไทยจีนมีประวัติความเป็นมาร่วมสองร้อยปี เป็นลูกหลานชาวไทยจีนที่ได้อพยพมาจากเชียงตุงประเทศพม่าในยุค “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” จากหลักฐานยืนยันคือวัฒนธรรมประเพณีที่ยังคงสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน วัฒนธรรมประเพณีที่สำคัญ

ได้แก่ประเพณีตานข้าวใหม่เดือนมกราคม ประเพณีปีใหม่มิ่งเดือนเมษายน ประเพณีเลี้ยงผีปู่ย่า
เดือนมิถุนายน ประเพณีเข้าพรรษา นอนวัดจำศีลและออกพรรษา ประเพณีตานหาคคนตาย ประเพณี
จุลกฐิน ประเพณีการตั้งธรรมหลวง ประเพณีการเกิด ประเพณีแต่งงาน ประเพณีการอยู่กรรม
ประเพณีสร้างบ้านใหม่ ประเพณีงานศพ และความเชื่อเรื่องใจบ้าน ส่วนวิถีการดำรงชีวิตยังเป็น
เกษตรกรรม ที่มีการปลูกข้าว หอม กระเทียม ผักต่าง ๆ และพืชสวนที่เป็นไม้ยืนต้น เช่น มะม่วง
ลำไย เป็นต้น การแต่งกายแบบไทยเงินในโอกาสงานประเพณี ส่วนใหญ่วันปกติแต่งกาย
แบบผสมผสานกับคนไทยทั่วไป อาหารการกินของชาวไทยเงินมีลักษณะคล้ายอาหารคนเมือง
เหนือ เช่น แกงผักแว่น น้ำพริกข่าเห็ดนี้้ง และรับประทานข้าวเหนียว

ลักษณะทางสังคมชาวไทยเงินทั้ง ๔ หมู่บ้านมีสังคมการอยู่ร่วมกัน เป็นระบบครอบครัว
และเครือญาติ ที่ยังมีการพึ่งพาอาศัยกัน และภาวะผู้นำที่มีความเข้มแข็งสามารถสร้างกระบวนการมี
ส่วนร่วมให้เกิดแก่ชุมชนได้เป็นอย่างดี ประกอบกับลักษณะทางเศรษฐกิจค่อนข้างดีเพราะส่วนมาก
มีทรัพยากรที่ดิน เป็นของตนเองทำให้ ไม่ต้องเช่าที่ทำกินผลผลิตที่ได้จึงเป็นรายได้ที่พอเพียงแก่
การดำรงชีพ มีเวลาว่างพอที่จะไปทำกิจกรรมช่วยเหลือชุมชน การทำโครงการเสริมสร้างความรู้
และสืบสานวัฒนธรรมพื้นบ้าน กลุ่มสตรีและกลุ่มหนุ่มสาวของชุมชน

ลักษณะทางการศึกษา ชาวไทยเงินกลุ่มนี้ มีพื้นฐานในด้านการศึกษาคือ ทั้งทางปรียัติ
และทางสามัญศึกษา และนอกจากนั้นยังมีการศึกษานอกระบบคือการส่งบุตรหลานเข้ามาบวชเรียน
ต้องเรียนตั้งแต่เป็นขโยม(เด็กวัด) สามเณรและพระภิกษุ การศึกษาทั้งสองระบบส่งเสริมการเรียนรู้
วัฒนธรรมพื้นบ้านผ่านทางพิธีกรรมความเชื่อและประเพณีต่าง ๆ ของชุมชนที่จัดทุกปี ทำให้
ตระหนักถึงคุณค่าและความหมายตลอดจนการปลูกฝังแนวคิดการสืบทอดวัฒนธรรมไทยเงินแก่ลูก
หลานชาวไทยเงินต่อไป

ในด้านกิจกรรมการเรียนรู้ กระบวนการปลูกจิตสำนึกรักท้องถิ่น เป็นกิจกรรมที่มีความ
สำคัญในงานวิจัยเรื่องนี้เป็นอย่างมากเพราะสามารถขับเคลื่อนงานวิจัยให้ก้าวหน้า และดึงชุมชนเข้า
มามีส่วนร่วมในงานวิจัยได้เป็นอย่างดี สามารถเป็นตัวชี้วัดในการมีส่วนร่วมของชาวบ้านที่เข้ามามีส่วน
ร่วมอย่างต่อเนื่อง กิจกรรมการเรียนรู้ กระบวนการปลูกจิตสำนึกรักท้องถิ่นประกอบด้วยกิจกรรม
หอมผญาชุมชนเพื่อพัฒนาประวัติศาสตร์วัฒนธรรมไทยเงิน กิจกรรมย้อนรอยอดีตถิ่นกำเนิดไทย
เงิน ณ เมืองเชียงตุง ประเทศพม่า และกิจกรรมงานสืบสานวัฒนธรรมไทยเงิน ๒ เมษายน
๒๕๔๘ และผลจากการทำวิจัยครั้งนี้ทำให้เกิด ความเคลื่อนไหวของชุมชน กล่าวคือ คนภายใน
ชุมชนมีส่วนร่วมในการกิจกรรมมากขึ้น ส่วนภายนอกชุมชนมีการจัดตั้งหอวัฒนธรรมไทยเงินขึ้น
ในหมู่บ้านใกล้เคียง

**A Historical and Cultural Investigation of Tai Khuen
Sankamphaeng District, Chiang mai**

Phra Khru Sitthipanyaporn
Phra Maha Sakul Maha Weero

Abstract

This investigation was conducted at four Tai Khuen villages in Sankamphaeng District of Chiang Mai Province. The objective was to investigate the 80-year history of the Tai Khuen group from 1924 to 2004 from oral accounts of the villagers and historical records in order to analyze the development and changes of the group's way of life, society and culture. The investigation took 18 months from May 2004 to October 2005.

This qualitative research focused on the participation of villagers and the research team from the start with an emphasis on a collective learning process and good relationship between the two parties. The research instruments included unstructured interview, observation, focus group and cultural awareness activities of the group. The ultimate aim was of these processes was to encourage the villagers to recollect past events and accurately tell them to the research team, on which the foundation of cultural preservation could be based. There were 19 key informants selected from those who were well respected and knowledgeable. Data were collected from documents, related studies and field investigation and they were analyzed and presented descriptively with pictures.

It was found from the investigation that the history of Tai Khuen dated back over two centuries and they migrated from Keng Tung, Mynmar, during the period known as Kep Phak Sai Sa, Kep Kha Sai Muang or City Formation, as shown from current cultural and traditional practices and evidences, such as, new rice merit-making, royal dhama or the belief in Village Heart. Their ways of life are still related to agriculture, growing rice, vegetables and fruits. Traditional costumes are worn only on special events and their foods were similar to those of northern Thai people with glutinous rice as the mainstay.

The social circumstances of the four Khuen villages were family and kin-oriented with strong leadership, facilitating good interactions among community members. This was coupled with a robust local economy, since land ownership was the norm, contributing to sufficient livelihood. Thus community members had enough free time to organize cultural preservation and other related activities led by women and youth groups.

In terms of education, they were well educated, worldly and religiously. Children were ordained to become novices and monks, promoting their ethnic culture through religious ceremonies and traditional rites. These cultural activities raised awareness of and cultivated the concept of cultural preservation among young Tai Khuen.

With regard to learning activities, the process of cultivating cultural awareness was the focus of this investigation because it could advance the research and attract community members to participate, which indicated continual participation of the villagers. Learning activities to raise their awareness included folk wisdom collection to develop cultural history of Tai Khuen, tracing the origin of Tai Khuen at Keng Tung in Myanmar, and Tai Khuen cultural preservation, which took place on April 2, 2005. One result of this research was that there was a mobilization of cultural awareness within the communities with more members taking part in the activities. Externally, a Tai Khuen Cultural Center was established in a neighboring village.

กิตติกรรมประกาศ

โครงการสืบค้นประวัติศาสตร์วัฒนธรรมไทยเงินอำเภอสันกำแพงจังหวัดเชียงใหม่ สำเร็จลงได้เพราะการใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือในการพัฒนางานวิจัย พัฒนาทีมงานนักวิจัยและเครือข่าย นักวิจัยฝึกหัดได้ค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตนเองและชุมชนที่เป็นแหล่งเรียนรู้ ทั้งนี้เพราะกรอบแนวคิดการบริหาร การจัดการวิจัยภายใต้ความเห็นชอบของ ส.ว.ช.

ในส่วนของการทำงานในพื้นที่ ขออนุโมทนาพระภิกษุ สามเณรวัดสันกำแพงปลาทุกรูปที่สนองงาน ได้อย่างดียิ่ง ตลอดถึงคุณพ่อแสวง ปูอินตะ แม่ครูอุสาห์ ปูอินตะ พ่อครูไสว แม่ครู อำพร สุปรีย์ธรรม พ่อหนานมี ใจมูล คุณแม่บัวผัน อินโปธา คุณแม่จันทร์เพ็ญ ทากำเหน็ด พ่อหลวงสว่าง เชื้อสะอาด คุณเสนีย์ คุณฉิมมพร แก้วกล้า คุณแม่มุกดา สุระวงศ์ คุณแม่ประมวล ชัดิมงคล ซึ่งเป็นผู้รู้ท้องถิ่นและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักทุกท่าน

ขออนุโมทนาศรัทธาประชาชนชาวไทยเงินบ้านสันกำแพงปลา บ้านหัวทุ่ง บ้านทรายมูล บ้านร่องม่วงม้า นับเป็นจำนวนหลายร้อยคน ที่กรุณาอำนวยความสะดวกให้ความร่วมมือสนับสนุนการสืบค้นประวัติศาสตร์ไทยเงิน อำเภอสันกำแพงอย่างละเอียดทุกแง่มุมด้วยความเสียสละทั้งแรงกาย แรงใจ แรงทรัพย์ สติปัญญาอยากที่จะสืบเสาะ เป็นพลังมวลชนในเชิงสร้างสรรค์เป็นความสามัคคีที่น่าประทับใจเป็นอย่างยิ่ง

ในส่วนของนักวิชาการที่กรุณาให้ข้อสังเกต แนะนำการสืบค้นข้อมูลจนสำเร็จลงด้วยดี ขออนุโมทนา ผ.ศ. จินตนา มัชฌมบุรุษ อาจารย์เรณู อรรถฐาเมศร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ดร.ศรีบุญ จงวุฒิเวศย์ ดร.มาเรียม นิลพันธุ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร อาจารย์ชูพินิจ เกตุมณี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พระมหาพิระพงษ์ พลวิโร สถาบันโพธิยาลัย พระอธิการวิระเดช สุนติกโร เจ้าอาวาสวัดช้างค้ำ คุณสุรชัย จงรักษ์ นายอำเภอสันกำแพง คุณแม่สถาพร พรหมศรี และอีกหลายท่านที่ผู้วิจัยมิได้กล่าวนามไว้ในที่นี้

พระครูสิทธิปัญญาภรณ์

พระมหาสกุท มหาวิโร

และคณะวิจัยวัดสันกำแพงปลา

๒๓ สิงหาคม ๒๕๔๘

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
บทที่ ๑ บทนำ	
หลักการและเหตุผล	๑
วัตถุประสงค์ในการวิจัย	๑
คำถามหลักในการวิจัย	๑
ผลที่ได้รับจากการวิจัย	๒
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๒
บทที่ ๒ ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	
ประวัติวัฒนธรรมไทยเงิน	๓
ระเบียบวิธีวิจัย : การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	๓
บทที่ ๓ การดำเนินการวิจัย	
ระเบียบวิธีวิจัย	๕
ขอบเขตการวิจัย	๑๐
วิธีการดำเนินการวิจัย	๑๐
บทที่ ๔ ผลการวิจัย	
ตอนที่ ๑ บริบทของชุมชน	๒๕
- การก่อตั้งชุมชน	๒๕
- ลักษณะภูมิประเทศ	๓๐
- ลักษณะภูมิอากาศ	๓๒
- จากลุ่มน้ำเงินสู่ลุ่มน้ำปิง	๓๒

สารบัญต่อ

	หน้า
ตอนที่ ๒ ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมไทยจีน	๕๒
- ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อและศาสนา	๕๒
- ลักษณะทางสังคม	๖๘
- ลักษณะทางเศรษฐกิจ	๗๐
- ด้านการศึกษา	๘๒
ตอนที่ ๓ กิจกรรมการเรียนรู้ กระบวนการปลูกจิตสำนึกรักท้องถิ่น	๘๔
- กิจกรรมสอมนพญาชุมชนเพื่อพัฒนาประวัติศาสตร์วัฒนธรรมไทยจีน	๘๕
- กิจกรรมสอมนพญาครั้งที่ ๒	๘๘
- กิจกรรมย้อนรอยอดีตถิ่นกำเนิดไทยจีน ณ เมืองเชียงตุง ประเทศพม่า	๙๐
- กิจกรรมงานสืบสานวัฒนธรรมไทยจีน ๒ เมษายน ๒๕๔๘	๙๔
ตอนที่ ๔ ความเคลื่อนไหวของชุมชน	๑๑๓
- ความเคลื่อนไหวภายในชุมชน	๑๑๓
- ความเคลื่อนไหวภายนอกชุมชน	๑๑๕
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	
สรุปผลการวิจัย	๑๑๖
อภิปรายผล	๑๑๘
ข้อเสนอแนะ	๑๒๕
บรรณานุกรม	๑๒๗
ภาคผนวก	๑๒๘
- รายชื่อผู้ให้ข้อมูลหลัก	๑๒๙

บทที่ ๑

บทนำ

หลักการและเหตุผล

ไทยเงินเป็นชาติพันธุ์หนึ่งที่อาศัยอยู่ใน อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นกลุ่มที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม อาทิ ภาษา การแต่งกาย อาหาร วิถีชีวิตความเป็นอยู่ คติธรรมการดำเนินชีวิต เป็นต้น ซึ่งเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมเหล่านี้ได้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่น แต่ในภาวะปัจจุบัน โลกเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว กระแสวัฒนธรรมทางตะวันตกไหลบ่าท่วมทับวัฒนธรรมไทยเงินดั้งเดิม ทำให้กระแสวัฒนธรรมไทยเงินเดิมถูกคุกคามไปและวัฒนธรรมบางอย่างได้หายไปแล้วจากวิถีชีวิต เมื่อรากเหง้าของวัฒนธรรมได้ถูกตัดขาดไปเช่นนี้ทำให้ไม่มีผู้สืบทอดทางวัฒนธรรม หากปล่อยให้ภาวการณ์เช่นนี้เกิดขึ้น โดยคนในชุมชนไม่ลุกขึ้นมาแก้ไขต่อไปในอนาคต ความเป็นไทยเงิน คงมีแต่ชื่อให้ลูกหลานเรียกเท่านั้น ดังนั้นการที่จะรักษาเอกลักษณ์ของตนเองไว้ได้นั้น คนไทยเงินต้องเริ่มหันมองรากเหง้าของตนเอง และศึกษาประวัติศาสตร์ของตนด้วยตนเอง

จากปัญหาดังกล่าว จึงทำให้คณะผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาในวัฒนธรรมไทยเงินโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสืบค้นประวัติศาสตร์วัฒนธรรมไทยเงินช่วง ๘๐ ปี ตั้งแต่ พ.ศ.๒๔๖๗ – ๒๕๔๗ จากเอกสารและการจัดกิจกรรม การสังเกตและการสัมภาษณ์ และเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนและเกิดสำนึกรักท้องถิ่นในวัฒนธรรมของตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มของเยาวชนรุ่นใหม่ผู้ที่จะสืบทอดวัฒนธรรมของตนเอง จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรู้รากเหง้าความเป็นมาของตนเอง

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

๑. เพื่อสืบค้นประวัติศาสตร์วัฒนธรรมไทยเงินบ้านสันกำแพง ปลา บ้านทรายมูล บ้านหัวทุ่ง บ้านร้องม่วงม้า อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

คำถามหลักในการวิจัย

๑. ชาวไทยเงินสะท้อนอัตลักษณ์ในการปรับตัวอย่างไรเพื่อให้ได้จิตสำนึกรู้ทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรมและมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนด้วยคนในชุมชน

ผลที่ได้รับจากการวิจัย

๑. มีข้อมูลหลักฐานประวัติศาสตร์วัฒนธรรมไทยเงินซึ่งเป็นประวัติศาสตร์ของคนในชุมชนและเขียนโดยคนในชุมชนเอง
๒. ได้พัฒนานักวิจัยท้องถิ่นให้สามารถศึกษาข้อมูลและทำวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในเรื่องราวของท้องถิ่นตนเอง

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑. ชุมชนไทยเงินบ้านสันกำแพงปลาและกลุ่มเครือข่ายเกิดจิตสำนึกรักท้องถิ่นมีความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของตนเองและมีความสมานฉันท์ในกลุ่มเครือข่ายไทยเงิน
๒. โรงเรียนมีฐานข้อมูลประวัติศาสตร์วัฒนธรรมไทยเงิน เพื่อสร้างหลักสูตรการเรียนรู้ท้องถิ่นได้
๓. เป็นข้อมูลปฐมภูมิหลักฐานทางประวัติศาสตร์ซึ่งเป็นประโยชน์สำหรับผู้สนใจศึกษาในอนาคตข้างหน้า

บทที่ ๒

ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ประวัติวัฒนธรรมไทยเงิน

ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องประวัติศาสตร์วัฒนธรรมไทยเงินครั้งนี้ เพื่อเป็นกรอบในการสืบค้นประวัติศาสตร์วัฒนธรรมไทยเงินบ้านสันกำแพง บ้านทรายมูล บ้านหัวทุ่ง และบ้านร้องม่วงม้า อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้คนในท้องถิ่นได้สำนึกถึงประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของตนเองและมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัฒนธรรมด้วยกัน เพื่อให้การศึกษาวิจัยบรรลุดังประสงค์ดังกล่าว คณะผู้วิจัยจึงได้ศึกษา ค้นคว้า เอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ที่มีศึกษาไว้แล้ว

ไทยเงิน คือชนชาวไทยเผ่าหนึ่งซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่เหนือเขตแดนของประเทศไทยในบริเวณที่เรียกว่าแคว้นเชียงตุง เขตประเทศพม่า เมืองหลวงหรือราชธานีของแคว้นนี้เรียกว่า เมืองเชียงตุง เช่นเดียวกัน คำว่าเชียงตุงมาจากชื่อหนองน้ำขนาดใหญ่ที่อยู่ใจกลางเมืองคือ หนองตุง สมัยศึกดาบรพน้ำหนองตุงเอ่อล้นขึ้นท่วมบ้านท่วมเมืองจนชาวบ้านอยู่ไม่ได้ และมีญาติคนหนึ่งชื่อว่า ตุงคฤาณี ได้ใช้อิทธิฤทธิ์ของไม้ขี้กาย หรือไม้เท้าของฤาษีขุดพื้นดินจนเป็นลำแม่น้ำระบายน้ำจากหนองตุงให้ไหลย้อนไปทางทิศเหนือ แล้วค่อยไหลลงทางทิศใต้ มีชื่อว่า แม่น้ำขึ้น สาเหตุที่เรียกว่าขึ้นเพราะในเอเชียอาคเนย์แม่น้ำใหญ่ทุกสาย เช่น แม่น้ำโขง แม่น้ำโขง แม่น้ำโขง จะไหลลงทางใต้ แต่ที่แปลกในเมืองเชียงตุงมีแม่น้ำสายหนึ่งไหลขึ้นไปทางทิศเหนือ คือ แม่น้ำขึ้น ชนชาติที่อาศัยอยู่ริมฝั่งแม่น้ำขึ้น จึงเรียกว่า “ชาวขึ้น” ตามสำเนียงภาษาไทยกลางจึงกลายเป็น “ชาวเงิน” (ทวี สุวรางปัญญางกูร, ๒๕๒๗ : ๖-๗) ชาวไทยเงินหรือไทจีนนับเป็นชนชาติไทดั้งเดิมอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งมีรากฐานทางอารยธรรมที่เข้มแข็งมั่นคง และเป็นตัวของตัวเองมาช้านาน โดยมีศูนย์กลางอยู่ในเมืองเชียงตุง หัวเมืองใหญ่ทางตะวันออกของที่ราบสูงฉานเป็นนครรัฐที่รุ่งเรืองโดดเด่นเทียบเคียงกับเชียงรุ่งของชาวไทลื้อสิบสองพันนา และเชียงใหม่แห่งล้านนาไทย ในอดีตเชียงตุงเป็นเมืองหรือรัฐที่มีเอกราชปกครองโดยเจ้าฟ้า สืบเนื่องจากเป็นเมืองขนาดเล็กจึงได้กลายเป็นประเทศราชของอาณาจักรล้านนาบ้าง พม่าบ้าง ปัจจุบันปกครองโดยรัฐบาลพม่า (ธีรภาพ โลหิตกุล, ๒๕๓๘ : ๓๗)

เชียงตุงมีประชากรหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ ไทยเงิน ไทใหญ่ ไทลื้อ ชาวจีน ชาวป่อง ชาวแอ่น อาข่า ลาฮู ลีซอ ปะกาเกอญอ และชาวละว้า ในจำนวนประชากรทั้งหมดไทยเงิน ซึ่งเป็นชนพื้นเมืองของเชียงตุงมีจำนวนมากเป็นอันดับหนึ่งคือประมาณหนึ่งล้านคน รองลงมาได้แก่ ไทใหญ่ ชาวไทยเงินยังได้จัดให้เป็นกลุ่มเชื้อชาติไทตระกูลภาษาไต-กะไต

(tai – kadai language family) และอยู่ในกลุ่มไต (tai) สาขาตะวันออกเฉียงใต้ (ธีรภาพ โลหิตกุล, ๒๕๓๘ : ๓๗)

ชาวไทยเงินมีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายในเรื่องอาหารการกิน ส่วนมากใช้พืชผักพื้นบ้านมาประกอบอาหาร อาหารของชาวไทยเงินนั้นมีลักษณะคล้ายกับอาหารของชาวไทยล้านนาเป็นส่วนใหญ่ เช่น รับประทานข้าวเหนียว รวมทั้ง ข้าวซอย ข้าวเงี้ยว ข้าวเส้น (ขนมจีน) ถั่วเน่าเค็ม (ถั่วเหลืองหมักทำเป็นแผ่นตากแห้ง) แทนกะปิ หรือปลาร้า เป็นต้น ผู้คนต่างบ้านต่างเมือง ซึ่งเข้าไปเที่ยวเมืองเชียงตุง จะมีความประทับใจตลาดเมืองเชียงตุงมากโดยเฉพาะภาคเช้ามีผักผลไม้ อาหารสำเร็จรูปที่เป็นของพื้นเมืองซึ่งไม่มีกะทิเป็นส่วนประกอบให้เลือกซื้อกินมากมาย ราคาไม่แพง เช่น ดอกเพกาทอด น้ำเมี่ยง น้ำผัก ใส่อั่ว แกงฮังเล เป็นต้น (สรวิศ อ่องสกุล, ๒๕๓๕ : ๑๕๕)

บ้านของชาวไทยเงินจะเป็นการก่อสร้างที่เรียบง่าย และสวยงามเป็นอย่างยิ่ง เดิมชาวไทยเงินนิยมสร้างบ้านชั้นเดียวได้สูง ใช้ก้อนหินขนาดใหญ่รองเสาบ้านเพื่อป้องกันปลวก และความชื้น มีบริเวณที่เป็นชานบ้าน ซึ่งมีประโยชน์ใช้สอยสามส่วน คือ ส่วนที่เป็นที่นั่งเล่นและรับประทานอาหาร ส่วนครัว และส่วนที่ตากพืชผลทางการเกษตร ภายในบ้านจะมีหนึ่งหรือสองห้องนอน แล้วแต่ความจำเป็น มุมหนึ่งของบ้านจะทำหิ้งบูชา (หิ้งพระ) หลังคาบ้านของชาวไทยเงินมักสร้างสอบต่ำและนิยมสร้างกาแลหรือแป๊ะไว้ที่ส่วนบนของหน้าจั่วเพื่อความเป็นสิริมงคล (พระอธิการอนันต์ อาทิตฺตฺมฺ โม, ๒๕๔๑ : ๖)

ชาวไทยเงินมีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง คือมีขนบธรรมเนียม ประเพณี ภาษาดำเนินการประจำเผ่า และมีสิ่งหนึ่งที่มีความสำคัญต่อวัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวไทยเงินก็คือ พระพุทธศาสนา เชียงตุงเป็นเมืองแห่งพระพุทธศาสนาและมีสมณนามว่าเมืองร้อยวัด ในตัวเมืองเชียงตุง มีวัดถึง ๔๔ วัดซึ่งเป็นวัดของชาวไทยเงินจำนวน ๓๓ วัด นอกนั้น เป็นวัดของชาวพม่า แต่ละวัดจะมีสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมที่งดงามน่าสนใจ เป็นการผสมผสานศิลปะแบบล้านนาไทย รัฐบาลและพม่ารวมกัน (พระอธิการอนันต์ อาทิตฺตฺมฺ โม, ๒๕๔๑ : ๕) การร่วมศาสนกิจในรูปแบบประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวไทยเงินมีความเชื่อว่าจะน้อมนำมาซึ่งสวัสดิมงคลทั้งส่วนตัว ครอบครัว และญาติมิตร ซึ่งความเชื่อนี้นำไปสู่การร่วมกันทำกิจกรรมทางศาสนาที่พร้อมเพรียงกัน มีความสามัคคี และเป็นระเบียบเรียบร้อย ประเพณีที่ชาวไทยเงินยังยึดถือปฏิบัติกัน เช่น ประเพณีการสร้างบ้านใหม่ เมื่อชาวไทยเงินสร้างบ้านใหม่เสร็จแล้ว จะต้องมีการสวดถอน บางคนสวดถอนก่อนปลูกบ้านก็มี บางคนปลูกบ้านเสร็จเรียบร้อยแล้วสวดถอนก็มี แล้วแต่สะดวก ส่วนมากผู้ที่สร้างบ้านใหม่ เมื่อสร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว มักจะสวดถอนตอนเย็นรุ่งเช้าก็จะทำบุญบ้านใหม่ มีพิธีสืบชะตาและสวดมนต์พร้อมทั้งฉลองบ้านใหม่ ประเพณีการสืบชะตาเมือง พิธีสืบชะตาเมืองซึ่งหมายถึงการสะเดาะเคราะห์ต่ออายุเมือง เพื่อเป็นสิริมงคลแก่บ้านเมืองและประชาชนให้อยู่เย็น

เป็นสุข ในอดีตจะต้องทำพิธีในหอหลวงของเจ้าฟ้าทุก ๆ ปี แต่ในปัจจุบันทำพิธีกัน ณ วัดราชฐาน หลวงหัวข่งซึ่งตั้งอยู่ใจกลางเมืองเชียงตุง เป็นต้น

สำหรับการศึกษาของชาวไทเขินในเชียงตุงมีคติความเชื่อว่า การอนุญาตให้บุตรหลานเพศชายบรรพชาเป็นสามเณรแล้วจะได้บุญมาก ซึ่งนอกจากจะเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนพระพุทธศาสนาแล้วยังเป็นการทำให้เด็กชายชาวไทเขินได้มีโอกาสทางการศึกษามากยิ่งขึ้น ผลจากการส่งบุตรหลานบรรพชายังทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างมาก โดยเฉพาะการศึกษาเรียนรู้ในเรื่องของพระพุทธศาสนาและภาษาไทเขิน ซึ่งทั้งคนรุ่นใหม่ และคนแก่ต่างสามารถอ่านและเขียนภาษาเขินได้รวมทั้งเขียนวรรณกรรมไทเขินได้เป็นอย่างดี (อนาโตล โรเจอร์ เป็ลติเยร์, ๒๕๓๑ : ๑๐)

ในด้านภาษาและวรรณกรรมของชาวไทเขินในแคว้นเชียงตุง ยังคงใช้อักษรไทเขินในชีวิตประจำวัน และพระสงฆ์ก็ใช้อักษรไทเขินในการเขียนธรรมลงในคัมภีร์ใบลานหรือพับสา และปัจจุบันยังมีโรงพิมพ์หนังสือภาษาไทเขิน คือโรงพิมพ์เขมรัฐ ชาวไทเขินยังสามารถออกแบบประดิษฐ์เครื่องพิมพ์ดีดอักษรไทเขินใช้เอง (ทวี สว่างปัญญางกูร, ๒๕๒๗ : ๘) ส่วนคนรุ่นใหม่จะต้องเรียนภาษาพม่าเป็นภาษาที่หนึ่ง เรียนภาษาไทเขินและภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สอง สำหรับชาวไทเขินรอบนอกเมืองเชียงตุงนั้นยังคงใช้ภาษาไทเขินเป็นภาษาที่หนึ่ง มีการเรียนการสอนภาษาไทเขินในชั้นประถมศึกษาและมีการตีพิมพ์หนังสือต่าง ๆ ด้วยอักษรไทเขิน ภาษาไทเขินอยู่ในกลุ่มภาษาตระกูลไต ซึ่งใกล้เคียงกับภาษาไทยวนของล้านนาและไทลื้อของสิบสองพันนา ชาวไทเขินมีความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมของตน และรักษาไว้เป็นอย่างดี ในส่วนของวรรณกรรมท้องถิ่นนั้น เป็นที่สนใจสำหรับนักวิจัย นักวิชาการทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ แต่ยังไม่มีการศึกษาอย่างละเอียดอาจเป็นเพราะขาดเอกสารและหลักฐานในการค้นคว้าการศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นของไทเขินทำให้ผู้เรียนมีความรู้ทางด้านวรรณกรรมล้านนาเพิ่มขึ้น เพราะวรรณกรรมทั้งสองมีความคล้ายคลึงกันเป็นอย่างมาก ทั้งในด้านเนื้อหาและวิธีการแต่ง เช่น คำวาทธรรม คำวาทขอ เป็นต้น และวรรณกรรมของชาวไทเขินได้ถูกนำมาเผยแพร่โดยปริวรรตให้เป็นภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส โดยอนาโตล โรเจอร์ เป็ลติเยร์ (Anatole – Roger Peltier, ๒๕๓๖ : ๑-๒) เรื่องที่ปริวรรตได้แก่ วรรณกรรมไทเขิน (๑๙๘๗) แบบเรียนภาษาไทเขิน (๑๙๘๖) อलगเจ้าสามลอ (๒๕๓๑) ปทุมมุกขะ (๒๕๓๒) สุชะวันณะวัพลวง (๒๕๓๖) คำวาทลอนขอเชียงตุง (๒๕๓๗)

ชาวไทเขินเมืองเชียงตุงอพยพเข้าสู่ประเทศไทยตามข้อสันนิษฐานของนักวิชาการประวัติศาสตร์ กล่าวว่าในรัชสมัยพระเจ้ากาวิละครองเมืองเชียงใหม่ได้รวบรวมกำลังขับไล่พม่าออกไปแล้วบ้านเมือง กลายเป็นเมืองร้างเพราะประชาชนหลบหนีภัยสงครามไปอยู่ตามป่าเขาบ้าง หรือถูกกวาด

ดื้อนไปอยู่ที่ อื่น ๆ บ้าง ด้วยปัญหานี้เองทำให้พระเจ้ากาวิละจำต้องหยุดยั้งอยู่ที่เวียงป่าซางถึง ๑๔ ปี เพื่อรวบรวมกำลังไพร่พลก่อนที่จะมาตั้งเชียงใหม่ให้เป็นเมืองหลวงได้อีกครั้งหนึ่ง (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๓๘ : ๑๒๖) ซึ่งไกรศรี นิมนานเหมินทร์ (๒๕๒๔ : ๒๒๑) กล่าวว่า การตั้งบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยในเชียงใหม่และจังหวัดอื่น ๆ ในภาคเหนือ นั้นเป็นไปตามนโยบาย “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” ของพระเจ้ากาวิละซึ่งได้ส่งกองทัพล้านนาออกไปเกลี้ยกล่อมชักจูงให้ประชาชนกลับมายังถิ่นเดิมของตน ดังคำประกาศของพระยาอุปราชาธรรมลังกาว่า “ลัวะหื้อออกมาแบ่งไซ่ ไทหื้อออกมาแบ่งนา” และการทำสงครามเพื่อกวาดต้อนเอาไพร่พลและครอบครัวจากเมืองต่าง ๆ เช่น ในปี พ.ศ. ๒๓๔๗ นั้นพระยาอุปราชาธรรมลังกายกกองทัพไปตี เมืองยอง เมืองยู่ เมืองหลวย เมืองกาย เมืองเลน เมืองเชียงขวาง เมืองวะ เมืองลวง เมืองหุน เมืองแจ เมืองฮาย เมืองเชียงเจิง เมืองท่าล่อ เมืองพาน เมืองม้า เมืองลำ เมืองวัง เมืองมาง เมืองขวง เมืองถาด เมืองขางและเมืองสูง (สงวน โชติสุขรัตน์, ๒๕๑๔ : ๔๘๔) กวาดต้อนไพร่พลมาตั้งบ้านเมือง แยกย้าย ไปตั้งถิ่นฐานในท้องที่ตำบลต่าง ๆ ในอำเภอเมือง อำเภอสันทราย อำเภอดอยสะเก็ด อำเภอสันกำแพงของจังหวัดเชียงใหม่และท้องที่จังหวัดใกล้เคียงโดยชุมชนเหล่านั้นยังคงรักษาชื่อบ้านเดิมของตนเอาไว้ (สงวน โชติสุขรัตน์, ๒๕๑๒ : ๑๘๖) ส่วน ฮอลท์ ฮอลเลท (Holt Hallett อังจาก รัตนพร เศรษฐกุล และคณะ, ๒๕๒๗ : ๒) กล่าวว่าในปี พ.ศ. ๒๓๘๐ ประชากรส่วนใหญ่ของเชียงใหม่มาจากเมืองเชียงตุง เมืองยอง เมืองเชียงแสน และเมืองอื่น ๆ ทางเหนือ ซึ่งเป็นเมืองขึ้นของเมืองอังวะ รวมแล้วมีจำนวนมากกว่าสองในสามของประชากรทั้งหมด เมื่ออพยพเข้าสู่เชียงใหม่แล้วชาวไทยเงินก็ได้กระจายไปตั้งบ้านเรือนทั่วจังหวัดเชียงใหม่ส่วนมากจะอยู่ในเขตนอกเมืองเชียงใหม่ เช่น อำเภอสันกำแพง อำเภอดอยสะเก็ด อำเภอสันทราย อำเภอสันป่าดง เป็นต้น (สุพิน ฤทธิ์เพ็ญ, ๒๕๔๑ : ๗๖) เพราะฉะนั้นชาวไทยเงินบ้านสันกำแพง บ้านทรายมูล บ้านหัวทุ่ง และบ้านร่องม่วงมาเป็นชาวไทยเงินที่อาศัยอยู่ในพื้นที่มายาวนานจึงน่าจะเป็นกลุ่มชาวไทยเงินที่อพยพเข้าสู่ประเทศไทยในยุคนั้น ต่อมาเมื่อบรรพบุรุษชาวไทยเงินได้มาอาศัยอยู่ในประเทศไทยแล้วจึงต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ซึ่งมีผลให้ประเพณีวัฒนธรรมไทยเงินที่มีอยู่ในประเทศไทยอาจมีความแตกต่างจากประเพณีวัฒนธรรมไทยเงินที่เชียงตุง

จากการทบทวนวรรณกรรมดังกล่าวเป็นการศึกษาวัฒนธรรมไทยเงินในประเด็นที่แตกต่างกันออกไป คือกล่าวถึง ถิ่นกำเนิดไทยเงิน ประวัติการย้ายถิ่นจากเมืองเชียงตุงสู่เชียงใหม่ วิถีชีวิตการทำมาหากิน ประเพณีและพิธีกรรม และภาษาและวรรณกรรมซึ่งการศึกษาเหล่านี้ยังเป็นการศึกษาโดยคนภายนอกวัฒนธรรมไทยเงิน แต่ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยและคณะได้มุ่งศึกษาในส่วนที่แตกต่างออกไปคือการศึกษาการใช้อัตลักษณ์และการปรับตัวของชาวไทยเงินทั้ง ๔ หมู่

บ้าน คือบ้านสันกำแพงปลา บ้านทรายมูล บ้านหัวทุ่ง และบ้านร่องม่วงมาโดยเน้นการศึกษาแบบมีส่วนร่วมทั้งผู้วิจัยคณะวิจัยและคนในชุมชน

ระเบียบวิธีวิจัย : การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

สุริยา วีรวงศ์ (๒๕๔๗) ได้กล่าวถึงวิธีการและเทคนิคของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโดยให้ความหมายของคำว่า “การมีส่วนร่วม” ว่ามีความหลากหลายและหลายมิติ อาทิ มุมมองของนักวิจัยรัฐศาสตร์ “การมีส่วนร่วม” คือการที่ประชาชนได้ไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งหรือการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการเมืองและหรือการวางแผนการใช้จ่ายเงินผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งเป็นตัวชี้วัดตัวหนึ่งถึงระดับของความเป็น “ประชาธิปไตย” ดังนั้นความหมายของคำว่า “การมีส่วนร่วม” ในกลุ่มนักรัฐศาสตร์คือการมีจิตสำนึก ทางการเมืองที่ประชาชนมีอยู่และได้รับการกระตุ้นให้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการการตัดสินใจในระดับหนึ่ง

ส่วนมุมมองของนักพัฒนาองค์กรพัฒนาเอกชน “การมีส่วนร่วม” คือการที่ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาตั้งแต่จุดเริ่มต้น กล่าวคือ ตั้งแต่การสร้างแนวความคิดไปจนถึงสิ้นสุด การทำกิจกรรมการพัฒนาร่วมกัน จากมุมมองดังกล่าวคือการมุ่งเน้นถึงการให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม ในกิจกรรมหรือโครงการพัฒนาที่จัดตั้งมาจากการเริ่มต้นกำหนดและวิเคราะห์ปัญหาโดยประชาชนเป็นหลัก หากมีการละเอียดตั้งแต่จุดแรกนี้แล้ว โอกาสที่โครงการพัฒนาจะประสบกับความล้มเหลวย่อมเกิดขึ้นได้ เพราะโครงการดังกล่าวมิใช่โครงการที่ตอบสนองปัญหาและความต้องการของประชาชนที่แท้จริง

การกระตุ้นจิตสำนึกในหมู่ประชาชนให้ตระหนักในความเป็นสมาชิกของชุมชนและเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการการพัฒนาในทุกด้านทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองตลอดจนการเป็นบุคคลสำคัญที่จะช่วยกันกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมในทุกมิติ และทุกระดับนอกจากนี้ในฐานะที่ประชาชนเป็นสมาชิกของชุมชน จึงควรที่จะมีหน้าที่และความรับผิดชอบในการที่จะมีส่วนร่วมได้ส่วนเสียหรือการรับผลประโยชน์ด้วยความเท่าเทียมกันและอย่างเป็นธรรมดังนั้นในความหมายนี้ “การมีส่วนร่วม” ก็คือ “ความเป็นประชาธิปไตย” ซึ่งหมายความว่าประชาชนควรเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการการเคลื่อนไหวหรือจัดปรับสถาบันต่าง ๆ ทั้งทางการเมือง สังคมและเศรษฐกิจให้เหมาะสมหรือสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสังคม

ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์ว่าด้วยการมีส่วนร่วมที่สำคัญ ๓ ประการคือ ประการแรกคือการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมคือวิธีการศึกษาที่ผู้วิจัยได้เข้าไปใช้ชีวิตร่วมกับกลุ่มคนที่ถูกศึกษา มีการร่วมกระทำกิจกรรมด้วยกัน และพยายามให้คนในชุมชนนั้นยอมรับว่าผู้วิจัยมีสถานภาพ

บทบาทเช่นเดียวกับผู้ถูกวิจัย ดังนั้นลักษณะเด่นของการศึกษาชุมชนมีผลโดยตรงที่ช่วยให้ผู้วิจัยเข้าใจคนที่ถูกศึกษาเป็นอย่างดี ทั้งนี้เป็นความเข้าใจที่รวมความเข้าใจรวมความเห็นใจและพร้อมที่จะร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ประการที่สองคือการวิจัยแบบมีส่วนร่วมคือการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับชุมชน โดยนักวิจัยและชาวบ้านร่วมกันศึกษาลักษณะวิธีการศึกษาเหมือนกับการศึกษาชุมชนในลักษณะแรกและเพิ่มเติมการเน้นให้ความสำคัญกับข้อมูลและความคิดของชาวบ้านการเก็บข้อมูลเป็นการแลกเปลี่ยนข่าวสารในลักษณะการสื่อสารสองทางและการสัมภาษณ์อยู่ในลักษณะพูดคุยแลกเปลี่ยนที่เรียกว่า “dialogue” นักวิจัยและชาวบ้านศึกษาสภาพชุมชนร่วมกัน การพูดคุยและเปลี่ยนจะมีทั้งในระดับบุคคลและระดับกลุ่ม

ประการสุดท้ายการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นการวิจัยที่มีระเบียบวิธีวิจัยเช่นเดียวกันกับแบบที่สองแต่มีลักษณะเด่นที่เพิ่มเติมเข้ามาคือศึกษาชุมชนเน้นการวิเคราะห์ปัญหาและศึกษาหาแนวทางเพื่อช่วยแก้ปัญหา การวางแผน โครงการ การปฏิบัติตามแผนและการติดตามประเมินผล

จากการศึกษาระเบียบวิธีวิจัยดังกล่าว ความหมายการมีส่วนร่วมคือการกระตุ้นให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาตั้งแต่ต้นจนจบและกระบวนการวิจัยที่เน้นการมีส่วนร่วมระหว่างนักวิจัย ชุมชนและชาวบ้าน สำหรับในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมในการกระตุ้นจิตสำนึกในอัตลักษณ์และการปรับตัวของชาวไทยเงินให้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการ การสืบค้นประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของตนเอง โดยมองผ่านวิถีชีวิตอาชีพการทอผ้าซึ่งเป็นอาชีพดั้งเดิมของชาวไทยเงิน และกระบวนการวิจัยครั้งนี้เน้นการมีส่วนร่วมระหว่างผู้วิจัยพร้อมทีมวิจัยและชาวบ้านผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

บทที่ ๓

การดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน “การมีส่วนร่วมของชุมชน” คือหัวใจหลักของการทำงาน ตลอดระยะเวลา ๑๘ เดือนของการทำงาน จึงอาศัยความร่วมมือทั้งจากคณะวิจัย ชาวบ้านซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักและเยาวชนลูกหลานของชาวไทยเงิน ผู้ที่จะสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมต่อไป วิธีดำเนินการวิจัยที่ผ่านมามีหัวข้อสำคัญดังนี้

ระเบียบวิธีวิจัย

แบบแผนการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) โดยผู้วิจัยและคณะวิจัยทำงานร่วมกันทุกขั้นตอน

กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือผู้รู้ กลุ่มผู้สูงอายุชาวไทยเงินบ้านสันกำแพงและกลุ่มเครือข่ายที่อาศัยอยู่ใน ๔ หมู่บ้านคือ บ้านสันกำแพง บ้านทรายมูล บ้านร้องม่วงม้า และบ้านหัวทุ่ง จำนวน ๑๕ คน ซึ่งเป็นผู้รู้ประวัติศาสตร์ สังคมวัฒนธรรมของตนเองเป็นอย่างดีซึ่งชาวบ้านให้ความยอมรับนับถือว่าเป็นผู้มีความสามารถในเรื่องนั้น ๆ ประกอบด้วย กลุ่มผู้สูงอายุบ้านสันกำแพง ๕ คน กลุ่มผู้สูงอายุบ้านทรายมูล ๖ คน และกลุ่มผู้สูงอายุบ้านหัวทุ่ง ๔ คน

วิธีการเก็บข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้มีขั้นตอนศึกษาดังนี้

๑. การศึกษาจากเอกสาร (Documentary Study) เป็นการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสาร เช่น คำานานเมือง จดหมายเหตุ คัมภีร์ไบเบิล พับสา หนังสืองานศพ ภาพถ่าย โบราณสถาน และศึกษาจากโบราณวัตถุ เช่น เอกสารราชการ บันทึกโรงเรียน โฉนดที่ดิน เป็นต้น

๒. การศึกษาภาคสนาม (Field Study) เน้นกระบวนการการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยจัดกิจกรรมเวทีชาวบ้านในทุกหมู่บ้านช่วงเวลาวันพระกลางพรรษาหรือตามเวลาที่เห็นสมควรของผู้วิจัย และเทคนิคการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เจาะลึกเฉพาะผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีความรู้ดีในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

ขอบเขตการวิจัย

- ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่การวิจัย ประกอบด้วย ๔ หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้าน บ้านสันกำแพงปลา บ้านทรายมูล บ้านร่องม่วงม้า และบ้านหัวทุ่ง

- ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาตามประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

๑. ประวัติความเป็นมาของชาวไทยเงินทั้ง ๔ หมู่บ้าน

๒. อัตลักษณ์และการปรับตัวของชาวไทยเงินบ้านสันกำแพงปลาโดยมองผ่านอาชีพการทอผ้าของกลุ่มสตรีชาวไทยเงิน

- ขอบเขตด้านเวลา

ระยะเวลาดำเนินการวิจัย ๑๘ เดือน ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๗ ถึง เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๘

วิธีการดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ในการดำเนินการวิจัย จึงเป็นการร่วมมือกันทำงานระหว่างผู้วิจัยกับคณะวิจัยและชาวบ้านผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งแบ่งการดำเนินงานดังนี้

๑. **ขั้นเตรียมการ** ขั้นตอนนี้ผู้วิจัยและทีมวิจัยได้เตรียมการทั้งส่วนของการเตรียมชุมชน และการพัฒนาโครงการ พัฒนาศักยภาพไปพร้อมกันในเวลาใกล้เคียงกัน ตามจังหวะโอกาสของผู้มีส่วนร่วม การเตรียมชุมชน เป็นการเตรียมชาวบ้านทั้ง ๔ หมู่บ้านให้รับรู้ เข้าใจโครงการและ กระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมในโครงการวิจัย ขั้นตอนแรกผู้วิจัยและทีมวิจัยได้ร่วมกันประสานชุมชนเพื่อชี้แจงโครงการ ได้อาศัยจังหวะเวลาที่ชุมชนมีกิจกรรมคือในวันพระ การทำบุญป่าช้าของวัดทรายมูล การเชิญประชุมด้วยหนังสือเชิญทุกครัวเรือนและการประชาสัมพันธ์เสียงตามสายของหมู่บ้าน และ ขั้นตอนที่สองเป็นการเปิดตัวโครงการวิจัยโดยคณะกรรมการจาก ส.ว.ช. คณะวิจัยร่วมกับชาวไทยเงินบ้านสันกำแพงปลาและกลุ่มเครือข่าย เพื่อชี้แจงให้เกิดความเข้าใจตรงกันและได้รับความร่วมมือในเรื่องการสืบค้นประวัติศาสตร์วัฒนธรรมไทยเงินอันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาวัฒนธรรมไทยเงินในมิติวัฒนธรรม ผลการเตรียมการครั้งนี้ชาวบ้านเริ่มให้ความสนใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทยเงินมากขึ้น พูดเกี่ยวกับเรื่องเงินมากขึ้น อาทิ การพูดภาษาไทยเงิน การแต่งกาย เป็นต้น

๒. **ขั้นพัฒนาโครงการวิจัยและเตรียมนักวิจัยชุมชน** เพื่อให้ได้โครงการวิจัยฉบับสมบูรณ์ ผู้วิจัยและทีมวิจัยได้เข้าร่วมพัฒนาโครงการ ๒ ครั้ง คือ กรุงเทพมหานคร ณ ศูนย์วัฒนธรรม

ธรรมแห่งประเทศไทย และเชียงใหม่ ณ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ วัดสวนดอก และการเตรียมคณะวิจัยนั้นผู้วิจัยและคณะวิจัยได้เข้าร่วมเสริมศักยภาพการวิจัยซึ่งจัดโดยสถาบันโพธิยาลัย ณ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ วัดสวนดอก มี ดร.กาญจนา แก้วเทพและทีมงานเป็นวิทยากรบรรยาย และขั้นตอนต่อมาคือ การประชุมวางแผนการวิจัยกับคณะวิจัยและผู้นำชาวไทยเงินทั้ง ๔ หมู่บ้าน จำนวนคน ๓๐ คนเพื่อขอความร่วมมือในเบื้องต้นและจัดทำแผนปฏิบัติการวิจัย

๓. ขั้นตอนการวิจัย สำหรับขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่สำคัญของงานวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการชัดเจน ผู้วิจัยและคณะวิจัยต้องทำงานวิจัยร่วมกับชาวบ้านโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชาวบ้านผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ช่วงแรกเป็นการสำรวจพื้นที่ชุมชน ทำโดยผู้วิจัยและคณะวิจัยขอความร่วมมือกับผู้รู้ท้องถิ่นเพื่อให้ได้ข้อมูลเบื้องต้นในเรื่อง แผนที่ชุมชน แผนที่บุคคล เป็นต้น และการศึกษาเอกสารขั้นต้นจากตำราที่ผู้รู้ได้ศึกษาไว้ก่อนแล้ว ต่อมามีการจัดเวทีชาวบ้าน เป็นการสำรวจในขั้นต้นและกระตุ้นจิตสำนึกในความเป็นไทยเงิน ทบทวนความทรงจำเพื่อสืบค้นประวัติศาสตร์วัฒนธรรมไทยเงินและขยายพื้นที่การพัฒนาวัฒนธรรม ผู้วิจัยและทีมวิจัยจะจัดเวทีชาวบ้านโดยอาศัยเวทีธรรมชาติ คือในวันพระเจ้าพรหมพ.ศ.๒๕๔๗ ตั้งแต่เดือนกรกฎาคมถึงตุลาคม จำนวน ๑๒ ครั้งและตามโอกาสอันเหมาะสม และมีการสนทนากลุ่ม เป็นการสนทนาในประเด็นคำถามที่ผู้วิจัยเตรียมไว้เฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพื่อให้เป็นภาพที่ต่อเนื่องสมบูรณ์ และเพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูลอีกทางหนึ่งด้วย การสนทนากลุ่มจะจัดทุกหมู่บ้าน โดยการสนทนากันจำนวน ๒-๓ คนและจัดขึ้นตามจังหวะโอกาสเวลาของผู้ให้ข้อมูลและการสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นการสัมภาษณ์ข้อมูลประวัติศาสตร์เชิงลึกเฉพาะเรื่องที่ผู้ให้ข้อมูลหลักมีความชำนาญและรู้เรื่องนั้นดีที่สุดในที่สุด จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง ๔ หมู่บ้าน

นอกจากการเตรียมชุมชน การจัดเวทีชาวบ้านและการสนทนากลุ่มซึ่งมุ่งการเก็บข้อมูลเป็นหลักแล้ว ในขณะเดียวกันคณะวิจัยก็ต้องทบทวนการทำงานของคณะเสมอเพื่อแก้ไขปัญหา วางแผนในการเก็บข้อมูลครั้งต่อไป ดังนั้นตลอดระยะเวลาของการทำวิจัยคณะวิจัยจึงประชุมกันบ่อยมากทั้งการปรึกษาหารือรอบและการประชุมครบทีมวิจัย ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

การประชุมวางแผนและปรับปรุงการทำงานของคณะวิจัย ๑๒ ครั้ง

คณะผู้วิจัย ประกอบด้วยคณะพระภิกษุสามเณรวัดสันกำแพง ซึ่งเป็นผู้สนใจในเรื่องราวประวัติศาสตร์ไทยเงินและเป็นผู้อยู่ใกล้ชิดกับชาวบ้านสันกำแพงและหมู่บ้านใกล้เคียงที่เป็นพื้นที่วิจัย มีความเข้าใจวิถีชีวิตของชาวไทยเงิน เป็นพื้นฐาน เป็นคณะผู้วิจัยหลัก โดยมี พระครูสิทธิปัญญาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดสันกำแพง ตำบลทรายมูล อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นหัวหน้า

หน้าคณะวิจัย พระมหาสุกฤษ มหาวิโร วัดชัยศรีภูมิ อำเภอเมืองเชียงใหม่และผู้ร่วมวิจัย วัดสันกำแพงปลา ได้แก่ พระฉรินทร์ นรินโท พระศักดิ์ชัย จารุณโณ พระสันติ สมนิวิโร พระเอม ฉนุทสาโร พระนิรันดร มหญาโณ พระกิตติศักดิ์ อภิวิฑฒโน

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่ ลูกหลานของชาวไทยเชื้อเงินที่มีความสนใจและมีเวลาในการช่วยเหลือในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย นายอภิสิทธิ์ ไหมจันทร์แดง นายเฉลิม สุทธเขต นายฉัตรกร สุทธเขต นางสาวดวงพร ชัยแก้ว และนายศุภกร แก้วกล้า

การประชุมครั้งที่ ๑ : สร้างความเข้าใจคณะวิจัย

การประชุมครั้งแรกเกิดขึ้นในวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๕๗ ณ วัดสันกำแพงปลาเป็นการสร้างความเข้าใจร่วมกันภายในคณะวิจัย ถึงแนวทางการทำงานวิจัย โจทย์ของคณะวิจัยครั้งนี้คือ เราจะทำวิจัยขึ้นนี้อย่างไรดี เพราะว่าเป็นงานวิจัยด้านประวัติศาสตร์ที่มีมิติของเวลามากเกี่ยวข้อง เราจะทำงานอย่างไรให้ทันกับระยะเวลาของงานวิจัย

ผลการประชุมครั้งนี้เป็นการปูพื้นฐานการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยทำการทบทวนเทคนิคและวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเฉพาะเรื่องการวิเคราะห์เชิงคุณลักษณะ (Attribute Analysis) มาเป็นแนวทางในการตั้งคำถาม เทคนิคนี้คณะวิจัยได้มาจากการเข้าร่วมประชุมเสริมศักยภาพนักวิจัยที่จัดขึ้น ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ วัดสวนดอก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมี ศ.ดร.กาญจนา แก้วเทพ เป็นผู้บรรยายและให้แนวทางการวิจัย

การวิเคราะห์เชิงคุณลักษณะนี้ทำให้คณะวิจัยรู้แนวทางในการตั้งคำถามในการสัมภาษณ์ เราจะถามอย่างไรที่จะให้ชาวบ้านตอบได้มากที่สุดและง่ายที่สุด และเน้นการมีส่วนร่วมของชาวบ้านยกตัวอย่างเช่น ถ้าจะถามชาวบ้านเกี่ยวกับอาหาร เพื่อให้รู้ว่าอาหารเงินเป็นอย่างไรบ้าง ไม่ควรถามคำถามกว้างเกินไป ควรถามว่า “ยายมักอะหยั่งฟ่อง” (ชอบกินอะไรบ้าง) “สมัยยายเป็นละอ่อนยายชอบกินอะหยั่งฟ่อง” เพราะเมื่อชาวบ้านฟังแล้วจะตอบได้ง่ายเพราะเป็นภาษาพื้นบ้านง่าย ๆ แต่ให้คำตอบที่ชัดเจน และชาวบ้านไม่อึดอัดที่จะตอบ และจะได้รับคำตอบที่หลากหลายอาจจะคำตอบเดียวอาจจะยาวไปจนถึงเครื่องปรุงและเทศกาลอะไรบ้างที่ต้องกินอาหารชนิดนั้น ๆ เป็นต้น

จากนั้นคณะวิจัยจึงได้นำเอาคุณลักษณะของชาวไทยเชื้อเงินมาเป็นโจทย์และได้ช่วยกันตั้งคำถามย่อยเพื่อนำไปสู่การถามที่ตรงประเด็น สั้นและเข้าใจง่าย แนวคำถามทั้งหมดปรากฏการประชุมครั้งที่สี่

การประชุมครั้งที่ ๒ : พัฒนาทักษะการเก็บข้อมูล

การประชุมครั้งนี้จัดที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๔๗ เวลา ๑๐.๐๐-๑๕.๐๐ น. พระมหาพิรพงษ์ผู้ประสานโครงการวิจัย ได้อาราธนาคณะวิจัยให้เข้าร่วมสัมมนาพัฒนาทักษะการเก็บข้อมูลภาคสนาม การวิเคราะห์ข้อมูล การตั้งประเด็นคำถามตลอดถึงการจดบันทึกของนักวิจัยอย่างมีประสิทธิภาพ วิทยากรผู้ให้ความรู้ในครั้งนี้ทางสำนักโพธิยาลัยได้เรียนเชิญ ศ.ดร. กาญจนา แก้วเทพ มาบรรยายพร้อมกับให้พระนิสิตของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เสนอผลงานวิจัยที่ได้รับทุนจาก ส.ก.ว. พร้อมกับวิเคราะห์ประเด็นนำเสนอในแง่มุมต่าง ๆ ของพระนักศึกษารวมถึงสรุปเทคนิควิธีการเขียนรายงานการวิจัยอย่างมีประสิทธิภาพ

ผลการประชุมครั้งนี้นับว่าดีมากที่ให้ความกระจ่างแก่คณะวิจัยในหลายด้านด้วยกัน หากว่าก่อนการทำวิจัยถ้าได้อบรมในลักษณะนี้อีกและใช้เวลามากกว่าเดิมเพราะคณะวิจัยได้เข้าร่วมประชุมเพียง ๒ วันเท่านั้น คณะวิจัยน่าจะได้รับการคุ้มครองมองในการทำวิจัยเพิ่มเติม คณะวิจัยจึงมาประชุมปรึกษาและมีข้อเสนอที่จะให้มีการจัดอบรมเฉพาะให้แก่คณะวิจัยเพื่อเสริมศักยภาพในการทำวิจัยต่อไป

การประชุมครั้งที่ ๓ : พัฒนาโครงร่างการวิจัย

การประชุมครั้งนี้ จัดขึ้นที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยโพธิยาลัย วันที่ ๓ มิถุนายน เวลา ๐๘.๐๐ – ๑๓.๐๐ น. เป็นการประชุมพัฒนาโครงร่างการสืบค้นประวัติศาสตร์ชาวไทยเงินอำเภอสันกำแพงจังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากโครงร่างที่ของงานวิจัยยังไม่ชัดเจน ประเด็นศึกษายังไม่ชัดและลึก จึงทำให้มีการจัดประชุมครั้งนี้

ผลการจัดประชุมของผู้ประสานงานในครั้งนี้ สำหรับคณะวิจัยแล้วได้รับสาระการพัฒนา งานพอสมควร การประชุมในภาคเช้าผู้ประสานงานได้เชิญกลุ่มนักวิจัยท้องถิ่นเข้าร่วมวิจัยจำนวนมาก ต่างคนแสดงทัศนคติการศึกษาไปคนละทิศละทาง ขาดเป้าหมายที่ชัดเจนทำให้คณะวิจัยหลงทางเป็นสาเหตุให้เกิดการเสียเวลา อาจเป็นเพราะแต่ละท่านได้เสนอแนะตามความถนัดในงานเฉพาะเรื่องจึงทำให้ภาพรวมของงานวิจัยไม่ชัดเจน แต่ในตอนบ่ายผู้ประสานงานมองเห็นว่าการที่จะทำให้โครงการชัดเจนมากขึ้นมีกรอบในการทำงานที่ลงตัว จึงใช้วิธีการแบ่งกลุ่มย่อยและให้มีนักวิชาการคอยดูแลเฉพาะเรื่อง คณะวิจัยได้อาจารย์เรณู อรรถฐาเมศร์ จากมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ และอาจารย์บัณฑิตจากส.ว.ช.เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาจึงทำให้การพัฒนาโครงการชัดเจนขึ้น

การจัดประชุมย่อย โดยมีพี่เลี้ยงคอยดูแลอย่างใกล้ชิดครั้งนี้ ทำให้งานเดินได้สะดวก อาจารย์ที่ปรึกษาอธิบายอยู่หน้ากระดาน คณะผู้วิจัยคอยตอบคำถามที่อาจารย์ปรึกษาได้ถามมา การซักถามเริ่มต้นด้วยตั้งแต่ ชื่อของโครงการ หลักการและเหตุผล ตลอดถึงวิธีการต่าง ๆ ตาม

หัวข้อรายงานการวิจัย การซักถามโต้ตอบระหว่างคณะผู้วิจัยกับอาจารย์เริ่มได้ประเด็นที่น่าสนใจ เพราะอาจารย์เรณูท่านต้องการอยากจะทำให้คณะวิจัยได้ “ชนวัว” สักเส้นเพื่อมาเป็นพระเอกในการทำวิจัยมิใช่เอาวัวมาทั้งตัว พอมาถึงตรงนี้คณะวิจัยจึงพอมองชนวัวและถอนชนวัวได้บ้าง คณะวิจัยจึงลงความเห็นไปที่ “ผ้าและกระบวนการทอผ้าของชาวไทยเงิน” น่าจะเป็นพระเอกของงานวิจัยนี้ได้ และอาจารย์เรณูยังฝากย้ำถึงกระบวนการคิดในการทำวิจัยว่า “อย่าเอาเกวียนนำหน้าวัว” นั้นหมายถึงอย่าเอาทฤษฎีนำหน้ามากเกินไป

การประชุมย่อยใช้เวลาราว ๒ ชั่วโมง จึงทำให้ได้โครงร่างการวิจัยออกมาเรียบร้อยตามรูปแบบของงานวิจัย

การประชุมครั้งที่ ๔ : พัฒนาศักยภาพคณะวิจัย

การประชุมครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาศักยภาพคณะวิจัย ณ วัดสันกำแพง วันที่ ๖ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๔๗ เวลา ๑๖.๐๐-๑๘.๐๐ น. คณะวิจัยมานั่งคุยกันว่าเราจะเก็บข้อมูลอย่างไร เก็บกับใคร และที่สำคัญจะถามเขาอย่างไรจึงจะได้คำตอบที่ต้องการ การประชุมนี้เราประชุมอย่างเป็นกันเอง เนื่องจากเป็นพระภิกษุสามเณรด้วยกันทั้งนั้น การประชุมรอบนี้เราตั้งเป้าหมายในการเก็บข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ของชาวไทยเงินเป็นอันดับแรก

หลังจากพูดคุยกันแล้ว มีการนำเสนอความเห็นที่หลากหลายของคณะวิจัย การนำเสนอมีการระดมความคิดและบันทึกบนกระดาน โดยใช้หลักการวิเคราะห์แบบคุณลักษณะเพื่อให้เห็นข้อมูลที่เป็นภาพรวม จากนั้นจึงได้รวบรวมเอาประเด็นสำคัญที่ต้องการศึกษาออกมา

ประเด็นที่ต้องการศึกษาที่เราเห็นพ้องต้องกัน คือ เรื่องการทอผ้า หัวหน้าโครงการของเราสะท้อนว่า

“ชาวไทยเงินที่เป็นอยู่ใต้อย่างมั่งคั่งจนทุกวันนี้ก็เพราะ ผ้า ชาวบ้านทอผ้ากันมาตั้งแต่บรรพบุรุษแล้วสืบทอดมาจนปัจจุบัน พัฒนาการจนกระทั่งเป็นผ้าส่งออกเป็นสินค้าหนึ่งผลิตภัณฑ์ที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ผ้ามีความสำคัญต่อชาวไทยเงินมากสมัยก่อนอาจเป็นอาชีพรองจากการทำนา แต่ปัจจุบันกลายเป็นอาชีพหลักที่ทำรายได้แก่ครอบครัวและทำชื่อเสียงให้แก่ชุมชน”

การศึกษาเรื่องผ้าจึงกลายเป็นเรื่องสำคัญอันดับแรกไป ต่อมาจึงได้จึงได้นำเอาประเด็นที่สำคัญพอ ๆ กับเรื่องผ้า คือ เรื่อง การใช้ทรัพยากร เนื่องจากชาวบ้านไทยเงินทั้งสี่หมู่บ้านอาศัยอยู่

ละแวกเดียวกันบริเวณรอบหมู่บ้านรายล้อมด้วยทุ่งนาซึ่งเป็นพื้นที่หลักในการประกอบอาชีพของชาวบ้านตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน

เรื่องสำคัญต่อมา คือ เรื่องเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตของชาวไทยเงิน มีพัฒนาการความเจริญมาตั้งแต่อดีต อย่างเช่น ชีวิตก่อนที่จะมีไฟฟ้าใช้ สมัยสงครามโลก ครั้งที่สองเป็นต้น เหตุการณ์เหล่านี้สำคัญเพราะเป็นการต่อสู้ของชีวิตของชาวไทยเงินจนกระทั่งเอาตัวรอดมาปัจจุบัน จึงนับว่าน่าสนใจมาก

เรื่องต่อมาเป็นเรื่องของความเป็นมาหรือประวัติของชาวไทยเงิน เรื่องนี้มาในอันดับนี้ก็เพราะว่า ประวัติเบื้องต้นที่คณะวิจัยได้รับทราบเป็นข้อมูลอยู่ก่อนแล้ว หัวหน้าโครงการของเรา กล่าวว่า

“นับตั้งแต่มารับตำแหน่งเจ้าอาวาสและได้พูดคุยกับชาวบ้าน เขาก็พูดว่าเขาเป็นเงิน ปู่ย่าตายายอพยพมาจากเมืองเชียงตุงประเทศพม่า”

สำหรับประวัติความเป็นมาของชาวบ้านสันกำแพงปลาพจะรับทราบในเบื้องต้น ส่วนประวัติความเป็นมาของอีกสามหมู่บ้านยังคงเป็นปัญหาที่สืบค้นต่อไป นอกจากประวัติความเป็นมาแล้วเรายังมุ่งศึกษาถึงคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลด้วย เนื่องจากการสอบถามรายละเอียดจากบุคคลเพื่อจะได้นำข้อมูลมาสอบเทียบกันว่าตรงกันหรือไม่

สองเรื่องสุดท้ายที่ต้องการสืบค้นคือ สังคมและครอบครัว และความเชื่อ เราต้องการทราบว่า ชาวไทยเงินเป็นอยู่กันอย่างไรตั้งแต่ในอดีต มีความสัมพันธ์กันในลักษณะไหน มีความเชื่อเป็นอย่างไร

หลังจากได้ประเด็นปัญหาที่ต้องการแล้ว เราก็แบ่งกลุ่มย่อยและแบ่งปัญหาออกมาเพื่อให้กลุ่มได้นำไปตั้งเป็นคำถามย่อยเพื่อที่เวลาออกเก็บรวบรวมข้อมูลจะได้เก็บข้อมูลได้ง่าย สะดวกต่อคนอื่นด้วย การแบ่งงานกันนี้เราตกลงกันว่าใช้เวลาสามวันจึงนัดประชุมกันเพื่อรวบรวมคำถามทั้งหมด

การประชุมครั้งนี้เราได้รอบคำถามที่จะลงภาคสนามจริง จากประเด็นปัญหาหลักที่ตั้งไว้ เราได้รอบศึกษาเพื่อเป็นคำถามโดยแยกเป็นแนวคำถามหลัก แนวคำถามย่อย วิธีการถามและวัตถุประสงค์ดังนี้

ขอบเขตคำถามที่สำคัญ

แนวคำถามหลัก	แนวคำถามย่อย/วิธีการถาม	จุดประสงค์
คุณสมบัติ	<p>พ่อแม่ของชายเป็นเงินกี่สมัยเมื่อแม่เป็นละอ่อนเป็นหื้อแม่เยยะหยังพ่อง</p> <p>ชายเป็นเงินกี่ ?</p> <p>มีหน้าที่อะไรในหมู่บ้านหรือในบ้าน?</p> <p>สมัยยามหนุ่มเขาว่าหากินทางใด?</p> <p>ชายอายุเท่าใดแล้ว?</p>	<p>เพื่อทราบคุณสมบัติส่วนตัวและอำนาจหน้าที่ระดับหมู่บ้านและในครัวเรือน</p>
ประวัติหมู่บ้านและไทยเงิน	<p>สภาพหมู่บ้านของเขาสมัยเมื่อชายเป็นละอ่อนเป็นจะใดพ่อง เล่าหื้อฟังคำตะอะหน้าบ้านของชายเมื่อก่อน</p> <p>ชายเคยได้ยืมคนเฒ่าคนแก่เป็นเล้าว่าเงินเขามาอยู่ที่นี่จะใดพ่อง ?</p> <p>ชายเชื่อกี่เฮามาจากเชียงตุง</p> <p>เชื่อเพราะอะไร ไม่เชื่อเพราะอะไร</p> <p>ชื่อหมู่บ้านเขานี้มีมาเมินแล้วก้าเจ้า?</p> <p>วัดกับ โขงเฮียนอันไหนสร้างก่อน?</p> <p>สร้างเมื่อใด ใครเป็นคนสร้าง</p>	<p>เพื่อทราบประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านและความเป็นมาของเงิน</p> <p>เพื่อทราบที่ตั้งของสิ่งที่สำคัญ</p>
สังคมและครอบครัว	<p>เมื่อก่อนหมู่บ้านเขานี้มีคนนักก็ชายมีก็หลังคาเฮือน</p> <p>ครอบครัวชายมีหลายคนก็ ?</p> <p>มีญาติที่เป็นเงินอยู่นอกบ้านมีก็ชายอยู่หมู่บ้านใด</p>	<p>เพื่อทราบถึงวิถีชีวิตของชาวไทยเงินและความสัมพันธ์ของเครือญาติ</p>
ศาสนาพุทธ	<p>เมื่อก่อนไปวัดกับบ่เต๋ยวนี้เหมือนกันก็เหมือนกันอย่างไร</p> <p>ไม่เหมือนกันอย่างไร</p> <p>ไปวัดทำอย่างไรพ่อง</p> <p>ไปวัดต้องเตรียมตัวอย่างไรพ่อง</p> <p>เมื่อก่อนเวลาไหว้พระว่าอย่างไรพ่อง</p>	<p>เพื่อทราบคตินิยมความเชื่อด้านศาสนาพุทธ</p>

ความเชื่อ	สมัยก่อนเคยหันเป็นเลียงผีก็ ผีอะหยัง ใครเป็นคนเลียง เอาอะไรบ้างไปเลียง ผีอยู่ที่ไหนบ้าง บ้าน/วัด/ หอเสื้อบ้าน เคยเห็นผีเข้าก็ยาย	เพื่อทราบถึงความเชื่อระดับ ชาวบ้าน
เหตุการณ์สำคัญ สงคราม	สมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ ยายทันเห็นเหตุ การณั้ันนั้กั้ ? ตอนนั้ันทำอะหยังอยู่ ? สภาพตอนนั้ันเป็นจะไคพ่อง ? ตอนสงครามน่ากลัวก็ยาย มีข้อห้ามอะไรบ้างเกี่ยวกับสงคราม	เพื่อทราบเหตุการณ์ในตอน สงครามโลกครั้งที่ ๒ มีผล กระทบต่อการดำเนินชีวิต อย่างไร
เหตุการณ์สำคัญ รถไฟ	รถไฟมาเชียงใหม่ครั้งแรกยายอายุเท่าไค ? ชาวบ้านเขาว่าหากินอะหยัง การเกษตร หรือทอผ้า	เพื่อทราบเหตุการณ์ในตอน รถไฟมาเชียงใหม่ครั้งแรก มี ผลกระทบต่อการดำเนินชีวิต อย่างไร
เหตุการณ์สำคัญ โรงงาน	ยายเคยไปทอผ้าที่โรงงานกั้ ? ไคเป็นเจ้าของโรงงาน ? โรงงานตั้งอยู่ที่ไหน ? ไคค่าจ้างเท่าไค ? ยายทออะหยังพ่อง ?	เพื่อทราบเหตุการณ์สำคัญของ การตั้งโรงงานมีผลกระทบต่อ การทอผ้า
เหตุการณ์สำคัญ ไฟฟ้า	บ้านยายมีไฟฟ้าใช้นานแล้วหรือยัง เมื่อก่อนไม่มีไฟฟ้าใช้แล้วอยู่กันอย่างไร ตอน ไม่มีไฟฟ้าใช้อะไรส่งกลางคืน	เพื่อทราบเหตุการณ์สำคัญ ตอนไฟฟ้าเริ่มเข้าสู่หมู่บ้าน มี ผลต่อการดำเนินชีวิตอย่างไร
การใช้ ทรัพยากรธรรมชาติ น้ำ	บ้านเฮานั้ันใช้น้ำจากที่ไค ใครเป็นหัวหน้าเหมืองฝาย มีวิธีการแบ่งน้ำอย่างไร มีปัญหาการใช้น้ำอย่างไรบ้าง	เพื่อทราบการใช้ทรัพยากรน้ำ ที่สัมพันธ์กับอาชีพของชาว ไทยจีน
การใช้ ทรัพยากรธรรมชาติ	บ้านที่อยู่ของยายมีกั้ไไร ที่นา ทำนาในสมัยก่อนยายกั้ไไร	เพื่อทราบการใช้ทรัพยากรดิน ที่สัมพันธ์กับอาชีพของชาว

การใช้ที่ดิน	มีการเช่าที่นาทำกียาย	ไทยเงินและความมั่งคั่งของ ฐานะทางเศรษฐกิจ
การใช้ทรัพยากรมนุษย์ สร้างขึ้น โรงเรียน	โรงเรียนบ้านเฮานี้ตั้งมาเมินแล้วกา เมื่อก่อนชื่อโรงเรียนอะหยัง มีนักเรียนนักก็ เรียนถึงชั้นอะหยัง โรงเรียนมีสภาพเป็นอย่างไคพ่อง มีอาคารสถานที่หลายหลังก็	เพื่อทราบการใช้ทรัพยากร มนุษย์สร้างขึ้นคือ โรงเรียน สัมพันธ์กับเรียนรู้ของคนใน ชุมชน
การใช้ทรัพยากรมนุษย์ สร้างขึ้น วัด	เมื่อก่อนวัดบ้านเฮาชื่ออะหยัง อยู่ที่ไหนตี่เก่าก็หรือตี่ใหม่ มีตุ้พระหลายก็ยาย สภาพวัดเป็นจะไคพ่อง โผมาดูแลวัดพ่อง คนไปวัดกันหลายก็ ไปวัดกันนักยามไคพ่อง	เพื่อทราบการใช้ทรัพยากร มนุษย์สร้างขึ้นคือวัดที่ สัมพันธ์กับเรียนความเชื่อด้าน ศาสนาของคนในชุมชน
วิถีชีวิตการทอผ้า การเรียนรู้	ยายทอผ้าเป็นตั้งแต่เมื่อไคแล้ว ตอนนั้นอายุได้เต้าไค โผเป็นคนสอนยาย เมื่อเริ่มทอเป็นหื้อเยยะจะไคก่อน ตอนเริ่มเป็นใหม่ ๆ ทออะหยังก่อน	เพื่อทราบวิถีชีวิตการทอผ้า ด้านการเรียนรู้ของสตรีชาว ไทยเงิน
วิถีชีวิตการทอผ้า ผลิตภัณฑ์	ยายทออะหยังเป็นพ่อง ทออะหยังนักที่สุด เพราะจะไค อะหยังทอยากที่สุด	เพื่อทราบวิถีชีวิตผลิตภัณฑ์ จากการทอผ้าของสตรีชาว ไทยเงิน
วิถีชีวิตการทอผ้า อุปกรณ์	การทอผ้าใช้อุปกรณ์อะหยังพ่อง อันนี้เป็นฮ้องว่าจะไค (ชี้ไปที่ฮ้อง) เป็นเอาใฮ้อย่างไค	เพื่อทราบวิถีชีวิตอุปกรณ์การ ทอผ้าของสตรีชาวไทยเงิน
วิถีชีวิตการทอผ้า การใช้ประโยชน์	ผ้าที่ทอแล้วเอาไปขายหรือใช้คนเดียว ผ้าที่ทอแล้วขายได้ก็ มีคนมาซื้อหรือนำไปขายเอง เอาไปขายตี่ไหน	เพื่อทราบวิถีชีวิตการใช้ ประโยชน์จากการทอผ้าของ สตรีชาวไทยเงิน

วิถีชีวิตการทอผ้า ภูมิปัญญาการย้อมผ้า	ผ้าสีนี้ย้อมจะใด เอาอะหยั่งย้อมถึงได้สีจะอี	เพื่อทราบวิถีชีวิตการภูมิ ปัญญาการย้อมผ้าของสตรี ชาวไทยเงิน
--	--	---

แนวคำถามทั้งหมดนี้เป็นเพียงตัวอย่างเพื่อให้ง่ายต่อคณะวิจัยที่ยังใหม่ต่อการวิจัย จึงพยายามทำสิ่งที่ยากให้เป็นสิ่งง่ายโดยการทำตัวอย่างให้เห็น หัวหน้าโครงการยังคงคอยให้กำลังใจต่อคณะวิจัยตลอด เราต้องตั้งใจและมีความสุขกับการทำงาน ถือว่าเราโชคดีที่ได้ทำงานนี้ และยังได้เข้าถึงการสัมภาษณ์ว่า เวลาถามอย่างถามในสิ่งใกล้ตัว ให้ถามในสิ่งใกล้ตัวจะทำให้ชาวบ้านไม่ลำบากใจในการตอบคำถาม

การประชุมครั้งที่ ๕ : ติดตามการทำงานของคณะวิจัย

การประชุมครั้งนี้ จัดขึ้น ณ วัดช้างค้ำเวียงกุมกาม วันที่ ๑๑ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๕๗ เวลา ๑๐.๐๐-๑๖.๐๐ น. มีวัตถุประสงค์เพื่อติดตามการทำงานของคณะวิจัยโครงการสืบค้นประวัติศาสตร์ชาวไทยเงินและคณะวิจัยโครงการสืบค้นประวัติศาสตร์เวียงกุมกาม และคณะที่ปรึกษา มีการประชุมเสนอการทำงานที่ผ่านมา ๓ เดือนแรกให้ที่ปรึกษาเพื่อหาแนวทางที่จะดำเนินการขั้นต่อไป

คณะวิจัยสืบค้นประวัติศาสตร์ชาวไทยเงิน ได้รายงานการทำงานในระยะเวลา ๓ เดือน คือจัดการพัฒนาทีมงานโดยหัวหน้าโครงการได้การสอนเทคนิคการสัมภาษณ์ให้ได้ข้อมูลที่ตรงต่อความต้องการ จัดโครงการเยือนรอยอดีตถิ่นกำเนิดไทยเงิน ณ เมืองเชียงตุง ประเทศพม่า เพื่อกระตุ้นความทรงจำในอดีตความหลังให้ปรากฏ

ผลการประชุมครั้งนี้คณะวิจัยได้เห็นแนวทางในการสืบค้นประวัติศาสตร์ที่จะต้องดำเนินการต่อไปได้ชัดเจนยิ่งขึ้น คณะที่ปรึกษาให้ข้อคิดเพิ่มเติมว่าการทำรายงานวิจัยนั้นจะต้องนำกลับมารับใช้ชุมชนด้วย

การประชุมครั้งที่ ๖ : ติดตามการทำงานของคณะวิจัย

การประชุมครั้งนี้ จัดขึ้น ณ วัดสันกำแพง วันที่ ๕ กันยายน พ.ศ.๒๕๕๗ เวลา ๑๓.๐๐-๑๖.๐๐ น. มีวัตถุประสงค์เพื่อติดตามการทำงานของคณะวิจัยโครงการสืบค้นประวัติศาสตร์ชาวไทยเงินฯ จากเวียงกุมกามฯ ทางคณะที่ปรึกษามีการประชุมเสนอการทำงานที่ผ่านมาและเสนอแผนงานที่จะทำต่อไป เพื่อหาแนวทางที่จะดำเนินการขั้น

ประชุมคณะวิจัยร่วมกับโครงการเวียงกุมกามนำเสนอแผนการทำงาน ณ วัดสันก้างปลา

ประชุมนำเสนอแผนการทำงาน ณ วัดสันก้างปลา เชียงใหม่

คณะวิจัยได้เสนอแนวทางการเก็บข้อมูล คือ ได้เก็บข้อมูลโดยยึดชุมชนบ้านสันก้างปลา เป็นศูนย์กลางก่อนแล้วจึงขยายเก็บข้อมูลจากชุมชนกลุ่มไทยเขินคือบ้านทรายมูล บ้านหัวทุ่งและบ้านม่วงม้าต่อไป ในการนำเสนอก็ได้บรรยายสรุปถึงกระบวนการในการดำเนินงานที่ผ่านมาให้กับคณะที่ปรึกษาจากนั้นคณะที่ปรึกษาก็ได้ให้คำแนะนำในกระบวนการที่จะดำเนินการวิจัยต่อไป

คณะวิจัยได้รับคำแนะนำจากคณะที่ปรึกษาให้จัดทำปฏิทินประเพณี ๑๒ เดือนเพื่ออำนวยความสะดวกการดำเนินงานวิจัย และเข้าใจยิ่งขึ้นในการดำเนินงานในครั้งต่อไป

การประชุมครั้งที่ ๗ : พัฒนาเทคนิคการเก็บข้อมูล

การประชุมครั้งนี้จัดขึ้น ณ วัดสันกำแพง วันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๔๗ เวลา ๑๗.๐๐-๒๐.๐๐ น. โดยคณะวิจัยการสืบค้นประวัติศาสตร์วัฒนธรรมไทยเงิน คณะวิจัยได้ร่วมกันปรับปรุงแนวทางในการตั้งคำถามที่เหมาะสมสำหรับการออกสัมภาษณ์เก็บข้อมูลเพื่อให้ข้อมูลที่รับชัดเจนและตรงประเด็น หัวหน้าโครงการวิจัยได้ชี้แจงเกี่ยวกับแบบบันทึกข้อมูลที่ออกไปสัมภาษณ์กับชาวบ้าน และได้ชี้แจงแนวทางวิเคราะห์ข้อมูลขั้นพื้นฐานให้กับคณะวิจัย จากนั้นคณะวิจัยได้แบ่งกลุ่มกันเพื่อที่จะออกไปเก็บข้อมูลตามหมู่บ้านต่าง ๆ ในเขตพื้นที่ที่กำหนดไว้คือ บ้านสันกำแพง บ้านทรายมูล บ้านม่วงม้าและบ้านหัวทุ่ง

ผลการประชุมคณะวิจัยมีความเข้าใจในกรอบคำถามมากขึ้น และได้รู้หลักการในการออกไปเก็บข้อมูลรวมถึงการการบันทึกข้อมูลที่จะได้จากการสัมภาษณ์อย่างถูกต้อง เช่น ต้องคำนึงถึง เวลา สถานที่ บุคคล เป็นสำคัญในการออกไปเก็บข้อมูล

การประชุมครั้งที่ ๘ : วิเคราะห์ข้อมูล

การประชุมครั้งนี้จัดขึ้น ณ วัดสันกำแพง วันที่ ๑๗ กันยายน ๒๕๔๗ เวลา ๑๗.๐๐-๑๙.๓๐ น. มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้ช่วยวิจัยได้นำข้อมูลที่ได้ออกไปเก็บข้อมูลภาคสนามในเขตพื้นที่ที่ทำวิจัยมารวบรวม เพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูลแล้วนำมาประกอบการเขียนรายงานผล ๖ เดือนที่ผ่านมา และเสวนาถึงอุปสรรคปัญหาในการออกพื้นที่ภาคสนามพร้อมทั้งหาแนวทางแก้ไขปัญหา

ผลการประชุมคณะวิจัยได้พบว่ามีอุปสรรคปัญหา เช่น ในเรื่องของเวลาในการออกไปสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลไม่พร้อมเนื่องจากมีภาระกิจมาก คณะวิจัยจึงใช้วิธีการนัดล่วงหน้าก่อนไปสัมภาษณ์เก็บข้อมูล

การประชุมครั้งที่ ๙ : กำหนดกรอบการเขียนรายงาน

การประชุมครั้งนี้จัดขึ้น ณ วัดช้างค้ำเวียงกุมกาม วันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๔๗ เวลา ๑๓.๐๐-๑๕.๐๐ น. เพื่อติดตามความก้าวหน้าของงานวิจัยโครงการสืบค้นประวัติศาสตร์ชาวไทยเงินและเวียงกุมกาม คณะที่ปรึกษามีการนำเสนอการทำงานที่ผ่านมา และร่วมกันกำหนดกรอบการเขียนรายงานการวิจัยในระยะเวลา ๖ เดือนที่ผ่านมาส่งให้กับ ส.ว.ช.

กรอบการเขียนรายงาน ๖ เดือนที่ผ่านมา ดังนี้

๑. สรุปสาระสำคัญ
๒. รายงานความก้าวหน้า
 - ๒.๑ วัตถุประสงค์
 - ๒.๒ วิธีการศึกษา
 - ๒.๓ ข้อมูลที่ได้รับ
 - ๒.๔ วิเคราะห์ เนื้อหา วิธีการ ปัญหาและอุปสรรค
 - ๒.๕ แผน ๖ เดือนต่อไป
 - ๒.๖ ข้อเสนอแนะ

ผลการประชุมครั้งนี้ทำให้มีแนวทางในการนำเสนอรายงานอย่างมีรูปแบบและง่ายต่อการเขียนรายงานการวิจัย

การประชุมครั้งที่ ๑๐ : ทำรายงานวิจัย

การประชุมครั้งนี้จัดขึ้น ณ วัดสันกำแพงลา วันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๔๗ เวลา ๑๗.๐๐-๑๘.๓๐ น. เพื่อประชุมวางแผนการเขียนรายงาน คณะวิจัยได้ร่วมกันแบ่งงานกันทำรายงานการวิจัยตามกรอบงานที่ได้วางแผนงานไว้ดังต่อไปนี้

วิเคราะห์สาระประเด็นในการสัมภาษณ์เพื่อสร้างภาพรวมประวัติศาสตร์ชุมชนตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงจากคำบอกเล่าของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในแต่ละหมู่บ้าน ลักษณะการสรุปงานจะมอบหมายให้ทีมงาน ทำหน้าที่ให้ชัดเจนมีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรทุกครั้งแล้วส่งต่อให้ผู้มีความชำนาญการพิมพ์ข้อมูลต่าง ๆ ด้วยคอมพิวเตอร์ โดยกระจายการทำงานตามความถนัดของแต่ละคนแล้วส่งข้อมูลสู่คอมพิวเตอร์แม่ข่ายเพื่อรวบรวมเรียบเรียงเสนองานวิจัยต่อไป

การประชุมครั้งที่ ๑๑ : คืบประวัติศาสตร์สู่ชุมชน

การประชุมครั้งนี้จัดขึ้น ณ วัดสันกำแพงลา วันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๔๘ เวลา ๐๘.๐๐-๑๑.๐๐ น. เพื่อประชุมวางแผนการประสานเรียนเชิญกลุ่มชาวไทยเงินที่จะมาร่วมงานสืบสานวัฒนธรรมเราแบ่งงานกันทำ โดยแบ่งทีมหนึ่งจัดเตรียมด้านเอกสาร ทีมสองได้แก่หัวหน้าโครงการและพระมหาสุก มหาวิโรออกไปประสานเรียนเชิญชาวไทยเงินที่อำเภอสันป่าตองและในอำเภอเมือง เชียงใหม่ ตลอดถึงเจ้าชาวไทยเงิน ส่วนทีมสามคือพระนิรันดรและพระเอม ออกไปเชิญชาวไทยเงินที่อำเภอคอยสะเกิดอำเภอสันทราย และอำเภอสันกำแพง และบุคคลสำคัญในท้องถิ่น ในการ

ประชุมยังมีการเตรียมตัววางแผนในการเตรียมมือกับงานที่จะเกิดขึ้น โดยหัวหน้าโครงการเน้นย้ำว่า “เราต้องสังเกตตลอดเวลากับงานที่เกิดขึ้น และอย่าลืมนัดที่งานเพื่อให้งานวิจัยมีคุณภาพ”

การประชุมครั้งที่ ๑๒ : พัฒนาการเขียนรายงานวิจัย

การประชุมครั้งนี้จัดขึ้น ณ วัดสันกำแพง วันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๔๘ เวลา ๑๓.๐๐-๑๕.๐๐ น. เพื่อประชุมในการเขียนรายงานการวิจัย คณะวิจัยมีปัญหาวางแผนว่าจะเขียนรายงานรอบสองนี้อย่างไร จะใช้กรอบของครั้งที่หนึ่งหรือจะเขียนใหม่ พระมหาสุกฤษ มหาวิโรหนึ่งในคณะวิจัยจึงได้เสนอในการเขียนรายงานใหม่ โดยการนำข้อมูลที่ได้ออกไปแล้วมาปรับแก้ไขเพื่อให้เป็นข้อมูลที่ถูกต้อง ในขณะที่เดียวกันก็สอดแทรกเนื้อหาใหม่ลงไปด้วยเพื่อให้เป็นรายงานฉบับเดียวตลอดระยะเวลา ๑ ปี ถ้าหากไม่เขียนอย่างนี้แล้ว ข้อมูลจะถูกแยกส่วนไม่สามารถมองเห็นภาพรวมของการทำงานและข้อมูลประวัติศาสตร์ของชาวไทยเงินได้อย่างชัดเจน

เมื่อตกลงในแนวคิดและวิธีการเขียนแล้ว แต่ละคนที่มีข้อมูลให้นำมารวมกันไว้ที่เดียวให้พระมหาสุกฤษ มหาวิโรเป็นผู้เรียบเรียงงานวิจัยต่อไป ในช่วงที่ประชุมกันเราก็นำเสนอข้อมูลของกันและกันเล่าสู่กันฟังว่าใครมีข้อมูลอะไร ซ้ำกันหรือไม่ มีการเสริมประเด็นที่เห็นว่าข้อมูลน่าจะบกพร่องโดยการเล่าสู่กันฟัง และให้เจ้าของข้อมูลไปเขียนปรับปรุงใหม่ คณะเราก็พบว่าข้อมูลบางอย่างที่ซ้ำกัน เราได้จึงถามเจ้าของข้อมูลและมีการคัดเลือกว่าข้อมูลของใครที่เก็บมามีความสมบูรณ์ที่สุดจึงเลือกของคนนั้นไว้ ส่วนข้อมูลที่เหลือก็เก็บเป็นข้อมูลสำรองเพื่อนำมาตรวจสอบภายหลัง

หลังจากประชุมเราได้รวบรวมข้อมูลให้เป็นชุดเดียวไว้ที่เดียวและยกให้พระมหาสุกฤษ มหาวิโรเป็นผู้เรียบเรียงต่อไป แต่ข้อมูลที่ได้ในวันนี้ยังไม่สมบูรณ์ เราจึงแบ่งงานกันอีกให้ไปเก็บข้อมูลที่ยังบกพร่องบางส่วนมาเติมภายหลัง

บทเรียนจากการวิจัย

ผลการดำเนินการวิจัยระยะเวลา ๑๘ เดือนที่ผ่านมา คณะวิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากกิจกรรมต่างๆ ที่คณะวิจัยวางแผนไว้ก่อน พร้อมกับการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับชาวบ้านทุกครั้งที่มีการประชุมร่วมกันเพื่อเป็นการตรวจสอบให้ถูกต้อง แม่นยำ โดยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าที่มีทั้งมิติของเวลา สถานที่ และบุคคล ว่าข้อมูลที่ได้อาจถูกต้องตรงกันหรือไม่ การประชุมวางแผนของคณะวิจัย ข้อมูลทั้งสองส่วนนี้เน้นการบวนการเรียนรู้ของคณะวิจัยและเห็นภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าว ข้อมูลที่ได้ทั้งหมดได้จากการสังเกตและการสัมภาษณ์ของคณะวิจัย ส่วนข้อมูลด้านประวัติศาสตร์คณะวิจัยได้มาจากการสัมภาษณ์บุคคลเป็นหลัก เนื่องจากคณะเคยจัดกิจกรรมมีการสัมภาษณ์เป็นกลุ่มก็พบปัญหาคือ คนเฒ่าคนแก่แย่งกันเล่า คณะวิจัยก็

ไม่สามารถเก็บข้อมูลได้ทันเพราะไม่รู้จะเก็บอย่างไร ทั้งที่รู้ว่าเป็นข้อมูลที่สำคัญ แต่ก็มีข้อมูลบางส่วนที่ได้มาจากการจัดกิจกรรม คณะวิจัยจึงได้นำข้อทั้งสองส่วนมาเรียบเรียงร่วมกัน

ข้อมูลที่ได้ทั้งหมด คณะวิจัยได้ทำการวิเคราะห์โดยแยกแยะประเด็นสำคัญ จัดเป็นหมวดหมู่ และเรียบเรียงขึ้นใหม่โดยการเขียนแบบเชิงพรรณนาพร้อมภาพประกอบ

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลในภาพกว้าง ๆ ในที่นี้ คณะวิจัยขอเสนอผลการวิเคราะห์สองด้านคือ ด้านเนื้อหาและด้านวิธีการดังนี้

ด้านเนื้อหา คณะวิจัยได้ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์มาพอสมควร ที่ว่าพอสมควรก็คือ ยิ่งถามก็ยิ่งมีรายละเอียดมาก จนกระทั่งคณะวิจัยไม่รู้จะเก็บข้อมูลอย่างไร ถามไป ๆ มาที่กลางที่เดิมอย่างไรก็ตามเนื้อหาที่ได้ทั้งหมดในรอบ ๑๘ เดือนที่ผ่านมาครอบคลุมทั้ง ๔ หมู่บ้านซึ่งเป็นพื้นที่หลักในการวิจัย แต่ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ยังไม่อึด仗เนื่องจากคณะวิจัยยังไม่สามารถเก็บข้อมูลตามที่วางแผนไว้เพื่อตอบคำถามวิจัยให้สมบูรณ์

ด้านวิธีการ การวิจัยตลอด ๑๘ เดือนที่ผ่านมาสามารถเป็นบทเรียนให้กับคณะวิจัยเป็นอย่างมาก เรื่องใดที่ทำสำเร็จคณะก็ตั้งใจกันเช่นกิจกรรมการไปเที่ยวเชิงชุง กิจกรรมงานสืบสานเป็นงานที่ปลูกจิตสำนึกของชาวไทยเงินเป็นอย่างดี ส่วนเรื่องใดยังผิดพลาดอยู่คณะก็นั่งประชุมกันอย่างเป็นทางการบ้างหรือไม่เป็นทางการบ้างเช่นเรื่องการสัมภาษณ์บุคคลซึ่งไม่เป็นไปตามที่เราต้องการ ถามเรื่องหนึ่งเขาก็ไปต่ออีกเรื่องกว่าจะวกกลับเข้ามาสู่เรื่องเดิม คณะวิจัยก็หมดเวลาในการสัมภาษณ์ จึงไม่ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ คณะจึงต้องเรียนรู้ว่า ทำวิจัยต้องอดทนต่อไปย้อท้อไม่ได้

บทที่ ๔ ผลการวิจัย

การวิจัยวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประวัติศาสตร์วัฒนธรรมไทยเงินบ้านสันกำแพงปลา บ้านทรายมูล บ้านหัวทุ่ง บ้านร่องม่วงม้า อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

ผลการวิเคราะห์จะนำเสนอเป็น ๔ ตอน ๆ ดังนี้

ตอนที่ ๑ บริบทของชุมชน

ตอนที่ ๒ ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมไทยเงิน

ตอนที่ ๓ กิจกรรมการเรียนรู้ กระบวนการปลูกจิตสำนึกรักท้องถิ่น

ตอนที่ ๔ ความเคลื่อนไหวของชุมชน

ตอนที่ ๑ บริบทของชุมชน

บริบทของชุมชนที่ศึกษาประกอบด้วย ๔ หมู่บ้าน คือ หมู่บ้านสันกำแพงปลา บ้านทรายมูล บ้านหัวทุ่ง ตำบลทรายมูล และหมู่บ้านร่องม่วงม้า ตำบลร่องวัวแดง ในงานวิจัยนี้จะนำเสนอข้อมูล บริบทของชุมชน ๕ ประเด็นคือ การก่อตั้งชุมชน ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะอากาศ จากกลุ่มน้ำเงินสู่กลุ่มน้ำปิง ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๑. การก่อตั้งชุมชน

กลุ่มชาวไทยเงินชุมชนบ้านม่วงม้าเหนือ ม่วงม้าใต้ บ้านร่องม่วงม้า บ้านทรายมูล บ้านหัวทุ่ง และบ้านสันกำแพงปลา อยู่ห่างจากตัวจังหวัดเชียงใหม่ไปทางทิศตะวันออก ใช้ถนนทางหลวงหมายเลข ๑๐๐๖ เชียงใหม่ – สันกำแพง – กิ่งอำเภอแม่ออน ระยะทางประมาณ ๑๕ กิโลเมตร เส้นทางในการคมนาคมขนส่งสภาพเส้นทางในถนนสายนี้มีสภาพสะดวกสบายอยู่ในระดับมาตรฐานใกล้เคียงกับชุมชนในเมืองเพราะเป็นถนนแบบลาดยางทั้งหมด นอกจากภายในหมู่บ้านบางช่วงเท่านั้นที่พื้นปูด้วยอิฐซีเมนต์

สภาพทั่วไปในการตั้งถิ่นฐานของชุมชนบ้านม่วงม้าเหนือ ม่วงม้าใต้ บ้านร่องม่วงม้า บ้านทรายมูล บ้านหัวทุ่งและบ้านสันกำแพงปลาจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่มเครือญาติ การเพิ่มขึ้นของประชากรส่งผลให้ชุมชนได้รับการพัฒนาขยายหมู่บ้านออกอย่างรวดเร็วตามความมั่นคงของระบบ

เศรษฐกิจบ้านเมืองและชุมชนแต่ด้วยเพราะเดิมชุมชนไทยเงินคังกล่าวสร้างบ้านเรือนอยู่ห่างกันพอสมควรเมื่อมีการขยายบ้านเรือนจึงพอที่จะมีที่ว่างสามารถเพาะปลูกผลไม้และพืชผักทางการเกษตร เช่น แตง แตงโม ผักกาด ผักชี เป็นต้น และนอกจากนั้นบางครอบครัวก็จะจัดการพื้นที่ส่วนดังกล่าวเป็นสถานที่ทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน เช่น กลุ่มสตรีแม่บ้านทำการทอผ้าที่บ้านสันกำแพงที่ตั้งอยู่ ณ บ้านนางจันทร์เพ็ญ ทากำเนิด ประธานแม่บ้านสันกำแพง และกลุ่มพ่อค้าแม่ค้าก็จะต่อเติมพื้นที่ภายในบ้านของตนเองทำเป็นอาคารเล็กสำหรับ ตัดผ้าส่งขายบ้าง เย็บผ้าบ้าง เช่นบ้านนายสนิท ธิตะนะ บ้านยายประมวล ชัดิมงคล บ้านนายเสนีย์ แก้วกล้า พ่อค้าแม่ค้าบางกลุ่มก็ทำผลิตภัณฑ์จากไม้มะม่วงส่งขาย เช่น บ้านนางจันทร์เป็ง สุระวงศ์ กลุ่มผู้สูงอายุก็จะใช้ อาคารสาธารณะทำ ดอกไม้ประดิษฐ์พลาสติก ผ้าใยบัว และอาคารนี้ยังเป็นศูนย์ประสานงานสาธารณสุขมูลฐานบ้านสันกำแพงตั้งอยู่ ณ บริเวณบ้าน นายแสวง ปุอินตะ

หมู่บ้านชาวไทยเงินทั้ง ๔ หมู่บ้าน คือบ้านร่องม่วงม้า บ้านสันกำแพง ปลา บ้านทรายมูล บ้านหัวทุ่ง ตั้งอยู่ในที่ราบลุ่มมีแม่น้ำแม่อนไหลผ่าน มีลำเหมืองพาดผ่านหมู่บ้านมาทางบ้านร่องม้าเหมืองนี้เป็นเส้นเลือดใหญ่ของชาวไทยเงินทั้ง ๔ หมู่บ้าน ที่หล่อเลี้ยงชาวบ้านให้มีวิถีชีวิตเป็นเกษตรกรทำนาข้าวเป็นอาชีพ ที่ตั้งหมู่บ้านอยู่ห่างกันพอประมาณการเดินทางไปมาหาสู่กันด้วยการเดินเท้า บ้านทรายมูลกับบ้านสันกำแพงปลาเป็นพื้นที่เดียวกัน ส่วนบ้านร่องอยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือของหมู่บ้าน บ้านหัวทุ่งอยู่ทางตะวันออก

ที่พักอาศัยของชาวไทยเงินกลุ่มนี้ถือได้ว่าเป็นกลุ่มชนที่มีฐานะแตกต่างกันดังนั้นสภาพที่อยู่อาศัยจึงเป็นเครื่องบ่งบอกฐานะทางเศรษฐกิจของอยู่อาศัยผู้ว่ามีฐานะมั่งคั่งร่ำรวย ปานกลาง หรือว่า ฐานะยากจนได้ บ้านในอดีตของชุมชนดังกล่าวเป็นบ้านไม้ชั้นเดียวมุงด้วยรูปทรงตามแบบสถาปัตยกรรมที่ยอดนิยมในชุมชน อุปกรณ์ที่ใช้ส่วนมากจะเป็นดินขอบ้าง ทองดิงบ้าง หล้าคาบ้าง สภาพยกพื้นได้ดูเตี้ยบ้าง สูงบ้างประมาณสองเมตรครึ่งมีบันไดเจ็ดขั้นขึ้นขึ้นหนึ่งกว้างประมาณสามสิบเซนติเมตรยาวร้อยห้าสิบเซนติเมตรพาดขึ้นกลางเรือนซึ่งถูกปิดด้วยประตู (ประตูกันสุนัขเป็นประตูประเภทหนึ่งเมื่อปิดลงแล้วจะมีลักษณะเหมือนพื้นบ้าน) เมื่อขึ้นพื้นจาก บันไดจะพบภายในเรือนเป็นห้องโถงกว้างสามารถมองเห็นห้องนอนสองห้องมีผ้ากันไว้อยู่ข้างหน้าหันมองไปทางซ้ายเป็นชานบ้านสำหรับพบปะพูดคุยสนทนากันกับแขกที่มาเยือนแต่เมื่อมองไปทางขวาจากบันไดจะเป็นห้องเล็ก ๆ สำหรับทำอาหารมอทะลุผ่านเลขห้องครัว ไปเป็นชานบ้านเป็นที่สำหรับเก็บกักน้ำไว้ใช้ในครัวเรือน ต่อมาภายหลังชาวบ้านประสบปัญหาปลวกรบกววน ดังนั้นในปัจจุบันสภาพอาคารบ้านเรือนของคนในชุมชนจึงเปลี่ยนสภาพจากบ้านไม้ทั้งหลัง เป็นบ้านที่สร้างตามสมัยนิยมก่อด้วยคอนกรีตเสริมเหล็กแต่ยังคงสภาพความเป็นเอกลักษณ์ของเงินคังเดิมอยู่เปรียบเทียบจากการที่ ยายประมวล ชัดิมงคล เล่าให้ฟัง เมื่อตอนไปเชียงใหม่

“สมัยเมื่อเป็นเด็กบ้านของเขาก็เป็นอย่างดีเขาไปหันตีเจียงตงนั่นนะ เพียงแต่บ้าน
 เสานี้รักษาความสะอาดมากกว่า”

สภาพบ้านเรือไทเงินบ้านร้องตองประเทศพม่า

จากจากคำบอกเล่าดังกล่าวทำให้ทราบว่า สมัยก่อนบ้านเรือนของชาวไทยจีนแต่ละหลัง
 ปลูกเรียงรายกันเป็นแถว เป็นบ้านไม้ ชั้นเดียวยกสูง ที่บริเวณบ้านปลูกต้นไม้ยืนต้นไว้เพื่อกินผล
 และให้ร่มเงา ดังภาพ

ชาวไทยจีนชุมชนบ้านร้องม่วงม้า บ้านทรายมูล บ้านหัวทุ่ง และบ้านสันกำแพงปลา เป็น
 กลุ่มวัฒนธรรมที่มีรากเหง้าเดียวกันกล่าวคือ เป็นกลุ่มชนกลุ่มเดียวกันแต่กาลเวลาก่อให้เกิดการ
 ขยายตัวของชุมชนและการจัดการพื้นที่ แบ่งเขตการปกครองออกจากกันของกระทรวงมหาดไทย
 เป็นเหตุให้ชาวไทยจีนกลุ่มนี้แบ่งแยกออกเป็น ๖ หมู่บ้าน ได้แก่ ชุมชนบ้านม่วงม้าเหนือ ม่วงม้า
 ใต้ บ้านร้องม่วงม้า บ้านทรายมูล บ้านหัวทุ่ง และบ้านสันกำแพงปลาแต่ถึงอย่างไรแล้วความผูก
 พันทางเครือญาติ ขนบธรรมเนียมประเพณีและกิจกรรมทางสังคมต่างๆ ยังคงดำเนินไปเป็นปกติ
 กล่าวคือ ยังคงมีความสามัคคีร่วมมือกันด้วยดีมาโดยตลอด เช่น กิจกรรมบวชเณรภาคฤดูร้อน
 กิจกรรมการบวชเนกขัมภ์พราหมณ์ กิจกรรมปอยหลวง กิจกรรมงานผ้าป่า กิจกรรมถวายผ้าจุลฐิน
 และกิจกรรมอื่นๆที่จัดทำขึ้น ณ วัดสันกำแพงปลาประชาชนในกลุ่มนี้ก็ให้การช่วยเหลือสนับสนุนเป็น
 อย่างดี ทั้งในเรื่องของการนำทุนปัจจัยมาร่วมสมทบ การนำแรงงานมาช่วย การทำอาหารมาร่วมสมทบ
 (ข้าวหม้อแกงหม้อ) การมาช่วยต้อนรับเมื่อมีกิจกรรมต่างๆ จากสาเหตุดังกล่าวที่กล่าวมาจึงถือได้ว่า
 หมู่บ้านทั้งหมดเป็นกลุ่มชนทางวัฒนธรรมที่มีรากเหง้าเดียวกัน

๑.๑ หมู่บ้านสันกำแพงปลา

บ้านสันกำแพงปลามีสภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มกว้างสลับเนินดิน ล้อมรอบด้วยสวนและทุ่งนาของชาวบ้านในชุมชนและชุมชนใกล้เคียงบริเวณดังกล่าวมีพื้นที่มากแต่ผู้อาศัยมีน้อย ลักษณะดังกล่าวทำให้บ้านแต่ละหลังตั้งอยู่ค่อนข้างห่างกัน นอกจากปลูกสร้างบ้านแล้วยังมีพื้นที่ว่างภายในบ้านชาวบ้านยังได้ใช้พื้นที่ส่วนนั้นเป็นที่สำหรับทำประโยชน์ในหลาย ๆ ด้านตามความชอบและเหมาะสมของสถานที่ เช่น การปลูกไม้ผล ประเภท ลำไย มะม่วง มะขาม น้อยหน่า พืชผักสวนครัว และทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน (ทอผ้า) เป็นต้น ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นลักษณะของบ้านสวนมีความร่มรื่นด้วยต้นไม้และพืชผักต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านทิศเหนือของหมู่บ้านที่ติดกับทุ่งนาของชาวบ้านหลายเข้าของรวมกันมีพื้นที่ประมาณเกือบ ๒๐๐ ไร่ ซึ่งได้ใช้เป็นแหล่งเกษตรกรรม ทั้งเป็นสวนผลไม้และพืชไร่ และปลูกพืชล้มลุกต่าง ๆ เช่น กะหล่ำปลี ผักกาด ถั่วฝักยาว หอมกระเทียมเป็นต้น จากพื้นที่ลักษณะเช่นนี้จึงทำให้ สภาพอากาศโดยทั่วไปของชุมชนมีอากาศเย็นสบาย ไม้ร้อนหรือหนาวจัด โดยจะมีช่วงอากาศร้อนอบอ้าวประมาณเดือนเมษายน มีระดับอุณหภูมิโดยเฉลี่ย ๓๘-๔๐ องศาเซลเซียส และในระหว่างเดือนสิงหาคม ถึง เดือนกันยายนจะมีปริมาณฝนตกชุก

บ้านสันกำแพงปลา ตั้งอยู่เลขที่ ๑/๒ หมู่ที่ ๖ ตำบลทรายมูล อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ มีพื้นที่ประมาณ ๘๐๐ ไร่ ตั้งอยู่ในเขตสุขาภิบาลอำเภอสันกำแพง

ทิศเหนือ	ติดกับ	ทุ่งนาบ้านคำขาว	หมู่ที่ ๔	ตำบลสันกำแพง
ทิศใต้	ติดกับ	บ้านหัวทุ่ง	หมู่ที่ ๕	ตำบลทรายมูล
ทิศตะวันออก	ติดกับ	บ้านสันโค้ง	หมู่ที่ ๔	ตำบลทรายมูล
ทิศตะวันตก	ติดกับ	บ้านทรายมูล	หมู่ที่ ๖	ตำบลทรายมูล

การเดินทางเข้าสู่หมู่บ้านสันกำแพงปลาเดินทางได้สะดวกสบายทั้งรถยนต์ส่วนตัว และรถมอเตอร์ไซด์รับจ้างที่รอรับผู้โดยสารอยู่จุดรับส่งตรงสามแยกเก้าคุ้ม เส้นทางแรกที่จะเดินทางเข้าสู่ชุมชนต้องเดินทางผ่านถนนศรีทรายมูลตัดผ่านกลางหมู่บ้านเริ่มต้นที่ปากซอยมูมวัด ทรายมูล และบ้านสันกำแพงปลาซึ่งอยู่ติดกัน เส้นทางที่สองสามารถเดินทางผ่านถนนบ้านสันโค้งทางด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ และเดินทางผ่านเส้นทางบ้านหัวทุ่งเข้าสู่วัดสันกำแพงปลาซึ่งชาวบ้านสร้างบ้านเรือนเรียงรายไปติดสองฝั่งถนน

๑.๒ บ้านทรายมูล

บ้านทรายมูล หมู่ที่ ๗ ตำบลทรายมูล อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของที่ว่าการอำเภอสันกำแพง ระยะห่างประมาณ ๔๐๐ เมตร มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ใกล้เคียงดังนี้

ทิศเหนือ	ติดกับ	ทุ่งนาบ้านคำขาว	หมู่ที่ ๔ ตำบลสันกำแพง
ทิศใต้	ติดกับ	ตลาดสดเทศบาลตำบลสันกำแพง	
ทิศตะวันออก	ติดกับ	บ้านสันกำแพงปลา	หมู่ที่ ๖ ตำบลทรายมูล
ทิศตะวันตก	ติดกับ	เทศบาลตำบลสันกำแพง	

๑.๓ บ้านหัวทุ่ง

บ้านหัวทุ่งห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ประมาณ ๑๕ กิโลเมตร อยู่ในเขตสุขาภิบาลอำเภอสันกำแพง หมู่ ๕ ตำบลทรายมูล อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่บ้านหัวทุ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของที่ว่าการอำเภอสันกำแพงประมาณ ๘๐๐ เมตร มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ใกล้เคียงดังนี้

ทิศเหนือ	ติดกับ	หมู่บ้านสันกำแพงปลา	หมู่ที่ ๖ ตำบลทรายมูล
ทิศใต้	ติดกับ	บริเวณทุ่งนา	
ทิศตะวันออก	ติดกับ	บ้านสันโค้ง	หมู่ที่ ๔ ตำบลทรายมูล
ทิศตะวันตก	ติดกับ	บ้านทรายมูล	หมู่ที่ ๗ ตำบลทรายมูล

๑.๔ บ้านร้องม่วงม้า

บ้านร้องม่วงม้าเหนือ หมู่ที่ ๘ ตำบลร้องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ทางด้านตะวันออกเฉียงเหนือของอำเภอสันกำแพง ทางด้านตะวันออกเฉียงเหนือ ระยะห่างประมาณ ๖ กิโลเมตร มีจำนวนประชากรมีทั้งหมด ๑๓๑ ครัวเรือน จำนวน ๔๕๗ คน แยกเป็น ชาย ๒๓๔ คน หญิง ๒๒๓ คน มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ใกล้เคียงดังนี้

ทิศเหนือ	ติดกับ	บริเวณทุ่งนา	
ทิศใต้	ติดกับ	บริเวณทุ่งนา	
ทิศตะวันออก	ติดกับ	หมู่บ้านร้องวัวแดง	ตำบลร้องวัวแดง
ทิศตะวันตก	ติดกับ	หมู่บ้านม่วงม้าใต้	ตำบลร้องวัวแดง

๒. ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะทางกายภาพของภูมิประเทศ ชุมชนบ้านม่วงม้าเหนือ ม่วงม้าใต้ บ้านร้องม่วงม้า บ้านทรายมูล บ้านหัวทุ่ง และบ้านสันกำแพงปลาจะตั้งอยู่บริเวณเนินดินสูงกว่าพื้นที่โดยรอบลักษณะดินทั่วไปเป็นดินทรายลาดเอียงทางทิศตะวันตกเฉียงใต้เป็นเหตุให้พื้นที่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้จะมีน้ำท่วมถึงในช่วงฤดูฝน(บริเวณหลังตลาดสดอำเภอสันกำแพงบ้านทรายมูล)ส่วนบริเวณพื้นที่ที่เหลือจะมีสภาพเป็นสวนผลไม้ สวนผักและนาข้าว ซึ่งชาวบ้านได้จัดทำเป็นพื้นที่ทางการเกษตรและสร้างผลิตผลทางการเกษตรทำรายได้ให้แก่ตนเองในอดีต แต่ในปัจจุบันชาวบ้านบางรายมีสภาพร่างกายที่ไม่ค่อยสมบูรณ์ที่จะทำงานภาคการเกษตรได้ และบุตรหลานก็ไปทำงานส่วนราชการค้าขาย และนอกจากนั้นสิ่งสำคัญยิ่งคือมีแรงงานในการทำการเกษตรที่ไม่เพียงพอ ก็ให้คนต่างถิ่นมาเช่าพื้นที่ทางการเกษตรปลูกพืชต่างๆ มีข้าวและพืชผักสวนครัวเป็นอาทิ แต่พืชที่ชาวบ้านนิยมปลูกมากที่สุดคือ ลำไย สาเหตุที่นิยมปลูกลำไยเพราะเป็นผลไม้เศรษฐกิจทำรายได้ให้แก่ชาวบ้าน

สำหรับแหล่งน้ำเป็นที่ราบลุ่มและที่ราบเชิงเขา สูงกว่าระดับน้ำทะเล ๓๔๐ เมตร ลาดเอียงมาทิศตะวันตกและมีคลองชลประทาน แม่กวง น้ำแม่ออน เหมือนเปา และเหมือนฮ่อ ที่ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการอุปโภค บริโภคของชุมชน สำหรับ แม่น้ำแม่ออน ถือได้ว่า เป็นสายเลือดสายชีวิตชุมชนบ้านหัวทุ่ง บ้านสันกำแพงปลา และบ้านทรายมูล ซึ่งแม่น้ำแม่ออนอยู่ห่างจากชุมชนไทยเงินที่ศึกษา ไปทางทิศตะวันออกตลอดจนถึงได้เป็นระยะทาง๒,๐๐๐เมตร ชาวบ้านได้อาศัยการขุดคลองทำเป็นลำเหมืองสาธารณะนำน้ำจาก แม่น้ำแม่ออนมาใช้ในการเพาะปลูก อุปโภคนอกจากนี้ยังเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งสำหรับน้ำที่ใช้ในการบริโภคนั้นชาวบ้านในชุมชนซื้อน้ำดื่มหรือกรองน้ำจากประปาหมู่บ้านในอดีตเมื่อชุมชนยังไม่มีประปาใช้ชาวบ้านได้ช่วยกันขุดบ่อน้ำใช้ขึ้นเอง ลักษณะทางภูมิศาสตร์ ภูมิประเทศของกลุ่มชาวไทยเงินแสดงด้วยภาพดังนี้

๓. ลักษณะภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศโดยทั่วไปของชุมชนไทยเงินกลุ่มนี้มีลักษณะสภาพภูมิอากาศคล้ายกับสภาพอากาศโดยทั่วไปของภาคเหนือคือ

ฤดูฝน	เริ่มตั้งแต่ปลายเดือนพฤษภาคม ถึง ปลายเดือนตุลาคม
ฤดูหนาว	เริ่มตั้งแต่ปลายเดือนตุลาคม ถึง ปลายเดือนกุมภาพันธ์
ฤดูร้อน	เริ่มตั้งแต่ปลายเดือนกุมภาพันธ์ ถึง ปลายเดือนพฤษภาคม

๔. จากลุ่มน้ำเงินสู่ลุ่มน้ำปิง

ถึงแม้ว่าบ้านของชาวไทยเงินทั้ง ๔ หมู่บ้าน จะไม่ห่างไกลกัน มีประวัติความเป็นเงินมาจากแหล่งเดียวกัน แต่พอมาตั้งรากฐานในบริเวณที่ตั้งหมู่บ้านของตนเองแห่งใหม่ ต่างก็มีชื่อเรียกหมู่บ้านของตนเองตามความเหมาะสมของชุมชนและสภาพภูมิประเทศ ซึ่งมีประวัติความเป็นมาดังนี้

๔.๑ บ้านสันกำแพงปลา : ต้นไม้กำแพงปลาเป็นชื่อมงคลนาม

จากคำบอกเล่าของชาวไทยเงินทำให้ทราบว่า ชาวไทยเงินละแวกนี้ทั้งชาวบ้านสันกำแพงปลา บ้านทรายมูล บ้านหัวทุ่ง บ้านม่วงม้า(ม่วงม้าเหนือ ม่วงม้าใต้ ร่องม่วงม้า) ต่างยอมรับในความเป็นไทยเงินของตนเองและยังมีความเชื่อว่าบรรพบุรุษย้ายมาจากเมืองเชียงตุงประเทศพม่า ขยายอุสาห์ ปูอินตะ ผู้สูงอายุของหมู่บ้านสันกำแพงปลา เล่าให้ฟังว่า

“ขยายเคยได้ยินคนเฒ่าคนแก่เป็นเล่าที่ฟังแหม่ก่าว่า สมัยเมื่อก่อนเป็นย้ายมาจากเมืองเชียงตุง และยังมีกรคิดต่อไปมาหาสู่ด้วยการติดต่อค้าขายต่างลื้อ มีคนเฒ่าที่เชียงตุงฝากกำบอกมาหาลูกหลานไทยเงินที่อยู่เชียงใหม่ให้ไปปรับสมบัติที่บรรพบุรุษรักษาไว้ให้ด้วย”

การติดตามค้นหาประวัติความเป็นมาของชาวไทยเงินในช่วงที่ผ่านมาเป็นเพียงการเล่าสืบต่อกันมา ไม่มีใครสามารถระบุได้ชัดเจนแน่นอน เมื่อถามถึงความเป็นมาชาวบ้านส่วนใหญ่มักจะกล่าวอ้างผู้สูงอายุกว่าตนเสมอ จึงทำให้คณะวิจัยจึงสันนิษฐานตามคำบอกเล่าและมั่นใจว่าชาวไทยเงินมาจากเมืองเชียงตุงประเทศพม่า

การเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวไทยเงินกลุ่มนี้ ประมาณกาลได้ว่าสองร้อยปีเศษอยู่ในช่วงระยะเวลาสามช่วงอายุคน ซึ่งในช่วงเวลานี้เป็นเวลาทีเชียงใหม่เป็นเมืองร้าง เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ต้องการที่จะสร้างบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรือง จึงได้กวาดต้อนผู้คนจากที่ต่าง ๆ เข้าสู่เมืองเชียงใหม่

ในยุคนี้ ไกรศรี นิรมานเหมินทร์ กล่าวว่า (๒๕๒๔ : ๒๒๑) เป็นยุค “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” มิใช่แต่ชาวไทยเงินเท่านั้นที่ถูกกวาดต้อนมาในครั้งนั้นมีทั้งชาวไทยของ ไทยลื้ออีกมากมายที่ถูกกวาดต้อนมาเชลยศึก

จากการศึกษาเอกสารและคำบอกเล่าของชาวบ้านเป็น ไปในทำนองเดียวกันคือในรัชสมัย พระเจ้ากาวิละครองเมืองเชียงใหม่ได้รวบรวมกำลังขับไล่พม่าออกไปแล้วบ้านเมือง กลายเป็นเมืองร้าง เพราะประชาชนหลบหนีภัยสงครามไปอยู่ตามป่าเขาบ้าง หรือถูกกวาดต้อนไปอยู่ที่อื่น ๆ บ้าง ด้วย ปัญหานี้เองทำให้พระเจ้ากาวิละจำต้องหยุดยั้งอยู่ที่เวียงป่าซางถึง ๑๔ ปี เพื่อรวบรวมกำลังไพร่พล ก่อนที่จะมาตั้งเชียงใหม่ให้เป็นเมืองหลวงได้อีกครั้งหนึ่ง (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ สถาบัน ราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๓๘ : ๑๒๖) พระเจ้ากาวิละจึงได้ส่งกองทัพล้านนาออกไปเกลี้ยกล่อมชักจูงให้ ประชาชนกลับมายังถิ่นเดิมของตน ดังคำประกาศของพระยาอุปราชธรรมลังกาว่า “ลัวะหื้อออกมา แแบ่งไซ้ ไทหื้อออกมาแบ่งนา” และการทำสงครามเพื่อกวาดต้อนเอาไพร่พลและครอบครัวจาก เมืองต่าง ๆ เช่น ในปี พ.ศ. ๒๓๔๗ นั้นพระยาอุปราชธรรมลังกา ยกกองทัพไปตี เมืองของ เมืองยู้ เมืองหลวย เมืองกาย เมืองเลน เมืองเชียงขวาง เมืองวะ เมืองลวง เมืองหุน เมืองแจ เมืองฮาย เมืองเชียงเจิง เมืองท่าล่อ เมืองพาน เมืองม้า เมืองลำ เมืองวัง เมืองมาง เมืองขวง เมืองถาด เมือง ขางและเมืองสูง (สงวน โชติสุขรัตน์, ๒๕๑๔ : ๔๘๔) กวาดต้อนไพร่พลมาใส่บ้านเมือง แยกย้าย ไปตั้งถิ่นฐานในท้องที่ตำบลต่าง ๆ ในอำเภอเมือง อำเภอสันทราย อำเภอคอยสะเก็ด อำเภอ สันกำแพงของจังหวัดเชียงใหม่และท้องที่จังหวัดใกล้เคียงโดยชุมชนเหล่านั้นยังคงรักษาชื่อบ้านเดิม ของตนเอาไว้ (สงวน โชติสุขรัตน์, ๒๕๑๒ : ๑๘๖)

การรักษาชื่อหมู่บ้านเดิมไว้ของชาวไทยเงินเป็นความหวังของคณะวิจัยอีกอย่างหนึ่ง ที่หวังว่าจะพบหมู่บ้านที่เป็นชื่อเดียวกันและนั่นหมายความว่าญาติจะได้พบญาติ พี่น้องต่างบ้านเมืองจะได้ พบหน้ากัน หลังจากที่ได้พลัดพรากจากกันมาร่วมสองร้อยปี

คณะวิจัยเคยเดินทางไปเชียงตุงเพื่อติดตามค้นหาหมู่บ้านที่มีชื่อใกล้เคียงกันกับหมู่บ้านสัน ก้างปลา บ้านทรายมูล บ้านหัวทุ่ง บ้านร้อง เพื่อว่าจะได้พบกับญาติพี่น้องจริง ๆ ของชาวไทยเงิน คำถามที่คณะวิจัยและคณะถามเสมอคือ ที่เมืองเชียงตุงนี้มีหมู่บ้านชื่อสันก้างปลาหรือทรายมูลหรือ ไม้ ส่วนมากไม่มีใครรู้จักชื่อหมู่บ้านนี้ แต่มีชื่อที่ใกล้เคียงกัน กับคำว่า ก้าง คือ บ้างกวาง ทาง คณะวิจัยก็ได้เดินทางไปหมู่บ้านนี้

หมู่บ้านกวางนี้เป็นหมู่บ้านชนบทของเมืองเชียงตุง การสร้างบ้านเรือนส่วนมากเป็นบ้าน ไม้ เรียงรายอยู่กันเป็นแถว รั้วบ้านยังใช้ไม้จริงบ้าง ไม้ไผ่บ้างเป็นรั้วบ้าน ลักษณะรั้วเป็นรั้วตาแสมมี การปลูกต้นละหุ่งติดอยู่กับรั้วเป็นกำแพงกันอีกชั้นหนึ่งด้วย มีเป็นบางบ้านที่เริ่มสร้างบ้านแบบสมัย

ใช้วัสดุก่ออิฐฉาบปูน ประตูหน้าต่างใส่กระจก ส่วน มองดูแล้วให้ความรู้สึกถึงเชียงใหม่ในอดีตเป็นอย่างมาก คณะผู้เดินทางจึงอุทานออกมาเสมอว่า เหมือนกับบ้านเราในสมัยก่อนจริง

เราได้รับคำตอบที่น่าพอใจเมื่อรู้ว่า หมู่บ้านกวางนี้ เดิมทีก็ คือ หมู่บ้านทรายมูลนี่เอง ยิ่งทำให้คณะของเราตื่นเต้นมาก เพราะนั่นหมายถึงคณะผู้ร่วมเดินทางจะได้พบกับญาติพี่น้อง แต่ความหวังก็ต้องหยุดชะงักลง เมื่อหนานหลงมัคนายกแห่งวัดกวางอธิบายให้ฟังว่า ชื่อบ้านทรายมูลนี้เพิ่งใช้มาประมาณ ๓๔ ปีที่ผ่านมาเอง สาเหตุเพราะในปี จ.ศ. ๑๓๓๒ หรือ พ.ศ. ๒๕๑๓ น้ำท่วมหมู่บ้านทั้งหมดชาวบ้านต้องอพยพหนีกันขึ้นไปอยู่บนวัดเพราะวัดอยู่ที่สูง พอน้ำเริ่มแห้งลงชาวบ้านต้องมาเริ่มปลูกบ้านกันใหม่ แต่พื้นที่หมู่บ้านมีแต่ทรายที่มากับน้ำท่วมทับถมพื้นที่เดิม ชาวบ้านจึงเรียกขานกันว่าบ้านทรายมูลตั้งแต่นั้นมา

ถึงแม้ว่าหมู่บ้านทรายมูลจะเป็นหมู่บ้านใหม่ แต่ก็ให้ความรู้แก่พวกเราว่า บ้านทรายมูลที่อำเภอสันกำแพง ที่เรียกกันอย่างนี้ก็เพราะสาเหตุเดียวกันคือ น้ำท่วมแล้วมีทรายมาทับถมมาก จึงตั้งชื่อหมู่บ้านว่าทรายมูล คณะของเราจึงสันนิษฐานว่า การตั้งชื่อหมู่บ้านนี้แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของชาวไทยเงินได้ว่า ชื่อของหมู่บ้านนี้มีความหมายต่อวิถีชีวิตของชาวไทยเงินเพราะการตั้งชื่ออาจไม่จำเป็นต้องตั้งชื่อตามบ้านเดิมของตนเองก็ได้ แต่ตั้งชื่อหมู่บ้านตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงเพราะเป็นสิ่งให้รู้ประวัติความเป็นมาได้ดี

ดังนั้นการตั้งชื่อหมู่บ้านของชาวไทยเงินในเชียงใหม่ บางหมู่บ้านอาจยังคงใช้ตามถิ่นกำเนิดของตนเองเหมือนกับในเมืองเชียงคอง แต่สำหรับบ้านสันกำแพงปลานี้ตั้งชื่อหมู่บ้านที่สัมพันธ์กับสถานที่ ดังคำอธิบายเรื่องการตั้งหมู่บ้านสันกำแพงปลาของยายอุสาห์ ปูอินตะว่า

“เมื่อก่อนบ้านเฮานี้เป็นฮ้องบ้านสันกำแพงปลากันหมดแม่แต่ วัดก็เป็นวัดสันกำแพงปลา (หมายถึงวัดทรายมูลปัจจุบัน) พ่อแม่ของยายเกยเล่าให้ฟังว่า บ้านของเฮามีต้นไม้กำแพงปลาขึ้นอยู่นักเป็นก็เลยตั้งชื่อว่า “บ้านสันกำแพงปลา” ส่วนบ้านทรายมูลเป็นชื่อที่หลังใช้เมื่อน้ำท่วมใหญ่แล้วมีทรายกองเต็มหมู่บ้าน จึงฮ้องว่าบ้านทรายมูลมาจนถึงบ่เดี๋ยว”

บ้านสันกำแพงปลาเดิมทีเดียวกันก็เป็นหมู่บ้านเดียวกับบ้านทรายมูล เป็นกลุ่มเครือญาติเดียวกัน มีวัดทรายมูลเป็นศูนย์กลางของชาวบ้าน

ต่อมาเมื่อปลายปี พ.ศ. ๒๕๒๔ ถึงต้นปี พ.ศ. ๒๕๒๕ ชาวบ้านได้เกิด ความขัดแย้งทางความคิดกันขึ้นเกี่ยวกับการปกครองของสงฆ์ที่วัดทรายมูล จึงทำให้ชาวบ้านสันกำแพงที่มีความเชื่อมั่นในพระพุทธศาสนาเปลี่ยนสถานที่ทำบุญ โดยย้ายไปทำบุญประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

ณ วัดสันโค้ง หมู่ที่ ๔ ตำบลทรายมูลซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้านสันกำแพงปลา เป็นเวลาประมาณ ๒ ปี ส่วนชาวบ้านหัวทุ่งซึ่งตั้งอยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้ของวัดทรายมูลบางส่วนก็ยังมาร่วมกิจกรรมที่วัดทรายมูลตามเดิม ชาวบ้านบางส่วนก็ยัง ไปร่วมทำบุญที่วัดสันโค้งร่วมกับชาวบ้านสันกำแพงปลา

เนื่องจากระยะทางจากบ้านสันกำแพงปลาไปวัดสันโค้งประมาณ ๒ กิโลเมตร จึงทำให้ชาวบ้านได้รับความลำบากในการเดินทางเพราะส่วนมากเดินทางด้วยเท้า ส่วนผู้มีกำลังแข็งแรงจะใช้รถจักรยานยนต์เป็นพาหนะในการเดินทางหรือในบางครอบครัวก็อาศัยให้ลูกหลานไปรับไปส่งบางครั้งก็ได้รับความสะดวก บางครั้งก็ลำบาก เพราะเขวชนลูกหลานต้องไปทำงานกันและเรียนหนังสือในตัวเมืองจังหวัดเชียงใหม่ จึงไม่มีเวลาพอที่จะอำนวยความสะดวกสบายให้แก่ ปู่ ย่าตา ยาย ที่จะไปวัดทำให้ชาวบ้านสันกำแพงปลากลุ่มหนึ่งซึ่งเป็นผู้อาวุโสในหมู่บ้านได้แก่ นางเทียมจันทร์ นามบุญจิตต์ นางสาวอุสาห์ ปูอินตะ นายถนอม สุระวงศ์ นายไสว สุปรีชธรรม จ.ส.ต.สวัสดิ์ ปูอินตะ นายแสวง ปูอินตะ นางจินดา อินโปธา นายสมทอง คำวงศ์ปิ่น เป็นต้น ได้ปรึกษาหารือร่วมกันกับคณะกรรมการหมู่บ้านได้ข้อสรุปว่า บรรพบุรุษชาวไทยเงินได้สร้างวัดทรายมูลขึ้น สมควรที่ลูกหลานทั้งหลายควรประกาศเกียรติคุณบรรพบุรุษเหล่านั้น ส่วนลูกหลานจะสร้างวัดขึ้นเป็นของเราขึ้นมาใหม่

ชาวบ้านกลุ่มนี้จึงได้นำแนวความคิดไปปรึกษากับผู้รู้ทั้งหลาย รวมถึงคณะสงฆ์ด้วยบางท่านเห็นด้วยสนับสนุนให้กำลังใจด้วยดี บางท่านก็ไม่เห็นด้วยเพราะการสร้างวัดต้องใช้ ทุนทรัพย์มากเงินเป็นล้าน ผู้คัดค้านพยายามแสดงเหตุผลนานัปการ บางท่านพ่อแม่เคยกล่าวว่า การสร้างวัดบางที่ต้องขายที่ขายบ้านจึงจะสร้างวัดสำเร็จเข้าลักษณะ “ใบตองกล้วยขาดมือ” อย่าทำ ด้วยกระแสคัดค้านต่าง ๆ นานา เสมือนว่าเป็นการเพิ่มศรัทธากำลังใจ ความสามัคคีของชาวบ้านเด่นชัดขึ้น จนในที่สุดได้มีการระดมทุนกัน รวบรวมปัจจัยซื้อที่ดินของนางจันทร์เพ็ญ ซึ่งมีเนื้อที่ทั้งหมด ๖ ไร่ ๑ งาน ๔ ตารางวา ซึ่งสภาพพื้นที่ในขณะนั้นเป็นทุ่งนาร้าง ที่เจ้าของได้ขุดหน้าดินออกไปขายหมดแล้วคงเป็นที่ลุ่มมีน้ำขังสำหรับสร้างวัด ในที่สุดด้วยความพร้อมเพรียงใจกันเสียดสละทรัพย์ส่วนตัวมากบ้างน้อยบ้างของชาวบ้าน ได้เงินจำนวน ๒๕๐,๐๐๐ บาทจ่ายเป็นค่าที่ดินสำหรับสร้างวัด ในสมัยที่เริ่มสร้างวัดนั้นชาวบ้านได้ถือโอกาสอันเป็นสิริมงคลในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาจักรีรัชกาลที่ ๙ แห่งราชวงศ์จักรี คือวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๗ นางสาวอุสาห์ ปูอินตะกล่าวว่า นายถนอม สุระวงศ์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๖ บ้านสันกำแพงปลาเป็นผู้อัญเชิญพระบรมฉายาลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้อาวุโสในหมู่บ้านอัญเชิญพระพุทธรูปและขันข้าวตอกดอกไม้ ช่อ ตุง นำหน้าชาวบ้าน เข้าสู่บริเวณที่จะสร้างวัด จากนั้นก็อัญเชิญพระพุทธรูปและพระบรมฉายาลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ไว้ ณ สถานที่อันสมควรพร้อมใจกันจุดธูปเทียน บูชาพระรัตนตรัย และกล่าวอัญเชิญเทพดาให้มาเป็นสักขีพยานในการก่อสร้างวัด ณ บริเวณที่ตั้งวัดสันกำแพงปลา แล้วก็ลงมือแผ้วถางปรับปรุงสภาพแวดล้อม

ปลูกสร้างศาสนวัตถุ ฎีกีและศาลา แต่การก่อสร้างในเบื้องต้นได้ใช้วัสดุพื้นบ้านสร้างด้วยไม้ไผ่และ
 มุงด้วยหญ้าคา และต่อมาได้ดำเนินการสร้างถาวรวัตถุมาเป็นลำดับได้สร้างศาลาสามัคคี กำแพงวัด
 ฎีกีสงฆ์ จนแล้วเสร็จจนใช้งานได้ดีตามสภาพการณ์ของ การสร้างวัดใหม่ และได้ตั้งชื่อวัดว่า
 “อารามสามัคคีธรรมบ้านทรายมูล” หลังจากนั้นนายถนอม สุระวงศ์ ผู้ใหญ่บ้านได้ทำหนังสือขอ
 อนุญาตต่อทางคณะสงฆ์ตามลำดับขึ้น จนในที่สุด เมื่อวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๐ ได้รับ
 อนุญาตให้สร้างวัดจากอธิบดีกรมการศาสนา โดยตั้งชื่อวัดตามชื่อของหมู่บ้านว่า “วัดสันกำแพงปลา”

แคว่ทางปรับสภาพแวดล้อมริมน้ำสร้างวัด

การก่อตั้งวัดสันกำแพงปลา พ.ศ. ๒๕๒๗

ด้านการบริหารจัดการภายในวัดตั้งแต่เริ่มสร้างวัดได้มีพระมหาราชม อินทสิริ ผู้มีศักดิ์เป็น
 ญาติผู้ใหญ่ของชาวบ้านในตระกูลญาณสาร ตระกูลปุณินตะและตระกูลขัติมงคล ได้ไปบวชอยู่ที่วัด
 หม้อคำดวง อำเภอเมืองเชียงใหม่ เมื่อทราบว่าคณะญาติสร้างวัดจึงได้เดินทางมาช่วยให้คำปรึกษา
 แนะนำ และสร้างวัด ตลอดถึงทำหน้าที่เป็นที่พึ่งแก่ชาวบ้านในเวลานั้นนับว่าเป็นพระสงฆ์องค์แรกที่
 ทำหน้าที่ผู้ดูแลวัดสันกำแพงปลา แต่ท่านก็อยู่ได้ไม่นาน ได้ย้ายออกไปจำพรรษาที่อื่นจึงทำให้ไม่มีพระ
 สงฆ์ดูแลวัด ต่อมาชาวบ้านได้นิมนต์พระมหาทิวฬ พระแก้ว พระมหาธรรม เศษปัญโญ มารักษา
 การเจ้าอาวาสต่อกันมาเป็นลำดับ โดยจำพรรษารูปละประมาณหนึ่งพรรษาที่อื่นจึงย้ายออกไปอยู่ที่อื่นคง
 เหลือแต่สามเณรเท่านั้นที่อยู่ดูแลวัด สภาพของวัดในขณะนั้น รกร้างว่างเปล่าไม่มีระเบียบเนื่องจากขาดผู้
 นำทางศาสนา

สถานที่ก่อตั้งวัดสันกำแพง ป.ศ. ๒๕๒๗

ช่วงระยะเวลาตั้งแต่สร้างวัดมาจนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๕๓๔ รวม ๗ ปี ได้มีพระภิกษุมาเป็นเจ้าอาวาสจำนวน ๔ รูป โดยแต่ละรูปจำพรรษาเพียง ๑ พรรษา ก็ย้ายไปอยู่ที่อื่นกันหมดคงเหลือแต่เพียงสามเณรเท่านั้นที่อยู่ดูแลวัด ลำดับรายนามเจ้าอาวาสวัดสันกำแพงมีดังนี้ ๑) พระมหาราชมน อินทสิริ ๒) พระมหาถวิล ธมฺมวโร ๓) พระแก้ว อภิเษจโน ๔) พระมหาธรรม เศษปัญโญ

ดังนั้นการสร้างวัดในระยะแรก ชาวไทยเงินบ้านสันกำแพงได้ช่วยกันสร้างวัด ขึ้นมาด้วยความยากลำบากและประสบกับปัญหาของผู้นำศาสนาที่ไม่มีความต่อเนื่อง จึงทำให้ การพัฒนาวัด เป็นไปได้ล่าช้าแต่ถึงกระนั้นชาวบ้านก็ได้ขยันต่ออุปสรรคที่เกิดขึ้น จึงได้อาราธนาพระอดิศักดิ์ ปลอดภัยโร เป็นเจ้าอาวาสเมื่อ วันที่ ๒๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๔

ช่วงพัฒนาวัดสันกำแพงและสร้างหอวัฒนธรรมไทยเงิน

วัดสันกำแพงและหมู่บ้านสันกำแพงในช่วงนี้เป็นช่วงพัฒนาหลายด้าน ๆ รวมทั้งการพัฒนาด้านวัฒนธรรม เป็นการเปลี่ยนแปลงชนิดที่เรียกว่า “ไม่น่าเป็นไปได้” จากวัดใหม่ที่ไม่ม่มีแม้ อาคารที่สมบูรณ์ วิหารหลังงามยังไม่มี ความเปลี่ยนแปลงนี้เริ่มต้นตั้งแต่วันที่ ๒๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๔ เป็นต้นมา ที่ผู้วิจัยได้รับอาราธนาให้มาดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดสันกำแพงเป็นรูปที่ ๕ ของวัด ในวันแรกที่ผู้วิจัยได้มาถึงวัดสันกำแพง ได้สร้างความประทับใจเป็นอย่างยิ่งแก่ผู้วิจัย คือ การต้อนรับจากคณะศรัทธาด้วยความยินดีปรีดา เมื่อยามว่างเว้นจากการงานได้มีชาวบ้านมาเยี่ยมผู้วิจัยที่วัด มักถูกถามปัญหาต่าง ๆ ในพระพุทธศาสนาบ้าง หรือเรื่องราวภูมิหลังของผู้วิจัยบ้าง ในบางโอกาสก็จะนำหนังสือตัวอย่างการแสดงธรรมของสำนักต่างๆ โดยเฉพาะของหลวงพ่อดุญฐานันท์ภิกขุ วัดชลประทานรังสฤษฎ์มาถวาย และได้ยินอยู่เสมอว่าชาวบ้านแห่งนี้มีความสามัคคีกันอยู่อย่างพื่ออย่างนึ่ง หมู่บ้านเคยได้รับรางวัลหมู่บ้านพัฒนาดีเด่นมาแล้ว จากการสังเกตของผู้วิจัยใน

เบื้องต้นนี้จึงพอสรุปได้ในตอนนั้นว่า ชาวบ้านต้องการ “พระสอน” ที่เป็นนักพัฒนามีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดในตอนนั้นว่า การที่จะพัฒนาวัดสันกำแพงปลานั้น ควรต้องเริ่มจากจุดน้อยไปหาจุดใหญ่ แบบค่อยเป็นค่อยไป ให้ผลงานขยายงานออกไปเอง

นับตั้งแต่บัดนั้นมา ผู้วิจัยพยายามสังเกตและเรียนรู้ปัญหาไปพร้อม ๆ กับชาวบ้าน ในฐานะเจ้าอาวาสที่ต้องรับผิดชอบงานด้านพระศาสนา แต่ในขณะเดียวกันผู้วิจัยก็ต้องทำหน้าที่เป็นพระนักศึกษาไปด้วย ในขณะนั้นผู้วิจัยกำลังศึกษาอยู่ที่มหาวิทยาลัยมกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา วัดเจดีย์หลวง จังหวัดเชียงใหม่ ชั้นปีที่ ๒ วิชาเอกการศึกษานอกระบบ การเริ่มต้นงาน จึงเริ่มด้วยสิ่งที่ใกล้ตัวและทำได้ง่ายเห็นประโยชน์ทันที นั่นก็คือการพัฒนา บริเวณอาคาร สถานที่ภายในวัดให้สะอาดเรียบร้อยเป็นที่น่าเลื่อมใสแก่ผู้พบเห็น พร้อม ๆ กับการจัดสภาพภูมิทัศน์ในวัดให้สวยงามประกอบกับได้ออกกฎระเบียบปฏิบัติร่วมกันในวัดให้เป็นรูปธรรมที่ทุกคนสามารถปฏิบัติตามได้

ผลจากการที่ได้พัฒนาบริเวณให้สะอาดนี้คือ ชาวบ้านมีความพอใจเข้าวัดทำบุญมากขึ้น จึงเป็นผลต่อเนื่องถึงสิ่งก่อสร้างให้แล้วเสร็จ คือศาลาสามัคคี กำแพงทั้ง ๔ ด้าน กุฏิสงฆ์ ๓ หลัง แต่ยังคงค้างเฉพาะเจดีย์ที่ได้ดำเนินการก่อสร้างไว้แล้วประมาณ ๕๐ เปอร์เซ็นต์ ผู้วิจัยจึงเห็นว่าควรสร้างเจดีย์ให้แล้วเสร็จอย่างรวดเร็ว เมื่อชาวบ้านเห็นการพัฒนาในสิ่งที่ทำแล้วก็เริ่มวางใจในการเป็นผู้นำของผู้วิจัย จึงได้เรียกคณะกรรมการประชุมหารือ วางแผนหาช่องทางที่จะสานต่องานสร้างเจดีย์ให้แล้วเสร็จ ปรากฏว่าอาศัยเฉพาะการระดมทุนจากคนในชุมชนเท่านั้น การสร้างเจดีย์ จึงสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และทำการถวายทานเมื่อวันที่ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๕

การสร้างเจดีย์ วัดสันกำแพงปลา

หลังจากการทำบุญเสร็จแล้วคณะกรรมการวัดได้นำปัจจัยจำนวน ๕,๐๐๐ บาทมาถวายแก่ผู้วิจัยเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายส่วนตัวตามแต่จะเห็นสมควร ผู้วิจัยเห็นว่าวัดสันกำแพงกำลัง เริ่มต้นสร้างและต้องการพัฒนาอีกมากยังไม่มีการตั้งกองทุนสำหรับการพัฒนาเลย จึงเห็นเป็นโอกาสอันเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะเริ่มลงมือพัฒนาวัดสันกำแพงปลาอย่างเป็นทางการจึงกล่าวขอบคุณ ทุกฝ่ายที่นำปัจจัยมาถวายและขอนำปัจจัยส่วนนี้ก่อตั้งเป็นกองทุนมูลนิธิวัดสันกำแพงปลา โดยมี วัตถุประสงค์ ๔ ประการคือ

๑. เพื่อส่งเสริมการศึกษาพระภิกษุสามเณรและเยาวชน
๒. เพื่อการบริหารงานภายในวัดสันกำแพงปลา
๓. เพื่อเป็นค่าภัตตาหารพระภิกษุสามเณร
๔. เพื่อช่วยเหลืองานสาธารณประโยชน์หรือร่วมมือกับองค์กรการกุศล อื่น ๆ

ผู้วิจัยได้ถือโอกาสนั้นได้ประกาศปณิธานและความตั้งใจของผู้วิจัยที่จะพัฒนาวัดสันกำแพงปลาโดยมีนโยบายหลักการพัฒนาวัดสันกำแพงปลาในช่วง ๑๐ ปี คือ พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๔๕ จะมุ่งเน้นการทำงานอยู่ภายใต้กรอบ ๔ ประการคือ

๑. ส่งเสริมการศึกษาของพระภิกษุ สามเณรและเยาวชน
๒. ส่งเสริมการปฏิบัติธรรม
๓. ส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม
๔. ส่งเสริมการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นำหน้าวัตถุ

จากการประกาศเจตนารมณ์อันแน่วแน่ในครั้งนั้น มีประชาชนได้นำปัจจัยถวายสมทบทุนจนสามารถรวบรวมขอจัดตั้งเป็นมูลนิธิวัดสันกำแพงปลา เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๖

เมื่อสามารถจัดตั้งมูลนิธิวัดสันกำแพงปลาแล้ว ผู้วิจัยจึงเกิดความมั่นใจในระดับหนึ่งแล้วคือมีทุนสำหรับจัด โครงการต่างๆ ได้แล้ว และพร้อมที่จะทำงานตามที่ได้ตั้งปณิธานไว้การดำเนินงานของผู้วิจัยเป็นลักษณะของการจัดเป็นกิจกรรมที่เน้นการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้สูงอายุก่อนและต่อมาจึงได้จัดทำโครงการที่มีแผนงานชัดเจน สำหรับกลุ่มเป้าหมายนั้นได้จัดทำโครงการที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายโดยกลุ่มผู้สูงอายุเน้นการพัฒนาด้านจิตใจจัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรมในวาระโอกาสสำคัญทางพระพุทธศาสนาและความเหมาะสมของสภาพการณ์ของหมู่บ้านใช้ระยะเวลาประมาณ ๓-๕ วัน กลุ่มวัยแรงงานได้เน้นการจัดโครงการและกิจกรรมเฉพาะกิจระยะสั้น เนื่องด้วยคนในกลุ่มนี้มีภาระหน้าที่ประจำวันส่วนกลุ่มเยาวชนนั้นได้เน้นการจัดโครงการและ กิจกรรมการอบรมจริยธรรมใช้ระยะเวลาประมาณ ๓-๕ วัน

การจัดโครงการและกิจกรรมทุกครั้งได้ยึดถือปฏิบัติตลอดมาคือ มีการประชุมวางแผน การดำเนินงานที่เน้นการมีส่วนร่วมของชาวบ้านและการสรุปรงานทุกครั้ง ดังนั้น การจัดโครงการและ กิจกรรมต่อมาจึงอาศัยการกำหนดโครงการและกิจกรรมที่ชัดเจน

ตลอดระยะเวลาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๖ เป็นต้นมา ผู้วิจัยได้ร่วมกับชาวบ้าน สันกำแพงพัฒนาชีวิตวัฒนธรรมไทยเขินบ้านสันกำแพงปลา ในหลายลักษณะ ตั้งแต่การพัฒนาที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมโดยผ่านโครงการและกิจกรรม ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็น ๔ ลักษณะด้วยกันดังนี้

๑. โครงการและกิจกรรมในวันสำคัญต่าง ๆ

ในวาระโอกาสสำคัญของชาติและเป็นวันหยุดราชการเป็นโอกาสหนึ่งที่ชาวบ้าน สันกำแพงปลาได้ร่วมกันทำโครงการและกิจกรรมที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกฝ่าย ประกอบด้วย กิจกรรมวันแม่แห่งชาติ ๑๒ สิงหาคม กิจกรรมวันพ่อแห่งชาติ ๕ ธันวาคม กิจกรรมวันขึ้นปีใหม่ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๑.๑ กิจกรรมวันแม่แห่งชาติ ๑๒ สิงหาคม และวันพ่อแห่งชาติ ๕ ธันวาคม

กิจกรรมทั้งสองนี้นับว่าเป็นกิจกรรมที่บรรดาพสกนิกรชาวไทยต้องแสดงออก ต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ที่ได้อาศัยอยู่ผืนแผ่นดิน และสนองนโยบายของรัฐบาลที่ได้ยกย่อง วันดังกล่าวเป็นวันพ่อและวันแม่แห่งชาติ สำคัญที่สุดของการอยู่ร่วมกันของสังคมและครอบครัวคือ การปลูกฝัง ส่งเสริมและสืบทอด หลักศีลธรรมและจริยธรรม การแสดงออกถึงกตัญญูทศเวทิตาธรรมของ เยาวชนในหมู่บ้านซึ่งถือว่าเป็นทรัพยากรมนุษย์อันมีคุณค่ายิ่ง การจัดกิจกรรมทั้งสองนี้ของชาวบ้าน สันกำแพงปลาแม้จะต่างเวลาแต่การดำเนินงานคล้ายคลึงกัน ก่อนที่จะจัดกิจกรรมในวัน ดังกล่าวมี การประชุมวางแผน การจัดกิจกรรม กำหนดเนื้อหากิจกรรม ได้ดำเนินกิจกรรมดังนี้

วันเตรียมงาน ก่อนที่จะถึงวันพ่อ วันแม่แห่งชาติ ชาวบ้านได้พัฒนาบริเวณบ้านให้สะอาด เรียบร้อยและจัดซุ้มประตูบ้านด้วยการประดับธงสัญลักษณ์ประจำพระองค์ดอกไม้และเครื่องบูชา ประดับด้วยไฟฟ้า เนื่องด้วยการจัดซุ้มประตูบ้านเป็นกิจกรรมที่มีการแข่งขันกันภายในหมู่บ้านด้วย จึงทำให้บรรยากาศสองฟากถนนศรีทรายมูลมีความสวยงามทั้งกลางวันและสว่างไสวด้วยไฟฟ้าใน เวลากลางวัน

พัฒนาบริเวณหมู่บ้านให้สะอาดเรียบร้อย

วันงาน ตอนเช้าประมาณตี ๕ มีการวิ่งเดินออกกำลังกายเทิดพระเกียรติโดยเริ่มต้นที่ ศาลาร้านค้าชุมชนกลางหมู่บ้าน ไปตามถนนศรีทรายมูล อ้อมที่บ้านหัวทุ่ง มุ่งตรงมายังวัดสันกำแพงปลารวมระยะทางประมาณ ๓ กิโลเมตร จากนั้นจะเข้าสู่พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ไหว้พระ รับศีล ฟังปาฐกถาธรรม ออกรับบิณฑบาต เสร็จแล้วชาวบ้านรวมตัวกันที่เดิม รับพรจากพระสงฆ์ เมื่อเสร็จพิธีสงฆ์แล้ว จะเข้าสู่งานพระราชพิธีโดยประชาชนทั้งหมด จะไปพร้อมกันที่ตรงหน้าพระบรมฉายาลักษณ์ ถวายเครื่องราชสคูติ ถวายพระพรชัย เสร็จแล้ว ร้องเพลงสคูติมหาราชและจบลงด้วยเพลงสรรเสริญพระบารมี เป็นอันเสร็จพิธีในภาคเช้า สถานที่ใช้จัดกิจกรรมคือลานวัดสันกำแพงปลา

กิจกรรมเดินวิ่งเทิดพระเกียรติ

ออกรับบิณฑบาต

ตอนสาย จะมีการทำความสะอาดสถานที่สาธารณะในหมู่บ้าน ไปจนถึงวัดสันกำแพงปลา เมื่อเสร็จกิจกรรมพัฒนาแล้ว จะเป็นการแข่งขันกีฬา เชื้อสายสัมพันธ์ครอบครัว การเล่นกีฬาเหล่านี้จัดที่บริเวณวัดสันกำแพงปลา กีฬาที่ชาวบ้านนิยมเล่นซึ่งเป็นกีฬาของชาวไทยเงินด้วย คือ ย่นสาว

(ซั๊กเย่อ) นอกจากนั้นก็ยังมีกีฬา คือ แคร้บอล วิ่งกระสอบ เปตอง ประกวร็องเพลงค่าน้ำนม ทำอาหาร ไทยเงินเลี้ยงกันในตอนกลางวัน ตอนเย็น เวลาประมาณ ๑๘.๐๐ น. ชาวบ้านจะมาพร้อมกันไหว้ พระสวดมนต์แปล เจริญพระกรรมฐาน แม่เมตตาและจุดเทียนชัยถวายพระพรต่อหน้าพระบรมฉายาลักษณ์อีกครั้งหนึ่ง จากนั้นชาวบ้านจะกลับไปจุดเทียนตามรั้วบ้านของตนเอง มีความสว่างไสวทุกครัวเรือน จากนั้นจะเดินชมการประดับไฟฟ้า โคมไฟ การจัดแต่งซุ้มของกันและกัน หยอกล้อสนุกสนานกันเต็มหมู่บ้าน กิจกรรมนี้ ได้รับการจัดมาโดยตลอดไม่น้อยกว่า ๒๐ ปี

๑.๒ กิจกรรมวันขึ้นปีใหม่

วันขึ้นปีใหม่ถือว่าเป็นวันที่เหมาะสมยิ่งสำหรับการเริ่มต้นพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องเกี่ยวกับคุณภาพและการสร้างสัมพันธภาพในชุมชน การจัดงานวันขึ้นปีใหม่เป็นความร่วมมือของบุคคลหลายฝ่ายมีทั้งวัด กลุ่มเยาวชน กลุ่มแม่บ้าน พ่อบ้าน ผู้เฒ่าผู้แก่โดยแบ่งแยกขั้นตอนการทำงาน โดยอาศัยระบบทางสังคมคือพระสงฆ์จะเน้นเรื่องของศีลธรรม จริยธรรม คำสั่งใจ ทิศทางชีวิตที่ถูกต้อง ผู้เฒ่าผู้แก่จะเป็นเรื่องของงบประมาณที่จะดำเนินการ ในส่วนพ่อบ้านแม่บ้านจะเป็นที่เล็งในการจัดงานแก่เยาวชน และที่สำคัญที่สุดก็คือเยาวชนเองจะเป็นผู้ดำเนินการจัดงาน

ขั้นตอนการจัดงานจะเริ่มตั้งแต่ตอนเย็นวันที่ ๓๑ ธันวาคมเป็นต้น ไปล่วงหน้าไปถึงตอนตีหนึ่งของเดือนมกราคม ในงานก็จะมีการเล่นฉลองกัน โดยทำอาหารมารับประทานร่วมกัน เล่นกิจกรรมต่าง ๆ เช่น เล่นเกมส์ ร้องเพลง กล่าวคำอวยพร เป็นต้นในตอนเช้าวันที่หนึ่งจะมีการทำบุญตักบาตรตามถนนในหมู่บ้าน ทุกหลังคาเรือนจะพาลูกหลานออกมาใส่บาตร โดยพระสงฆ์วัดสันก้างปลาทุกรูปจะเดินออกไปโปรดเมตตาเป็นแถวสวยงาม ก่อนออกเดินบิณฑบาต เจ้าอาวาสจะกล่าวอวยพรปีใหม่แก่ประชาชนในหมู่บ้านทางเสียงตามสาย เมื่อกล่าวจบแล้วก็จะออกรับบิณฑบาต จากศรัทธาประชาชน ในส่วนของอาหารบิณฑบาตทางวัดจะแบ่งไว้ฉันทส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งก็จะนำไปมอบให้โรงเรียนในชุมชนเพื่อเป็นอาหารกลางวัน

คณะสงฆ์ออกรับบริจาค จากศรัทธาประชาชน

๒. โครงการและกิจกรรมอบรมจริยธรรมเยาวชน

โครงการและกิจกรรมอบรมจริยธรรมเยาวชนเป็นกิจกรรมที่เน้นการเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ๑๓ ประการตามแนวทางหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๕๖๓ ได้แก่ ความใฝ่รู้ ความขยันหมั่นเพียร ความอดทน ความประหยัด ความซื่อสัตย์สุจริต ความมีระเบียบวินัย ความเสียสละ ความเมตตากรุณา ความกตัญญูกตเวที การตรงต่อเวลา ความสามัคคี ความยุติธรรม ความเป็นผู้มีวิวัฒนาการและปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี ประกอบด้วยโครงการและกิจกรรมการอบรมจริยธรรมนักเรียนระดับประถมศึกษาโดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน และโครงการบวชสามเณรภาคฤดูร้อน ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๒.๑ โครงการและกิจกรรมนำภูมิปัญญาชาวบ้านพัฒนาจริยธรรมเยาวชน

จากการปรึกษาหารือกันระหว่างอาจารย์ ควงฤทธิ์ เกิดมา นำปัญหาภายในโรงเรียนมาปรึกษาว่าสภาพนักเรียนมีจำนวนลดลง คุณภาพนักเรียนมีน้อย ไม่มี ความกระตือรือร้น พฤติกรรมก้าวร้าว ในที่สุดวัดสันกำแพงจึงร่วมกับคณะกรรมการศึกษาวัดทรายมูล สํารวจความต้องการของชุมชนพ่อแม่ผู้ปกครองของนักเรียน ในพื้นที่บริการของโรงเรียน ได้แก่บ้านทรายมูล บ้านสันกำแพง บ้านหัวทุ่ง ย่านชุมชนหนาแน่น หลังตลาดอำเภอสันกำแพง ผลปรากฏว่า ชุมชนมีความต้องการที่จะนำภูมิปัญญาชาวบ้านพัฒนาจริยธรรมเยาวชนที่เข้าไปศึกษาโรงเรียนวัดทรายมูล ซึ่งโรงเรียนแห่งนี้เป็นโรงเรียน สังกัดการประถมศึกษาอำเภอสันกำแพง ซึ่งตั้งอยู่ใน หมู่บ้านสันกำแพง มีพื้นที่บริการทางการศึกษา สามหมู่บ้านคือบ้านสันกำแพง บ้านสันโค้ง บ้านหัวทุ่ง

เมื่อทราบความต้องการของชุมชนแล้วทางโรงเรียนร่วมกับวัดสันกำแพงปลาได้ประชุมปรึกษาหารือกันในการแก้ปัญหาชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การพัฒนาหลักสูตรจริยธรรมของเยาวชนในชุมชน ให้มีความประพฤติเรียบร้อยดีงาม มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ของผู้ปกครองในที่สุดจึงยกสถานภาพของวัดสันกำแพงปลาให้เป็นศูนย์พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อชุมชน ภายใต้โครงการนำภูมิปัญญาชาวบ้านพัฒนาจริยธรรมนักเรียน ดังมีรายงานสรุป ความต้องการของชุมชนและโรงเรียนดังนี้

๑. ความต้องการของชุมชน

ชุมชนต้องการให้นุตรหลานของตนเอง เรียนดี สุขภาพแข็งแรง เรียนอย่างมีความสุข โดยมุ่งเน้นปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านจริยธรรม ๑๓ ประการ ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.๒๕๓๓) คือความใฝ่รู้ ความขยันหมั่นเพียร ความอดทน การประหยัด ความซื่อสัตย์สุจริต ความมีระเบียบวินัย ความเสียสละ ความเมตตา กรุณา ความกตัญญูกตเวที การตรงต่อเวลา ความสามัคคี ความยุติธรรม ความเป็นผู้มีวัฒนธรรม ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี

๒. ความต้องการของโรงเรียน

โรงเรียนต้องการให้ชุมชน ผู้นำทางศาสนา มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ตามพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๒๓ การจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสม ของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่องเกี่ยวกับ ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา ฯลฯ เป็นต้น

๓. ปัจจัยที่ต้องการพัฒนาร่วมกัน สอดคล้องกันคือ การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและวินัย เนื่องจากหลักสูตรที่นำมาใช้สอนเป็นหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ เป็นกลุ่มวิชาสร้างเสริมลักษณะนิสัยมุ่งเน้นปลูกฝัง คุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านจริยธรรม ๑๓ ประการดังกล่าวนั้นเป็นนามธรรมเชิงลึก ลำพังการสอนด้วยการพูดให้ฟัง ไม่สามารถจะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเยาวชนนักเรียนได้ จึงอาศัยภูมิปัญญาชาวบ้านมาบูรณาการกับเนื้อหาวิชาที่สอนเพื่อให้นักเรียนได้เกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุข ซาบซึ้งสามารถที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนได้

ด้านการเรียนการสอน ทางโรงเรียนจะปรับตารางสอนให้สอดคล้องกับ การนำนักเรียนออกไปสู่ชุมชน ในการเรียนกับภูมิปัญญาชาวบ้าน ได้กำหนดในทุกวันศุกร์ นักเรียนที่เข้าร่วม โครงการเป็นนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓-๖ ตั้งแต่เวลา ๐๘.๐๐ น.-๑๑.๓๐ น.

เนื้อหาวิชาที่สอนขึ้นอยู่กับความต้องการของทางโรงเรียน ว่าขาดครูผู้สอนในด้านใดจะมี พระสงฆ์วัดสันกำแพงปลาที่เรียนอยู่ในระดับอุดมศึกษารับภาระในการสอน ในเนื้อหาวิชาที่โรงเรียน ต้องการร่วมกับชาวบ้าน ที่คนในชุมชนยอมรับนับถือว่าเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในด้านใดด้าน

หนึ่งที่สอดคล้องกับคุณลักษณะ ๑๓ ประการ โดยยกย่องท่านให้เป็นครูภูมิปัญญา ชาวบ้านช่วยอธิบายทักษะการทำงานเล่าประสบการณ์ การแก้ไขปัญหาลงมือตัวเองประสบความสำเร็จแก่นักเรียน ในขณะที่ครูภูมิปัญญาชาวบ้านบรรยายจะมีพระสงฆ์นั่งฟังอยู่ด้วย หลังจากกลับมาที่วัดพระสงฆ์นำนักเรียนสรุปทเรียนที่ได้จากครูภูมิปัญญาชาวบ้านแล้วให้การบ้านแก่นักเรียนและคอยติดตามสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนร่วมกับทางโรงเรียนว่านักเรียนมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไป

ปราชญ์ชาวบ้าน(คุณยายอุสาห์ ปูอินตะ)สอนการทำกรวยดอกไม้

๓. กิจกรรมการปฏิบัติธรรมสำหรับพัฒนาจิตใจ

โครงการและกิจกรรมนี้เน้นการพัฒนาจิตใจโดยการปฏิบัติธรรมอย่างเข้มข้นสำหรับกลุ่มโดยเฉพาะประกอบด้วย กลุ่มผู้สูงอายุจัดกิจกรรมบวชนกขัมมบารมี (บวชชีพรามณ์) รักษาศีลแปด รับประทานอาหารมังสวิรัต ปฏิบัติพระกรรมฐานและจัดกิจกรรมพระธรรมนำชีวิตแก่กลุ่มผู้ติดเชื้อเอชไอวีของอำเภอสันกำแพง

๓.๑ บวชนกขัมมบารมี (บวชชีพรามณ์)

กิจกรรมการบวชชีพรามณ์เริ่มต้นในปี พ.ศ.๒๕๓๖ ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่าศรัทธาผู้สูงอายุเข้ามาทำบุญเป็นจำนวนมากกว่ากลุ่มอื่น จึงอาศัยเงื่อนไขนี้จัดกิจกรรมส่งเสริมการปฏิบัติธรรมก่อน โดยผู้วิจัยได้เสนอแนวความคิดในการจัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรมกับคณะศรัทธากลุ่มผู้สูงอายุ บ้านสันกำแพงปลา ได้ข้อสรุปว่า ยินยอมพร้อมใจกันจัดกิจกรรมการปฏิบัติ

ขึ้นในระหว่างเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๖ หลังจากนั้นมีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมการปฏิบัติธรรมให้ชาวบ้านสันกำแพงได้รับทราบเพื่อชักชวนให้ผู้มีจิตศรัทธาได้เข้าร่วมกิจกรรม การจัดเตรียมงานด้านสถานที่และแนวทางการอบรม โดยสถานที่ที่ใช้คือ ศาลาบำเพ็ญบุญวัดสันกำแพง และได้เตรียมเชิญวิทยากรพระอาจารย์ปฏิบัติกรรมฐานและวิทยากรผู้บรรยายธรรม กิจกรรมการปฏิบัติธรรมในแต่ละวันได้กำหนดกิจกรรมไว้อย่างชัดเจน

สรุปผลการจัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรมได้ผลตอบรับจากกลุ่มผู้ปฏิบัติธรรมว่ามีความพึงพอใจในการเข้าร่วมกิจกรรม และมีผลให้การจัดกิจกรรมนี้ต่อเนื่องไปทุกปี แต่ในการจัดกิจกรรมครั้งนี้เป็นครั้งแรกจึงมีอุปสรรคในการดำเนินงาน เช่น ปัญหาด้านงบประมาณระยะเวลาในการจัดกิจกรรม วิทยากรผู้บรรยายธรรมและการดำเนินงาน เป็นต้น แต่ผู้วิจัยและคณะกรรมการจึงได้ร่วมกันปรับปรุงกิจกรรมในเวลาต่อมา

กิจกรรมบวชชีพรามณ์

๓.๒ กิจกรรมพระธรรมนำชีวิตกลุ่มผู้ติดเชื่อเฮอไอวี

เนื่องจากกลุ่มเครือข่ายผู้ติดเชื่อเฮอไอวีของอำเภอสันกำแพง ประสบปัญหาด้านการจัดกิจกรรม ไม่มีสถานที่จัดกิจกรรมพบปะกลุ่มที่แน่นอน ผู้วิจัยได้มีโอกาสได้ไปบรรยายธรรมแก่กลุ่มเครือข่ายผู้ติดเชื่อเฮอไอวีที่โรงพยาบาลสันกำแพงในปี พ.ศ. ๒๕๔๓ ประธานกลุ่มได้ปรึกษาหารือถึงการประสบปัญหาดังกล่าวแก่ผู้วิจัย จึงถือโอกาสแนะนำว่าวัดเป็นศาสนสถานพอจะเกื้อกูลในเรื่องของสถานที่กับกลุ่มเครือข่ายผู้ติดเชื่อเฮอไอวีได้ จากจุดเริ่มต้นในการให้โอกาส ดังกล่าว จึงสานสัมพันธ์ระหว่างวัดกับกลุ่มเครือข่ายผู้ติดเชื่อเฮอไอวี มีพันธะที่ต้องใช้สถานที่วัดสันกำแพงสำหรับผู้วิจัย ชุมชน และกลุ่มเครือข่ายผู้ติดเชื่อเฮอไอวี ติดต่อกันมาเป็นลำดับเป็นเวลา ๓ ปี

การดำเนินกิจกรรมทุกวันศุกร์ต้นเดือนเวลาประมาณ ๘.๐๐-๑๑.๐๐ น.จะมีการฟังบรรยายธรรม สนทนาธรรมและเจริญสมาธิภาวนา และในบางโอกาสกลุ่มเครือข่ายผู้ติดเชื่อเฮอไอวีจะนำเยาวชนกลุ่มที่มีพฤติกรรมเสี่ยง มาขอใช้สถานที่อบรมกับทางวัด วิทยากร บางส่วนเป็น

ศูนย์วัฒนธรรมไทยเงินบ้านสันกำแพงปลา

๔.๒ บ้านทรายมูล : เหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่

บ้านทรายมูลเดิมชื่อว่าหมู่บ้านสันกำแพงปลา ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็นบ้านทรายมูล แต่ไม่ทราบแน่ชัดว่าเปลี่ยนเมื่อใด จากการสันนิษฐานของพ่อครูไสว สุปรีชธรรม อายุ ๗๕ บ้านเลขที่ ๕๑ หมู่ ๖ สันกำแพงปลา ตำบลทรายมูล อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ กล่าวว่า

เดิมบ้านทรายมูลชื่อว่าสันกำแพงปลา ภายหลังเปลี่ยนเป็นหมู่บ้านทรายมูลในเวลาใดไม่ทราบแน่ชัด ประมาณร้อยกว่าปีคำว่า “ทรายมูล” น่าจะมาจากเหตุการณ์น้ำแม่อนได้พัดพาเอาทรายมาทับถมกันมากขึ้นจนบริเวณนี้มีพื้นที่สูงขึ้น ชาวบ้านจึงเรียกหมู่บ้านนี้ว่า บ้านทรายมูล คำว่า มูล แปลว่า มั่งมูลตุนเต้า

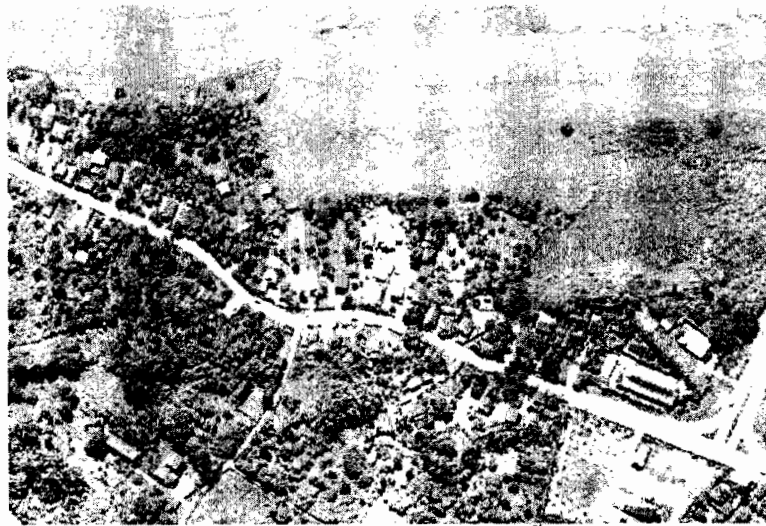
การตั้งหมู่บ้านของบ้านทรายมูลนี้ ก็ตรงกับบ้านทรายมูลที่เมืองเชียงที่กลุ่มคณะผู้วิจัยได้เข้าไปเที่ยวในครั้งนั้น เดิมหมู่บ้านชื่อว่า หมู่บ้านกว้าง แต่พอเกิดเหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่เกิดขึ้น น้ำหลากน้ำเอาทรายมากองไว้ที่หมู่บ้านจำนวนมาก ทรายได้ทับถมพื้นที่เดิมจนหมด ชาวบ้านจึงได้ตั้งชื่อหมู่บ้านใหม่ว่า “บ้านทรายมูล” แต่เวลาออกเสียงแบบชาวไทยเงิน เราจะได้ยินว่า “บ้านทรายมูลน”

ถึงแม้ว่าบ้านของชาวไทยเงินทั้ง ๔ หมู่บ้าน จะไม่ห่างไกลกัน มีประวัติความเป็นเงินมาจากแหล่งเดียวกัน แต่พอมาตั้งรากฐานในบริเวณที่ตั้งหมู่บ้านของตนเองแห่งใหม่ ต่างก็มีชื่อเรียกหมู่บ้านของตนเองตามความเหมาะสมของชุมชนและสภาพภูมิประเทศ ซึ่งมีประวัติความเป็นมาดังนี้

๔.๓ บ้านหัวทุ่ง: ผืนนาที่กว้างใหญ่

บ้านหัวทุ่ง เป็นหมู่บ้านเล็กๆ บริเวณทางด้านทิศใต้และทิศตะวันตกเฉียงใต้ของหมู่บ้าน เป็นพื้นที่นาบริเวณกว้าง ดังนั้นบริเวณหมู่บ้านนี้ จึงได้ชื่อว่า “บ้านหัวทุ่ง” จากการสัมภาษณ์พ่อเสถียร ฐนันทชัย อายุ ๘๔ บ้านเลขที่ ๑๖ บ้านหัวทุ่ง หมู่ ๕ ตำบลทรายมูล อำเภอสันกำแพง กล่าวว่

“บ้านหัวทุ่ง พื้นที่เดิมเป็นที่ดินของชาวบ้านสันกำแพงปลา สาเหตุที่แยกออกไปอยู่บ้านหัวทุ่งด้วยเหตุผลเพราะต้องการที่จะได้ไปดูแล ทุ่งนาของตนเอง ได้อย่างทั่วถึงและสะดวกมากขึ้น คำว่า “หัวทุ่ง” มาจาก ลักษณะของทำเลที่ตั้งของหมู่บ้าน เป็นพื้นที่ราบเป็นบริเวณกว้างอยู่ชายขอบของหมู่บ้านเป็นทุ่งนาโอบล้อม ภาษาชาวบ้านจึงเรียกกันจนติดปากว่าหัวทุ่ง จนในที่สุดจึงเรียกขานนามหมู่บ้านว่า “บ้านหัวทุ่ง” ประมาณ พ.ศ. ๒๔๘๐ กว่า มีบ้านเรือนประมาณ ๓๐ หลังคาเรือน สำหรับผืนนามี อนาคตพื้นที่ทางทิศตะวันตกตั้งแต่สามแยก บริษัท บ้านไทยเจริญ จำกัด ถึงวัดทรายมูล ทางทิศใต้ตั้งแต่สุดเขตแดนของหมู่บ้านถึงบ้านป่าไผ่ ทิศเหนือเป็นหมู่บ้านของชาวบ้าน”

ภาพถ่ายทางอากาศจากกรมแผนที่ แสดงที่ตั้งหมู่บ้านหัวทุ่ง

๔.๔ บ้านม่วงม้าเหนือ บ้านม่วงม้าใต้ บ้านร้องม่วงม้า : ต้นไม้มะม่วงเป็นชื่อมงคลนาม

บ้านม่วงม้าเหนือ ม่วงม้าใต้ บ้านร้องม่วงม้าหรือมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า บ้านร้องคอกจิก หรือ บ้านน้ำร้องคอกจิก หมู่บ้านนี้เดิมเป็นหมู่บ้านเดียวกัน แต่ได้มาแยกออกเป็นสามหมู่บ้านตาม ทิศทางลักษณะทางกายภาพ จากการสนทนากลุ่มพระครูอัครคุณญาณประยุตเจ้าอาวาสวัดม่วงม้าใต้

อายุ ๕๘ ปี นายवल จันทร์ฟอง อายุ ๘๔ ปี นางโยง ทิมะโน อายุ ๘๓ ปี นางอำพร บริบูรณ์ อายุ ๖๕ ปี นางยม ทิพย์สุรินทร์ อายุ ๖๒ ปี นางแก้ว สุยะนวล อายุ ๗๖ ปี ชาวบ้านหมู่บ้านม่วงม้าใต้ ได้กล่าวถึงประวัติของหมู่บ้านว่า

ในอดีตประมาณ พ.ศ. ๒๒๘๕ ชาวไทยเงินกลุ่มหนึ่งได้อพยพมาจาก ลิบสองปีนา มาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่หมู่บ้านม่วงม้าใต้ในปัจจุบัน ขณะนั้นยังมีเป็นป่าไม้นานาพันธุ์ โดยเฉพาะต้นมะม่วงมีอยู่เป็นจำนวนมาก บรรพบุรุษได้มองเห็นทำเลที่ตั้งเหมาะสมอุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพรรณธัญญาหาร ร่มรื่นเป็นสถานที่เหมาะแก่การตั้งถิ่นฐาน และด้วยเหตุที่ว่ามีต้นมะม่วงอยู่เป็นจำนวนมาก(ป่ามะม่วง)ในป่ามะม่วงนั้นมีต้นมะม่วงต้นหนึ่งมีขนาดใหญ่มาก และมีลักษณะคล้ายม้า ต่อมาชาวบ้านจึงได้อาศัยมงคลนามอันนี้ตั้งชื่อว่าหมู่บ้านม่วงม้า ต่อมาชาวบ้านเห็นว่าหมู่บ้านนี้มีความเจริญมากแต่ยังไม่มีศาสนสถานที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชนจึงร่วมกันจัดตั้งศาสนสถานคือ วัดม่วงม้าขึ้นเพื่อเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาชาวบ้านจึงร่วมกันนิมนต์ ครูบาคำ ซึ่งท่านได้อพยพมาจากลิบสองปีนา มากับชาวบ้าน ซึ่งตอนนั้นท่านได้พักอยู่ที่วัดร้างใกล้ๆหมู่บ้าน เป็นประธานในการก่อสร้างซึ่งท่านก็เป็นเจ้าอาวาสองค์แรกของวัดนี้ซึ่งมีรายนามเจ้าอาวาสตั้งแต่ต้นจนถึงปัจจุบันรวมสิบเอ็ดรูปตามลำดับดังนี้ องค์แรก ครูบาคำ พระอธิการจินะ พระอธิการองค์ พระอธิการอุ้มเมือง พระอธิการจัน พระอธิการบุญตัน พระอธิการคู่ย พระอธิการเนื่อง พระอธิการเมฆ พระบุญธรรม และองค์ปัจจุบันได้แก่ครูบาจันทร์ทิพย์ อินทญาโณ หรือ พระครูอัครคุณญาณ ประยุต

ต่อมาชาวบ้านเห็นว่าหมู่บ้านมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว มีจำนวนหลังคาเรือนเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆจึงได้แบ่งแยกหมู่บ้านออกเป็นสองหมู่บ้าน คือหมู่บ้านม่วงม้าใต้และหมู่บ้านม่วงม้าเหนือโดยอาศัยลักษณะของทำเลที่ตั้งของหมู่บ้านคือ หมู่บ้านที่อยู่ทางทิศเหนือว่าหมู่บ้านม่วงม้าเหนือ หมู่บ้านที่อยู่ทางทิศใต้ว่าหมู่บ้านม่วงม้าใต้ ต่อมาหมู่บ้านม่วงม้าเหนือได้แบ่งแยกออกเป็นชุมชนหมู่บ้านกุ่มกแซว ชุมชนบ้านเกาะ และชุมชนบ้านใต้

ชุมชนกุ่มกแซว เหตุที่ตั้งชื่อว่าชุมชนกุ่มกแซว ในอดีตบริเวณนั้นมีกุ้งสันดินคอนตั้งอยู่ มีต้นไม้ปกคลุมและมักจะมีนกแซว มาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ไม่ยอมหนีจากไปไหนจึงตั้งชุมชนนี้ว่าชุมชนกุ่มกแซวหรือบ้านกุ่มกแซว

ชุมชนบ้านเกาะ เหตุที่ตั้งชื่อดังกล่าวว่าเป็นเกาะ

ชุมชนบ้านใต้ เหตุที่เรียกชื่อดังกล่าวเพราะว่าชุมชนดังกล่าวอยู่ทางทิศใต้ของชุมชนบ้านกุ่มกแซว และชุมชนบ้านเกาะ

สภาพบริเวณที่ตั้งของถู่
ในอดีต

สาเหตุที่หมู่บ้านร้องม่วงม้า มีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่ง คือ บ้านร้องคอกจิกเพราะว่าในอดีต บริเวณท้ายหมู่บ้าน เป็นบริเวณที่มีร่องน้ำสำหรับทำนาและมีต้นจิก ซึ่งเป็นต้นไม้ชนิดหนึ่งขึ้นอยู่อย่างหนาแน่น ต้นไม้ชนิดนี้สามารถนำไปมารับประทานได้โดยการ นำมาฆ่า (สลักผักแบบพื้นเมือง) นำมาเป็นเครื่องเคียงนำพริก ตำผสม (ซูปมคแดง) และนอกจากนั้น ใบไม้ชนิดนี้ยังมีคุณสมบัติเป็นยาแก้ปวดท้องได้อีกด้วย ปัจจุบันเหลืออยู่ต้นเล็ก ๆ ต้นเดียว นอกจากนั้น ในอดีตหมู่บ้านนี้มีต้นมะขามเรียงรายกันเต็มตามแนวถนนและมีขนาดใหญ่มาก ซึ่งเหลือเพียงสองต้นสุดท้าย ต้นหนึ่งถูกขุดขายไปราวประมาณกลางเดือนเมษายนปี ๒๕๔๗ ที่ผ่านมานี้ปัจจุบันเหลือเพียงต้นเดียว ดังนั้นอาศัยต้นจิกที่เกิดขึ้นบริเวณท้ายหมู่บ้าน จึงได้ชื่อว่า บ้านร้องคอกจิกอีกชื่อหนึ่งเรียกว่า บ้านน้ำร้องคอกจิก

ต้นคอกจิกที่กล่าวถึงบริเวณ โคนต้นคือร่องน้ำสาธารณะ(ร่อง หรือ ลำเหมือง)

อย่างไรก็ตาม ทั้งสามชุมชนก็คือบ้านม่วงม้าเหนือตามการแบ่งอาณาเขตของกระทรวงมหาดไทยและทั้งบ้านม่วงม้าเหนือ บ้านม่วงม้าใต้ บ้านร่องม่วงม้า(บ้านร่องคอกจิก) บ้านสันก้างปลา บ้านทรายมูล และบ้านหัวทุ่งจัดเป็นกลุ่มชาวไทยเงินกลุ่มเดียวกันที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในระยะเวลาที่ใกล้เคียงกัน

ตอนที่ ๒ ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมไทยเงิน

จากการเก็บรวบรวมข้อมูล ด้านเอกสาร การจัดกิจกรรม การสังเกตและสัมภาษณ์ ด้วยระยะเวลาที่ผ่านมา คณะวิจัยได้แยกแยะข้อมูลเป็นหมวดหมู่และ กำหนดหัวข้อสำคัญ นำมาเขียนเรียบเรียงใหม่โดยใช้การเขียนบรรยายเชิงพรรณนา ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมไทยเงิน สามารถนำเสนอตามหัวข้อดังนี้

๑. ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อและศาสนา

ระบบความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรม และสถาบันศาสนา มีบทบาท อย่างมากต่อวิถีการดำรงชีวิตของชาวไทยเงิน ตั้งแต่การเกิดจนกระทั่ง การตาย รวมทั้งความเกี่ยวพันกับการประกอบอาชีพของชุมชนชาวไทยเงิน ซึ่งต้องอาศัยพิธีกรรมความเชื่อและศานกับคติทางพุทธศาสนาและพราหมณ์ด้วยเช่นกันและมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวไทยเงินเป็นอย่างมากนอกจากนี้ยังได้สร้างความมีระเบียบ และเป็นการบูรณาการรวมหน่วยแก่หมู่บ้าน และยังได้เสริมสร้างบทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคมอย่างแน่นแฟ้นอีกด้วย นอกจากนี้ ยังช่วยควบคุมความประพฤติของ

สมาชิกในสังคมให้เป็นไปตามสถานภาพ บทบาท ค่านิยมและบรรทัดฐานของชุมชนไทยเงินตลอดจนช่วยปลูกฝังค่านิยมทางสังคมให้แก่สมาชิกในชุมชนชาวไทยเงินอีกด้วย ลักษณะความเชื่อของชาวไทยเงินที่แสดงออกในรูปแบบประเพณีและพิธีกรรมที่ได้รับการสืบทอดมาจนกระทั่งปัจจุบันมีดังนี้

๑.๑ ตานข้าวใหม่ : ภาพสะท้อนความกตัญญูของลูกหลาน

ประเพณีตานข้าวใหม่ของชาวไทยเงินบ้านสันกำแพงปามีขึ้นในช่วงประมาณเดือนมกราคมหรือเดือนสี่เหนือ หลังจากฤดูเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จเรียบร้อยแล้ว เนื่องจากอาชีพหลักของชาวไทยเงินบ้านสันกำแพงปลาในอดีตเป็นเกษตรกรทำนาทั้งหมดบ้าน ดังนั้นแทบทุกครัวเรือนจึงมีที่นาเป็นของตนเอง การทำนาเพื่อนำข้าวมาบริโภคนั้นทำหนึ่ง ครั้งต่อปี ช่วงเดือนกรกฎาคมถึงมกราคม เรียกว่า ข้าวปี สำหรับบุคคลที่ไม่มีที่นาของตนเองก็ต้องไปช่วยผู้อื่นทำเพื่อจะได้รับส่วนแบ่งข้าวไว้บริโภค นับว่าข้าวคือวัตถุดิบที่สำคัญต่อการดำรงอยู่ของชาวไทยเงิน มีคำกล่าวกันในหมู่ผู้สูงอายุว่า “ข้าวอยู่ยังหลงแล้ว สบายไปตลอดปี” ดังนั้นชาวไทยเงินบ้านสันกำแพงปลาจึงมีระบบความเชื่อที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษมาถึงการบูชาข้าว ฮ้องขวัญข้าวในเวลาที่ข้าวอยู่ที่ ทุ่งนา เช่นเวลานำข้าวจากลานมาสู่หลองข้าว (ยุ้งข้าว) มีคำกล่าวที่ว่า

“นี่สังจริง ปริวันนา สัมมาทิมา มาเน้อ มาเนอ มาอยู่ในเส้าในหลอง มาอยู่ในเส้าในเยไผเดบ่อดอง ผนตกบ่อดอด แดคออกบ่อดอง หื้ออยู่ เป็นสุข ๆ เน้อ” (บัวผัน อินโปธา, สัมภาษณ์, ๑๗ มกราคม ๒๕๔๕)

เมื่อเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จเรียบร้อยแล้วนับว่าเป็นความสุขใจของชาวไทยเงินที่มีข้าวไว้บริโภคตลอดทั้งปีได้ เมื่อมีข้าวอยู่เต็มฉางข้าวทำให้นึกถึงพ่อ แม่ ญาติพี่น้องที่เสียชีวิตไปจึงนำข้าวไปถวายทานแด่พระสงฆ์ที่วัด ในตอนเช้าของวันเดือนสี่เป็ง ชาวบ้านจะนำสำรับกับข้าวไปถวายทาน (ตานขันข้าว) เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้วที่มีบุญอุปการ ได้บุกเบิกสร้างไร่นาสร้างนาให้แก่ลูกหลาน ขยายอุตสาหกรรม ปูอินตะ กล่าวว่ก่อนที่จะกินข้าวใหม่ของชาวไทยเงินนั้น จะต้องนำไปถวายพระสงฆ์ให้ฉันเสียก่อน หลังจากนั้นจะให้บิดามารดา กิน ลูกหลานจึงจะได้กินข้าวใหม่ และโดยปกติแล้วการแช่ข้าวเหนียวต้องมีภาชนะน้ำไว้ต่างหากจะใช้น้ำรวมกับการทำอย่างอื่นไม่ได้ เพราะชาวไทยเงินถือว่าข้าวเป็นของสูงค่ายิ่งนัก การตักข้าวไปแชในหม้อข้าวแช่นั้นจะต้องไม่เทข้าวออกจากภาชนะจนหมดเพราะถือว่จะเป็นการกินเสียกินชำไม่ดี ในสมัยก่อนประเพณีถวายทานข้าวใหม่ชาวบ้านจะนำข้าวสาร ข้าวเปลือกมารวมกันที่วัดเพื่อถวายทานเป็นของสงฆ์ ลำดับพิธีหลังจากจุด

เทียนรูปบูชาพระรัตนตรัยให้ไว้พระรับศีลเสร็จแล้ว มัคคนายกก็จะกล่าวคำถวายข้าวสาร โดยการตั้งนะโม ๓ จบ ก่อนแล้วว่า

“ อิมานิ มะยัง ภันเต คัมภูลานิ สะปะริวารานิ ภิกขุสังฆัสสะ โอโณชะยามิ สาธุ โน ภันเต ภิกขุสังโฆ อิมานิ คัมภูลานิ สะปะริวารานิ ปะภุคคัมหาตุ อัมหากัง ทิฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ แปลว่า ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายข้าวสารพร้อมทั้งของอันเป็นบริวารเหล่านี้ แก่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับ ข้าวสาร พร้อมทั้งของอันเป็นบริวารทั้งหลายเหล่านี้ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ข้าพเจ้าทั้งหลายสิ้นกาลนาน เทอญ ”

การสืบทอดประเพณีถวายदानข้าวใหม่ของชาวไทยจีนนี้ เนื่องจากวิถีชีวิตที่เป็นเกษตรกร ทำให้ได้รู้และเห็นและมีส่วนร่วมในประเพณีตั้งแต่เป็นเด็ก ครั้นเติบโตเป็นผู้ใหญ่แล้วจึงยังคงรักษาประเพณีนี้ไว้ ชาวไทยจีนบ้านสันกำแพงปลามีความรู้สึกว่าถ้าไม่ได้ถวายदानข้าวใหม่แล้วกินข้าวก่อนจะรู้สึกไม่สบายใจ เมื่อประกอบพิธีเสร็จแล้วในส่วนของข้าวสารจะมีคณะกรรมการมาแบ่งเป็นส่วน ส่วนที่หนึ่งถวายให้แก่ทางวัดนำไปหุงสำหรับเป็นภัตตาหารในคราวที่ออกบิณฑบาตรไม่ได้หรือบิณฑบาตรไม่พอฉัน ส่วนที่สองจะมอบให้แก่มัคคนายกวัดผู้นำ ชาวไทยจีนถือว่าเป็นผู้แก่ควรเคารพนับถือ อีกสองส่วนสุดท้ายจะนำออกจำหน่ายให้แก่ผู้ต้องการนำไปบริโภคในส่วนปัจเจกที่ได้จากการขายข้าวสารจะเก็บไว้เป็นกองทุนสำหรับร่วมทำบุญในโอกาสต่าง ๆ ระหว่างหมู่บ้านที่เกิดขึ้น เช่น งานปอยหลวง เป็นต้น

ปัจจุบันชาวไทยจีนบ้านสันกำแพงปลามีบางส่วนไม่ได้ประกอบอาชีพทางการเกษตร ดังนั้นการปลูกข้าวไว้เพื่อบริโภคเท่านั้นเพราะต้นทุนในการทำนาสูง บางคนได้ให้คนอื่นเช่าที่สำหรับปลูกข้าว ข้าวหอมมะลิขายแทนการปลูกข้าวเหนียว รูปแบบประเพณีการถวายदानข้าวใหม่จึงได้เปลี่ยนแปลงไปตามห้วงแห่งกาลเวลา จากเดิมวัตถุที่ถวายदानคือ ข้าวและอาหาร แต่ปัจจุบันการถวายदानด้วยข้าวสารไม่มีแล้วแต่กลายเป็นให้เงินแทนในการถวายदानข้าวใหม่ โดยแต่ละบ้านจะนำเงินมารวมกันที่ขายอุสาห์ ปูอินตะ ซึ่งเป็นผู้มีอาวุโสเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้าน การนำปัจจัยมารวมกันนั้นจะบริจาคตามจิตศรัทธาไม่มีการบอกกล่าวเรียกเก็บแต่ประการใดปัจจัยที่ได้ทั้งหมดจะนำไปร่วมทำบุญกับหัววัดต่าง ๆ ที่บอกบุญมาตามประเพณีนิยมตามที่เคยปฏิบัติมาตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันซึ่งประเพณีการถวายदानด้วยข้าวสารเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของพระสงฆ์ จำเป็นจะต้องอนุรักษ์ด้วยการสืบทอดไว้ด้วยเช่นกัน

๑.๒ ปีใหม่เม็ง : วันสะอาดกาย วาจาและวันกตัญญู

ประเพณีที่สำคัญของชาวไทยเงินบ้านสันกำแพงปลาอีกประเพณีหนึ่ง คือประเพณีปีใหม่เม็ง ซึ่งอยู่ในช่วงกลางเดือนเมษายน รูปแบบประเพณี พิธีกรรมและคติความเชื่อประกอบด้วยวันสำคัญทั้งหมด ๔ วัน มีรายละเอียดดังนี้

ก่อนวันสังขารล่อง คือวันที่ 12 เมษายน เป็นวันเตรียมของทำบุญ หญิงสาว แม่บ้าน หรือคนเฒ่าคนแก่ชาวไทยเงิน จะเตรียมเครื่องสังเวทสำหรับใส่ข้าวปุ้นา (บูชา) ลดเคราะห์กันที่วัดโดยมีความเชื่อว่า ได้ใส่ข้าวปุ้นาลดเคราะห์ในวันสังขารล่องคือ วันที่ ๑๓ เมษายนแล้วสิ่งชั่วร้ายทั้งหลายทั้งของตนเองหรือครอบครัวก็จะหมดไปด้วย จะอยู่ดีมีสุขสมปรารถนา การเตรียมเครื่องสังเวทที่เรียกว่าข้าวปุ้นานั้น ชาวไทยเงินจะทำกระทงใบตองกล้วยขนาดกว้างประมาณ ๔๐x๔๐ เซนติเมตร แล้ววางรองด้วยใบขนุน ใบเต้าอีกชั้นหนึ่ง เครื่องบูชาประกอบด้วยข้าวเหนียวหนึ่งสุกแล้วปั้นขนาดพอคำจำนวนเก้าก้อน น้ำอ้อย พริก เกลือ ข้าวแคบ ข้าวแตน แคบหมู ข้าวตอก ดอกไม้ รูปเทียน ดอกสะเดาดอกแห้ง เป็นต้น ตรงกลางจะมีเทียนไขเล่ม ๆ เล็ก จำนวน 1 เล่มปักไว้ตรงก้อนข้าวสุก ขณะที่พระสงฆ์สวดถวายข้าวปุ้นาก็จะจุดเทียนไขที่ปักไว้ตรงกลางข้าวปุ้นา นอกจากนั้นก็จะมี เสื้อผ้าของทุกคนในครอบครัวใส่ตระกร้า หรือสลุมาด้วย สิ่งที่จะลืมไม่ได้ก็คือสีสายที่ทำจากเส้นด้ายเท้าอายุของคนในครอบครัวและต้องมีความยาวเท่ากับหนึ่งวาของตนเอง ชุบน้ำมันพืช น้ำมันงา หรือน้ำมันก๊าด ตามแต่จะหาได้ ห่อใบตองมาด้วย

วันที่ ๑๓ เมษายน วันปุ้นาข้าวลดเคราะห์ เช้าตรู่วันนี้ชาวบ้านจะนำเอาเครื่องสังเวทข้าวปุ้นามารวมกันที่วัด พร้อมกับข้าวปลาอาหารดอกไม้รูปเทียน ในส่วนของข้าวปลาอาหาร ก็จะนำไปใส่บาตรหรือภาชนะที่ทางวัดจัดไว้ให้ ดอกไม้รูปเทียนก็จะนำไปใส่ในขันแก้วทั้งสามและขันขอสีล และแบ่งอีกส่วนหนึ่งไปใส่เป็นเครื่องสังเวททั่วทั้งสี่ เมื่อได้เวลาสมควรแล้วชาวบ้านพร้อมด้วยมัคคนายกก็จะนำดอกไม้รูปเทียนไปนิมนต์เจ้าอาวาสมาเป็นผู้กล่าวถวายข้าวปุ้นาเมื่อ พระสงฆ์มาถึงนิมนต์นั่งบนอาสนะที่บริเวณลานเจดีย์มัคคนายกก็จะถวายพานขอสีล กล่าวคำอาราธนาศีล รับศีลไปเป็นลำดับจนจบ จากนั้นท่านเจ้าอาวาสผู้ประกอบพิธีก็จะจุดเทียนที่บาตรน้ำมันต์พร้อมกับขึ้นนะ โมสามจบ แล้วกล่าวคำปุ้นาข้าวลดเคราะห์ เป็นการพรรณนาถึงการเตรียมจัดของเครื่องสังเวทเพื่อนำมาปุ้นาต่อพระพุทธเจ้า และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายและกล่าวขอพรเพื่อเป็น การลดเคราะห์ทั้งหลายที่อาจจะเกิดขึ้นแก่ตนเองและครอบครัว ในขณะที่พระสงฆ์ท่านกำลังกล่าวโอกาสข้าวปุ้นา ก็จะมีคนไปจุดสีสายที่ชุบน้ำมัน ที่นำไปพาดราวเหล็กใกล้ ๆ บริเวณพิธีแล้ว กลับมานั่งฟังพระกล่าวโอกาสข้าวปุ้นาไปจนจบ เมื่อพระสงฆ์กล่าวคำโอกาสเสร็จแล้วผู้เป็นเจ้าของ เสื้อผ้าก็จะนำเครื่องสังเวทไปนำพาดที่ราวรอบเจดีย์ เพื่อถวายเป็นเครื่องสักการะต่อพระพุทธเจ้า หลังจากนั้นก็จะเอาเสื้อผ้ออกจากภาชนะทั้งหมดแล้ว

สะบัดที่ละผืน โดยมีความเชื่อว่าจะให้เสนียดจัญไรตกออกไป พระสงฆ์ผู้กล่าวโอกาสจะพรมน้ำพระพุทธมนต์อีกทีหนึ่ง หลังจากนั้นก็จะนำเอาภัตตาหารมาถวายพระสงฆ์ให้พร เป็นเสร็จพิธี

วันที่ ๑๔ เมษายน ชาวไทยจีนเรียกว่าวันเนา ในวันดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นวันแต่งดาวัตถุไทยทานในช่วงเช้าโดยจะจัดเตรียมอาหารคาวหวานเพื่อไปทำบุญในวันรุ่งขึ้น ในตอนบ่ายจะมีการขนทรายเข้าวัดเพื่อสร้างเป็นเจดีย์ทราย นายสนิท ฐิตะนะ มัคคนายกวัดสันก้างปลากล่าวไว้ว่า เมื่อก่อนเมื่อถึงวันเนาจะไปขนทรายที่แม่น้ำแม่อน มาใส่ที่วัดแต่ปัจจุบันการไปขนทรายที่ทำน้ำไม่มีแล้ว ทรายสำหรับจะก่อเป็นเจดีย์ทรายจะสั่งซื้อจากร้านขายวัสดุก่อสร้างหรือเจ้าของบ่อทรายโดยตรง แทนการขนทราย ในส่วนปัจจัยนั้นได้จากการลงขันร่วมกันของชาวบ้านผู้มีจิตศรัทธาทั่วไป

วันที่ ๑๕ เมษายน ชาวบ้านเรียกว่า วันพญาวัน ในวันดังกล่าวนี้ตอนเช้าจะถวายทานขันข้าวแกงญาติผู้ล่วงลับและนำตุงซาตาปีเกิด ไปปักที่เจดีย์ทรายในตอนสายหลังจากชาวบ้านรับประทานอาหารเช้าแล้วจะกลับไปวัดอีกรอบหนึ่งเพื่อไปถวายเจดีย์ทราย สรงน้ำพระพุทธรูปเคารพบูชาหัวพระสงฆ์สามเณร ในตอนบ่ายจะจัดพิธีรดน้ำคำหัวคนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้านจากนั้นก็จะไปคารวะคำหัวพระมหาเถระ ที่เคารพนับถือในละแวกใกล้เคียงเมื่อเสร็จแล้ว ใครที่มีญาติพี่น้องตายจากไปแล้ว กระดูกที่บรรจุอยู่ในสถูปซึ่งอยู่ในป่าช้าสาธารณะของหมู่บ้านลูกหลานก็จะนำ น้ำขมิ้น ส้มป่อยไปคารวะในตอนค่ำลูกหลานก็จะแสดงการบูชาหัวบิดามารดาตนเอง

วันที่ ๑๖ เมษายน ซึ่งถือว่าเป็นวันปากปี ชาวไทยจีนบ้านสันก้างปลาจะนำเครื่องสังเวยมาถวายที่องค์เจดีย์เพื่อรับโชคลาภ เครื่องสักการะสังเวยและคำกล่าวโอกาสก็เหมือนวันที่ 13 เมษายน ทุกประการจะแตกต่างกันที่อาหารนำมาถวายพระ ทุกบ้านจะประกอบอาหารจากลูกขนุนไม่ว่าจะแกงหรือยำตามอัศยาศัยของเจ้าของบ้านที่จะรับประทาน ชาวไทยจีนมีความเชื่อว่าหากได้รับประทานอาหารที่ทำจากขนุนจะเป็นสิริมงคลยิ่งถือว่าได้หนุนปีหนุนเดือนให้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป ในตอนสายของวันเดียวกันนี้ จะมีพิธีสงเคราะห์บ้านเครื่องสังเวยต่าง ๆ ชาวบ้านจะนำมาใส่กระบะร่วมกันเป็น ๕ กอง พร้อมกับปั้นรูปชะตาปีเกิดของตนเองใส่ลงไป เมื่อพร้อมแล้ว มัคคนายกของวัดก็จะกระทำพิธีสงเคราะห์บ้าน เมื่อเสร็จพิธีแล้วจะอาราธนาพระสงฆ์หมดทั้งวัดไปเจริญพระพุทธมนต์พร้อมกับแสดงพระธรรมเทศนาพื้นเมือง ๒ กัณฑ์ คือ อานิสงส์ปีใหม่เมืองเดือนเจ็ดและธรรมพุทธสังคหะโลก ตรงกลางมณฑลพิธีนั้นชาวบ้านจะนำกระป๋องทรายที่เตรียมมาตั้งไว้รวมกันแล้วล้อมรอบด้วยค้ายสายสิญจน์ เมื่อเสร็จพิธีชาวบ้านจะนำทรายเหล่านั้นไปหว่านไปรอบบริเวณลานบ้านของตนเองพิธีดังกล่าวที่ทำในวันที่ ๑๖ ทั้งหมดจะอาศัยบริเวณใจบ้านอยู่ตรงกลางหมู่เป็นที่ประกอบพิธี

การอนุรักษ์ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อของชาวไทยจีนบ้านสันก้างปลา ซึ่งได้รับการถ่ายทอดมาด้วยการมีส่วนร่วมในกิจกรรมตั้งแต่เด็ก โดยมากได้รับการปลูกฝังจากครอบครัว ทั้งด้านพิธี

กรรมและความเชื่อ นางต่อมคำ เตปิน กล่าวว่าในสมัยก่อนเมื่อถึงวันคาเตรียมของได้ช่วยแม่จัดเตรียมของเช่น ทำกระทงใบตอง ทำขนมเท่าที่จะช่วยได้ พร้อมกับสอนด้วยว่า เกิดเป็นลูกผู้หญิงชาวเงินต้องทำงานบ้านเป็น พอโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่มีครอบครัวแล้ว พอถึงวันปีใหม่เม็งก็จะทำให้ นึกถึงคำสอนของแม่ตลอด จึงได้ประพฤติปฏิบัติมาทุกปีจนถึงปัจจุบัน

๑.๓ เลี้ยงผีปู่ย่า : ความสัมพันธ์ในกลุ่มเครือญาติ

ชาวไทยเงินกับชาวไทยยวน มีความผูกพันกันมาตั้งแต่อดีต ดังนั้นพิธีกรรมและความเชื่อของชาวไทยเงินจึงมีส่วนคล้ายกับของไทยยวนดั้งเดิมอยู่มาก เช่น ความเชื่อเรื่องผี ชาวไทยเงินเชื่อเรื่องผีว่ามีผีอยู่ ๒ ชนิดคือ ผีบรรพบุรุษ กับผีประจำหมู่บ้าน ผีบรรพบุรุษ หรือ ที่เรียกว่า ผีปู่ย่าเป็นผีประจำตระกูล ซึ่งสืบทอดกันมาทางฝ่ายหญิงมีการเซ่นไหว้ประจำปีในเดือน ๘ หรือเดือน ๙ เหนือก่อนเข้าพรรษา ชาวไทยเงินเชื่อว่า ผีบรรพบุรุษจะช่วยคุ้มครองลูกหลานได้ เวลาจะไปทำกิจกรรมใด ๆ เช่น เดินทางไกล แต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ มีคนมาเป็นแขกในบ้านเจ็บป่วย จะต้องบอกกล่าวให้ทราบ และขอให้รักษาคุ้มครองให้ปลอดภัย มีความสุข ไม่เจ็บไข้ วิธีบอกกล่าวคือ การโยงขันดอกไม้ (ยกพานดอกไม้) รูปเทียนเท่านั้น บางแห่งก็เซ่นไหว้ด้วยไก่คู่หนึ่งพร้อมข้าวดอกคอกไม้ บางแห่งก็เป็นหมูหลังจากเสร็จพิธีก็จะนำมาทำเป็นอาหารแล้วร่วมกันรับประทาน ซึ่งส่วนใหญ่ก็จะเป็นอาหารพื้นเมือง

ปัจจุบันนี้ความเชื่อเรื่องผีปู่ย่าของชาวไทยเงินบ้านสันกำแพงปลายังคงมีอยู่ แม้ความเจริญในด้านต่าง ๆ จะพัฒนาไปมากแต่ชุมชนไทยเงินบ้านสันกำแพงถือเป็นเรื่องหนึ่งที่ไม่สมควรละเลย การนับถือผีปู่ย่ามีอิทธิพลต่อการควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคมเป็นอย่างมากและมีผลต่อจิตใจของชาวไทยเงินด้วย สิ่งที่ยังบ่งบอกถึงความเชื่อต่อสิ่งเหนือ ธรรมชาตินี้คือ “หอเจ้าที่” ซึ่งมีอยู่ประจำบ้าน ความเชื่อที่ว่านี้ ชาวไทยเงินที่มีการปฏิบัติต่อ สิ่งเหนือธรรมชาติเหล่านี้ในโอกาสสำคัญต่าง ๆ มีการไหว้บูชา เมื่อถึงวันสำคัญ เช่น ทำบุญใน วันขึ้นบ้านใหม่ วันขึ้นปีใหม่ หรือจะเดินทางไปไกล ๆ เวลาจะเดินทางก็จะบอกเจ้าที่เหมือนกันเพราะทำให้จิตใจสบาย อบอุ่นใจ หรือพอถึงวันพระก็จะนำดอกไม้รูปเทียน ข้าวน้ำ ผลไม้ ไปไหว้บอกกล่าวให้เจ้าที่บ้าน ปกปักษ์รักษาบ้าน ครอบครัวยุติและญาติพี่น้องทุกคน และเชื่อว่าท่านจะคุ้มครองให้เราอยู่เป็นสุขปลอดภัยในชีวิตอีกประการหนึ่งทำให้คนในครอบครัวญาติพี่น้องมีความรักสามัคคีกัน ทำให้มีสัมมาคารวะอ่อนน้อม รู้จักที่ต่ำที่สูงอะไร ควรไม่ควร ถ้าจะให้เลิกการนับถือผีปู่ย่า นั้น คงทำไม่ได้ เพราะสิ่งเหล่านี้ยังฝังแน่นอยู่ในจิตสำนึก ประเพณีเลี้ยงผีปู่ย่า นั้น กลุ่มผู้สูงอายุของ ชาวไทยเงินบางครอบครัวจะเป็นตัวแทนทำการเลี้ยงผีปู่ย่าแทนลูกหลานชาวไทยเงินทุกคน ดังนั้นประเพณีเลี้ยงผีปู่ย่า ซึ่งชาวไทยเงินมีความเชื่อมาตั้งแต่อดีต ควรจะมีการฟื้นฟู เพื่อเป็นสิริมงคลของชาวไทยเงินต่อไป

๑.๔ เข้าพรรษา นอนวัดจำศีลและออกพรรษา : ต้นแบบที่ดีของชาวไทยเงิน

ชาวไทยเงินบ้านสันกำแพงปลามีการทำบุญตักบาตรสม่ำเสมอ ทุก ๆ เช้าและในวันธัมมัสสวนะตลอดถึงการทำบุญในวันสำคัญต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา แสดงให้เห็นความเลื่อมใส ศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาของชาวไทยเงินมีเป็นอย่างสูง ชาวไทยเงินถือเป็นหน้าที่ ที่ต้องทำบุญตักบาตรแก่พระภิกษุสงฆ์สามเณรเป็นประจำทุกวันนางปุกคำ เทพกุลกล่าวว่าในสมัยเป็นเด็กเมื่อพ่อหลวงแม่หลวง (หมายถึงปู่ ย่า ตา ยาย) ไปนอนวัดในวันพระตั้งแต่วันเข้าพรรษาทุกวันพระในกลางพรรษา จนกระทั่งออกพรรษา ลูกหลานต้องเตรียมสิ่งของคือ อาหาร น้ำดื่ม ก๊อกหมาก (กระทงใบตองใช้แทนกระทง) โดยชาวไทยเงินมีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนามากจะไม่ถ่มน้ำลาย คายเสลด ปัสสาวะ อุจจาระลงภายในวัดเพราะถือเป็นบาป ลูกหลานมีหน้าที่เตรียมสิ่งของดังกล่าวนำไปให้แก่ท่านเหล่านั้นที่นอนวัดในตอนสายใกล้เวลาเพลก็จะนำอาหารไปส่งที่วัดพร้อมทั้งรอรับสำหรับข้าวที่เหลือกลับบ้านเพื่อนำมารับประทานต่อ พอถึง วันออกศีลหลังวันพระท่านเหล่านั้นจะต้องกลับบ้าน ลูกหลานต้องเตรียมข้าวสี่สิบแก้ว ก่อน ปั่นใส่กระทงพร้อมทั้งโรยด้วยน้ำอ้อย นำไปส่งให้ท่านที่วัดในตอนเช้ามืด เพื่อบูชาพระพุทธรูปเจ้าก่อนที่จะลากลับบ้าน

ปัจจุบันชาวไทยเงินที่นอนวัดเพื่อปฏิบัติธรรมในวันพระ ลูกหลานจะไม่เตรียมข้าวสี่สิบแก้ว ก่อน ปั่นใส่กระทงพร้อมทั้งโรยด้วยน้ำอ้อย นำไปส่งให้ท่านที่วัดอีก ดังนั้น ในการถวายข้าวสี่สิบแก้วก่อนเพื่อบูชาพระพุทธรูปเจ้าเป็นสิ่งที่ดีเพราะเป็นการระลึกนึกถึงพระคุณ ของพระพุทธรูปเจ้า จึงจำเป็นที่จะต้องฟื้นฟูเพื่อเป็นการสืบทอดในการรักษาศีลของผู้มานอนวัดต่อไป

๑.๕ ตานหาคณตาย : สายใยที่ผูกพัน

ประเพณีนิยมที่ชาวไทยเงินได้รับการอนุรักษ์ สืบทอดมาจนถึงปัจจุบันได้แก่ประเพณีตานหาคณตายหรือเรียกว่าประเพณีสิบสองเป็ง อยู่ในช่วงกลางพรรษาทุกปี ซึ่งลูกหลานชาวไทยเงิน จะนิยมทำบุญอุทิศไปหา พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยายที่ล่วงลับไปด้วยการทำบุญถวายทาน ด้วยอาหารคาวหวาน ในตอนเช้า เรียกว่า ทานขันข้าว โดยการถวายทานกับข้าวเจาะจงสำหรับผู้ตายหนึ่งคนต่อหนึ่งสำหรับ โดยมีความเชื่อว่าผู้ตายไปแล้วก็มีความอยากเหมือนกับเรา ดังนั้นในช่วงเช้าจึงมี ชาวไทยเงินไปร่วมทำบุญทานขันข้าวและใส่บาตร ในตอนบ่ายมีการบูชาพระธรรมเทศนาสำหรับอุทิศให้ผู้ตายโดยนิมนต์พระภิกษุหรือสามเณรภายในวัดเป็นองค์แสดงพระธรรมเทศนา พระธรรมคัมภีร์ที่นิยมเทศน์คือ ธรรมมาลัย โศคธรรมแปลพลี ธรรมมหามูลนิพพาน ธรรมนิพพานสูตร วิสุทธยา มหาวิบาก อานิสงค์ตานหาคณตาย ในการทานธรรมและบูชากัมมัเทศน์เพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปถึงผู้ล่วงลับไปแล้วชาวไทยเงินมีความเชื่อว่าส่งผลให้ดวงวิญญาณของผู้ตายไปสู่สุคติ หรือ ถ้าหากว่าไปสู่ที่ไม่ดีแล้ว อำนาจของการถวายพระธรรมคัมภีร์จะช่วยทำให้ดวงวิญญาณของผู้ตายไปสู่ที่ดีได้

การเตรียมของถวายทานในประเพณีทานหาคณตายลูกหลานจะเลือกสรรสิ่งที่ดีและประณีตเป็นของที่ผู้ตายชอบ ถวายทานหลังจากพระเทศน์แล้ว การถวายบูชาภัตต์เทศน์มีทั้งปัจจัยและของกินของใช้ต่าง ๆ ผลไม้ตามฤดูกาล อาหารคาวหวาน ดอกไม้ รูป เทียน ของใช้เบ็ดเตล็ดที่สมควรแก่สมณะบริโภค

๑.๖ จุลกฐิน : ความขำนาญการทอผ้าของกลุ่มสตรี

ประเพณีจุลกฐินคือการทอผ้ากฐินแก่พระสงฆ์แก่พระสงฆ์ที่จำพรรษาโดยตลอดไตรมาสมีจำนวนครบ ๕ รูปขึ้นไป และการทำบุญในประเพณีจุลกฐินนี้ยังมีเวลาเป็นตัวกำหนด คือหลังจากออกพรรษา ตั้งแต่แรม ๑ ค่ำเดือนสิบสองเหนือ ถึง ขึ้น ๑๕ ค่ำเดือนยี่เป็งเท่านั้น สำหรับจุลกฐินยังมีเงื่อนไขเฉพาะคือกระบวนการทำผ้าที่จะใช้ทอดกฐิน ต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในวันเดียว โดยการเตรียมตามขั้นตอนคือ ต้องปั่นด้าย กรอด้าย ทอ กะถำนวนผ้าที่ใช้ตัดเย็บสำหรับผ้ากฐินรวมทั้งการข้อมและการถวายให้เสร็จภายในวันเดียวกัน

ประเพณีนี้ถวายทานในช่วงหลังวันออกพรรษาจนถึงวันเพ็ญเดือนสิบสอง จะกำหนดวันใดวันหนึ่ง ชาวไทยเงินบ้านสันกำแพงนิยมนำบุญทอดกฐินแบบจุลกฐิน และถือเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมอันโดดเด่นอย่างหนึ่งของบ้านสันกำแพงถึงแม้ว่าจะเป็นงานที่ยากก็ตาม แต่จากพื้นฐานเดิมของชาวไทยเงินมีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอยู่แล้ว ประกอบกับสตรีชาวไทยเงินบ้านสันกำแพงมีอาชีพที่สอดคล้องกับการจุลกฐินคือ อาชีพการทอผ้า สตรีชาวไทยเงินทอผ้า กันเป็นทุกคน ชาวไทยเงินเชื่อว่าการทอผ้า จุลกฐิน เป็นการสร้างบุญกุศลอันยิ่งใหญ่ ครั้งหนึ่งในชีวิตขอให้ได้ถวายหรือได้ร่วมงานก็ยิ่งดี

ดังนั้นชาวไทยเงินจึงร่วมกันจัดงานจุลกฐิน การทอดจุลกฐินของชาวบ้านสันกำแพงจะจัดประเพณีนี้สลับกับประเพณีการตั้งธรรมหลวงมหาชาติ ถ้าปีใดมีการตั้งธรรมหลวงก็จะงดประเพณีจุลกฐินอันสืบเนื่องมาจากประเพณีทั้งสองอย่างอยู่ในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน ประชาชนชาวไทยเงินตั้งแต่วัยชราจะถึงผู้ใหญ่มีการช่วยเหลือกันในด้านต่าง ๆ และแบ่งงานกันทำ ฝ่ายชายจะเน้นหนักไปในทางจัดเตรียมสถานที่ในบริเวณวัดสันกำแพง ฝ่ายสตรีชาวไทยเงินจะช่วยกันในกระบวนการทอผ้าเริ่มตั้งแต่ อัดฝ้ายด้วยเครื่องอัดฝ้าย หรืออัดฝ้ายเพื่อเอาเมล็ดออก และทำให้เนื้อฝ้ายเหนียวขึ้น คัดฝ้ายหรือย้อมฝ้ายด้วยเครื่องคิด เช่น กง หรือธนู ย้อมฝ้าย โดยใช้มือหนึ่งถือคั่นกงหรือคั่นธนู อีกมือหนึ่งถือไม้มีลักษณะกระบอกพอลิธอนัด เกี่ยวสายกงหรือสายธนูเข้าหาตัวแล้วปล่อยให้หลุดกลับไปเป็นลักษณะคืดหรือจะใช้มือคืดแล้วปล่อยให้คืดก็ได้ คืดใส่ปุ๋ยฝ้าย ทำให้เนื้อฝ้ายฟูพองขึ้น ม้วนฝ้าย คือคืดเอาปุ๋ยฝ้ายมาจำนวนหนึ่งแล้วม้วนเป็นแท่งยาวขนาดหางแมว เรียกว่าล้อมฝ้ายหรือหางฝ้าย เพื่อคืดออกเป็นเส้นด้ายโดยเครื่องปั่นฝ้าย ปั่นฝ้าย คือปั่นคืดออกเป็นเส้นด้วยเครื่องปั่นฝ้าย ซึ่งมี วงล้อหมุนด้วยมือ มี

สายพานโยงไปหมุนเพลาลำที่มีเหล็กในและหลอดฝ้ายเสียบอยู่ (เครื่องมือดังกล่าวเรียกว่าเพล) เป็ยด้าย คือ ดึงเส้นด้ายออกจากหลอดให้เป็นใจ หรือเป็นกำ เรียกว่า เส้นฝ้ายมีลักษณะเป็นวงกลม โดยเครื่องกรอ ด้าย ทวบ ต้ม ด้าย แล้วคลุกด้วยน้ำข้าว เพื่อให้ด้ายนุ่มและเหนียว ทนทานรักษารูปทรงได้ดี ย้อมสี โดยต้มน้ำให้เดือดแล้วใส่สีย้อมฝาด คือสีเหลือง หรือสีกลักแล้วใส่ฝาลงไปคนให้ทั่วและต้มต่อไป ระยะเวลาหนึ่ง ตากด้ายให้แห้ง ถ้าไม่มีแสงแดดอาจใช้เครื่องอบผ้าหรืออย่างด้วยเตาถ่านก็จะรวดเร็ว ทัน เวลาอันจำกัด กวักด้าย คือดึงสายด้ายให้เหยียดตรงหลังจากหกดัว เมื่อถูกย้อม โดยม้วนหรือ พันไว้กับ กวัก สาวด้าย คือดึงด้ายให้เป็นเครือ ทำเป็นด้ายขึ้นได้ขนาดกับหูกเรียกว่า ไวน์หูก เข้าพืม คือต่อด้ายขึ้น เข้ากับเครื่องทอ เรียกว่า สืบหูก ซึ่งด้ายจะสานกันโดยการทำงานขอระบบการทอ เริ่มทอเป็นผืนผ้า เรียกว่า ต่ำหูก โดยใช้เครื่องทอหูกหรือที่หลาย ๆ หลัง ไม่มี การกำหนดเวลาสำหรับการทอผ้าของแต่ละ ละครคนขึ้นอยู่กับความสมัครใจแต่ละคนใช้เวลาไม่มากนักประมาณคนละครึ่งชั่วโมงหรือ หนึ่งชั่วโมง เป็นอย่างมากสลับผลัดเปลี่ยนกันไปในช่วงทอผ้านั้นเป็นช่วงที่ลึกลับที่สุดมีการพูดคุยเสียงดังล้อ เลียนกัน ไปบ้างมีความสุขสนุกสนานและสุขใจด้วยที่ได้ช่วยงาน และในช่วงเวลาเดียวกัน กลุ่มเยาวชน ลูกหลานก็มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือเติ้งน้ำและเลี้ยงอาหาร ประกอบกับได้ศึกษาหาความรู้ไปด้วย เมื่อผ้าสำเร็จเป็นผืนแล้ว ช่างตัดเย็บก็จะเริ่มดำเนินการวัด กะ ตัด เย็บ โดยไม้สะดึง หรือจักรเย็บผ้า ให้เป็นไตรจีวร คือ จีวร สังฆาฏิ สบง อังสะ ผ้ารัดอก อื่น ๆ ถ้าผ้ามี ปริมาณน้อยก็คงจะได้แค่ผ้าผืน ใดผืนหนึ่งของไตรจีวร

การที่จะทำผ้าไตรจีวรให้แล้วเสร็จภายในวันเดียวได้นั้นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย โดยเฉพาะสภาพสตรีที่เป็นหัวใจหลักของงานผู้มีความชำนาญในกระบวนการทอผ้า ตัดเย็บเสื้อผ้า เป็นผู้มีส่วนผลักดันให้ประเพณีนี้คงอยู่ในวัฒนธรรมประเพณีของชาวไทยเงินได้

๑.๗ การตั้งธรรมหลวง : งานบุญที่ยิ่งใหญ่

ประเพณีตั้งธรรมหรือประเพณีการเทศมหาชาติ เป็นประเพณีที่สำคัญอย่างหนึ่งของชาวไทยเงิน ซึ่งนิยมทำกันในเดือน พฤศจิกายน หรือเดือนยี่ เป็นประเพณีที่มักทำกัน อย่างใหญ่โต เป็นการทำ บุญที่มีพิธีรีตองมาก และใช้เวลาหลายวันในการประกอบพิธี เช่น การเตรียมงานโดยชาวไทยเงินทั้ง หมู่บ้านจะช่วยกันสานไม้ไผ่มาทำเป็นอาณาเขตในวิหารของวัดเพื่อเป็นบริเวณทำพิธีเทศน์มหาชาติ เอาต้นกล้วย ต้นอ้อย มาผูกกับมุมเสาจำลองเป็นป่า มีรูปจำลองของนก กา ไก่ หรือรูปปีเกิดของคน มาผูกหรืออาจจะเป็นตุ๊กตารูปปีเกิดมาแขวน พร้อมกับผูกด้ายสายสิญจน์ระโยงรอบ ๆ บริเวณพิธี ฝ่าย สตรีชาวไทยเงินก็จะนำสิ่งของที่เอาไปร่วมในพิธี เช่น ข้าวสาร ข้าวเปลือก ขนมต่าง ๆ ดอกไม้ รูปเทียน พอถึงวันงานก็จะมีการทำบุญและพระสงฆ์จะดำเนินการเทศน์มหาชาติทั้ง ๑๓ กัณฑ์ และ จะเน้นพิเศษในเทศน์กัณฑ์สุดท้ายของพระพุทธเจ้าคือ เวสสันดร ในแต่ละกัณฑ์อาจใช้พระสงฆ์ต่าง

เวียนกันไปตามความถนัดในการเทศน์ของพระซึ่งระยะเวลาในการตั้งธรรมหลวงก็แล้วแต่จะตกลงกัน ในหมู่บ้าน อาจจะเป็น ๑-๒ วัน โดยชาวไทยเงินจะตั้งใจเข้าร่วมการฟังเทศน์มหาชาติตั้งแต่ต้นจนจบ ไม่ขาดตอน ถือว่าเป็นอานิสงค์ที่สูงสุดของการเป็นพุทธศาสนิกชน และถือเป็นการสะเดาะเคราะห์ให้หายป่วยและนำเอาความสุข ความเจริญรุ่งเรืองมาสู่ผู้เข้าฟังการตั้งธรรมอย่างมาก ปัจจุบันนี้ชาวไทยเงินบ้านสันกำแพงปلاميได้จัดประเพณีการตั้งธรรมเป็นประจำทุกปีเหมือนแต่ก่อน นานหลายปีถึงจะจัดสักครั้งหนึ่ง และพิธีการจัดงานก็ไม่ได้สลับซับซ้อนเหมือนประเพณีดั้งเดิม

๑.๘ การเกิด : ต้องอยู่กรรม

สตรีชาวไทยเงินที่ตั้งครรภ์จนครบกำหนดแล้ว จะต้องอยู่ในบ้านรวันตลอด เมื่อปวดท้องจะคลอคลุก มี “แม่ฮับ” เป็นผู้ทำคลอด หรือมี “ป้อจ่าง แม่จ่าง” มาช่วยทำคลอด พอเด็กคลอดออกมาแล้วแม่ฮับจะเอาเด็กใส่ในคังรองด้วยผ้า นำเด็กมาวางไว้บนชานหัวบันได เรียกว่าเป็นการ “ป็นผี” แล้วกล่าวว่า “ถ้าเป็นลูกผีก็หื้อเอาไป ถ้าเป็นลูกคนก็หื้ออยู่สุขสบาย” จากนั้น ยกเด็กขึ้นมาแล้วกระทืบเท้า ๓ ครั้ง เสร็จแล้วจึงนำเด็กไปอาบน้ำ เมื่อถึงเวลาตัดสายสะดือ จะใช้ไม้ผิวของไม้ไผ่ที่เป็นกล็องเป่าไฟโดยการเอามาตัดสายสะดือให้เด็ก เพราะชาวไทยเงินเชื่อว่าไม้ผิวกล็องเป่าไฟผ่านการฆ่าเชื้อโรคแล้ว

แม่ที่เพิ่งคลอดลูกใหม่ ๆ จะต้อง “อยู่เดือน” ปฏิบัติตามแบบอย่างประเพณี อย่างเคร่งครัด การแต่งกายนุ่งผ้าถุง ใส่เสื้อแขนยาวสีขาว ใช้ผ้าโพกศีรษะไว้ตลอดเอาผ้าคาดท้องไว้ เพื่อไม่ให้ท้องโต ห้ามผู้หญิงอยู่เดือนทำงานหนักนอกจากทำงานเล็กน้อย คือซักผ้าอ้อมให้ลูกเลี้ยงลูกด้วยน้ำนมแม่ อาหารการกินของผู้หญิงคลอดลูกใหม่ ๆ ก็ถูกจำกัด เรียกว่า “ต้องกรรมกิน” คือกินอาหารง่าย ๆ เช่น ข้าวจีเกลือต้ม เนื้อปลา เป็นต้น ที่สำคัญแม่ลูกอ่อนอย่ากินผัด อย่ากินของแสลง ถ้ากินของแสลงแล้วจะเกิดโรคลมผัดเดือน อาหารที่แม่กินได้ในท้องแรกแล้วไม่เกิดอาการแสลงถ้าตั้งท้องต่อ ๆ ไปก็สามารถกินได้ ในระหว่างการอยู่เดือน ห้ามคลายผ้าโพกหัวออก ยกเว้นวันที่จะสระผม บางคน ๑๕ วันถึงจะสระผมครั้งหนึ่ง บางคนถือประเพณีเคร่งครัดก็จะสระผม ในวันออกเดือนวันเดียว ผู้หญิงหลังคลอดห้ามอาบน้ำเย็น ต้องใช้น้ำอุ่นอาบน้ำโดยเป็นน้ำต้มยาสมุนไพรต่าง ๆ เช่น ปลูก (ไพล) ตะไคร้ ใบเปกล้า ใบผีเสื้อน้อย ใบผีเสื้อใหญ่ ใบมะขาม แก่นฝ้าย แก่นข้าวสาทิ ใบกล้วย หรือกล่าวรวม ๆ ต้องใช้สมุนไพรจำพวกของเปรี้ยวต่าง ๆ ก็เป็นอันใช้ได้ ในระหว่างที่แม่อยู่ไฟ ถ้าลูกไม่สบาย ต้องจัดหาอาหารไปถวายพระเป็นการตานหาพ่อเกิดแม่เกิด พอวันครบรอบเดือน ถ้าหากลูกเป็นผู้ชายต้องหยุด ๑ วัน ไม่ต้องครบเดือน การหยุด ๑ วัน มีความเชื่อว่า จะได้หยุดคมหอก คมดาบ ได้ ถ้าลูกเป็นผู้หญิงต้องเผื่อไปอีก ๑ วัน เพื่อเผื่อให้ลูกให้ฝ้าย

ในวันออกเดือน จะมีการมัดมือให้เด็กโดยญาติผู้ใหญ่ ปู่ ย่า ตายาย เป็นการรับขวัญ ส่วนแม่ยังต้องมี พิธิ โสมยา โดยทำซุ้มขึ้นมานำบายที่ไ้ใช้ต้มมาตลอดเดือน มาเผาในซุ้ม ใช้ผ้าห่มคลุมไว้ข้างบน นั่งอยู่ในซุ้มจนกว่าจะได้เหงื่อได้ไคล และวันนี้จะเป็นวันตั้งชื่อให้เด็กด้วย โดยให้พระเป็นผู้ตั้งให้ และเขียนชื่อ วัน เดือน ปีเกิดลงบน “ไม้ก้อม” ถ้าหากใครที่เขียนหนังสือเป็นก็อาจนำมาเขียนที่บ้านเองก็ได้ ปัจจุบันนี้ประเพณีการเกิดของชาวไทยเงินบ้านสันก้างปลานิยมตลอดบุตรตามแบบการแพทย์แผนใหม่

๑.๕ การแต่งงาน : การขอเขย

ประเพณีของชาวไทยเงินที่เป็นเอกลักษณ์อีกอย่างหนึ่งก็คือ ประเพณีการแต่งงาน แต่ก่อนการแต่งงานมีประเพณีที่เป็นพิเศษก็คือ ประเพณีการขอลูกเขย หนุ่มสาวที่ตกลงปลงใจจะแต่งงานกันแล้ว ฝ่ายชายต้องมีผู้ใหญ่ไปขอร้องฝ่ายหญิงตามประเพณีชาวไทยเงิน เมื่อการขอร้อง ฝ่ายหญิงเป็นที่ตกลงเรียบร้อยแล้ว จึงมาถึงประเพณีการขอลูกเขยโดยฝ่ายหญิงจะต้องนำญาติผู้ใหญ่มาขอ ฝ่ายชายอีกทีหนึ่ง เรียกว่า การขอเขย ตามการเรียกของชาวบ้าน โดยมีหมาก ๑ หัว ใบพลู ๑ มัด เป็นเครื่องสินสอดพร้อมกับมีเงินเพื่อใส่ผีปู่ย่าด้วย ปัจจุบันประเพณีการแต่งงานได้เปลี่ยนไปตามสมัยนิยม

๑.๑๐ การอยู่กรรม

ชาวไทยเงินบ้านสันก้างปลา มีประเพณีการอยู่กรรมที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ แต่ในปัจจุบันนี้ได้หมดไปจากหมู่บ้านแล้ว เดิมในสมัยก่อน พ่อแม่และญาติผู้ใหญ่ มีอาชีพค้าขายด้วย นอกจากการทำงาน ทำสวน และทอผ้าแล้ว สินค้าที่นำไปค้าขายคือ ผ้าไหมที่ทอจากหมู่บ้าน จะนำไปขายที่เมืองเชียงตุง ประเทศพม่า ก่อนการเดินทางไปค้าขายจึงมีประเพณีที่ถือปฏิบัติกันคือ การอยู่กรรม โดยคนที่จะออกจากหมู่บ้านไปค้าขาย ต้องไปจำศีลภาวนาที่วัดเป็นเวลา ๓ วัน เรียกว่า การอยู่กรรมเสร็จแล้วถึงออกเดินทางไปค้าขายได้ เป็นความเชื่อว่าจะไม่มีการเดินทางจะไม่มีภัยอันตรายใด ๆ เกิดขึ้น หลังจากกลับจากการค้าขายที่ไปนานถึงหลายเดือนด้วยกัน เมื่อมาถึงหมู่บ้านผู้คนที่ไปค้าขายจะยังไม่เข้าบ้านทันที แต่ต้องไปเข้ากรรมอีกทีหนึ่ง คือบริเวณทุ่งนาของตนเอง เป็นเวลา ๓ วันก่อนจะเข้าบ้านของตนเองได้ เรื่องการเข้ากรรมหลังจากกลับจากการค้าขายมา ต้องมาที่ทุ่งนาก็เพราะว่า พวกคนค้าขายเมื่อนำสินค้าผ้าไหมไปขายได้เงินมาแล้วจึงไม่มาตัวเปล่า แต่นำสินค้าจากต่างเมืองมาขายให้กับคนในหมู่บ้านด้วย คือ วัว การนำวัวมาจากแดนไกลเป็นเวลาแรมเดือนนั้น การเดินทางโดยใช้วัวต่างคน และสิ่งของเป็นภาระที่หนักของวัว ดังนั้น ผู้คนที่นำวัวมาค้าขายต่อจึงต้องการนำวัวมาพักผ่อนหากินกลางทุ่งก่อน จนเห็นว่าวัวได้พักผ่อนและมีอาหารพอเพียงแล้ว อีกทั้งตนเองก็ได้พักผ่อนอย่างเต็มที่ไปด้วย

๑.๑๑ สร้างบ้านใหม่ : รากฐานที่มั่นคง

ประเพณีการสร้างบ้านใหม่ของชาวไทยจีนแต่เดิมนั้นจะต้องมีพิธีสวดถอนบางคนสวดถอนก่อนปลูกบ้าน บางคนปลูกบ้านเสร็จเรียบร้อยแล้วจึงสวดถอนก็มี แล้วแต่จะสะดวก ก่อนจะสวดถอนนั้น ต้องทำกระทงหยวกกล้วย ๕ อัน มีช่อปึกมุมทุก ๆ กระทง มีแกงส้มแกงหวาน ข้าวดำ ข้าวแดง และดินปั้นเป็นรูปคน ๕ คน ใส่พร้อมกันในกระทงเอาไปวางไว้ ๔ มุมบ้าน มุมละกระทง ต่อจากนั้นมักคนยกวัดก็ไปนิมนต์พระจำนวนห้ารูปมาสวดถอนในตอนเย็น ส่วนมากผู้ที่สร้างบ้านใหม่เมื่อสร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว มักจะสวดถอนตอนเย็น รุ่งขึ้นก็จะทำบุญบ้านใหม่ เช่น สืบชาติตา (สะเคาะเคราะห์ต่ออายุ) และสวดมนต์พร้อมทั้งฉลองบ้านใหม่ไปในตัว ปัจจุบันพิธีการสร้างบ้านใหม่ของชาวไทยจีนบ้านสันกำแพงปลาได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบไปจากเดิมจากที่เคยสร้างด้วยไม้ทั้งหมด แต่ปัจจุบันได้ปรับตามยุคสมัยมีการผสมผสานกับวัสดุสมัยใหม่ แต่ยังคงมีความเชื่อเรื่องการสวดถอนส่วนมากจะทำพิธีสวดในคราวเดียวคือในวันทำบุญขึ้นบ้านใหม่

๑.๑๒ งานศพ : ฉากสุดท้ายแห่งชีวิต

ประเพณีพิธีกรรมงานศพของชาวไทยจีน ในสมัยก่อนนั้นเมื่อมีคนเสียชีวิตในบ้านมักจะไต่ยืมเสียงร้องไห้อย่างโหยหวนของลูกหลาน ทำให้ชาวบ้านทราบได้ว่ามีคนตายในบ้าน ลูกหลานและชาวบ้านจะนำศพห่อด้วยไม้ไผ่แล้วใช้ผ้าขาวปิดทับข้างนอกด้านบนสานไม้ไผ่ปิดทับเรียกว่า หลีง โดยทั่วไปจะเก็บศพไว้ประมาณคืนเดียวหรือ สองสามคืนแล้วแต่ลูกหลานในการทำบุญอุทิศไปหาผู้ตายได้นิมนต์พระสงฆ์มาเทศน์ภายในบ้านตอนเย็น ชาวบ้านที่มาร่วมงานก็จะช่วยเหลือกันตามความถนัด มีการทำอาหารเลี้ยงแขก ทำดอกไม้หน้าศพส่วนมากใช้ดอกไม้ ใบไม้วัสดุท้องถิ่น ไม่ได้ใช้ดอกไม้อย่างในปัจจุบัน

๒. ใจบ้าน : ศูนย์รวมของชุมชน

ใจบ้านคือสถานที่ศูนย์รวมของชุมชนจัดเป็นพื้นที่สาธารณะของหมู่บ้านซึ่งใช้เป็นศูนย์รวมในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวไทยจีน ใจบ้านถือได้เป็นสถานที่เคารพสักการะแห่งหนึ่งของชุมชนบางที่ก็เรียกว่า มังคละเจ้าบ้าน คือมงคลของบ้านหรือชุมชน หรืออีกความหมายหนึ่งใจบ้านคือ จุดศูนย์กลางของหมู่บ้าน สร้างเป็นหอใจบ้านขึ้นมาเป็นสัญลักษณ์ว่า ชุมชนได้เลือกที่ตั้งทำเลแห่งนี้สำหรับลงหลักปักฐาน ในหมู่ชาวไทยจีนดั้งเดิมทุกชุมชนหรือ หมู่บ้านจะต้องมีใจบ้านในหมู่บ้านสันกำแพงปลา เดิมใจบ้านของหมู่บ้านเป็นบริเวณที่มีต้นมะขามขนาดใหญ่อยู่ต้นหนึ่งตั้งอยู่ใจกลางหมู่บ้าน ชาวบ้านใช้เป็นศูนย์รวมในการประกอบพิธีกรรมเช่น วันปีใหม่เม็ง เป็นต้น ปัจจุบันถนนตัดผ่านหมู่บ้านต้นมะขามถูกตัดทิ้งไป ชาวบ้านได้สร้างศาลาไทย ขึ้นมาทดแทน แม้ว่ารูปลักษณะ

ต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไป แต่ก็มีการจัดพิธีกรรมส่งเคราะห์บ้านในวันปีใหม่เม็งทุกปี และบริเวณดังกล่าวได้รับการพัฒนาให้เจริญขึ้น มีร้านค้าชุมชนอยู่ใกล้เคียง มีตู้โทรศัพท์สาธารณะไว้บริการ แต่ความเชื่อเรื่องใจบ้านของชาวไทยเงินบ้านสันกำแพงปลายังคงหลงเหลืออยู่ การที่บ้านสันกำแพงปลามีประเพณีพิธีกรรม ความเชื่อ ศาสนาของตนเองซึ่งสืบทอดมานานแล้ว และด้วยความรัก ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเอง จึงให้มีการอนุรักษ์ สืบทอดและเผยแพร่วัฒนธรรมไทยเงินบ้านสันกำแพงปลา

๓ วิธีการดำรงชีวิต

ในวิธีการดำรงชีวิตของชาวไทยเงินบ้านสันกำแพงปลานั้นยังเป็นสังคมเกษตรในระดับครัวเรือน และเครือข่ายในลักษณะเอามือเอาแรงกัน ผู้หญิงมีอาชีพที่พิเศษคือ “การทอผ้า” ซึ่งได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษมาเป็นเวลานาน จะใช้ช่วงเวลาวางจากการทำงานหลักคือตอนค่ำและกลางคืน ทอผ้า สถานที่ใช้ทอก็คือใต้ถุนบ้านหรือใต้ถุนนางข้าว นอกจากนี้แล้ว ช่วงว่างระหว่างฤดูกลุ่มสตรีก็จะทอผ้าเป็นประจำ วัตถุประสงค์ของการทอผ้านี้เพื่อทอผ้าไว้ใช้สอยในครัวเรือนและเป็น สินค้าที่สามารถแลกเปลี่ยนกับผู้อื่นได้ ปัจจุบันการดำรงชีวิตของชาวไทยเงินบ้านสันกำแพงปลามีอาชีพที่หลากหลายขึ้น นอกจากทำเกษตรกรรม การทอผ้า ยังมีอาชีพรับราชการ ทำมาค้าขายอีกด้วย

วิธีการดำรงชีวิตของชาวไทยเงินบ้านสันกำแพงปลาในปัจจุบันยังคงมีเอกลักษณ์ของตนเองต่อไป

๓.๑ การแต่งกาย : ชินเหลือ เสื้อหวัด

การแต่งกายดั้งเดิมของชาวไทยเงินบ้านสันกำแพงปลานั้น จะนุ่งห่มผ้าเป็นสัญลักษณ์ มีความงดงามตามแบบของไทยเงิน คือ ผู้หญิงจะนุ่งผ้าลักษณะที่เรียกว่า “ชินเหลือ เสื้อหวัด” การแต่งกายแบบนี้จะมีให้เห็นบ้างในกรณีงานแต่งงานของชาวไทยเงิน โดยเฉพาะเจ้าบ่าว เจ้าสาวเท่านั้น นอกจากนั้นชาวไทยเงินทั่วไปก็จะปรับปรุงไปตามความเหมาะสมของโอกาส หรือไม่ก็จะแต่งกายกันไม่ค่อยเต็มรูปแบบ เช่น เสื้อเป็นแบบชาวไทยเงิน แต่กางเกงเป็นแบบชาวพื้นเมือง การแต่งกายประยุกต์เช่นนี้จะเห็นมากในช่วงประเพณีปีใหม่เม็ง หากยามปกติทั่วไปชาวไทยเงินก็จะแต่งตัวเหมือนคนไทยทั่วไป คือ การสวมใส่เสื้อผ้าสำเร็จรูปที่ตัดเย็บมาจากโรงงาน นั่นเอง

จากการสร้างศูนย์วัฒนธรรมในหมู่บ้านสันกำแพงปลาเพื่อเป็นสถานที่รวบรวมข้อมูลความรู้ในเรื่องวัฒนธรรมไทยเงินเพื่อสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง นางจันทร์เพ็ญ ทากำเน็คกล่าวว่า ชาวไทยเงินจะเป็นช่างทอผ้า แต่เดิมนี่แก่ชราแล้ว แม่เลี้ยงลูกเลี้ยงจนจบปริญญา เพราะทอผ้าขาย ตัดผ้าขายบ้างจนสร้างเนื้อสร้างตัวได้อย่างมั่นคง เพื่อเป็นการฟื้นฟู อนุรักษ์ ถ่ายทอดและเชิดชูเกียรติบรรพบุรุษ

ชีวิตวัฒนธรรมไทยจีน จึงมีการรณรงค์การแต่งกายไทยจีน ในโอกาสต่าง ๆ เช่น ประเพณีจุลกฐิน การจัดริ้วขบวนแห่นางปีใหม่เมือง เป็นต้น จะรณรงค์ให้แต่งกายชุดไทยจีนแบบโบราณ โดยเน้นการแต่งกายดั้งเดิมของไทยจีน บ้านสันกำแพงปลา นางจันทร์เพ็ญ ทากำเนิดเห็นว่าการแต่งกายแบบไทยจีนไม่เป็นที่นิยมเท่าที่ควรนั้น ควรที่จะได้มีการรณรงค์ให้มีการแต่งกายที่ถูกต้องโดยศึกษาจากผู้รู้ท้องถิ่นอย่างจริงจัง

ชุดแต่งกายชาวไทยจีนบ้านสันกำแพงปลา

ชุดแต่งกายชาวไทยจีนเชียงตุงประเทศพม่า

๓.๒ อาหารจีน

อาหารซึ่งถือกันว่าเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ ของการดำรงอยู่ของมนุษย์ ชาวไทยจีนบ้านสันกำแพงปลา ก็เช่นกัน โดยอาหารของชาวไทยจีนบ้านสันกำแพงปลาจะมีลักษณะคล้ายกับอาหารของคนเมืองทั่วไปซึ่งถือว่าเป็นอาหารคุณภาพของชาวไทยจีน คือ กินข้าวเหนียว ส่วนกับข้าวที่มีลักษณะพิเศษพอเป็นเอกลักษณ์ของตนเท่าที่พบมี แกงแคบก แกงผักแว่น น้ำพริกน้ำผัก น้ำพริกข่าเห็ดนี้งั่วเน่าเค็บ ข้าวต้มหัวหงอก เป็นต้น การประกอบอาหารของชาวไทยจีนยังคงนิยมทำกันทุกครัวเรือน เนื่องจากวิธีการทำที่ง่ายและสะดวก ส่วนมากใช้ผักพื้นบ้านที่นำมาประกอบอาหาร ผักส่วนหนึ่งชาวไทยจีนนิยมปลูกไว้บริเวณสวนหลังบ้าน ใครที่ชอบอะไรก็จะปลูกผักไว้ การปลูกผักกินเองรู้สึกปลอดภัยเพราะไม่ได้ใส่ปุ๋ยเคมี

เพื่อเป็นการอนุรักษ์ สืบทอดและพัฒนาวัฒนธรรมไทยจีน จึงได้มีการจัดงานเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมอาหารไทยจีน จะจัดขึ้นในช่วงที่มีกิจกรรมอื่น ๆ เกิดขึ้น มีผู้คนมีส่วนร่วม กิจกรรมมาก

และต้องทำอาหารเลี้ยงผู้ร่วมงานทั้งหมดก็จะจัดงานส่งเสริมอาหารไทยจีน เช่น งานทำบุญทอดกฐิน ทอดผ้าป่า หรือกิจกรรมนันทนาการ วันพ่อและวันแม่แห่งชาติ เป็นต้น อาหารที่นำมาเลี้ยงกันได้แก่ แกงแคบก แกงผักแว่น น้ำพริกน้ำผัก ข้าวเส้นน้ำปลาแห้ง ข้าวคั้มหัวงอก ขนมนปาด เป็นต้น

ประเพณีและวัฒนธรรมดังกล่าวเป็นการพัฒนาวัฒนธรรมไทยจีน บ้านสันก้างปลา ทั้งนี้เพราะการดำรงชีวิตของชาวไทยจีนจะผูกพันกับการใช้ภาษาไทยจีนต่อกัน ประเพณีพิธีกรรม ความเชื่อ อันได้แก่ ประเพณีตานข้าวใหม่ ประเพณีปีใหม่เม็ง ประเพณีเลี้ยงผีปู่ย่า ประเพณีเข้าพรรษานอนวัดจำศีล ประเพณีตานหาคคนตาย ประเพณีจุกกฐิน ประเพณีตั้งธรรมหลวง ประเพณีการเกิด การแต่งงาน สร้างบ้านใหม่ ประเพณีการอยู่กรรม ความเชื่อเรื่องใจบ้าน ตลอดจนการแต่งกาย อาหาร ซึ่งเป็นอัตลักษณ์อันสำคัญที่จะแสดงถึงความเป็นไทยจีน ซึ่งชาวไทยจีนบ้านสันก้างปลา ยังคงประพฤติกปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง และมีผลต่อการพัฒนาวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี

๓.๓ ภาษาไทยจีน

ชาวไทยจีนได้รับการศึกษา ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาถึงระดับบัณฑิตศึกษา ซึ่งเป็นการศึกษาในระบบ ทั้งผู้ชายและผู้หญิง จากการสัมภาษณ์ส่วนมากมองเห็นความสำคัญในการที่จะรักษาวัฒนธรรมของตนเอง จะเห็นได้จากการดำเนินโครงการพัฒนา สืบทอด เผยแพร่วัฒนธรรมไทยจีนในด้านต่าง ๆ เช่น การสร้างศูนย์วัฒนธรรมไทยจีน การจัดงานสืบสานอาหารไทยจีน โครงการนำภูมิปัญญาชาวบ้านพัฒนาจริยธรรมเยาวชนจะได้รับการส่งเสริมสนับสนุนอย่างรวดเร็วจากชาวบ้าน จึงกล่าวได้ว่าการที่ชาวไทยจีนบ้านสันก้างปลาเป็นผู้ได้รับการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ จึงเป็นปัจจัยอีกด้านหนึ่งที่ทำให้การพัฒนาในด้านต่าง ๆ ประสบผลสำเร็จ เป็นเหตุให้ชาวไทยจีนบ้านสันก้างปลาตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของวัฒนธรรมของตนเองและต้องการที่จะอนุรักษ์ สืบทอด เผยแพร่วัฒนธรรมของตนเอง โดยวิธีการต่าง ๆ เช่น มีการจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมไทยจีน การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีในหมู่บ้านสันก้างปลาให้ประจักษ์ รวมทั้งมีแนวคิดที่จะฟื้นฟูวัฒนธรรมบางอย่างที่เคยปฏิบัติมาในอดีต ซึ่งเป็นเอกลักษณ์สำคัญของชาวไทยจีนให้กลับมาปฏิบัติใหม่ภาษาไทยจีนเป็นหนึ่งในที่ต้องการให้กลับคืนมาสู่ชุมชนของเรา

จากการเก็บรวบรวมข้อมูล พบว่า ชาวไทยจีนยังคงพูดภาษาไทยจีนกันอยู่โดยเฉพาะในหมู่ผู้สูงอายุ ภาษาไทยจีนเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยจีน ส่วนภาษาเขียนนั้นไม่มี การพูดนั้นค่อนข้างเสียงดัง เมื่อเดินทางไปด้วยกันหลายคนจะถูกแซวว่า “พวกเขินตินขวาง” เพราะมีวแต่คุยกันเพลินการเดินทางจึงล่าช้า ขายอุสาห์ ปูอินตะ เล่าให้ฟังว่ายังไม่เคยเห็นภาษาเขียนของชาวไทยจีนตั้งแต่เด็กถึงปัจจุบัน มีแต่ใช้พูดกันเท่านั้น น่าเสียดายที่ภาษาพูดเองก็ใช้พูดกันแต่ในกลุ่มผู้ใหญ่เท่านั้น ส่วนเด็กหรือเยาวชนในหมู่บ้านพูดภาษาไทยไม่ได้แล้ว เนื่องจากการได้รับการศึกษาในโรงเรียน

แบบสมัยใหม่ซึ่งเน้นเฉพาะการใช้ภาษาไทยกลางเท่านั้น และคิดว่าอีกไม่นานภาษาไทยเงินต้องสูญสลายไปจากหมู่บ้านสันกำแพงอย่างแน่นอน

นางจันทร์เพ็ญ ทากำเนิด มีความคิดเห็นที่สอดคล้องกันว่า เด็กหรือเยาวชนในหมู่บ้านไม่ชอบพูดภาษาไทยเงินเพราะว่าเห็นว่าเป็นสิ่งล้าสมัย เวลาพูดภาษาไทยเงินแล้วเพื่อนที่โรงเรียนจะต่อว่าและล้อเล่น จึงทำให้ได้รับความอับอาย จึงไม่ชอบพูดภาษาถิ่นในหมู่บ้านของตนเอง จึงทำให้เด็กและเยาวชนในหมู่บ้านพูดแต่ภาษาไทยกลางอย่างเดียวแม้แต่พูดกับพ่อแม่ก็ตาม เพราะว่าเด็กๆ ส่วนมากเดินทางมาเรียนหนังสือในโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเมืองเชียงใหม่อิทธิพลของการใช้ภาษาไทยกลางจึงมีมาก

ภาษาพูดของชาวไทยเงินมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง จากการสัมภาษณ์พบว่า ภาษาเงินมีความแตกต่างจากภาษาล้านนาเชียงใหม่คือสำเนียงสระประสม เช่น สระเอีย เอือ อัว ชาวไทยเงินออกเสียงดังนี้

สระเอีย	เป็น	เอ	เช่น	เมีย	เป็น	เม
สระเอือ	เป็น	เออ	เช่น	เสือ	เป็น	เส่อ
สระอัว	เป็น	โอ	เช่น	หั่ว	เป็น	โ

เพื่อที่จะให้ทราบลักษณะของภาษาไทยเงิน โดยเปรียบเทียบกับภาษาไทยกลางภาษาเชียงใหม่ โดยใช้ศัพท์พื้นฐานที่ใช้ในชีวิตประจำวันดังนี้

ภาษาไทย	เชียงใหม่	ภาษาเงิน
เดือน	เดือน	เดิน
เหมือง	เหมือง	เหมิง
เคียด	เคียด	เคิด
ใหญ่	หลวง	โหลง
เสมอ	เปียง	เปง
เหลือง	เหลือง	เหลิง
วัว	วัว	โง
เสื่อ	เสื่อ	เสอ
เหงือกปลา	เงียงป่า	ง่งป่า
เรือด	เรือด	เริด
ต้นสน	ต้นเกี้ยว	ต้นเก๊ะ
ข้าวเปลือก	ข้าวเปลือก	ข้าวเป็ก

ถั่ว	บ่าถั่ว	บ่าโถ่
มะเขือ	บ่าเขือ	บ่าเขอ
มะเขือเทศ	บ่อเขือส้ม	บ่าเขอส้ม
หัวผักกาด	หัวผักกาด	โหผักกาด
หัวหอม	หัวหอม	โหหอม
มะเฟือง	บ่าเฟือง	บ่าเฟิง
เหมือง	เหมือง	เหมิง
พันธุ์พืช	เจือผัก	เจือผัก
พืช	คัดเจือ	คัดเจือ
หวานพืช	หวานเจือ	หวานเจือ
คราดนา	เผื่อ / เผื่อ	เผอ/ เผอ
ฟางข้าว	เฟือง	เฟิง
ข้าวเปลือก	เข้าเปลือก	เข้าเปือก
เกลือ	เกลือ	เก้อ
บ้านเรือน	เฮือน	เฮิน
ผู้ใหญ่บ้าน	ป้อหลวง, แก่บ้าน	ป้อโหลง
นักเรียน	นักเฮียน	นักเฮน
หัว, ศีรษะ	หัว	โห
เพดานปาก	เหงือก	เหงิก

๒. ลักษณะทางสังคม

ลักษณะทางสังคมทั่วไปปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทุกด้าน อันเนื่องมาจากการเคลื่อนย้ายของชุมชน จากภาวะเศรษฐกิจ การทำมาหากินเลี้ยงชีพ การทำธุรกิจต่าง ๆ ตลอดจนการท่องเที่ยวซึ่งนำไปสู่ การแลกเปลี่ยนและเลียนแบบวัฒนธรรมใหม่ ที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชุมชน เช่นเดียวกับชาวไทยเงินที่บ้านสันกำแพงปลา ที่รับอิทธิพลวัฒนธรรมใหม่เหล่านั้นด้วย อย่างไรก็ตามแม้ว่ากระแสสังคมจากภายนอกชุมชนจะเข้ามามากยิ่งขึ้นได้ชัดเจนถึงการดำรงอยู่ร่วมกันของสังคมชาวไทยเงินในหมู่บ้านนี้ทั้งนี้เพราะ ชาวไทยเงินมีวิถีการดำรงอยู่ร่วมกันแบบระบบเครือญาติ และสตรีมีบทบาทมากในชุมชน สำหรับลักษณะด้านสังคมที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาวัฒนธรรมไทยเงินมีดังต่อไปนี้

๒.๑ ระบบครอบครัวและเครือญาติ

ชาวไทยเงินบ้านสันกำแพงปลามีครอบครัวที่สามีเป็นผู้นำ และมีภรรยาเป็นผู้ช่วยทุกคนในบ้านต้องพึ่งพาอาศัยกันในการทำงาน การทำพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น การทำบุญบ้านการแต่งงานงานศพ เป็นต้น การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างครอบครัว และชุมชนมิให้เห็นได้เป็นประจำทุกวัน เพราะชาวบ้านสันกำแพงปลาเป็นเครือญาติเดียวกันทั้งหมด ทำให้ทุกคนในหมู่บ้านมีการพึ่งพาอาศัยกันช่วยเหลือเกื้อกูลกันในงานและประเพณีต่าง

การเป็นเครือญาติกันทำให้การร่วมมือประสานสัมพันธ์กันในงานมี ความสม่ำเสมอสืบเนื่องจากการทำพิธีกรรมต่าง ๆ ทำให้เป็นโอกาสการพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็นและปรึกษาหารือกัน คุณลักษณะเหล่านี้ย่อมนำไปสู่การรวมกลุ่มกันได้ง่าย การมีวัฒนธรรมเดียวกันมีความเชื่อและประเพณีแบบเดียวกันที่ถือปฏิบัติและสืบทอดต่อกันมา สิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลต่อการอยู่ร่วมกันที่นำไปสู่การพัฒนาวัฒนธรรมไทยเงินของบ้านสันกำแพงปลาได้ แม้ว่าชาวไทยเงินบ้านสันกำแพงปลาจะเป็นกลุ่ม ไม่น้อยนักเมื่อเทียบกับกลุ่มชาติพันธุ์ในละแวกชุมชนเดียวกันความพร้อมเพียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้จะเห็นได้ จากการร่วมกิจกรรม ต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน และนอกหมู่บ้านหรือกิจกรรมพิเศษที่เทศบาลตำบลสันกำแพงจัดขึ้น เช่น การจัดริ้วขบวนแห่ปอยหลวง การริ้วขบวนแห่พระพุทธรูปในวันปีใหม่เม็งจะ ได้รับรางวัลอันดับหนึ่งเสมอมา ตลอดระยะเวลา 10 กว่าปี ในการอยู่พื้นที่ ของผู้วิจัย ชาวบ้านมีความกระตือรือร้นไม่ว่าจะเป็นกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มชายหญิงวัยทำงาน แม้กระทั่งกลุ่มเด็กเยาวชนจะให้ความสำคัญกับงานต่าง ๆ ฝนจะตกแดดจะออกการร่วมกิจกรรม แม้เวลาจะล่วงเลยไปในคำคืน ชาวบ้านก็จะร่วมทำงานอย่างสนุกสนานเพลิดเพลินอย่างมีความสุข ในประเด็นดังกล่าวนี้ สะท้อนภาพให้เห็นว่าชาวไทยเงินกลุ่มนี้มีความเข้มแข็ง ทางสังคมสูง นับเป็นปัจจัยอีกด้านหนึ่งที่ส่งเสริมการพัฒนาวัฒนธรรมไทยเงินบ้านสันกำแพงปลา

๒.๒ บทบาทสตรีและภาวะผู้นำ

ในสังคมปัจจุบัน สตรีถือว่าเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความเข้มแข็งในการพัฒนาประเทศกลุ่มหนึ่ง กลุ่มสตรีชาวไทยเงินบ้านสันกำแพงปลาก็เช่นเดียวกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ผู้หญิงมีจำนวนมากกว่าผู้ชาย และมีความคล่องตัวในการปฏิบัติงาน อาจจะเนื่องมาจากว่าเป็นโสดมาก รวมทั้งมีความรู้เชี่ยวชาญในงานเฉพาะกิจ ซึ่งทำให้สามารถนำชุมชนในการปฏิบัติงาน ประกอบกับผู้ชายวัยทำงานจะออกไปทำงานนอกหมู่บ้าน ดังจะเห็นได้อย่างเด่นชัดของกลุ่มทอผ้าย้อมสีตามธรรมชาติ ที่เริ่มจากความว่างเปล่าไปสู่การผลิตงาน จนเป็นที่ยอมรับ ได้รับการคัดเลือกผลิตภัณฑ์ผ้าย้อมสีธรรมชาติของกลุ่มสตรีบ้านสันกำแพงปลาให้เป็นหนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลตามนโยบายส่งเสริมเศรษฐกิจแบบรากหญ้าของรัฐบาล หรือการระดมทุนกลุ่มออมทรัพย์ของกลุ่มสตรีในหมู่บ้านแห่งนี้เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันในกลุ่มและนำ

ดอกผลบางส่วนช่วยเหลือกิจกรรมอื่น ๆ อันเป็นสาธารณะประโยชน์ในหมู่บ้าน วัด กลุ่มเยาวชน จนเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไปเมื่อสังคมเปลี่ยนแปลง ดังตัวอย่างเช่น นางนารี ปูอินตะ ผู้ประกอบการตัดเย็บเสื้อผ้า ปลอกหมอนส่งบริษัทต่างประเทศ นางทิมพร แก้วกล้าทำธุรกิจการค้าผ้าโดยสืบทอดมาจากมารดาเป็นการตัดเย็บผ้าฝ้าย ผ้าพื้นเมืองที่รับซื้อผ้าทอที่กลุ่มสตรีไทยเงินในหมู่บ้าน นำมาตัดเย็บขายได้ ทำให้กลุ่มทอผ้าในหมู่บ้านมีตลาดรองรับและเป็นการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วย ขณะเดียวกันได้นำไปสู่การพัฒนาอาชีพที่เป็น การพัฒนาวัฒนธรรมการทอผ้าของชุมชนสืบต่อไป เช่นเดียวกัน นางสาวสุพรรณิ ชัยแก้ว ผู้ทำธุรกิจผ้าอียกรายหนึ่งที่บ้านสันกำแพงปลา ที่ให้ความสนใจ การเขียนลายบนผ้า และการนำผ้าไปขายที่ ไนท์บาร์ซ่า ทำให้กิจการก้าวหน้า และก่อให้เกิดการนำเอาผ้าจากกลุ่มสตรีในชุมชนมาประดิษฐ์ คัดแปลงให้เหมาะกับยุคสมัย จึงถือว่าเป็นการปรับปรุงวัฒนธรรมการติดต่อสัมพันธ์กันบนฐานของกิจการทอผ้าอันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้ชีวิตพึ่งพาอาศัยกันที่นำไปสู่การร่วมแรงร่วมใจ ฉะนั้นไม่ว่าจะมีงานประเภทอะไรชุมชนก็จะร่วมแรงใจกัน เช่น งานบุญกฐิน ผ้าป่า ขึ้นบ้านใหม่ แต่งงาน งานศพ เป็นต้น ไม่มีแม่แต่งงานเดียวที่สตรีบ้านสันกำแพงปลาไม่ได้ร่วมทำอาหารหรือเตรียมงาน การร่วมมือกันระหว่างกลุ่มสตรีและกลุ่มสตรีอื่น ๆ ในกิจกรรมต่าง ๆ บทบาทของสตรีจึงจำเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการพัฒนาวัฒนธรรมไทยเงิน

การที่สังคมชาวไทยเงินบ้านสันกำแพงปลา มีความสัมพันธ์กันในระบบครอบครัว และเครือญาตินำมาซึ่งการรวมกลุ่ม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทั้งในด้านพิธีกรรมและประเพณีต่าง ๆ ทำให้สังคมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงความเป็นเครือญาติยังเป็นแรงเกาะเกี่ยวที่สำคัญในการดำรงอยู่ร่วมกัน ซึ่งจะเห็นได้จากการรวมกลุ่มสตรี สตรีชาวไทยเงินมีฝีมือทางด้านการถักทอ การย้อมสีธรรมชาติ การที่ชุมชนมีลักษณะเครือญาติจึงนำมาซึ่งการร่วมแรงร่วมใจกันในด้านการผลิตและประยุกต์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านสู่ตลาดภายนอกด้วย การประสานสัมพันธ์กับสตรีกลุ่มอื่น ๆ ทำให้ผลิตภัณฑ์เป็นที่ประจักษ์แก่สายตาของคนภายนอกและสังคมทั่วไป ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ปัจจัยด้านสังคมดังกล่าวจึงมีอิทธิพลต่อการพัฒนาวัฒนธรรมไทยเงินบ้านสันกำแพงปลาอย่างเห็นได้ชัด

๓. ลักษณะทางเศรษฐกิจ

เศรษฐกิจเป็นปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งของการดำรงชีวิต หากเศรษฐกิจไม่ดีสังคมก็จะมี การเคลื่อนย้ายเพื่อหางานทำตามี่ต่าง ๆ ในชุมชนหมู่บ้าน ปัจจัยที่สำคัญสำหรับการทำมาหากินคือ ที่ดินและแรงงาน ดังจะเห็นจากที่บ้านสันกำแพงปลา ปัจจัยด้านเศรษฐกิจที่สำคัญคือทรัพยากรที่ดินและอาชีพฝีมือที่เป็นแรงงานในชุมชนและเป็นรายได้ให้กับชุมชน โดยจะขอแยกให้เห็นรายละเอียดได้ดังนี้

๓.๑ ทรัพย์สิน

ชาวไทยเงินส่วนใหญ่เป็นเจ้าของที่ดินทั้งหมดคิดเป็นร้อยละ ๕๓.๐๐ มีการใช้ประโยชน์จากที่ดินเป็นที่สวน คิดเป็นร้อยละ ๕๒.๐๐ รองลงมาใช้ประโยชน์จากที่ดินเป็นที่นา-ที่สวน-ที่ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๐๐ และใช้เป็นที่นา คิดเป็นร้อยละ ๒.๐๐ มีขนาดที่ดินที่ใช้ประโยชน์ระหว่าง ๑-๔.๕ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๐๐ รองลงมา มีขนาดที่ดินที่ใช้ประโยชน์ระหว่าง ๕-๙.๕ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๐๐ และมีขนาดที่ดินที่ใช้ประโยชน์ระหว่าง ๑๐-๑๕.๕ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๐๐ และมีขนาดที่ดินที่ใช้ประโยชน์เป็นที่อยู่อาศัย ระหว่าง ๐-๐.๕ ไร่ และ ๑-๔.๕ ไร่ มีจำนวนเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๐๐ และส่วนใหญ่เป็นที่ดินของตนเอง

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่าชุมชนบ้านสันกำแพง ชาวบ้านมีความมั่งคั่งในการครอบครองทรัพย์สินที่ดินและการใช้ให้เกิดเป็นประโยชน์ ประกอบกับอาชีพทางการเกษตร ถูกลดต้นทุนลงในเรื่องของการเช่าที่ดินทำกิน ผลผลิตที่ได้จึงค่อนข้างสูงเมื่อเทียบกับการทำการเกษตรในประเภทเดียวกันกับแหล่งชุมชนอื่น ๆ ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ไม่ อัดคัด จึงมีเวลาเพื่อส่วนรวมมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากการเข้าร่วมช่วยเหลือกันในด้านพิธีกรรมและประเพณีต่าง ๆ การทำอาชีพเสริม ในด้านการถักทอและการรวมกลุ่มสตรีเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันของชุมชน ที่นำไปสู่การสร้างสรรคภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวไทยเงิน การมีทรัพย์สินที่ดินเป็นของตนเอง จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ช่วยให้มีเวลาสำหรับคิดและพัฒนาส่งเสริมหมู่บ้านของตน

๓.๒ อาชีพ

ระหว่างหมู่บ้านสันกำแพงกับบ้านร้อง มีทุ่งนากว้างขวางคั่นกลางระหว่างหมู่บ้านเป็นที่นาของชาวบ้านทั้งสองหมู่บ้านเพราะต้องอาศัยลำน้ำเหมืองในการทำนา ชาวบ้านทำนากันได้เพียงปีละครั้งเท่านั้นเพราะน้ำมีน้อย ในบางปีข้าวต้องตายแคดเพราะขาดน้ำแม้ฝนก็ไม่ตก จากการเล่าของยายทัพ ขัตติมงคล และนางมุกดา สุระวงศ์ เล่าว่า

“เท่าที่ผ่านมามีอยู่ ๔ ถึง ๕ ครั้งด้วยกันที่ชาวบ้านต้องเจอภัยแล้ง ไม่มีน้ำจากลำเหมืองข้าวต้องตายแคด ตอนนั้นลำบากมาก ยากจนจริง ๆ และยังมีอยู่ยุคหนึ่งเกิดการแห้งแล้งแถบบ้านหัวทุ่งขาดแคลนน้ำ ข้าวในนาที่ไม่ได้ผลผลิตมากนักทำให้เกิดการข้าวอดน้ำ สำหรับคนที่ยากจนก็ต้องไปขอข้าวจากเพื่อนบ้านกิน โดยให้ลูกไปขอ และการใช้น้ำคั้นกินก็ต้องไปขอน้ำจากบ้านทรายมูลมาคั้นกิน”

อย่างไรก็ตามชาวบ้านก็ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคในการดำเนินชีวิต ถึงแม้ว่าน้ำจะขาดแคลนไปบ้างในบางปี แต่ชาวบ้านก็ให้ความสำคัญกับน้ำและป่าไม้ที่หล่อเลี้ยงชีวิตของชาวไทยเงิน พวกเขา

เขายังคงมีความเชื่อในเรื่องผีขุนน้ำที่ทำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ พอถึงเดือนเก้าเหนือจะมีพิธีเลี้ยงผีขุนน้ำด้วยเหล้าและอาหาร นายแสวง ปูอินตะเล่าให้ฟังว่า

“ชาวบ้านที่ใช้น้ำจะไปรวมกันที่ป่าพะต๋นน้ำเพื่อไปเลี้ยงผีขุนน้ำ เมื่อก่อนจะไปกันทุกบ้าน หรือต้องมีตัวแทนไปสักคนหนึ่ง สิ่งของที่เอาไปคือ เหล้า ไก่ต้ม ขนมหั่วต้ม พอเลี้ยงเสร็จแล้วก็จะทำอาหารเลี้ยงกัน”

การทำนาของชาวไทยเงินนีนอกจากจะทำให้เห็นถึงความเชื่อระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติที่ผูกพันกันและต้องอิงอาศัยกันแล้ว ยังทำให้มองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน การทำนาในสมัยก่อนต้องใช้แรงงานเป็นอย่างมาก แรงงานเป็นทุนที่สำคัญในการทำนา ช่วงเวลาปลูกข้าวหรือเก็บเกี่ยวข้าวก็ดี ชาวบ้านจะช่วยเหลือกัน ในลักษณะเอามือเอาริ้วกัน เอาแรงงานไปช่วยเหลือกัน ไม่มีค่าจ้าง เพื่อให้ทันกับฤดูฝน ขยทัพ ขัตติมงคล มุกดา สุระวงศ์ นายสมทอง คำวงศ์ปิ่น เล่าให้ฟังในการสนทนากลุ่มว่า

“พอถึงเวลาหน้าปลูกข้าว เกี่ยวข้าว ชาวบ้านจะไปช่วยกันหมด ถ้าบ้านไหนเริ่มลงมือทำก่อน ญาติพี่น้องชาวบ้านก็จะไปช่วยเหลือกัน เสร็จกันไปทีละเจ้า จะรู้กันทั้งหมู่บ้านว่าใครทำอะไรก่อนหลัง ส่วนเจ้าของนาจะทำกับข้าวไปเลี้ยง โดยเฉพาะแม่บ้านต้องหอบกับข้าวใส่กระบุงเดินกันไปตามคันนาเพื่อไปส่งข้าวให้ชาวบ้านที่ร่วมทำงานในกลางทุ่ง อาหารส่วนมากเป็นแบบพื้นบ้าน เช่นแกงผักกาด แกงผัก แกงหยวก ใส้ไก่ย่าง หมูย่าง ของหวานก็จะเป็นข้าวต้ม หรือผลไม้ดอง”

หลังฤดูเก็บเกี่ยวในช่วงประมาณเดือนมกราคมหรือเดือนสี่เหนือ ชาวไทยเงินก็จะเก็บเกี่ยวข้าวไว้ในยุ้งฉางที่บ้านของตนเอง มีคำกล่าวกันในหมู่ผู้สูงอายุว่า “ข้าวอยู่ยังหลงแล้ว สบายไปตลอดปี” ยังสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ ข้าวจึงเป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ของชาวไทยเงิน เมื่อจะนำข้าวมาไว้ที่ยุ้งข้าวหรือที่เรียกกันว่า “หลงข้าว” นั้น จะมีพิธีเรียกขวัญข้าว หรือฮ้องขวัญข้าว ชาวไทยเงินยังเชื่อว่าข้าวก็มีขวัญเหมือนกับคนเรา ประเพณีนี้ได้สืบทอดกันมานาน ขยบัวผัน อินโปธา ผู้สูงอายุในหมู่บ้านสันกำแพงปลา เล่าให้ฟังว่า

“เมื่อจะนำข้าวมาใส่หลง ต้องแบ่งควักต้องกล้วย ใส่ข้าวกับน้ำ ไปวางไว้ค้ำข้างกองข้าว แล้วเรียกขวัญว่า นี่สิ่งจริง ปรีวันนา อสัมมาทิมมา มาเน้อ มาเนอ มาอยู่ในเล่าในหลง

มาอยู่ในเส้นในเย ไผ่เตบ่อดอง ผ่นตบ่อดอง แดคอกบ่อดอง หื้ออยู่ เป็นสุข ๆ
เนื้อ”

จากนั้นจึงนำมาใส่หลองข้าวเมื่อเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จเรียบร้อยแล้วนับว่าเป็นความสุขใจของ
ชาวไทยเงินที่มีข้าวไว้บริโภคตลอดทั้งปีได้ จึงทำให้นึกถึงพ่อ แม่ ญาติพี่น้องที่เสียชีวิตไป
ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของพุทธศาสนาที่สอนเรื่องความกตัญญูต่อสิ่งที่ให้คุณต่อเรา จึงเกิดมี
“ประเพณีदानข้าวใหม่” ในเดือนสี่เป็ง หรือวันเพ็ญเดือนสี่

ประเพณีदानข้าวใหม่ คือการนำข้าวไปถวายทานแก่พระสงฆ์ที่วัด ในตอนเช้าของวัน
เดือนสี่เป็ง ชาวบ้านจะนำสำหรับกับข้าวไปถวายทาน (दानขันข้าว) เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษผู้
ล่วงลับไปแล้วที่มีคุณูปการได้บุกเบิกสร้างไร่สร้างนาให้แก่ลูกหลาน ขยายอุตสาหกรรม ปูอินตะ กล่าวมาก่อน
ที่จะกินข้าวใหม่ของชาวไทยเงินนั้น จะต้องนำไปถวายพระสงฆ์ให้ฉันเสียก่อน หลังจากนั้นจะให้
บิดามารดา กิน ลูกหลานจึงจะได้กินข้าวใหม่ และโดยปกติแล้วการแช่ข้าวเหนียวต้องมีภาชนะน้ำไว้
ต่างหากจะใช้น้ำรวมกับการทำอย่างอื่นไม่ได้ เพราะชาวไทยเงินถือว่าข้าวเป็นของสูงค่ายิ่งนัก การ
ตักข้าวไปแช่ในหม้อข้าวเช่นนั้นจะต้องไม่เทข้าวออกจากภาชนะจนหมดเพราะถือว่าเป็นการกิน
เสียกินซ้ำไม่ดี ในสมัยก่อนประเพณีถวายदानข้าวใหม่ชาวบ้านจะนำข้าวสาร ข้าวเปลือกมารวมกันที่
วัดเพื่อถวายทานเป็นของสงฆ์ ลำดับพิธีหลังจากจุดเทียนธูปบูชาพระรัตนตรัยไหว้พระรับศีลเสร็จ
แล้ว มัคคนายกก็จะกล่าวคำถวายข้าวสาร โดยการตั้งนะโม ๓ จบ ก่อนแล้วว่า

“ อิมานิ มะยัง ภันเต คัมภุชธานี สะปะริวารานิ ภิกขุสังฆัสสะ โอโฆชะยามิ สาธุ
โน ภันเต ภิกขุสังโฆ อิมานิ คัมภุชธานี สะปะริวารานิ ประภิกคัมหาตุ อัมหากัง ทิฆะรัต
ตัง หิตายะ สุขายะ แปลว่า ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวาย
ข้าวสารพร้อมทั้งของอันเป็นบริวารเหล่านี้ แก่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์ จง
รับ ข้าวสาร พร้อมทั้งของอันเป็นบริวารทั้งหลายเหล่านี้ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อ
ประโยชน์และความสุขแก่ข้าพเจ้าทั้งหลายสิ้นกาลนาน เทอญ ”

การสืบทอดประเพณีถวายदानข้าวใหม่ของชาวไทยเงินนี้ เนื่องจากวิถีชีวิตที่เป็น
เกษตรกร ทำให้ได้รู้และเห็นและมีส่วนร่วมในประเพณีตั้งแต่เป็นเด็ก ครั้นเติบโตเป็นผู้ใหญ่แล้ว
จึงยังคงรักษาประเพณีนี้ไว้ นางมุกดา สุระวงศ์เล่าให้ฟังว่า

“จะรู้สึกไม่สบายใจถ้าไม่ได้ถวายदानข้าวใหม่แล้วนำข้าวไปกินก่อน”

สำหรับประเพณีदानข้าวใหม่ที่วัดสันกำแพงปลา เมื่อประกอบพิธีเสร็จแล้วในส่วนของ
ข้าวสารจะมี คณะกรรมการมาแบ่งเป็นสี่ส่วน ส่วนที่หนึ่งถวายให้แก่ทางวัดนำไปหุงสำหรับเป็น
ภัตตาหารในคราวที่ออกบิณฑบาตไม่ได้หรือบิณฑบาตไม่พอฉัน ส่วนที่สองจะมอบให้แก่มัคนายก

วัดผู้นำชาวไทยเชื่อกันว่าเป็นผู้แก้กรรมคนนับถือ อีกสองส่วนสุดท้ายจะนำออกจำหน่ายให้แก่ผู้ต้องการนำไปบริโภคในส่วนปัจจัยที่ได้จากการขายข้าวสารจะเก็บไว้เป็นกองทุนสำหรับร่วมทำบุญในโอกาสต่าง ๆ ระหว่างหมู่บ้านที่เกิดขึ้น เช่น งานปอยหลวง เป็นต้น

เสร็จธุทงานาชาวบ้านก็ได้ไม่ได้หยุดพักปล่อยให้พื้นดินว่างเปล่า ทำการตัดตอฟางแล้วพลิกพื้นนาให้เป็นพื้นที่เพาะปลูกพืชล้มลุก เช่น แดงกวา หอมหัวใหญ่ ผักกาด ถั่วฝักยาว เป็นต้น ในช่วงนี้จะเริ่มเข้าสู่ฤดูแล้ว ถึงแม้ว่าจะมีปัญหาหน้าไม้เพียงพอบ้าง ชาวบ้านใช้วิธีการขุดบ่อน้ำไว้สำหรับรองรับปัญหาภัยแล้ง นายแก้ว บุญทาโตะ เล่าให้ฟังว่า

“สมัยก่อนเมื่อหลังทำนา ชาวบ้านจะช่วยกันขุดบ่อน้ำ ๓ - ๔ คนต่อน้ำหนึ่งบ่อ เอาไว้รดน้ำผัก ตอนเช้าตื่นแต่เช้าเวลาห้าหกโมงเช้า ตอนค่ำก็จะรดเวลาสามสี่โมงเย็น ส่วนมากต้องไปเป็นหมู่คณะ คณะใครคณะมัน”

การทำสวนนับเป็นอาชีพเสริมรายได้ของชาวไทยเงิน ที่บ้านสันกำแพงปลาส่วนมากจะปลูกแตงกวา เรียกกันว่า “บ่แต่งชี้ควาย” เนื่องจากตอนที่ปลูกจะใช้มูลควายแห้งมากลบหลุมที่ปลูกและทำการเผาให้เป็นขุย จากนั้นจึงปลูกแตงกวา จากการสอบถามนางมุกดา สุระวงศ์ ทำให้รู้ว่า การใช้มูลควายมาเผาหลบปากหลุม เพื่อให้มูลนี้เป็นตัวเก็บน้ำ ชับน้ำ พร้อมทั้งยังเป็นปุ๋ยอย่างดีอีกด้วย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของชาวไทยเงินในเรื่องทำการเกษตร

ผลแตงกวา หรือบ่แต่งชี้ควายของชาวบ้านสันกำแพงปลาเป็นที่รู้จักกันของหมู่บ้าน เพราะแตงกวา ต้องนำมาขายที่ตลาดสันกำแพง ผลแตงกวาเป็นรายได้เสริมที่ทำให้ชาวบ้านพอมีกินมีใช้เตรียมตัวในช่วงประเพณีสงกรานต์ต่อ ยายทัพ ชัดิมงคล เล่าว่า

“ยายต้องหาบบ่แต่งนี้ไปขาย ตีภาคปูนก่อน ต้องตื่นนอนตั้งแต่เช้าเพื่อไป ขายบ่แต่ง พอได้เงินก็ซื้อของกลับบ้าน แต่เงินส่วนมากจะเก็บไว้ในตอนปีใหม่”

ถึงแม้ว่าการประกอบอาชีพเกษตรกรรมจะมีความลำบากมากแต่ไหนชาวไทยเงินก็มีได้ข้อยกต่อปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น ต้องต่อสู้กับภัยธรรมชาติยังไม่พอ ยังลำบากกับเหตุการณ์ที่เลวร้ายที่สุดในชีวิตก็ได้ นับเป็นเหตุการณ์ที่น่าสะพรึงกลัว และชาวไทยเงินมีความจดจำกันเป็นอย่างดี เพราะการดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างลุ่ม ๆ ดอน ๆ เพราะไม่มั่นใจในเหตุการณ์ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลของงานวิจัยนี้ต่างก็ลงความเห็นว่ ช่วงที่ลำบากที่สุดเห็นจะเป็นเหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งการประกอบอาชีพยากลำบากมากทั้งการทำเกษตรกรรมและการค้าขาย เพราะต้องคอยหลบถูกระเบิดหนีลงหลุมหลบภัยเพื่อเอาชีวิตรอดพ้นจากอันตราย เพราะชาวบ้านไม่รู้ว่าสงครามโลกจะลุกลาม

น้อยแค่นั้น พื้นที่บริเวณบ้านสันกำแพงปลาและบ้านละแวกใกล้เคียงอยู่ห่างไกลจากในเมืองไม่มากนัก เมื่อกลุ่มฝูงเรือบิน บินมากกลางอากาศนั้นเป็นสัญลักษณ์เตือนภัยว่าจะมีการทิ้งระเบิดแน่นอน ให้นำหลบภัยหรือที่ที่ปลอดภัยเพื่อไม่ให้ได้รับอันตราย จากการสัมภาษณ์นายแสวง ปูอินตะเล่าว่า

“ตอนนั้นผมกำลังเรียนหนังสืออยู่ชั้น ป.๗ ที่โรงเรียนวัดทรายมูล เป็นสถาน การณ์ที่น่ากลัวมาก มีอยู่วันหนึ่ง ได้ยินเสียงเครื่องบินของญี่ปุ่นบินอยู่เต็มท้องฟ้า คงมีประมาณเป็นร้อยลำเห็นจะได้ บินมาจากทิศตะวันออกมุ่งหน้าไปสู่อำเภอ เชียงใหม่ มีเสียงดังกึกก้องน่ากลัว ได้ยินเสียงระเบิดดังสนั่นหวั่นไหว มองเห็น เครื่องบิน บินต่ำมากแทบจะเฉียดยอดต้นมะพร้าวเลยทีเดียว จากนั้นก็ไม่เห็น เครื่องบินเหล่านั้นบินกลับมาทางเดิมเลย”

แม้ว่าเหตุการณ์สงครามยังไม่สงบลงกลุ่มชาวไทยเงินบ้านสันกำแพงปลาก็ยังทำมาหากินกัน ตามปกติด้วยการ ทำไร่ ทำสวน และค้าขาย แต่ได้รับความเดือดร้อนอยู่บ้างเนื่องจากเหตุการณ์ไม่ สงบแต่ก็ต้องทำมาหากินด้วยการค้าขาย จากการบอกเล่าของนายแก้ว บุญทาโต๊ะ อายุ ๘๘ ปีและ นางบุญ อายุ ๗๑ ปี ชาวบ้านทรายมูลเล่าว่า

“ต้องหาบตะกร้าผักผลไม้ เช่น แดงกวา ถั่วฝักยาว ผักชะอม และผลิตภัณฑ์ หัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น กรงนก ไปขายในเมือง ต้องตื่นตั้งแต่เช้ามืด ประมาณ ๓ ๔ ถึง ๕ โมงไปถึงก็สว่างพอดี ระยะประมาณ ๑๔-๑๕ กิโลเมตร บางครั้งกำลังหาบ ของขายอยู่ มีเสียงสัญญาณเตือนภัย หรือมีเครื่องบินบินผ่านมาก็ต้องหลบใน สถานที่ที่คิดว่าปลอดภัย เช่น ท่อระบายน้ำตามข้างถนน เป็นต้น โดยไม่หวังสินค้า ที่นำมาขายเพราะต้องรักษาชีวิตของตัวเองไว้ก่อน”

ยังโดยเฉพาะตอนกลางคืน แต่ละบ้านเรือนต้องอยู่กันอย่างระมัดระวังไม่มีการจุดไฟ ต้อง ปิดประตุน้ำต่างให้มิดชิด เพื่อไม่ให้แสงไฟเล็ดลอดออกไปภายนอก มิฉะนั้น กลัวว่าเป็นเป้าหมาย ในการทิ้งระเบิดของทหาร

สำหรับชาวบ้านที่ประกอบอาชีพทำไร่ ทำสวน มีการปลูกข้าว ปลูกผัก ผลไม้กันตาม ปรกติแต่ในขณะที่ทำอยู่นั้นถ้ามีเสียงสัญญาณเตือนภัย หรือ เสียงเครื่องบินบินผ่านมา ก็พากันหลบ เข้าใน หลุมบัง ในบ่อน้ำบ้าง แต่ก็ไม่มีเหตุการณ์รุนแรงเกิดขึ้น

บริเวณบ้านเรือนของชาวบ้านก็มีการขูดหลุมหลบภัยกันตามบ้านต่าง ๆ เกือบทุกบ้าน บางคนก็ไม่ได้ขูดหลุมไว้ที่บ้านของตัวเองแต่ไปช่วยกันขูดไว้บ้านใกล้เคียงเพราะสถานที่บ้านของตัวเองไม่เอื้ออำนวย ในขณะที่เดียวกันในส่วนของการราชการก็ได้สั่งให้ชาวบ้านทำไม้แหลมยาวประมาณ ๒ เมตร ปักไขว้ไว้ตามที่โล่งของบ้านเรือนเพื่อป้องกันทหารที่กระโดดร่มลงมาจะได้รับอันตรายจากไม้แหลมที่วางไว้ แต่การทำไม้แหลมนี้ก็ไม่ได้ใช้ เพราะประเทศญี่ปุ่นแพ้สงครามไปแล้วเสียก่อน

ส่วนอีกอาชีพหนึ่งที่เป็นที่นิยมของสตรีชาวไทยเงินคือ การทอผ้า ซึ่งเป็นศิลปะและภูมิปัญญาของสตรีชาวไทยเงินที่สะท้อนให้เห็นถึงศิลปะและภูมิปัญญาของสตรีชาวไทยเงินได้เป็นอย่างดี เนื่องจากการทอผ้าเป็นงานของสตรีที่ได้รับการถ่ายทอดมาบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่น จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักโดยเฉพาะสตรีผู้สูงอายุที่มีประสบการณ์ในการทอผ้ามายาวนานกว่า ๕๐ ปี ทำให้เราพบว่าสตรีชาวไทยเงินผูกพันอยู่กับผ้ามาตั้งแต่เด็ก เริ่มเรียนรู้จากครอบครัวโดยมีแม่เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ถูกเป็นผู้เรียนรู้และซึมซับอยู่ในตัว ยิ่งทอยิ่งชำนาญจนกลายเป็นศิลปะที่งดงาม

อาชีพทอผ้าเป็นงานอดิเรกสำหรับสตรีชาวไทยเงิน แต่กลับกลายเป็นรายได้หลักสำหรับบางครอบครัว การทอผ้าของสตรีชาวไทยเงินส่วนมากใช้เวลาในยามว่างจากงานหลักหรือในเวลาว่างเท่านั้น

จากการสัมภาษณ์สตรีผู้สูงอายุชาวไทยเงินเล่าให้ฟัง การทอผ้าจำเป็นสำหรับผู้หญิงไทยเงินเพราะเชื่อกันว่า “ลูกสาวบ้านใดทอผ้าไม่เป็นก็ไม่มีใครอยากเอาไปเป็นลูกสะใภ้” ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาของชาวไทยเงินที่รู้จักสอนให้ผู้หญิงรู้จักวิถีชีวิตการทำมาหากินแบบพึ่งตนเอง

ด้วยความเชื่อนี้ที่ฝังแน่นอยู่ในจิตใจจึงทำให้ผู้หญิงไทยเงินต้องเรียนรู้การทอผ้าตั้งแต่เด็ก นอกจากคติความเชื่อจะเป็นตัวกระตุ้นแล้ว สถานการณ์ใกล้ตัวยังเป็นปัจจัยที่ทำให้เด็กหญิงชาวไทยเงินต้องเข้าสู่กระบวนการทอผ้าอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ยายคำนวน อุดตโม เล่าให้ฟังว่า

“ยายทอผ้าเป็นตั้งแต่ออกจาก โรงเรียนแล้ว ในสมัยนั้นเขาเรียนกันถึง ๑.๔ ตอนที่อยู่บ้านยายก็เห็นคนเฒ่าคนแก่เขาทอผ้ากันทุกบ้าน แม่ของยายก็ทอผ้าอยู่ที่บ้านด้วย ก่อนที่จะทอผ้าเป็นก็เริ่มต้นด้วยการเป็นลูกมือ ช่วยหีบของให้แม่หรือผู้ใหญ่ที่ทอผ้าชำนาญแล้ว เดิมทีผู้ใหญ่ไม่ยอมให้เด็กขึ้นไปนั่งบนกี่เพราะกลัวเด็กจะทำร้ายพันกัน เขาจะให้ช่วยหีบของบ้าง ปั่นด้ายด้วย “ฮิด” บ้าง ม้วนด้ายด้วย “กังกว้าง” บ้าง เมื่อผู้ใหญ่ลงจากกี่แล้ว ยายก็จะขึ้นไปนั่งแทน ลองหัดทอผ้าด้วยตนเอง แรกๆ เมื่อยังไม่เป็นทำได้ไม่ดี ผ้าที่ทอออกมาแล้วใช้ไม่ได้ พอทำบ่อยๆ ทุกวันและแม่ก็

จะสอนไปด้วย เมื่อเกิดความผิดพลาดจึงทำให้ยายเริ่มทอผ้าเป็นและคล่องขึ้นเรื่อย ๆ ตั้งแต่นั้นมายายก็ทอผ้ามาจนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้”

จะเห็นว่าการเป็นช่างทอผ้าไม่ใช่ทำเป็นกันง่าย เพราะมีขั้นตอนในการทำหลายขั้นตอน มีอุปกรณ์ที่ใช้ในการทอหลายชนิด แต่ละชนิดมีประโยชน์กันคนละแบบ ช่างทอผ้าที่ชำนาญจริง ๆ ต้องเรียนรู้และฝึกจริง ๆ ตั้งแต่เด็กจึงจะกลายเป็นช่างที่เรียกว่ามีฝีมือ หากทอผ้าไม่เป็นตั้งแต่เด็กเริ่มต้นตอนโตแล้ว อาจทอผ้าแต่ไม่ดี ใช้การไม่ได้ ความยุ่งยากของการเป็นช่างทอผ้าก็คือต้องเรียนรู้จากสิ่งที่ยากไปหายาก คือเริ่มต้นจากอุปกรณ์ที่ง่ายอันเป็นส่วนประกอบของการทอผ้า การทำผ้าให้เป็นเส้นด้ายเรียกว่า “ ฝ้าย ” หลังจากนั้นต้องพันด้ายให้เป็นหลอดกลมใหญ่ โดยใช้ “ หางเห็นหรือก่องกว้าง ” และก่อนที่จะนำด้ายเข้าไปทอในหูก ต้องพันด้ายใส่หลอดเล็ก ๆ โดยใช้อุปกรณ์ที่ เรียกว่า “ ฝ่อน ” เมื่อด้ายม้วนเล็ก ๆ เหมาะสำหรับ ที่จะนำไปใส่ในกระสวยการทอผ้า

เพียงแต่กระบวนการก่อนการทอจริงนี้ ถ้าช่างทอไม่มีความรู้ความชำนาญจริงจะทำไม่ได้เลยยิ่งขั้นตอนของการการเข้าฝ้ายด้วยแล้วยังยากเพราะด้ายจะพันกันและขาดง่ายต้องคอยระวังเป็นอย่างมาก

นอกจากนี้สตรีชาวไทยเงินต้องเรียนรู้และรู้จักอุปกรณ์การทอผ้าทุกชนิดเพื่อ จากการสัมภาษณ์ พบว่าการทอผ้าที่มีมาแต่ดั้งเดิมนั้น มีอุปกรณ์หลายชนิดด้วยกันดังนี้

หูก เป็นโครงร่างไม้สี่เหลี่ยมผืนผ้าตั้งพื้นสำหรับนั่งทอผ้า มีหลายขนาด ขึ้นอยู่กับขนาดของผ้าที่ทอ เช่น ฝ้ายผืนเล็กใช้หูกขนาดเล็ก ถ้าต้องการผืนใหญ่ต้องสร้างหูกขนาดใหญ่

ฟืม ทำด้วยเหล็กหรือไม้ ทำเป็นซี่ ๆ สำหรับใส่ด้าย และแยกด้ายเป็นเส้น ๆ มี ๒ ชนิดคือ ฟืมเดี่ยว และฟืมคู่ กรอบฟืมทำด้วยไม้เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “ จะขัด ”

ไม้เกี่ยวหูก เป็นท่อนไม้สำหรับพันด้ายซึ่งอยู่เหนือศีรษะผู้ทอผ้า ใช้สำหรับผูกด้ายไว้เพื่อตรึงด้ายไว้ให้มันคง

กระสวย ทำด้วยไม้มีลักษณะคล้ายเรือพายมีขนาดเล็กสำหรับใส่ด้ายม้วนเล็ก ๆ ที่สอดไปมา ระหว่างด้ายชั้นล่างและชั้นบน เรียกว่าการทอผ้า

ไม้ก่งหูก มีลักษณะไม้โค้งคล้ายธนู ใช้สำหรับตรึงผ้าที่ทอแล้วเสร็จ ตรึงไว้ไม่ให้หย่อน

ศอกคู่ ทำด้วยไม้สำหรับม้วนผ้าเก็บ ที่เสร็จเรียบร้อยแล้ว

ไม้ไขว้ สำหรับแยกด้ายชั้นล่างและชั้นบนเป็นแพ เพื่อไม่ให้ด้ายพันกัน

ไม้หามเขา ประกอบด้วยไม้และด้ายเป็นเส้น ๆ มีจำนวนเท่ากับฟืม การใช้งานเพื่อแยกด้ายเป็นช่อง ทำให้เป็นแพก่อนที่ด้ายจะถึงขั้นตอนไปถึงฟืม

เมื่อเริ่มทอผ้าเป็นกันแล้ว แต่ละคนก็จะทอผ้าเพื่อใช้สอยในครัวเรือนบ้าง ขายบ้างหรือทอไว้แลกเปลี่ยนสินค้า ขายทัพ ขัตติมงคล เล่าให้ฟังว่า

“สมัยยายอายุประมาณ ๑๗-๑๘ ปี ตอนนั้นทอผ้าแล้วนำไปขายต่างอำเภอ ทางแม่แดงเชียงดาว ต้องนำใส่ผ้าปึกไป แล้วเดินขึ้นไปตามบ้านเรียกไปคุยไปเป็นบ้าน ๆ”

นอกจากมุ้งแล้ว ชาวบ้านยังนิยมทอผ้าขาวม้า ผ้าห่ม เพื่อนำไปขายต่างบ้าน ต่างเมือง เพราะจากการสัมภาษณ์สตรีชาวไทยเงินหลายคนบอกว่า ผ้าทอมีแต่ในหมู่บ้านเรานี้เท่านั้นบ้านอื่นเขาไม่ทำกัน

ภูมิปัญญาที่ซ่อนเร้นมากับผ้าทอ ที่ส่งผลให้มีสีสันสะดุดตาน่าใช้ สวยงาม ก็คือ การย้อมสีธรรมชาติ สตรีชาวไทยเงินรู้จักการย้อมสีธรรมชาติมาตั้งแต่อดีตแล้ว เพราะในอดีตไม่มีสารเคมี จึงต้องอาศัยธรรมชาติในการย้อมสีผ้าให้เกิดมีสีสันแตกต่างกัน ผลดีของการใช้สีธรรมชาติคือไม่มีสารพิษเจือปนอยู่ในเสื้อผ้า ไม่ต้องวิตกกังวลกับสารพิษ จากการสัมภาษณ์ นางจันทร์เพ็ญ ทากำเนิด ผู้ชำนาญการทอผ้าและการย้อมสีธรรมชาติ ชาวบ้านสันกำแพงปลาเป็นอีกผู้หนึ่งที่ได้รับความรู้เรื่องการย้อมสีธรรมชาติจากบรรพบุรุษและยังคงรักษาภูมิปัญญาไทยเงินไว้ พร้อมกับได้คิดค้นการย้อมสีแบบธรรมชาติเป็นแบบฉบับของตนเอง ด้วยวิธีการทดลองซ้ำจนกระทั่งได้สีตามความพอใจและสวยงาม สามารถย้อมสีผ้าออกมาจำหน่ายเป็นที่ยอมรับของคน โดยทั่วไป ซึ่งแต่ละสีทำได้ดังนี้

สีน้ำตาลอ่อนหรือสีโอวัลติน

สีน้ำตาลอ่อนหรือสีโอวัลติน ได้มาจากเปลือกมะพร้าวแก่กับเปลือกมะขามหรือใช้ใบสัก โดยมีกรรมวิธีดังต่อไปนี้เลือกเปลือกมะพร้าวแก่จัดนำมาคั้มพร้อมกับเปลือกมะขามหรือใบสักกรองเอาน้ำสะอาด คั้มเปลือกมะพร้าว ๑๐ ปีปี จะย้อมผ้าได้ขนาดความยาว ๖๐ เมตร

นำผ้าฝ้ายที่จะข้อม ซักให้สะอาด เสร็จแล้วบิดผ้าให้แห้งหมาด ๆ นำผ้าที่เตรียมข้อม ลงแช่ในน้ำสีน้ำตาลที่ได้จากการต้ม ข้อมผ้าให้ทั่วกลับผ้าไปมาประมาณ ๑๕ นาที แล้วจึงพัก ๑๕ นาที ทำอยู่ ๔ ครั้ง เสร็จแล้วจึงแช่ผ้าไว้ในอ่างน้ำข้อมตลอดคืนหนึ่ง นำผ้าที่ข้อมออกตากในที่ร่มจนแห้งสนิท

การข้อมสีน้ำตาลอ่อนนี้เป็นแนวคิดการใช้วัสดุธรรมชาติ นำมาประยุกต์ใช้ในการข้อมสีผ้าของนางจันทร์เพ็ญ ทากำเนิด อีกทั้งยังไม่ต้องใช้สารเคมี ซึ่งเป็นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์วัฒนธรรมชาวไทยเงินได้เป็นอย่างดี และเป็นการรักษาสีแวดล้อมด้วย สีน้ำตาลอ่อนที่ได้จากการข้อมด้วยกรรมวิธีนี้มีสีสันสวยงาม แปลกตา ลูกค้าที่ได้มาเห็นผ้าฝ้ายข้อมสีนี้แล้วจะสนใจและสั่งทอผ้าสีนี้เป็นจำนวนมาก บางครั้งกลุ่มสตรีทอผ้าทอให้ไม่ทันกับความต้องการของลูกค้าเพราะจำนวนแรงงานมีน้อย

การเริ่มข้อมสีธรรมชาติด้วยกากมะพร้าวนี้ นางจันทร์เพ็ญ ทากำเนิดกล่าวว่า ตอนแรกยังไม่มีความมั่นใจในผลงานเพราะผ้าข้อมที่ได้มีสีแปลกตากว่าผ้าข้อมสีนี้จะขายไม่ได้ แต่ครั้งพอลูกค้าได้มาเห็นผ้าสีน้ำตาลอ่อนนี้มีความชอบอยากจะได้ผ้าไปใช้บ้าง จึงมีการสั่งให้ข้อมผ้าสีนี้มากขึ้น จนกระทั่งทุกวันนี้ยังข้อมผ้าด้วยการใช้เปลือกมะพร้าวกับเปลือกมะขามตลอดมา

สีเขียว

การข้อมผ้าสีเขียว ได้จากเปลือกต้นเพกา เปลือกมะม่วงและผลของมะกบตอง ในปริมาณที่เท่าๆ กัน หรือประมาณ ๑๐ กิโลกรัม นำมาต้มกับน้ำ ๕ ปี๊บ เสร็จแล้วกรองเอาน้ำสะอาดแยกไว้ นำผ้าที่เตรียมข้อมมาซักให้สะอาด บิดผ้าให้แห้งพอหมาด ๆ นำผ้าลงข้อมในอ่างน้ำสีที่เตรียมไว้ ข้อมผ้าให้น้ำสีติดผ้าด้วยการคนไปมา หรือต้องสวมรองเท้าบูชแล้วเหยียบขำ ไปมาประมาณ ๑๕ นาที แล้วหยุดพักทำอย่างนี้สลับกัน ๔ ครั้ง ทิ้งผ้าแช่ไว้ในน้ำข้อม ๑ คืน พอรุ่งเช้าจึงนำผ้าออกตากในที่ร่มจนแห้งสนิท

การข้อมผ้าสีเขียวนี้ นางจันทร์เพ็ญไม่ค่อยทำในปัจจุบัน เธอได้ให้เหตุผลว่า การข้อมสีเขียวต้องใช้เปลือกต้นเพลาซึ่งหายากในปัจจุบัน ถ้าข้อมสีเขียวบ่อยๆ ก็จะไม่มีเปลือกต้นเพลาอีก และยังเป็นห่วงว่าต้นเพลาจะหมดไปจากหมู่บ้านเพราะต้นเพลาที่มีดอกและฝักใช้กินเป็นอาหารได้ด้วย ดังนั้น เธอเปลี่ยนแนวคิดที่จะใช้วัสดุธรรมชาติที่มีอยู่ในหมู่บ้านนำมาข้อมสีผ้า จึงเปลี่ยนการข้อมสีเขียวนี้เป็นสีน้ำตาลอ่อน ดังกล่าวข้างต้น

สีดำ

การข้อมสีดำ ได้จากการนำผลของมะกบตอง บดให้ละเอียด ต้มกับน้ำ ๓ ปี๊บ กรองเอาน้ำใสสะอาด แยกไว้ นำผ้าที่จะข้อมซักให้สะอาด บิดผ้าให้แห้งหมาดๆ เสร็จแล้วนำผ้าลงแช่ในอ่างน้ำ

ข้อม ใช้ไม้คนไปมาหรือสวมรองเท้าเย็บย่าไปมาเพื่อให้สติดเนื้อผ้าดี ทิ้งผ้าแช่ในอ่างประมาณครึ่งวัน เมื่อนำผ้าขึ้นจากน้ำข้อมแล้ว นำผ้าไปแช่ในโคลนปลักควายอีกประมาณ ๑ ชั่วโมง หลังจากนั้น นำผ้ามาซักในน้ำสะอาด และตากในที่ร่ม ผ้าที่ข้อมด้วยวิธีนี้จะได้ดีค่าตามความต้องการ

สีเหลือง

การข้อมสีเหลือง ได้จากการใช้ขมิ้น คุณจันทร์เพ็ญกล่าวในตอนท้ายว่า สีเหลืองนี้ยังไม่เคยทำ แต่กำลังอยู่ในช่วงทดลองทำเพราะเคยได้ยินแต่คนอื่นเล่าให้ฟัง เธอจึงได้พยายามทดลองทำ

ด้วยภูมิปัญญาการข้อมสีธรรมชาติของนางจันทร์เพ็ญ ทากำเนิดนี้ กลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของนางจันทร์เพ็ญ และที่ปรึกษาือนางสาวสุนน มูลเอ๋ย การข้อมสีธรรมชาติดูเหมือนว่าเป็นวิธีการที่ล้ำสมัย เพราะมีขั้นตอนยุ่งยากและช้า เมื่อเปรียบเทียบกับการข้อมสีเคมีในสมัยปัจจุบัน แต่ผลงานของนางจันทร์เพ็ญที่อาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่พยายามทั้งการอนุรักษ์ภูมิปัญญาเดิมไว้และสร้างภูมิปัญญาใหม่ด้วยการทดลองเองจนประสบผลสำเร็จนั้น เป็นการแสดงถึงภูมิปัญญาที่มีคุณค่าและมีประโยชน์มากในปัจจุบัน

ผ้าข้อมสีธรรมชาติที่นางจันทร์เพ็ญ ได้ผลิตออกมาจำหน่ายกลับเป็นที่นิยมของลูกค้าจำนวนมาก ไม่แพ้การข้อมสีเคมี และที่โดดเด่นที่สร้างชื่อเสียงให้แก่นางจันทร์เพ็ญคือ ลายผ้าเกล็ดเต่า ซึ่งเป็นลายผ้าแบบ โบราณของชาวไทยเงิน นางจันทร์เพ็ญ ได้นำมาส่งเสริมและผลิตขึ้นภายในหมู่บ้านส่งขายต่างประเทศ จนกลายเป็นผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ของรัฐบาลยุคปัจจุบัน

การทอผ้าไม่ใช่แค่เป็นอาชีพที่รับใช้เฉพาะคนในครัวเรือนเท่านั้น แต่ยังรับใช้ชุมชนและพุทธศาสนาอีกด้วย แรงศรัทธาของสตรีชาวไทยเงินก่อให้เกิดประเพณีจุลกฐิน คือ การทอผ้าจุกฐินตามหลักพุทธศาสนา ด้วยการทอผ้าให้เสร็จภายในวันเดียวตั้งแต่เริ่มต้นปั่นด้ายจนกระทั่งทอผ้าเสร็จข้อม และตัดเย็บ เป็นผืนผ้าไตรจีวร

งานจุลกฐิน เป็นงานสะท้อนให้เห็นความศรัทธาอย่างแรงกล้าในพระพุทธศาสนา ความชำนาญในศิลปะการทอผ้าและการร่วมแรงร่วมใจของชาวไทยเงินเป็นอย่างดี เพราะขั้นตอนการทำผ้าจุกฐินมีขั้นตอนมากและต้องทำแข่งกับเวลาให้ทันเสร็จภายในวันเดียว

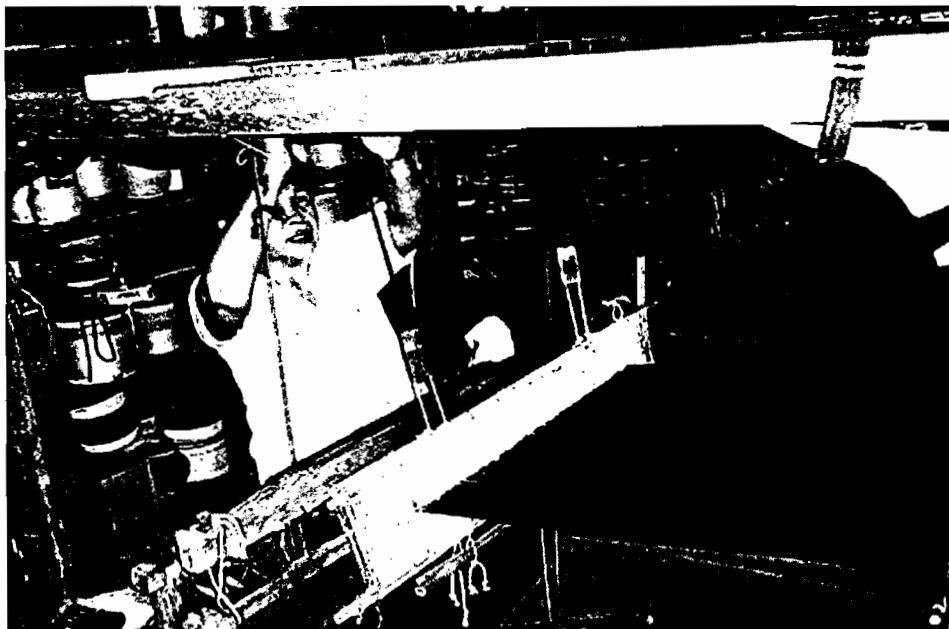
ขั้นตอนของการทอผ้าในวันทอผ้าจุกฐิน ต้องทำเป็นลำดับตั้งคำอธิบายของพระครูสิทธิปัญญากรณ์ หัวหน้าโครงการวิจัย ว่า เริ่มต้นด้วย การอัดฝ้าย ด้วยเครื่องอัดฝ้าย หรืออัดฝ้ายเพื่อเอาเมล็ดออก และทำให้เนื้อฝ้ายเหนียวขึ้น จากนั้น จึงตีฝ้ายหรือยี่งฝ้ายด้วยเครื่องตี เช่น กง หรือธนูยี่งฝ้าย โดยใช้มือหนึ่งถือคันทองหรือคันทู อีกมือหนึ่งถือไม้มีลักษณะกระบอกพอดือถัดน็ด เกี้ยวสายกงหรือสายธนูเข้าหาตัวแล้วปล่อยให้หลุดกลับไป เป็นลักษณะตีหรือจะใช้มือตีแล้วปล่อยคันทองก็ได้ คีดีใส่ปุ๋ยฝ้าย ทำให้เนื้อฝ้ายฟูพองขึ้น แล้วจึงม้วนฝ้าย คือตีเอาปุ๋ยฝ้ายมาจำนวนหนึ่ง แล้วม้วนเป็น

แท่งยาวขนาดหางแมว เรียกว่าล้อมฝ้ายหรือหางฝ้าย เพื่อดึงออกเป็นเส้นด้ายโดยเครื่องปั่นฝ้าย คือปั่นดึงออกเป็นเส้นด้วยเครื่องปั่นฝ้าย ซึ่งมีวงล้อหมุนด้วยมือ มีสายพานโยงไปหมุนเพลลาที่มีเหล็กในและหลอดฝ้ายเสียบอยู่ (เครื่องมือดังกล่าวเรียกว่าเหลลา)

จากนั้นจึงเริ่มเปียด้าย คือ ดึงเส้นด้ายออกจากหลอดให้เป็นใจ หรือเป็นกำ เรียกว่า เส้นฝ้าย มีลักษณะเป็นวงกลม โดยเครื่องกรอด้าย มีการทาบ ดัม ด้าย แล้วคลุกด้วยน้ำข้าว เพื่อให้ด้ายนุ่มและเหนียว ทนทานรักษารูปทรงได้ดี ชาวบ้านจึงช่วยกันข้อมสื โดยดัมน้ำให้เดือดแล้วใส่สีย้อมฝาด คือ สียเหลือง หรือสีกลัก แล้วใส่ฝาลงไปคนให้ทั่วและดัมต่อไประยะหนึ่ง ตากด้ายให้แห้ง ถ้าไม่มีแสงแดดอาจใช้เครื่องอบผ้า หรือย่างด้วยเตาถ่านก็จะรวดเร็วทันเวลาอันจำกัด จึงมาถึงขั้นตอนการมัดด้าย คือดึงสายด้ายให้เหยียดตรงหลังจากหัดตัวเมื่อถูกข้อม โดยม้วนหรือพันไว้กับบัก และสาวด้าย คือ ดึงด้ายให้เป็นเครือ ทำเป็นด้ายขึ้น ได้ขนาดกับหูกเรียกว่าวันหูก

จนกระทั่งมาถึงขั้นตอนที่ยากคือ เข้าพิม คือต่อด้ายขึ้นเข้ากับเครื่องทอ เรียกว่าสืบหูก ซึ่งด้ายจะสานกันโดยการทำงานขอระบบการทอ จากนั้นจึงเริ่มทอเป็นผืนผ้า เรียกว่าตำหูก โดยใช้เครื่องทอหูกหรือกี่หลายๆ หลัง เมื่อผ้าสำเร็จเป็นผืนแล้ว ช่างตัดเย็บก็จะเริ่มดำเนินการวัด กะ ตัดเย็บ โดยไม้สะดึง หรือจักรเย็บผ้า ให้เป็นไตรจีวร คือ จีวร สังฆาฏิ สบง อังสะ ผ้ารัดอก อื่นๆ ถ้าผ้ามีปริมาณน้อยก็จะได้แค่ผ้าผืนใดผืนหนึ่งของไตรจีวร

ขั้นตอนการทอผ้าในงานนี้มีแต่สตรีเท่านั้นที่ทำได้ ส่วนผู้ชายได้แต่เพียงช่วยงานอย่างอื่นเท่านั้น ดังนั้นงานจตุลกรฐินจึงเป็นงานแสดงศิลปะการทอผ้าของกลุ่มสตรีโดยเฉพาะ

การทอผ้าของกลุ่มสตรีชาวไทยเงินบ้านสันกำแพงปลา

๔ ด้านการศึกษา

ชาวไทยเงินกลุ่มนี้ มีพื้นฐานในด้านการศึกษาคือ ทั้งทางปริยัติและทางสามัญศึกษา เนื่องจากมีสถานศึกษาตั้งอยู่ภายในหมู่บ้าน คือ โรงเรียนบ้านทรายมูล เพราะฉะนั้นลูกหลานชาวบ้านแถบนี้ทั้งบ้านสันกำแพงปลา บ้านทรายมูล บ้านหัวทุ่ง จึงเดินทางมาเข้าเรียนที่โรงเรียนนี้ สมัยก่อนมีการศึกษาจบประถม ๔ เท่านั้น หลังจากจบแล้วหากครอบครัวไหนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีก็จะส่งลูกหลานเข้ามาเรียนในตัวเมืองเชียงใหม่ หากว่าไม่ได้รับการศึกษาต่อ ถ้าเป็นสตรีก็จะทำงานช่วยเหลือพ่อแม่ที่บ้าน ทำนาและทอผ้าเป็นอาชีพหลัก ส่วนผู้ชายยังมีโอกาสที่จะได้รับการศึกษาต่ออีก ในรูปแบบการศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาภายในวัด ชาวไทยเงินนิยมส่งเสริมบุตรชายเข้ามาบวชเป็นสามเณรและพระเนื่องจากความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา

จากคำบอกเล่าของพ่อหนานมี ใจมูล อายุ ๗๓ ปี ชาวบ้านร้องม่วงม้า กล่าวว่า

“ตอนที่อายุได้ ๔ ปี ได้เข้าศึกษาในระดับประถมศึกษาปีที่ ๑-๔ ที่ โรงเรียนบ้านม่วงม้า แล้วได้เข้ามาศึกษาต่อในพระพุทธศาสนาโดยเข้ามาเป็นขโยม (เด็กวัด) ในวัดม่วงม้าเหนือ ในช่วงที่เป็นขโยม เริ่มต้นด้วยการศึกษาอักษรตัวเมือง ซึ่งในขณะนั้นมีตู้เจ้าวัดแม่มริม ได้มาอยู่วัดม่วงม้า ท่านได้แนะนำเด็กมาบวช และสอนตัวอักษรพื้นเมืองท่านมีความชำนาญในการสอนตัวอักษรล้านนาเวลาท่านสอนเขียนตัวอักษรท่านจะเขียนตัวเมืองไว้บนกระดานชะนวนจนเต็ม ถ้าหากคนใดเรียนหนังสือที่เขียนบนแป้นนี้จบภายใน ๓ คืนก่อน ก็จะได้รางวัลคือ สองสตางค์แดง หลังจากได้ตัวเมืองแล้วจะต้องเรียนสระผสม อะ อา อิ อี อุ อู เอ โอ์ หลังจากจบสระผสมก็จะเรียนแจกไม้ กะ ก่า กิ ก็ หลังจากจบแล้วจึงฝึกใส่ไม้(ผันวรรณยุกต์) “ไม้ กอใส่สระอา ก่า ไม้กาใส่ไม้เอกเป็น ก่า ไม้กาใส่ไม้โทเป็น ก้า” ในสมัยก่อนเรียนเอาสนุกแบบนกแก้วนกขุนทอง และเรียนให้ได้จริงๆ ในสมัยอดีตพูดได้เรียบร้อยแล้วเขียนยังไม่ได้ อ่าน อะ อา อิ อู หลังจากนั้นเขาจะเขียนลงใน กระดาน ตัว กะ เขียน อย่างนี้ “ตัว จะ เขียนอย่างนี้ ใส่ไม้ แล้วอ่านอย่างนี้” หลังจากนั้นเด็กวัดก็ฝึกเขียนฝึกอ่านกันเสียงดัง “ซ่าว” (เสียงดังแจ้วๆ) ถ้าใครท่องได้ก่อนก็ได้สองสตางค์แดงไป “ในสมัยนั้นห้าเขียนหยังก็ได้ แต่ ในสมัยก่อนป้อเลี้ยงน้อยสามเป็นกิ้นอ้อ” ใช้เวลาในการศึกษาประมาณ ๑ เดือน หลังจากเรียนอักษรล้านนา “ในสมัยนั้นต้องเรียนตัวเมืองหือเขียน” แล้วให้อ่านธรรมทานิสังค์บวชได้ถ้าอ่านไม่ได้ก็ไม่ได้อ่านนอกจากนั้นจะต้องให้พระแบบพื้นเมืองได้ ทำให้พระก็ยาวมาก “มีเกือกมีสาคก้อมหมอนผาอันนี้ของเณรสีล ๑๐

ข้อ” ถ้าเป็นพระภิกษุจะต้องให้พร “อาสนาหมอนกวาง คนที่จะเบ็กจะต้องปั้นปอนหมูนีได้”

พอเรียนช่วงเป็นขโยมเสร็จแล้ว ได้บรรพชาเป็นสามเณรก็ต้องศึกษาต่ออีกคือ หัดเทศน์ตามคัมภีร์ ซึ่งทางเหนือเรียกว่า “เทศน์ธรรม” ธรรมที่นิยมเรียนกันและง่ายสำหรับสามเณรคือธรรมมาลัยโศค มหามูลนิพพาน เป็นต้น ถ้าใครสามารถเทศน์ได้ก่อน คนนั้นก็ได้รับภิกษุมนต์ก่อน

นอกจากนี้แล้วยังต้องศึกษาศิลปะการดำเนินชีวิต และหลักธรรมคำสอนต่างๆ ในพระพุทธศาสนา วัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้าน ต้องเรียนรู้และทำความเข้าใจให้ถ่องแท้ ดังที่พ่อหนานมี ใจมูลเล่าว่า

“ในสมัยเป็นอดีต ปู่เงี้ยวมาสืบจะคำ สืบจะคำเงี้ยวเป็นจะใดเป็นเอาใบตาลใบลาน ปาดเป็นสองชั้นสามชั้นเป็นยะงามถ้าเฮาจะเฮาจะเป็นจะเขียน วัน เดือน ปีเกิดของเราเป็นเรียกผูกดวงของเป็นละคำอู่ของเป็นที่เป็นที่ปู้ไว้เป็นที่ตีมันดิงัน เป็นว่า “ตั้งนี้ไปหน้าพ.ศ. ๑ ถึง ๒๕๐๐ ปีปู้นจ้างได้อ่าน่าอ้อยมาถวายพระพุทธเจ้าที่ว่าตั้งแต่นี้ไปพายหน้ามึงจะได้ศึกษาศาสนาของกูไปถึงปู้น หนะ ๒๕๐๐ แล้ววอกก็ได้เอาน่าผึ่งมาถวายพระพุทธเจ้าที่ว่าตั้งแต่นี้ไปเมื่อหน้ามึงจะได้ศึกษาศาสนาของกูไปแหมกหนึ่ง ตั้งแต่พ.ศ. ๑ ไปถึงพ.ศ. ๒๕๐๐ คนไหว้เหมือนจ้าง ยกมือขึ้น ยกวงขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๐ ไปคนไหว้เหมือนวอกนั้งพองะนี้(ทำท่าทางนั่งประนมมือแล้วหันหน้าไปอีกทางหนึ่ง)” และยังมีกรเขียนธรรม ให้ชาวบ้านมาบูชา เพื่อให้มาให้พระภิกษุอ่านในวันยี่เป็ง(ธรรมแต่ละผูกจะจารึกชื่อของคนแต่ละคนไว้) ในอดีตพระและปู่อาจารย์วัดเป็นผู้เขียนธรรม(สายสยของธรรมที่ใส่เส้นผมเพื่อให้มัน “เมื่อน” ลื่นเวลาที่อ่านธรรมจะต้องพลิกใบลานเพื่อป้องกันไม่ให้ธรรมขาดและมันมีอานิสงค์ด้วย อุปกรณ์ที่ใช้ในการเขียนธรรม ใบลาน เหล็กงานธรรมมะแว้งขม ก้นหม้อหนึ่ง การที่ใช้มะแว้งขมจะทำให้ตัวคำจะติดอยู่ที่ตัวหนังสือตัวเก็ยก็จะหายไป”

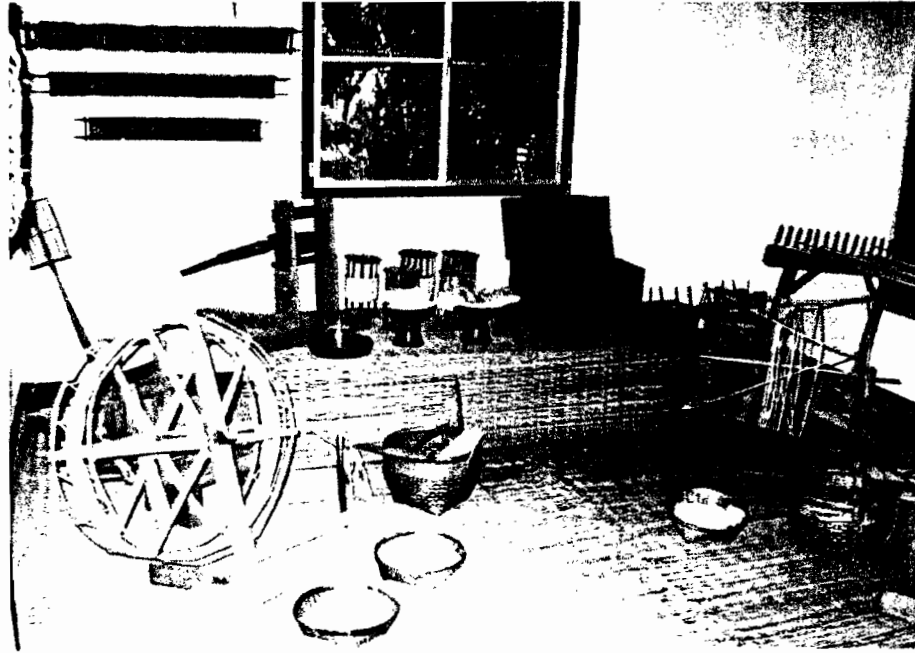
ตอนที่ ๓ กิจกรรมการเรียนรู้ กระบวนการปลูกจิตสำนึกรักท้องถิ่น

การดำเนินการวิจัยในระยะ ๑๘ เดือนที่ผ่านมา คณะผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยตามแผนงานที่วางไว้บางส่วน จึงทำให้ง่ายต่อการวิจัยที่เป็นไปตามแผน ส่วนกิจกรรมบางอย่างที่วางไว้ก็ไม่ได้ทำเนื่องจากต้องปรับเปลี่ยนไปตามสภาพการณ์ของชุมชน คณะผู้วิจัยได้ศึกษาเรียนรู้ไปและปรับปรุงการวิจัยไปพร้อม ๆ กับชาวบ้านผู้ให้ข้อมูลหลักอยู่ตลอดเวลา เนื่องจากความเป็น “มือใหม่” ในงานวิจัยระดับชาติ ดังนั้นผลการวิจัยที่ได้จึงมีข้อบกพร่องและต้องการคำแนะนำจากท่านผู้รู้ต่อไป

ดังนั้นในระยะเวลา ๑๘ เดือนที่ผ่านมา คณะผู้วิจัยพยายามทำกิจกรรมตามโครงการที่วางไว้ จึงทำให้ได้ข้อมูลและกระบวนการเรียนรู้ของคณะวิจัยและชุมชนไปพร้อม ๆ กัน แต่ก็ไม่สามารถทำตามได้ทั้งหมดเนื่องจากบางโครงการชาวบ้านไม่มีเวลาเข้าร่วมเช่น โครงการเดินสำรวจชุมชน มีเพียงคณะวิจัยพระสงฆ์ล้วน ๆ เดินตามหมู่บ้าน มีบางโครงการที่คณะวิจัยกำลังจะดำเนินการทำคือ การศึกษาประวัติศาสตร์จากโบราณจากหอธรรมวัดทรายมูล ก็ไม่ได้ทำ อาจเป็นเพราะกระแสการพูดถึงประวัติศาสตร์ของชาวบ้านจากปากต่อปาก จึงทำให้ชาวบ้านทรายมูลเกิดความเคลื่อนไหว มีการร่วมมือกันจัดหอธรรมให้เป็นพิพิธภัณฑ์ไทยเงินอีกแห่งหนึ่งในตำบลพร้อมทั้งการจัดภูมิทัศน์ให้ดูสวยงาม การออกมาเคลื่อนไหวครั้งนี้ทำให้รู้ว่าแท้จริงแล้วชาวไทยเงินก็พยายามอนุรักษ์ สืบทอดมรดกของตนเอง ผลของการทำวิจัยแม้ว่ายังไม่เสร็จทีเดียวก็ทำให้รู้ว่าชาวบ้านทรายมูลก็รักความเป็นเงินไม่แพ้ใครเหมือนกัน เนื่องจากการจัดทำซึ่งทำกันภายในและมีผลลงลักษณะจัดริ้วขบวนเลี้ยงขันโตกแก่ผู้มาร่วมงาน ดังนั้นกิจกรรมคณะผู้วิจัยไม่ได้เข้าร่วมสังเกตการณ์ มีหัวหน้าโครงการและทีมงานวิจัยได้เข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวดังภาพ

คณะผู้วิจัยไปร่วมงานกิจกรรมเปิดพิพิธภัณฑ์ไทยเงิน ณ วัดทรายมูล จังหวัดเชียงใหม่

ภาพพิพิธภัณฑ์ไทยเงิน ณ วัดทรายมูล

ส่วนกิจกรรมการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ปลูกจิตสำนึกรักท้องถิ่น ถือเป็นกิจกรรมหลักที่เป็นกระบวนการเรียนรู้ กิจกรรมเหล่านี้ทำให้คณะวิจัยรู้ถึงความรัก ความผูกพันของชาวบ้านที่มีต่อชาติพันธุ์ของตนเอง หากว่าไม่มีกิจกรรมในลักษณะกระตุ้นเหล่านี้ก็อาจมองไม่ออกว่าชาวไทยเงินรักความเป็นเงินแค่ไหน ตลอดระยะเวลาหนึ่งปีที่ผ่านมา มีกิจกรรมการเรียนรู้ กระบวนการปลูกจิตสำนึกรักท้องถิ่นดังนี้

๑. กิจกรรมหอมนุ่มชุมชนเพื่อพัฒนาประวัติศาสตร์วัฒนธรรมไทยเงิน

กิจกรรมหอมนุ่มชุมชนเพื่อพัฒนาประวัติศาสตร์วัฒนธรรมไทยเงินเป็นกิจกรรมการเปิดตัวโครงการวิจัย ณ วัดสันกำแพง ตำบลทรายมูล อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ วันศุกร์ ที่ ๔ เดือน มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๗ มีผู้เข้าร่วมโครงการหลายฝ่าย คือ ผู้วิจัยและคณะวิจัย ๑๐ รูป คณะกรรมการจาก สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ จำนวน ๓ คน คณะวิจัยจากเวียงกุมกาม อำเภอสารภี ๗ รูป/คน นักวิชาการ ๕ คน ผู้ประสานงานวัฒนธรรมอำเภอสันกำแพง ๒ คน นักศึกษา จากมหาวิทยาลัยประสานมิตร ๒ คนและชาวไทยเงินทั้ง ๔ หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านสันกำแพง ๔๕ คนบ้านทรายมูล ๘ คน บ้านหัวทุ่ง ๒ คน บ้านม่วงม้า ๔ คน

ผลจากกิจกรรมขอมผลญาคครั้งนี้ พบว่า ชาวบ้านสันกำแพงปลาเริ่มพูดคุยกันถึงความเป็นไทย
เงินมากขึ้น ตั้งแต่ก่อนวันประชุม ผู้วิจัยได้ประกาศให้ชาวไทยเงินได้รับทราบถึงโครงการสืบค้น
ประวัติศาสตร์ครั้งนี้ในวันพระก่อนวันประชุม และยังได้ส่งหนังสือเชิญสำหรับผู้นำและชาวบ้านที่
อยู่ละแวกใกล้เคียงเพื่อเชิญชวนเข้าร่วมโครงการสืบค้นประวัติศาสตร์

พระครูสิทธิปัญญาภรณ์ หัวหน้าโครงการฯ กล่าวให้ข้อคิดแก่ประชาชนวันเปิดโครงการฯ

ผู้อำนวยการส่วนวิจัยเพื่อพัฒนา กล่าวให้โอวาทการเปิดตัวโครงการวิจัยประวัติศาสตร์ฯ

ณ วัดสันกำแพงปลา จังหวัดเชียงใหม่

คณะวิจัยสังเกตเห็นชาวบ้าน เริ่มพูดคุยกันอย่างสนุกสนานด้วยภาษาไทยเงิน ยิ่งชาวบ้านที่มาจากต่างหมู่บ้านพอได้พบหน้ากันก็พูดคุยกันเสียงดัง และแสดงถึงความรู้สึกรักความเป็นชาติพันธุ์ของตนเองว่า “ต่อไปนี่เงินเขา ไผ่ฮู้เงิน จะปรับค่าละ ๑ บาท” ชาวบ้านเริ่มจับกลุ่มพูดคุยกันถึงเรื่องความหลังกันทั้งนั้นและพูดคุยกันอย่างสนุกสนาน

ในช่วงเวลาประชุมเปิดตัวโครงการบนวิหารวัดสันกำแพง อาจารย์กุลวดี เจริญศรี ผู้อำนวยการส่วนวิจัยและพัฒนา จากสำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้แนะนำเจ้าหน้าที่จาก ส.ว.ช. และกล่าวเปิดโครงการ พูดคุยเกริ่นนำ จากนั้นเป็นการแสดงความคิดเห็นทั้งของผู้วิจัยและผู้เข้าร่วมประชุม ต่างได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ภูมิหลังความเป็นไทยเงินและที่สำคัญที่สุดคือ ได้เห็นสำนึกรักท้องถิ่นและชาติพันธุ์ของตนเอง

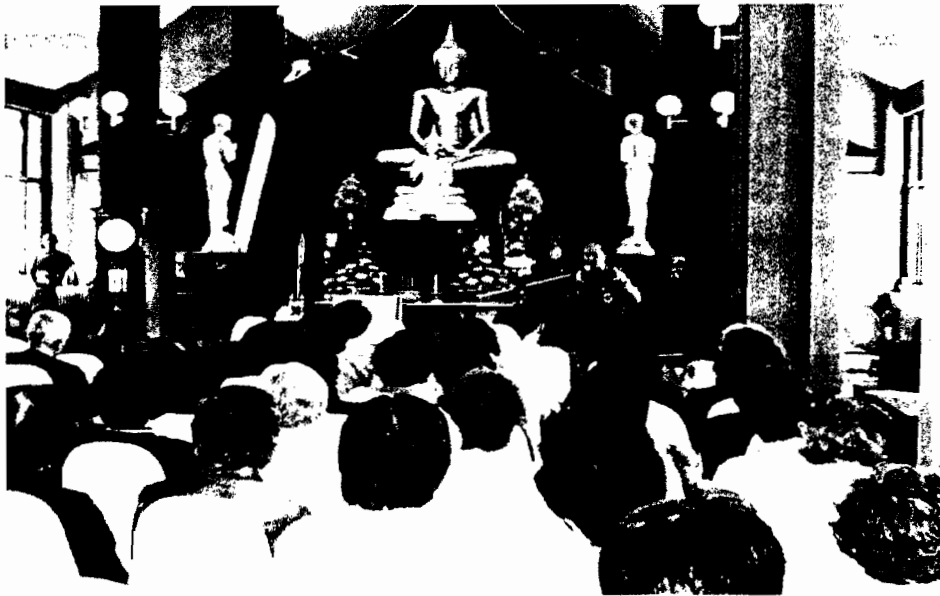
ความชัดเจนของความสำนึกรักท้องถิ่นของชาวไทยเงิน ก็คือเมื่อเปิดโอกาสให้พูดถึงเรื่องไทยเงิน ได้มีชาวบ้านระดับผู้นำต่างแสดงความคิดเห็นและแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ครั้งนี้ด้วย ด้วยการเสนอแนวทางการจัดการภายในกลุ่มผู้เข้าประชุมด้วยกัน จึงแสดงให้เห็นถึงพลังของชาวไทยเงินอีกทางหนึ่งคือ ความสามารถในการจัดการและมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง และคณะวิจัยได้มองเห็นช่องทางในการทำวิจัยร่วมกับชาวบ้าน ซึ่งในที่ประชุมได้เสนอให้จัดแบ่งกลุ่มศึกษาโดยแต่งตั้งหัวหน้าทีม ผู้มีความรอบรู้เฉพาะด้านดังนี้

๑. ด้านพิธีกรรม	พ่อหนานมี	เป็นหัวหน้า
๒. ด้านการแต่งกาย	แม่ครูไพรวัลย์	เป็นหัวหน้า
๓. ที่อยู่อาศัย	พ่อหลวงถนอม สุระวงศ์	เป็นหัวหน้า
๔. อาชีพ	นายแสวง ปูอินตะ	เป็นหัวหน้า
๕. ภาษาวรรณกรรม	อ.กุลวดี เทพกุล	เป็นหัวหน้า
๖. ขนบทำเนียม/ประเพณี	อ. นิคม พรหมมาเทพย์	เป็นหัวหน้า
๗. อาหาร	แม่ครูอุสาห์ ปูอินตะ	เป็นหัวหน้า
๘. ขนบ	แม่จันทร์เป็ง สุระวงศ์	เป็นหัวหน้า
๙. ศาสนา	นายสนิท ธิติณะ	เป็นหัวหน้า
๑๐. สุขภาพ/หมอยา	ครูไสว สุปรีย์ธรรม/นางบานชื่น กันจะขัติ	เป็นหัวหน้า
๑๑. ศิลปะการแสดง	อ. สุวคนธ์ อินโปธา	เป็นหัวหน้า

ต่อจากนั้นก็ให้หัวหน้าทีม ได้มองหาผู้รู้ที่มีความรู้ความชำนาญด้านเดียวกันเข้าร่วมทีมในการสืบค้นประวัติศาสตร์ครั้งนี้ต่อไป

ชาวบ้านระดับผู้นำเสนอแนวทางในการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยเงิน
กิจกรรมหอมผลูครั้งที่ ๑ ณ วัดสันกำแพงปลา จังหวัดเชียงใหม่

ชาวไทยเงินในชุมชนเสนอให้มีการแบ่งกลุ่มสำหรับการศึกษา
กิจกรรมหอมผลูครั้งที่ ๑ ณ วัดสันกำแพงปลา จังหวัดเชียงใหม่

๒ กิจกรรมหอมผลูครั้งที่ ๒

กิจกรรมหอมผลูครั้งที่ ๒ จัดขึ้น ณ วัดสันกำแพงปลา ในวันที่ ๒๑ กันยายน ๒๕๔๗ ที่
ผ่านมาโดยคณะวิจัยและชาวไทยเงินผู้สูงอายุที่เข้ามา ไหว้พระจำศีลในช่วงกลางพรรษา ได้เข้าร่วม

ประชุมกันในตอนเย็น เวลา ๑๘.๐๐ น. เริ่มต้นด้วยการไหว้พระ สวดมนต์ ตามแบบที่ทำกันมาตลอดทุกวันพระ แต่สวดมนต์สั้นกว่าเท่านั้น จากนั้นผู้วิจัยจึงได้เปิดประเด็นพูดคุยกับผู้สูงอายุ นั่งสัมภาษณ์กันเป็นกลุ่ม

การพูดคุยสนทนากลุ่มกับผู้สูงอายุ ณ วัดสันกำแพงปลา

ภาพกิจกรรมสนทนากลุ่มย่อย ครั้งที่ ๒
ณ วัดสันกำแพงปลา จังหวัดเชียงใหม่

บรรยากาศเริ่มเข้มข้นขึ้นเมื่อคณะวิจัยได้เริ่มถามถึงวิถีชีวิตในอดีตที่ผ่านมา ผู้สูงอายุหลายท่านก็เล่าถึงความหลัง และดูเหมือนว่าจะแย่งกันพูดด้วยซ้ำไป บางประเด็นคณะวิจัยไม่ได้ถาม แต่ผู้สูงอายุก็เล่าให้ฟัง จึงทำให้คณะวิจัยได้ประเด็นใหม่ ๆ ขึ้นมา

ผลจากกิจกรรมนี้ทำให้คณะวิจัยได้ข้อมูลด้านความเชื่อเรื่องผี และกระบวนการการทอดผ้า เหตุการณ์ในอดีตเช่น สมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ เพิ่มขึ้นอีกด้วย แต่การจัดกิจกรรมในลักษณะนี้มีส่วนดีก็คือ ผู้สูงอายุเต็มใจเล่าเหตุการณ์ที่ผ่านมาด้วยความเต็มใจ แต่ก่อนข้างจะแย่งกันพูด จึงทำให้คณะวิจัย ตั้งตัวรับไม่ทันกับข้อมูลที่ได้มาเพราะเสียงพูดที่พูดมา เมื่อบันทึกเทปมาแล้วเปิดฟัง ฟังไม่ค่อยรู้เรื่อง

ปัญหาที่เกิดขึ้นนี้ ทำให้คณะวิจัยต้องมาปรึกษากันเพื่อหาวิธีการที่เหมาะสม ถ้ามีการสัมภาษณ์เป็นหมู่ ผู้ให้ข้อมูลหลักควรมีประมาณ ๔-๕ คนเท่านั้น และมีคณะวิจัยตามประกบอย่างน้อย ๓ คน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วน สัมภาษณ์ไปด้วย จดไปด้วยพร้อมการบันทึกเทป จึงจะแก้ไขปัญหานี้ด้วย

๓ กิจกรรมย้อนรอยอดีตถิ่นกำเนิดไทยเงิน ณ เมืองเชียงตุง ประเทศพม่า

หลังจากที่คณะวิจัยได้เปิดตัวโครงการวิจัยเป็นที่รับรู้ของชาวบ้านแล้ว หลังจากนั้น ๔ วัน นายแสวง ปูอินตะ ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลทรายมูล ซึ่งเป็นกรรมวัดสันก้างปลาและชาวไทยเงินบ้านสันก้างปลา ได้มาเล่าเหตุการณ์ในหมู่บ้านให้ผู้วิจัยฟังว่า

“ตอนนี้ชาวบ้านเกิดการเกรงอกเกรงใจผู้วิจัยในฐานะเป็นเจ้าของอาสาสมัครกบตบาทหนึ่ง อีกประการหนึ่งก็ทำงานด้านประวัติศาสตร์ชาวไทยเงินมาพอสมควร ชาวบ้านเข้าใจว่าผู้วิจัยรู้เรื่องเงินหมดแล้ว”

เมื่อเหตุการณ์กลับเป็นดังนี้ จึงเท่ากับว่าเป็นการปิดประตูห้ามการทำวิจัยครั้งนี้ ดังนั้นเพื่อให้งานวิจัยได้สานต่อไปได้โดยชาวบ้านมีส่วนร่วมในงานวิจัยอย่างแท้จริง ผู้วิจัยจึงได้จัดโครงการย้อนรอยอดีตถิ่นกำเนิดไทยเงิน ณ เมืองเชียงตุง ประเทศพม่า

พอประกาศไปได้หลายวันก็มีชาวบ้านที่สนใจที่จะร่วมเดินทางไปเมืองเชียงตุงกับผู้วิจัยหลายคนด้วยกัน โดยเฉพาะผู้สูงอายุหลายคนอยากจะร่วมเดินทางไปด้วยแต่มีข้อจำกัดในเรื่องสุขภาพไม่ดีและต้องเดินทางไกล จึงไม่สามารถเดินทางไปได้ จึงมีผู้ร่วมเดินทางทั้งหมด ๑๕ คน/รูป คณะวิจัย ๓ รูป ชาวบ้าน ๑๒ คน

การเดินทางเริ่มต้นในวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๔๗ จากบ้านสันก้างปลาสู่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ใช้เวลาประมาณ สามชั่วโมงเศษ โดยรถตู้ปรับอากาศ ๒ คัน มีพระสมพร ชัยวงศ์ เป็นผู้นำในการเดินทางครั้งนี้เพราะเป็นพระสงฆ์ชาวเชียงตุงที่เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยนานแล้ว จึงรู้ขั้นตอนวิธีการผ่านข้ามแดนไปเมืองเชียงตุงเป็นอย่างดี ผู้ที่จะผ่านข้ามแดนไปพม่าต้องทำบัตรผ่านแดน ต้องถ่ายสำเนาบัตรประชาชน ๓ ชุด รูปถ่าย ๑ นิ้ว ๓ รูป พร้อมเงิน ๘๐๐ บาท แต่บัตรประจำตัวประชาชนจริงต้องเก็บไว้ที่เจ้าหน้าที่ด่านประเทศพม่า ตอนกลับมาจึงมาเซ็นรับได้ พร้อมกับเตรียมเรื่องเงินที่ต้องใช้จ่าย โดยแลกเป็นสกุลเงินจี๊ดของพม่า

จากอำเภอแม่สายสู่เมืองเชียงตุงต้องเดินทางด้วยรถแวนของพม่า แต่ไม่มีเครื่องปรับอากาศสามารถนั่งได้ ๔ คนต่อหนึ่งคัน เส้นทางไปเชียงตุงสะดวกสบายเป็นถนนลาดยางตลอดสาย แต่ก็ต้องเสียเวลาแวะตามรายทางเพื่อข้ามด่านตรวจแต่ละด่าน จนถึงเที่ยงวันจึงแวะพักรับประทานอาหารกลางวันในเมืองพะยาก จึงเดินทางถึงเมืองเชียงตุงในเวลาบ่ายสามโมง ขณะเดินทางเข้าที่พัก ณ โรงแรมแสงทิพย์

ก่อนเดินทางมาเชียงตุงทางคณะไม่ได้วางแผนกันมาก่อนว่าจะเดินทางไปไหนบ้าง เพราะไม่มีใครรู้ว่าควรจะไปที่ไหนก่อน ผู้วิจัยจึงเสนอว่าควรออกไปชมตามบ้านเรือนไทยจีนรอบ ๆ เมืองเชียงตุงก่อน เพื่อเห็นบรรยากาศความเป็นอยู่ของจีนอย่างแท้จริง ทางคณะจึงตกลงไปที่บ้านร่องตอง ซึ่งเป็นบ้านของพระสมพร ชัยวงศ์ ผู้นำการเดินทาง อยู่ชานเมืองไปทางทิศตะวันตกของเมืองเชียงตุง

เมื่อเริ่มพ้นจากเขตเมืองแล้วเริ่มเห็นความแตกต่างของชาวไทยจีนอย่างชัดเจนเพราะในเขตเมืองมีความเจริญกว่า พอพ้นเขตเมืองถนนแต่ละสายเป็นถนนลูกรังการเดินทางเริ่มลำบากขึ้น รูปทรงลักษณะการสร้างบ้านเริ่มเป็นแบบไทยจีนมากขึ้น จนถึงวัดร่องตองได้พบกับการจัดกิจกรรมร่วมกันของพระสงฆ์จากเชียงใหม่ เชียงตุงและชาวไทยจีนเชียงตุง เป็นกิจกรรมการฟื้นฟูด้านศาสนาและวรรณกรรมของชาวไทยจีนร่วมกับพระสงฆ์จากเชียงใหม่

หลังจากเยี่ยมชมวัดแล้ว ทางคณะวิจัยเดินจากวัดมาสู่หมู่บ้าน คณะวิจัยสังเกตเห็นชาวบ้านไทยจีนผู้ร่วมเดินทาง พูดออกมาเป็นเสียงเดียวกันว่า *“สมัยเมื่อก่อนเขาก็อยู่กันอย่างอิ๋(นี้แหละ)”* หมายถึงรูปแบบบ้าน สองชั้นสร้างด้วยไม้ หลังคามุงด้วยกระเบื้องดินขอ ชั้นบนเป็นที่อยู่ โดยมากเมื่อขึ้นไปบนเรือน จะมีประตูเข้าสู่ตัวบ้านเพียงประตูเดียว ภายในบ้านเป็นพื้นที่โล่ง แต่มีการแบ่งส่วนในการใช้สอยประโยชน์ แบ่งเป็นห้องนอน ห้องพระ ห้องครัว ห้องเก็บของ

สภาพบ้านเรือน

คล้ายกับบ้านสันกำแพงปลาในอดีต

ในภาพเป็นบ้านเรือนของชาวบ้าน

ร้องตอง เมืองเชียงตุง

ประเทศพม่า

ส่วน รั้วบ้าน ทำเป็นรั้วค้ำแสง และมีต้นละหุ่ง รอบ ๆ รั้วบ้าน นายทัพ ขัตติมงคลและอาจารย์
กุลวดี เทพกุล กล่าวตรงกันว่า

“บ้านหลังนั้นเหมือนกับบ้านขายนพสมัยก่อน แล้วเก้าหุ้งนี้ก็เหมือนกับบ้านเฮาสมัย
ตะก่อนเป็นกะปลูกแป้งฮั่ว ขนาดกลิ่นภายในหมูบ้านก็ยังคงคล้ายกันกับบ้านของคนใน
สมัยอดีต” นายทัพกล่าว “บ้านหลังนี้เหมือนกับบ้านเฮา ฮั่วเป็นค้ำแสง ประตูก็เปิด
จะอีนะ”

ภาพบ้านขายก่องคำ เมืองเชียงตุง ประเทศพม่า

ผลที่ได้รับจากการเดินทางไปเมืองเชียงตุงครั้งนี้ ทำให้คณะวิจัยได้รับข้อมูลที่ต้องการ
ด้านวิถีชีวิตอย่างมาก เพราะชาวไทยเงินผู้ร่วมเดินทางยืนยันว่าสภาพที่เห็นเหมือนกับตอนสมัยเป็น
เด็กจริง ๆ นั้นแสดงให้เห็นว่า การได้เข้าไปพบกับสถานที่จริง ได้พบของจริง ทำให้คณะชาว
เงินสันกำแพงปลาที่ร่วมเดินทางได้รำลึกถึงความหลังและเล่าได้ถูกต้องตรงตามวัตถุประสงค์ของ

งานวิจัย เนื้อหาการวิจัยที่สำคัญที่ได้รับคือ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ การสร้างบ้าน การแบ่งหน้าที่การ
ใช้ประโยชน์ภายในบ้าน ประวัตืชื่อหมู่บ้าน การแต่งกาย อาหาร ความเชื่อ และที่สำคัญที่สุดก็คือ
คณะผู้ร่วมเดินทางแสดงออกถึงความห่วงใยในวัฒนธรรมของตนเองที่ขาดหายไป และพยายาม
สื่อความหมายให้คณะวิจัยได้เข้าใจอย่างที่คณะผู้ร่วมเดินทางต้องการ

ในภาพการเปรียบเทียบการแต่งกาย

ชาวไทยเงินล้านก้างปลากับชาวเงินบ้านร่องตอง (คนกลาง) เชียงตุง ประเทศพม่า

วิถีชีวิตการทำนาของชาวไทยเงินตามชนบทในเชียงตุง

สภาพชีวิตของแม่ค้า ณ กาดหลวงหนองตอง ในเมืองเชียงตุง ประเทศพม่า

๔ กิจกรรมงานสืบสานวัฒนธรรมไทยเงิน ๒ เมษายน ๒๕๔๘

การลงทุนทำวิจัยครั้งนี้นับว่าได้ผลเป็นอย่างดีเพราะชุมชนให้ความสนใจและเกิดความเคลื่อนไหวกันเอง โดยคณะผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานและกระตุ้นในบางโอกาส ความ

เคลื่อนไหวและความสนใจของชาวไทยเงินแสดงออกเต็มที่ ก็คืองานสืบสานวัฒนธรรมไทยเงิน ๒ เมษายน พ.ศ.๒๕๔๘ เป็นการแสดง “ตัวคน” ที่แท้จริงของความเป็นไทยเงิน

เกิดการขยายผลสืบสานวัฒนธรรมไทยเงิน

กิจกรรมงานสืบสานวัฒนธรรมไทยเงินเกิดขึ้นบนรอยต่อของเหตุการณ์ปกติของชาวบ้าน คือ ชาวบ้านได้ร่วมกันสร้างกุฏิสงฆ์ขึ้นหนึ่งหลังเพื่อเป็นที่พักอาศัยของเจ้าอาวาส และจะมีการทำบุญฉลองปอยหลวงในวันที่ ๒-๓ เมษายน พ.ศ.๒๕๔๘ การทำบุญฉลองถือเป็นงานตามประเพณีที่เมื่อก่อสร้างเสนาสนะวัตถุเสร็จก็จะทำการถวายทานเพื่อเป็นถาวรวัตถุในพระพุทธศาสนา งานปอยหลวงนี้เป็นอันทราบกันในหมู่ชาวไทยเงินบ้านสันกำแพงปลา แต่เมื่อจู่ ๆ ปลายเดือนกุมภาพันธ์ช่วงเตรียมงานปอยหลวง นายแสวง ปูอินตะ อายุ ๘๑ ปี ประธานกรรมการวัฒนธรรม บ้านสันกำแพงปลาได้ปรึกษากับหัวหน้าโครงการวิจัยว่า

“การทำบุญปอยหลวง (ฉลองกุฏิสงฆ์วัดสันกำแพงปลา) เป็นงานทำบุญแบบสามัญทั่ว ๆ ไปหมู่บ้านของเราเป็นชาวไทยเงินและพยายามสืบสานวัฒนธรรมมาโดยตลอดเห็นควรว่าวันแห่งครุฑานหมู่บ้านเราเชิญชาวไทยเงินในท้องที่ต่าง ๆ ของจังหวัดเชียงใหม่มาร่วมงานทำบุญพร้อมทั้งจัดกิจกรรมสืบสานวัฒนธรรมไทยเงินไปพร้อมกันน่าจะดี”

จากแนวความคิดดังกล่าวไม่ไร้ประโยชน์ สร้างความดีใจแก่คณะวิจัยเป็นอย่างยิ่ง การลงทำวิจัยตั้งแต่เบื้องต้นยังคงมีคนเห็นความสำคัญและเกิดความเคลื่อนไหว จึงเป็นไปตามแผนการและความต้องการของคณะวิจัย แผนการที่วางนี้คือ “แผนกวนน้ำให้ชุ่ม” แนวความคิดนี้ น่าจะเกิดผลต่อเนื่องมาจากการพาคณะศรัทธาไปเที่ยวเชิงตุ้ง เมื่อเห็นชุมชนเกิดความเคลื่อนไหวในเชิงสร้างสรรค์พัฒนาเป็นรูปธรรม เราจึงต่อ ยอดการวิจัยชนิดที่ไร้กรอบไร้รูปแบบ โดยอาศัยปัจจัย พื้นฐานในชุมชนเป็นแกนนำในการจัดงานโดยประสานความร่วมมือกับคณะศรัทธาประชาชนในหมู่บ้าน

หลังการปรึกษางานสืบสานวัฒนธรรมหัวหน้าโครงการได้รับทราบและรับปากว่าจะนำเรื่องเข้าที่ประชุมศรัทธา เนื่องจากว่าเฉพาะลำพังงานปอยหลวงนั้นก็หนักหนาสำหรับชาวบ้านอยู่แล้วทั้งการเตรียมตัวและค่าใช้จ่าย หัวหน้าโครงการจึงคิดอยู่ว่า จะพูดให้ชาวบ้านฟังอย่างไรจึงจะเกิดงานสืบสานวัฒนธรรมไทยเงินได้

อย่างไรก็ตามเมื่อถึงเวลาพูดต้องพูด ถ้าไม่พูดก็ไม่รู้ว่าจะงานจะเกิดขึ้นได้หรือไม่ หัวหน้าโครงการจึงถือโอกาสต่อ ยอดการศึกษาวิจัยในตอนเช้าของการทำบุญตักบาตรในวันพระซึ่งเป็นการรวมกลุ่มของประชาชนตามวิถีชีวิต พิธีกรรมบนวิหารเป็นไปตามปกติ พอช่วงจังหวะ

โอกาสก่อนที่จะรับพรจากพระสงฆ์ หัวหน้าโครงการจึงพูดชี้แจงแนวคิดการสืบสานแก่ศรัทธา โดยออกตัวว่า “ขอปรึกษากับศรัทธา อาจจะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยก็ไม่เป็นไร งานปอยหลวงบ้านเรานี้จะทำการสืบสานวัฒนธรรมไทยเงินไปด้วย ท่านทั้งหลายมีความคิดเห็นอย่างไร?”

พอสิ้นสุดคำถามคณะศรัทธาทั้งหลายต่างแสดงออกถึงความตื่นเต้นสนใจมีความปรารถนาจะเห็นงานสืบสานวัฒนธรรม แต่ละคนกระวีกระวาดว่าจะต้อนรับอย่างไรดี อยากเห็นหน้าเจ้าไทยเงินหน้าตาจะเป็นอย่างไร ครูอัมพร สุปรียธรรม แสดงความกังวลถามผู้วิจัยว่าเจ้าไทยเงินจะมาจริงหรือไม่ เพื่อความมั่นใจของคณะศรัทธาผู้วิจัยได้พูดแสดงความมั่นใจกับศรัทธาว่ามาแน่นอน บ้านเคยจัดงานใหญ่ ๆ มามากมาย บางอย่างสังคมทั่วไปไม่เชื่อว่าบ้านสันกำแพงปลาจะทำได้ แต่ท่านทั้งหลายก็ประจักษ์ด้วยสายตามาแล้ว เช้าวันนี้เลิกวัดสายกว่าปกติประมาณครึ่งชั่วโมง การพูดของผู้วิจัยเป็นการโยนหินคล้ำทางเท่านั้น กลายเป็นมติที่ประชุมไปโดยอัตโนมัติ ศรัทธาประชาชนทุกฝ่ายต่างแสดงออกถึงการมีส่วนร่วม อาจารย์สุวคนธ์ อินโปธาได้พูดขึ้นในท่ามกลางที่ประชุมชนว่า

“งานนี้ต้องยิ่งใหญ่ เพื่อความรวดเร็วข้าเจ้าจะไปแบ่งหน้าที่ของทุกคนในหมู่บ้าน เพื่อให้มีหน้าที่ที่ชัดเจน งานจะได้ออกมาดีมีคุณภาพ”

เมื่อคณะศรัทธาทุกคนตกลงตามที่แสดงความคิดเห็น ในที่ประชุมยังไม่ได้ตกลงมติในที่ประชุมว่าจะร่วมกันจัดงานอย่างไร ยังไม่ได้ประชุมในรายละเอียด ว่างานจะออกมาหน้าตาเป็นอย่างไรจี๋เหร่หรือคูดีหรือไม่ ชาวบ้านก็สนับสนุนเต็มที่แสดงตัวรับเป็นเจ้าภาพด้านอาหารการกิน เช่น นางพัทรา ไชยวงศ์ รับเป็นเจ้าภาพน้ำดื่มจำนวน ๒,๐๐๐ ถ้วย นางวัฒนา ไชยมงคลรับเป็นเจ้าภาพขนมเส้นน้ำปลาแห้ง กลุ่มสตรีแม่บ้านบ้านสันกำแพงปลารับเป็นเจ้าภาพข้าวต้มหัวหงอก นางจันทร์เพ็ญ รัตนกร โกวิทย์ บริจาคข้าวสาร ๒ กระสอบ นางทิพย์วรรณ ไชยพัฒนานนท์บริจาคแจกันไม้แกะสลักเพื่อบอบเป็นของที่ระลึกแก่หัววัดพี่น้องชาวไทยเงินและแขกผู้มีเกียรติผู้มาร่วมงานสืบสานวัฒนธรรมชาวไทยเงิน นางสาวค่านวน อุดตโม ได้อาสารับเป็นเจ้าภาพของที่ระลึก คือกรอบรูปไม้แกะสลักด้วยรูปสัตว์ต่าง ๆ มอบแก่ขบวนหัววัดต่าง ๆ ชนิดที่ไม่อั้นว่าจะหมดเท่าใด

ปรากฏการณ์ในครั้งนี้เกิดขึ้นทั้งๆที่ยังไม่ได้สรุปว่าจะจัดหรือไม่จัดมติที่ประชุมคณะศรัทธายังไม่ได้สรุปรูปแบบการจัดงานว่าจะมีรูปแบบเป็นอย่างไรชาวบ้านได้แสดงพลังความเข้มแข็งอย่างเห็นได้ชัดเจนที่จะทำกิจกรรมดังกล่าวหัวหน้าโครงการซึ่งดำรงตำแหน่งความเป็นผู้นำชุมชนในฐานะเป็นเจ้าอาวาสและเป็นหัวหน้าโครงการวิจัยในขณะเดียวกันจึงปล่อยให้ปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้เลื่อนไหลไปตามสภาพความเป็นจริงสนองตอบความต้องการของประชาชน

ในที่สุดเมื่อต่างก็เห็นพร้องและพลังแห่งความตั้งใจของกันและกันแล้ว ก็ตกลงว่าจะจัดงานสืบสานวัฒนธรรมไทยเงินแน่นอน จึงกลายเป็นปัญหาต่อไปว่า แล้วเราจะเชิญเงินบ้านไหนบ้าง? จะเชิญอย่างไร? เพราะเงินอยู่กระจายทั่วเชียงใหม่ ปัญหานี้คณะศรัทธาจึงยกให้หัวหน้าโครงการวิจัยเป็นผู้จัดการ “แล้วแต่ท่านพระครูเดอะ” คณะศรัทธาหลายท่านสนับสนุนความคิดนี้

การประสานงานกลุ่มชาวไทยเงินและกลุ่มบุคคลสำคัญ

เพื่อให้งานวิจัยของเราเดินไปอย่างสะดวกและเป็นการสานฝันของชาวบ้าน หัวหน้าโครงการจึงรับหน้าที่ในการคัดเลือกหมู่บ้านเงินเพื่อเข้าร่วมงานสืบสานนี้ เรามานั่งคุยกันว่าจะเชิญชาวไทยเงินที่ไหนบ้าง ก็ได้ข้อสรุปว่าควรเชิญให้กระจายไปทุกอำเภอที่พอจะติดต่อได้ จะไม่เชิญมาทั้งหมดเนื่องจากกำลังในการต้อนรับของชาวบ้านไม่เพียงพอ เพราะงานนี้เป็นงานแรกที่เป็นงานสืบสานของชาวไทยเงินยังไม่เคยมีใครจัดงานในลักษณะนี้ คณะวิจัยเราจึงได้จัดทำหนังสือเรียนเชิญชาวไทยเงินเข้าร่วมงาน โดยเจาะจงไปที่เจ้าอาวาสของแต่ละหมู่บ้าน เนื่องจากพระสงฆ์ซึ่งเป็นแกนนำในหมู่บ้านอยู่แล้ว ถ้านิมนต์พระสงฆ์เข้าร่วมงานได้และเชิญศรัทธาด้วยก็เป็นไปเพราะเป็นธรรมเนียมปฏิบัติในการเชิญงานปอยโดยทั่วไปอยู่แล้ว เมื่อจัดทำหนังสือแล้ว เราแบ่งกันออกเป็นสองทีม ทีมแรกหัวหน้าโครงการและพระมหาสกล มหาวิโร รับอาสาประสานงานชาวไทยเงิน บ้านต้นแหนน้อยและบ้านต้นแหนหลวง อำเภอสันป่าตอง บ้านนันทาราม บ้านธาตุคำ อำเภอเมืองเชียงใหม่และบ้านท่ากระชาย อำเภอเมืองเชียงใหม่ ส่วนทีมที่สองได้แก่พระนิรันดร์ พระเอม และนายแสวง ปูอินตะ ซึ่งเป็นเจ้าของแนวความคิดออกไปประสานงานชาวบ้าน บ้าน ออนกลาง กิ่งอำเภอแม่อน บ้านสันข้าวแคบกลาง บ้านม่วงม้าและบ้านทรายมูล อำเภอสันกำแพง

การออกไปประสานงานสืบสานวัฒนธรรมเป็นเรื่องใหม่สำหรับเราและชาวไทยเงินที่จะมาร่วมงานเพราะงานนี้เรารู้มาก่อนแล้วว่ามีแตกต่างจากงานปอย แล้วเราจะไปพูดคุยอย่างไรให้เขาเข้าใจเรื่องงาน เพราะบางหมู่บ้านที่จะไปเชิญคณะวิจัยก็ยังไม่เคยไปรู้เพียงแต่ว่าเป็นชาวไทยเงินอย่างไรก็ตามในเมื่อต้องเชิญเข้าร่วมงานแล้วก็ต้องทำให้ได้ ทีมแรกเลือกที่จะเดินทางไปบ้านต้นแหนน้อย ต้นแหนหลวงก่อนเพราะอยู่ใกล้ที่สุดถึงอำเภอสันป่าตอง อยู่ห่างจากวัดสันกำแพงราว ๖๐ กิโลเมตร เราเลือกที่จะไปบ้านต้นแหนหลวงก่อนเพราะตั้งอยู่ใกล้ถนนหลวงสายเชียงใหม่ฮอดเข้าไปพบเจ้าอาวาสช่วงนั้นเป็นเวลาบ่าย เราไม่ได้นัดท่านมาก่อน โชคดีที่ได้เจอ หัวหน้าโครงการจึงแนะนำตัวให้ท่านรู้จักและบอกวัตถุประสงค์ที่มาพบวันนี้และถือโอกาสสนทนาถึงรายละเอียดของงานเราขอเพียงเชิญคณะศรัทธาไปร่วมงานสืบสานวัฒนธรรม โดยการเตรียมครีวทานแบบเงิน จะทำอย่างไรก็ได้ไม่ได้บังคับ เราเสนอเงื่อนไขกว้าง ๆ ไว้ก่อนเพื่อไม่ให้ท่านอึดอัดใจ ท่านก็รับปากที่จะนำเรื่องนี้ไปประชุมกับคณะศรัทธาก่อนเพราะจะร่วมงานหรือไม่ร่วมงานอยู่ที่คณะศรัทธาเป็นหลัก

พอท่านตกปากรับคำ เราก็รู้สึกสบายใจเพราะคาดหวังเล็ก ๆ ว่า ถ้าเจ้าอาวาสได้พูดแล้วอย่างน้อยคณะศรัทธาก็คงเห็นด้วยเพราะเรื่องที่มาเชิญเป็นเรื่องดี เป็นเรื่องใหม่สำหรับชาวไทยเงิน พอเข้าใจในหลักการแล้วเราจึงอาศัยท่านให้ช่วยบอกทางต่อไปบ้านต้นแห่น้อยอีก ก็ได้ความสะดวกในการบอกเส้นทางเพราะทั้งสองบ้านอยู่ติดต่อกันมีเพียงลำเหมืองกั้นระหว่างหมู่บ้านเท่านั้นเอง

จากต้นแห่นลวงก็เดินทางสู่บ้านต้นแห่น้อย ตลอดเส้นทางเข้าสู่หมู่บ้านทำความตื่นตื่นแก่เรามากก็ยังพูดคุยกันว่าหมู่บ้านชาวไทยเงินแห่งนี้ยังคงรักษารูปแบบในอดีตไว้ได้มาก เนื่องจากรูปทรงบ้านยังคงเป็นบ้านไม้สองชั้น หลังคามุงกระเบื้องดินเผาเหมือนกับที่ไปเห็นที่เชียงตุงเพียงแต่ที่นี่ใช้วัสดุที่ทนทานกว่าเท่านั้นเอง นับจำนวนบ้านที่เป็นไม้ทั้งหลังรูปแบบเดิมมีหลายหลังทีเดียว นอกจากนั้นก็เป็นแบบสมัยใหม่ไปหมดแล้ว เราไปถึงที่วัดก็ได้พบกับเจ้าอาวาสซึ่งเป็นผู้สูงอายุราว ๖๐ ปี ดูแข็งแรงดีมาก ท่านเป็นชาวไทยเงินโดยกำเนิดสามารถพูดภาษาไทยเงินได้ หัวหน้าโครงการจึงแนะนำตัวและบอกวัตถุประสงค์ของการมาให้ท่านฟัง ท่านตอบรับดีมากโดยสนับสนุนความดีดีมากมายเพราะท่านก็มองเห็นปัญหาของชาวไทยเงินเหมือนกัน มีความรู้สึกเป็นห่วงชาวไทยเงินเหมือนกัน ท่านสะท้อนให้ฟังว่า

“หมู่บ้านนี้เป็นชาวไทยเงินหมด สมัยก่อนจะนิยมแต่งงานกันเฉพาะคนในบ้านเท่านั้น ไม่นิยมแต่งงานกับคนนอกบ้าน ฉะนั้นคนในบ้านจึงเป็นเงินมาก เวลาพูดก็พูดเงินกันทั้งหมู่บ้าน แต่ในปัจจุบันมีลูกหลานบางคนออกไปเรียนหนังสือข้างนอกไม่ค่อยพูดเงินแล้ว แต่เมื่อกลับมาบ้านต้องพูดเงินเพราะเขาพูดเงินกันหมด ผมก็เป็นห่วงว่าอีกหน่อยเงินก็คงหมดไป ไม่รู้จะทำอย่างไรกับเรื่องนี้เพราะเป็นเรื่องใหญ่”

สิ่งที่ท่านสะท้อนให้เห็นก็คงเป็นภาวะการณ์ทั่วไปที่เป็นอยู่ทุกพื้นที่ คือถูกวัฒนธรรมทางตะวันตกไหลบ่าท่วมทับวัฒนธรรมไทย โดยเฉพาะวัฒนธรรมประจำชาติพันธุ์ที่นับวันจะหมดลมหายใจไปทุกที พอเห็นท่านทุกใจเราเลยถือโอกาสสร้างความเข้าใจกับท่านและบอกรายละเอียดในการจัดงานนี้ก็เพราะเราประสบปัญหาคล้ายคลึงกันเราจึงทำการสืบสานวัฒนธรรมโดยเชิญพี่น้องชาวไทยเงินมาพบกันได้คุยกันอย่างน้อยก็เป็นสีสันแก่ความเป็นเงินของเรา หัวหน้าโครงการจึงเสนอแนะเรื่องไปร่วมงานแก่ท่านว่าอาจไปร่วมกันกับบ้านต้นแห่น้อยก็ได้เพราะจะได้เป็นหมู่คณะ เราสังเกตเห็นความตั้งใจของท่านตั้งแต่ต้นแล้ว แสดงว่าเป็นผู้นำที่เข้มแข็งท่านหนึ่งเพราะท่านรับปากรับคำโดยไม่ต้องปรึกษากับใครแสดงว่าท่านต้องเป็นผู้นำที่ศรัทธาให้ความเคารพอย่างแน่นอน ท่านยังแนะนำให้เราเชิญเงินบ้านป่าสักด้วย “ทำไม่เชิญเงินป่าสักหรือเงินบ้านศรีชุมด้วย” เมื่อท่าน

แนะนำแล้วเพื่อไม่ให้เสียน้ำใจเราก็คือรับปากจะไปเชิญเงินป่าสักอีกสักบ้านเพราะอยู่ติดกันกับบ้านต้น
แหนน้อยเหมือนกัน

เราจึงเดินทางมุ่งตรงไปยังวัดสันป่าสักซึ่งอยู่ทางด้านทิศเหนือของหมู่บ้านต้นแหนน้อย ก็
ไปพบกับเจ้าอาวาส ท่านก็ต้อนรับเป็นอย่างดี เราแนะนำบอกวัตถุประสงค์เสร็จ ท่านก็พูดคุยถึง
ชาวไทยเงิน ยังบอกถึงความแตกต่างของความเป็นอีก เช่น ที่สันป่าตองนี้มีเงินหลายแบบ บางบ้านก็
เป็น “เงินบะ” บางบ้านก็เป็น “เงินก่” ไม่เหมือนกัน จึงทำให้เราทราบข้อมูลเงินมากขึ้นไปอีก ใน
ตอนสุดท้ายพูดคุยถึงการไปร่วมงาน ท่านก็บอกให้เราทราบว่าจะไปไม่ได้แน่นอนเพราะที่วัดก็จะมียาน
ฉลองหอระฆังในวันที่ ๒ เมษายนนี้เหมือนกัน และท่านยังบอกด้วยว่าคณะศรัทธาที่อยู่บริเวณ ใกล้
เคียงก็เชิญมาหมด จึงทำให้เราหนักใจว่า งานขนงานแบบนี้เราก็แย่งเพราะเราอยู่ไกลและไม่รู้จักกันมา
ก่อน แล้วชาวบ้านต้นแหนน้อย ต้นแหนหลวงจะไปร่วมงานได้หรือไม่ เราจึงได้แต่คาดหวังว่าขอให้
ได้ไปบ้างก็ยังดีกว่าที่ไม่มีใครไปเลย พอรับทราบข้อมูลดีแล้วเราจึงลาท่านกลับ

จากนั้นจึงมุ่งตรงไปยังวัดธาตุคำอำเภอเมืองเชียงใหม่ ซึ่งพระครูอัครคุณสัทธาภิรัต เจ้าอาวาส
วัดธาตุคำ เจ้าคณะตำบลหยาเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมประเพณีล้านนาอีกท่านหนึ่ง เป็นผู้
นำด้านวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง เราจึงเล็งเป้าหมายมาที่นี่เพื่อประสานงานให้เกิดขึ้นให้ได้เพราะทราบว่าชาวจีน
ที่อยู่ละแวกวัดธาตุคำและวัดนันทารามเป็นเงินเชื้อเจ้าสายนาย สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ
เครื่องเงิน เครื่องเงินของบ้านธาตุคำ บ้านนันทารามก็มีชื่อเสียงอยู่ในปัจจุบัน เนื่องจากความแตกต่าง
ของภูมิประเทศของชาวไทยเงินระหว่างเงินที่อยู่ในชนบทและในเมืองน่าจะมีอะไรที่มีความแตก
ต่างกัน เราเข้าไปนมัสการท่านและพูดคุยเป็นกันเองเนื่องจากคณะวิจัยรู้จักกันมาก่อนแล้ว เคยร่วม
ทำงานด้วยกัน พอเราบอกถึงวัตถุประสงค์ ท่านก็เต็มใจที่จะไปร่วมงานและรับประสานกับคณะ
ศรัทธา อีกทั้งยังรับที่จะประสานไปทางวัดนันทารามด้วยเนื่องจากเป็นพระผู้อยู่ภายใต้การปกครอง
ของท่าน เราจึงเบาแรงการประสานงานไปอีกหนึ่งที่ เสร็จจากวัดธาตุคำก็ถึงเวลาค่ำพอดี จึงยุติการ
ประสานงานวันนี้เพียงเท่านี้

การเรียนเชิญกลุ่มชาวไทยเงินดังกล่าวข้างต้น คณะวิจัยมีเหตุผลอยู่สามประการคือ
ประการแรกเป็นสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมซึ่งถือว่าเป็นกลไกอันสำคัญที่นำไปสู่การพัฒนาชุมชน
แบบบูรณาการ โดยยึดการมีส่วนร่วมของมหาชนเป็นหลัก ประการที่สอง เพื่อเปรียบเทียบการแต่ง
กายวิถีชีวิตวัฒนธรรมของกลุ่มชาวไทยเงินในพื้นที่ต่างๆ ว่าเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร อดีตกับ
ปัจจุบันเหมือนหรือต่างกันอย่างไรเพื่อเป็นประเด็นเปรียบเทียบในการออกภาคสนาม สามารถเก็บ
ข้อมูลได้ง่ายขึ้น ประการสุดท้าย เพื่อเป็นการเปิดประเด็นขยายพื้นที่การพัฒนาทางวัฒนธรรมไป
พร้อม ๆ กัน

นอกจากการเรียนเชิญคณะศรัทธากลุ่มชาวไทยเงินในท้องที่จังหวัดเชียงใหม่มาร่วมงานแล้ว เรายังนึกไปถึงบุคคลสำคัญที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชาวไทยเงิน โดยเฉพาะกลุ่มเจ้าของชาวไทยเงินที่อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ คือ เจ้าวิไลยวรรณ ณ เชียงตุง เจ้าสถาพร หม่อมธาดา ขุนศึกเม็งราย เป็นต้นมาร่วมเป็นมิ่งเป็นขวัญแก่ประชาชน

การประสานงานกลุ่มเจ้าเราได้อาศัยพระครูอดุลสถิตีเจ้าอาวาสวัดธาตุคำ เป็นผู้ประสานงานเนื่องจากหม่อมธาดา ขุนศึกเม็งราย เป็นคณะศรัทธาของวัดธาตุคำ ส่วนเจ้าวิไลยวรรณ ณ เชียงตุง คณะวิจัยเรายังไม่รู้จัก จึงหาข้อมูลจากเอกสารจึงพบที่อยู่เบอร์โทรศัพท์ หัวหน้าโครงการจึงใช้วิธีโทรศัพท์พูดคุยกับเจ้าวิไลยวรรณก่อน บอกวัตถุประสงค์ให้ท่านทราบ ท่านดีใจมากที่ได้รับเชิญในงานนี้ และท่านถามตนว่า “ท่านไม่ใช่เชื้อสายเจ้านายใหญ่โตอะไร ทุกวันนี้ก็อยู่อย่างคนปกติธรรมดา” การประสานงานฝ่ายเจ้าจึงเป็นอันเสร็จสิ้น

ในขณะเดียวกันได้ประสานเรียนเชิญ ดร.ปริศนา พงศ์ทัศนศิริกุล เลขานุการคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติมาเป็นประธานในงานสืบสานวัฒนธรรมไทยเงิน เพื่อท่านจะได้สัมผัสกับกลิ่นไอแห่งวัฒนธรรมไทยเงินอย่างแท้จริง

นอกจากนี้ยังได้เรียนเชิญกลุ่มบุคคลในชุมชนที่ชาวบ้านเคารพนับถือมาร่วมอีกมากมายเช่น นายสุรชัย จงรักษ์ นายอำเภอสันกำแพง อาจารย์ถาวร เสาร์ศรีจันทร์ จากมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรราชวิทยาลัยฯ ผศ.จินตนา มัชฌมบุรุษ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ อาจารย์หยาดฝน นามวงศ์พรหม ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอสันกำแพง ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลสันกำแพง ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลบววก้าง ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลห้วยทราย ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลร่องวัวแดง ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลต้นเปา ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลสันกลาง ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลแม่ปูคา ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลแซ่ซ้าง นายกเทศมนตรี เทศบาลตำบลสันกำแพง อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ผู้อำนวยการธนาคารแห่งประเทศไทย สาขาเชียงใหม่และนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่

การประสานกลุ่มบุคคลสำคัญนี้เราได้กระจายกันไปเรียนเชิญทั้งคณะวิจัยและชาวบ้าน ขึ้นอยู่กับสะดวกว่าใครจะไปที่ไหน หาใคร เพราะเพียงแต่นำหนังสือไปเรียนเชิญเท่านั้น การประสานงานเสร็จสิ้นก็เกือบ ๆ โกล้งานเข้าไปทุกที่ทั้งคณะวิจัยและชาวบ้านต่างตื่นตื่นกันเกือบทุกบ้านทุกคน โดยเฉพาะชาวบ้านต้องเตรียมงานทั้งสองอย่างไปพร้อมกันคืองานปอยหลวงและงานสืบสานวัฒนธรรม

การเตรียมงานสืบสานวัฒนธรรม

สถานที่จัดงานสืบสานคือที่วัดสันกำแพงปลา บริเวณวัดสันกำแพงปลาถูกเนรมิตให้เป็นฉากต้อนรับงานสืบสาน วิหารวัดสันกำแพงปลาใช้เป็นที่สวดมนต์ของพระสงฆ์และต้อนรับหัววัด มีคณะพระภิกษุสามเณรเป็นผู้ดูแลทำความสะอาด บริเวณหอวัฒนธรรมไทยเงินถูกเตรียมไว้สำหรับเป็นที่เปิดงานสืบสานเพราะมีประตูกันด้านหน้า บริเวณหอธรรมจัดเป็นนิทรรศการวิถีชีวิตของชาวไทยเงิน บริเวณลานสนามหญ้าด้านทิศเหนือของวิหาร จัดเวทีไว้สองเวทีเพื่อเป็นการแสดงของชาวไทยเงินที่ได้เชิญมาและชาวไทยเงินบ้านสันกำแพงปลา การจัดทำเวทีและนิทรรศการ ได้รับความร่วมมือจากพระภิกษุสามเณรวัดสันกำแพงปลาและชาวบ้านร่วมกันจัดทำอยู่หลายวัน

วันที่ ๑ เมษายน เป็นวันเตรียมงานวันสุดท้าย ชาวบ้านต่างเข้ามาช่วยงานกัน โดยต่างคนก็ทำงานไปตามความถนัด กลุ่มผู้สูงอายุประมาณ สิบกว่าคนถนัดเรื่องงานพิธีกรรมจึงได้ศาลาไทยเจริญเป็นการเตรียมงาน ได้ช่วยกันทำหมากสุ่มหมากเบ็ง ต้นดอก ชันหมาก ฯ เพื่อเตรียมตัวเข้าร่วมขบวนในวันรุ่งขึ้น วันนี้แต่ละคนแต่งตัวแบบไทยเงินทุกคน นุ่งผ้าถุง เสื้อปักและพันศีรษะด้วยผ้าผูกกันด้วยภาษาเงินคณะวิจัยเราเข้าไปร่วมช่วยงานด้วยการบริการหยิบสิ่งของให้เมื่อเห็นว่าท่านเหล่านั้นทำไม่ถนัด บรรยากาศเต็มไปด้วยความสดชื่น บางคนยังอดเป็นห่วงงานที่จะเกิดขึ้นจึงพูดลักษณะว่า “พรุ่งนี้เขาจะกันมากไหมหนอ” เราได้บอกแบบปลอบใจว่า “น่าจะมามากนะยาย”

การเตรียมเรื่องอาหารกลุ่มสตรีแม่บ้านช่วยกันจัดเตรียมอาหารคาวหวานที่จะเตรียมต้อนรับ เห็นบรรยากาศเป็นไปอย่างสนุกสนาน ไม่มีใครกังวลกับงานที่จะเกิดขึ้น บางคนต้องเดินทางเข้าออกวัดเพื่อไปนำของที่ขาด อาหารที่กลุ่มสตรีแม่บ้านได้จัดเตรียมไว้เป็นอาหารเงินบ้านสันกำแพงปลาได้ขนมจีนน้ำปลาแห้ง ส่วนอาหารหวานก็คือ ข้าวต้มหัวหงอก

ในภาพกลุ่มสตรีชาวไทยเงินบ้านสันกำแพงปลากำลังห่อข้าวต้มหัวหงอก

ส่วนเวทีที่จะใช้สำหรับการแสดงได้อาศัยคณะวิจัยเราคือ พระพระฉนรินทร์ นรินโท ผู้มีความถนัดในเรื่องศิลปะ มีพระภิกษุสามเณรวัดสันกำแพงปลาและกลุ่มเยาวชนลูกหลานได้เข้าช่วยมีส่วนร่วมในการจัดเตรียมสถานที่ครั้งนี้ด้วย ส่วนที่ภูฏิสงฆ์คณะวิจัยเราก็ช่วยกันจัดสถานที่ประดับด้วยดอกไม้ ในขณะที่ได้จัดเตรียมสถานที่คณะส.ว.ช. นำโดยอาจารย์กุลวดี ก็ได้เข้ามาร่วมสังเกตการณ์ ได้สอบถามถึงความก้าวหน้างานวิจัย และรายละเอียดของงานที่จะเกิดขึ้นในวันรุ่งขึ้น ทางคณะได้ตรวจเยี่ยมการจัดเตรียมงานทั่วบริเวณวัดเหมือนกันเพื่อจะดูความพร้อม สิ่งที่อาจารย์กุลวดีเป็นห่วงก็คือ การบันทึกภาพไว้เป็นหลักฐาน

ในช่วงเตรียมงานนี้ก็ได้มีคณะกรรมการอีกชุดหนึ่งประกอบด้วยฆราวาสล้วนได้ร่วมประสานงานกันในเรื่องการจัดริ้วขบวนแห่ที่จะจัดในวันรุ่งขึ้น คณะวิจัยของเราไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมตรงนี้เลย คอยดูอยู่ห่าง ๆ ชาวบ้านจัดการกันเอง หัวหน้าโครงการของเราก็กล่าวว่า เราคงต้องรอดูอย่างเดียวนั่นแหละ ว่าอะไรจะเกิดขึ้นในวันพรุ่งนี้ ช่วงบ่ายวันเดียวกันคุณเจริญ ติปัญญา ก็ได้ประสานเรียนเชิญ สถานีวิทยุชุมชน OTOF คลื่น ๕๐.๕๐ โดยมีคุณสุรัชย์ เงินคำคงเป็นเจ้าหน้าที่ในการดำเนินรายการสด

วันสืบสานวัฒนธรรมไทยเงิน ๒ เมษายน ๒๕๔๘

ในที่สุดวันที่รอคอยก็มาถึง สถานที่ภายในวัดจัดเตรียมไว้อย่างลงตัว ชาวบ้านเริ่มทยอยกันเข้ามาร่วมงานที่วัด โดยช่วยงานตามที่ตนเองถนัดแม่บ้านช่วยงานด้านอาหาร กลุ่มผู้สูงอายุเตรียมเครื่องศาสนพิธี กลุ่มเยาวชนเตรียมเรื่องน้ำดื่มสำหรับเลี้ยงพระสงฆ์และแขกที่มาในงาน การจัดเตรียมงานอยู่ในช่วงเช้า มีชาวบ้านเดินทางเข้ามาสังเกตการณ์และช่วยงานตลอดเวลา พอเวลาเพลคณะศรัทธาได้จัดถวายเพลพระและเลี้ยงอาหารกันเองพร้อมกับแขกที่มาในงาน

ช่วงเวลาบ่ายเป็นช่วงสำคัญของงาน ชาวบ้านเริ่มมาหนาตาขึ้น คุณสุรัชย์ เงินคำคงเจ้าหน้าที่ สถานีวิทยุชุมชน OTOF คลื่น ๕๐.๕๐ พร้อมด้วยเจ้าหน้าที่สองคนได้มาช่วยกันติดตั้งอุปกรณ์และ

ทดลองการถ่ายทอดเสียง การถ่ายทอดเสียงอาศัยโต๊ะได้ร่วมไม้บริเวณหอวัฒนธรรมไทยเงิน เมื่อเข้ามาถึงวัดก็จะมองเห็นชัดเจนว่ามีการถ่ายทอดสด ประมาณบ่ายสองโมงการถ่ายทอดสดก็เริ่มขึ้นมีแขกคนสำคัญที่ได้เข้าร่วมจัดรายการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดงานที่หลากหลายอาทิ คุณเจริญ ตีปัญญา ส.จ.อำเภอสันกำแพง คร.พรชัย อรรถปรียางกูร สส. จังหวัดเชียงใหม่ พรรคไทยรักไทย คุณสุรชัย จงรักษ์ นายอำเภอสันกำแพง คร.ปริศนา พงษ์ทัศนศิริกุล และทีมของเราที่ หัวหน้าโครงการและพระมหาสกุล มหาวิโร ก็ได้ร่วมรายงานสดในครั้งนี้ด้วย

บรรยากาศเริ่มเข้มข้นขึ้นเมื่องานเริ่มต้น คณะกลองสะบัดชัยของนักเรียน โรงเรียนสันกำแพงก็ออกมาโชว์ลีลาต้อนรับแขกที่มาร่วมงาน ได้รับความสนใจอย่างมากเนื่องจากคณะกลองสะบัดชัยและฟ้อนดาบเกือบเป็นผู้หญิงล้วนมีนักเรียนชายมาเพียงคนเดียวเท่านั้น ปกติการตีกลองสะบัดชัยที่เห็นกันทั่วไปจะเป็นผู้ชายเสียมากกว่า การแสดงจบลงเป็นเวลาพอดีที่คณะของ คร.ปริศนา พงษ์ทัศนศิริกุลและส.ว.ช. เดินทางมาถึงเพื่อมาเป็นประธานในการเปิดงาน ชาวบ้านจึงเริ่มต้นตัวกันในเรื่องของการจัดริ้วขบวนแห่เพื่อแห่ครุฑทวน การจัดริ้วขบวนเริ่มที่ศาลากลางบ้านสันกำแพงลา ในช่วงเวลานี้ชาวไทยเงินที่ได้เชิญมาก็มาพร้อมกันหมดแล้วเพียงแต่ยังไม่ได้แห่ครุฑทวนเข้าวัด ต้องรอให้พร้อมกันทุกฝ่าย คณะวิจัยของเราและแขกที่มาร่วมงานต่างก็รอคอยกันใจจดใจจ่อว่าริ้วขบวนแห่ครุฑทวนของชาวไทยเงินจะเป็นอย่างไร? เพราะเงินแต่ละบ้านต่างคนต่างเตรียมกันมาแบบไม่ได้นัดหมาย ในการเรียนเชิญมาก็เปิดโอกาสให้กว้างไม่ได้กำหนดอะไรให้เป็นพิเศษขอเพียงให้เป็นวัฒนธรรมของเงินเท่านั้น

เสียงกลองสะบัดชัยและเครื่องแห่ครุฑของวัดต่าง ๆ ดังลอยมาแต่ไกล ก็รู้ว่าริ้วขบวนเริ่มเคลื่อนเข้ามาถึงแล้ว ขบวนนำหน้าสุดเป็นขบวนของวัดสันกำแพงลามิคณะตีกลองสะบัดชัยนำหน้าขบวน ตามด้วยป้ายงานสืบสานวัฒนธรรมไทยเงิน โดยป้ายใช้โครงไม้ไผ่สานเป็นพื้น มีสุภาพสตรีถือสองคน จากนั้นก็เป็นริ้วขบวนศรัทธาทั้งกลุ่มผู้สูงอายุ ได้ถือเครื่องสักการะในมือทุกคน มีการแบ่งขบวนออกเป็นส่วน ๆ ขบวนกลอง ตามด้วยขบวนช่อ ดุง ขบวนผู้สูงอายุถือเครื่องสักการะ พอขบวนแรกผ่านเข้าสู่บริเวณวัดแล้ว บริเวณวัดเริ่มแคบลงถนนแคบเพราะจำนวนคนผู้มาร่วมงานต่างรายล้อมมองดูขบวนด้วยความสนใจ ชาวบ้านที่เข้าร่วมขบวนต่างแต่งตัวด้วยเงินทุกคน ผู้หญิงนุ่งผ้าซิ่น เสื้อปักหลากสี พันศีรษะด้วยผ้า ผู้ชายนุ่งกางเกงขาสั้น เสื้อแขนยาว การแต่งกายของชาวไทยเงินวันนี้ดูสวยงามละลานตา

ขบวนแห่ครัวทานชาวเงินบ้านสันกำแพงปลาในวันสืบสานวัฒนธรรมฯ

ขบวนของพี่น้องชาวเงินบ้านต้นแห่น้อยและต้นแห่นหลวง

ขบวนครัวทานของคณะศรัทธาบ้านสันกำแพงปลา
เพื่อร่วมถวายทานกุฎิสงฆ์และงานสืบสานวัฒนธรรมไทยเงิน ๒ เมษายน ๒๕๔๘

ต่อจากขบวนวัดสันกำแพงมาเป็นขบวนชาวไทยเงินบ้านต้นแหนหลวง ต้นแหนน้อย ซึ่งที่แรกเราไม่คาดหวังมากสักเท่าไร แต่พอมีขบวนมาร่วมงานสอบถามชาวบ้านว่ามากันเท่าไร (สิบเอ็ดคันรถ) เราก็พอประมาณได้ว่าน่าจะร้อยกว่าคน เพราะคนมาก ขบวนนี้นำด้วยคณะพระภิกษุเป็นหัวขบวน ชาวบ้านได้จัดครัวทานเป็นแบบหามสี่คนเข้าร่วมงานตกแต่งเครื่องไทยทานอย่างสวยงาม จุดเด่นของขบวนนี้คือ การใช้ดนตรีพื้นเมืองสดและจำนวนคนที่มากในขบวน

ตามมาด้วยขบวนครัวทานพี่น้องชาวไทยเงินบ้านต้นแหนหลวง อำเภอสันป่าตอง

ขบวนครัวทานชาวไทยเงินบ้านต้นแหนน้อย อำเภอสันป่าตอง

ขบวนที่สามเป็นขบวนของชาวไทยเงินบ้านธาตุคำ บ้านนันทาราม ซึ่งได้ขึ้นชื่อว่าเป็นเงินเชื้อเจ้า ครัวขบวนก็แตกต่างไปจากสองขบวนที่ผ่านมา นำหน้าขบวนด้วยพระสงฆ์ ได้แก่พระครูอภัยสถิต เป็นประธานพระภิกษุสามเณร ห้ารูป แต่ละรูปใช้ร่มพื้นเมืองสีแดงกางร่มนำหน้าขบวน ต่อด้วยขบวนเครื่องหาบโอ สลึงดอก หาบด้วยสาแหวก ตามด้วยคณะช่างฟ้อนที่โชนีลีลาฟ้อนอย่างอ่อนช้อย การแต่งกายของชาวไทยเงินชุดนี้ใช้ผ้าจีนตีนจกเกือบทั้งหมด แต่งกายคล้ายกันดูสวยงามมากอีกขบวนหนึ่ง

ขบวนต่อมาเป็นขบวนแห่งชาวไทยเงินบ้านต่าง ๆ ที่ได้เชิญมาต่างก็แสดงออกถึงเอกลักษณ์ของตน ส่วนมากมีลักษณะคล้ายกันในการจัดครัวขบวนแต่มีความแตกต่างในรายละเอียดเท่านั้น

พอสิ้นสุดครัวขบวนทุกขบวน ชาวบ้านได้นำเครื่องไทยทานไปวางตั้งไว้บนวิหาร ชาวไทยเงินทั้งหมดได้ขึ้นไปร่วมพิธีบนวิหาร พระสงฆ์ที่ได้นิมนต์มาก็พร้อมกันแล้ว ทุกรูปนั่งอาสน์สงฆ์และเก้าอี้แถวหลัง พอได้เวลาหัวหน้าโครงการจึงได้เรียนเชิญ ดร. ปริศนา พงษ์ทัศนศิริกุล เป็นประธานจุดเทียน รูป บูชาพระรัตนตรัย มัคคานำไหว้พระ รัชศิลป์ ฟังพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์และถวายไทยทานแก่พระสงฆ์ เวลานี้ประมาณบ่ายมากแล้ว พระสงฆ์เริ่มทยอยกลับ ส่วนพี่น้องชาวไทยเงินต่างบ้านยังอยู่ร่วมงานกันคับคั่ง ชาวไทยเงินเลี้ยงอาหารและน้ำดื่มอย่างพอเพียงแก่แขกที่มาในงานทุกคนที่มาหากเป็นเงินจะพูดเงินเหมือนกันหมด บรรยากาศงานสืบสานเป็นไปอย่างราบรื่น เสร็จพิธีบนวิหาร ก็ลงรับประทานอาหารกันที่ ลานสนามหญ้าบริเวณทิศเหนือของวิหาร ทานอาหารไปด้วย ชมการแสดงของพี่น้องชาวไทยเงินทั้งจากต่างบ้านและการแสดงของชาวบ้านสันกำแพงปลา

บรรยากาศความอลังการของต้นครัวทานหลากสีในวันสืบสานวัฒนธรรมไทยเงิน

๒ เมษายน ๒๕๔๘ ณ อุโบสถวัดสันกำแพงปลา จังหวัดเชียงใหม่

บรรยากาศการรับประทานอาหารร่วมกันของพี่น้องชาวไทยเงิน ณ วัดสันกำแพงปลา

งานนี้ใครที่ไม่เคยขึ้นเวที ก็ได้มาขึ้นแสดงความเป็นเงินอย่างเต็มที่ อย่างชาวบ้านสันกำแพงปลา ก็ได้จัดเตรียมบทคำขอเป็นพิเศษไว้สำหรับชาวไทยเงินโดยเฉพาะ ซึ่งแต่งโดยนอจากการเพื่อนแล้ว ยังมีการแต่งเนื้อเพลงขออภัยชาวไทยเงินบ้านสันกำแพงปลา ซึ่งแต่งโดย นายแสวง ปูอินตะ มีเนื้อความลึกซึ้งกินใจมีความสนุกสนานและไพเราะยิ่งนัก

“ค่อยฟังยังชอบเก่า	ข้านี้จะขอเล่าเรื่องจาวเงินล้านนา
แต่เดิมก่อนนี้มากล่าวจี ไชจา	ค่อยฟังเตอะนา จะได้ลำดับลำดับ เป็นทำนองขออื้อ
แต่ก่อน โบราณถึงปัจจุบันที่เข้าได้จำได้จื้อ	จาวเงินเขาเป็นคนใจซื่อบ่าละฮึดเก่าฮอยเคิม
ทำบุญสะปะตึงบ่าเลยละปากันส่งเสริม	เผ่าเก่าบ่าละฮอยเคิมส่งเสริมลูกหลานเอาอย่าง
คนเงินบ้านเขามีประเพณีคิงามหลายอย่าง	วัดวาอารามบ่ห่างปากันช่วยกำทำบุญ
ตานกฐิน ผ้าป่าสลาภกัศตัมครสมาน	ช่วยกันแห่ครัวตานเมื่อวันปอยหลวงคิงหมู
ถึงวันรื่นเริงปีใหม่เมืองได้เวียนมาสู่	ปากันเล่นน้ำเป็นหมู ปอเป็นคิม่วนเนอนาย
ลวดไปคำหัวพระสงฆ์ คนแก่คนเฒ่า	คิงดีแต่เล่าปากันชวนชวาย
ช่วยกันมาขนเอาทรายเข้าวัดเข้าวับขาด	คนเงินเขานี้่นาปีน้องอวอาบได้ประมาท
เป็นคนจิตใจสะอาดอุ้ม่วนจำหวนจวนฟัง	ฟังเป็นคำวชอ่ก้อเพราะ
ฟังไพเราะเหมือนมีมนต์ขลัง	เสียงขลุ่ยสะล้อแกมผสมเสียงซึงปอม่วน
เอกลักษณ์ลือนามล้วนแต่คิงามเป็นศักดิ์เป็นส่วน	วัฒนธรรมปายนอกปิ่นปวนขจาวเงินได้นำพา
ขอหมู่เขาพี่น้องมาช่วยกันปกป้องดูแลรักษา	คนเงินจะพัฒนาไผหันก็ปากันอวด.. วางเพลง..”

นอกจากนี้ นายไสว สุปรีชธรรม ได้แต่งเพลงไทยเงินล้านก้างปลาอีกหนึ่งเพลง

เพลงราวจาวเงิน

“(สร้อย) หมูเฮา หมูเฮา จาวเงิน ขอโจนเจิญ หมูโมน้องปี่ สนุกสุขกับเสถี (ซ้ำ) โมนังนั้แต่มตี้
เม่อปี่น้องมา (สร้อย)

- เม่อก่อนเฮาอยู่ตางเหนอ มีจ๊าด มีเจ้อ อยู่แคนพม่า บางหมู่อยู่ลิบสองปีนนา (ซ้ำ)
เจ้ากำวิละโจนมา อยู่ล้านนาไต (สร้อย)
- บางหมู่ที่อยู่เจ็งคั้ง เคนตางหมายมุงมาสร้างเม็งใหม่ สมศักดิ์ สมศรี คนไต (ซ้ำ) ล้าน
นายังใหญ่ หื้อไต่รุ่งเริง (สร้อย)
- วันนีมีจุ่มนุมนัน มาโมนมางัน กินตางโงใหม่ขอหื้อสุขสบายกายใจ ขอโรคขอกภัยหนี
ไกลไปहां
หื้อสุขสนุกทุกตาง (ซ้ำ) ทุกคนตางมีแต่เจริญ.”

หลังจบการแสดง พี่น้องชาวไทยเงินต่างก็ทยอยกัน กลับ แต่มีอย่างหนึ่งที่ยังไม่พร้อม
สักชิ้นคือ ของที่ระลึกที่จะแจกแก่คณะผู้แสดงและชาวไทยเงินผู้มาร่วมงาน มีคนตั้งเกดว่า
“ทำไม ไม่แจก ลืมหรือแกล้งลืม” เรื่องนี้หัวหน้าโครงการสะท้อนให้ฟังว่า

“ความจริงไม่ลืมที่จะแจกของให้พี่น้องชาวไทยเงินเพราะของก็ตั้งอยู่บน
เวทีเห็นๆ กันอยู่ แต่งานนี้จะจบลงอย่างง่าย ๆ ได้อย่างไรกัน ขึ้นชื่อว่าสืบสาน
แล้วก็ต้องสืบสานให้ถึงที่สุด หลังเสร็จงานจะให้เยาวชนและชาวบ้านล้านก้างปลา
ได้นำของที่ระลึกไปขอบคุณเขาถึงที่บ้าน โน่น ตอนไปเจิญยังไปได้ ไปขอบคุณก็
ต้องไปได้สิ ยิ่งเป็นการดี จะ ได้มีเวลาคุยกันในงานต่อไป ที่สำคัญที่สุด คือ ความ
สัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นจะเกิดขึ้นกับเครือข่ายชาวเงินด้วยกัน”

การจัดงานสืบสานวัฒนธรรมไทยเงินล้านนา เป็นกิจกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงภาพสอง
ประการคือ ประการแรกการมีส่วนร่วมของกลุ่มชาวไทยเงินที่อยู่พื้นที่ศึกษา และการมีส่วนร่วม
ของกลุ่มชาวไทยเงินที่อาศัยอยู่นอกพื้นที่ศึกษาสะท้อนให้เห็นถึงความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์
ของตนเองและเกิดสำนึกรักท้องถิ่น ประการที่สองเปรียบเทียบประวัติคั้งเดิมจากบรรพบุรุษกับการ
แสดงออกของพี่น้องชาวไทยเงินในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการแต่งกาย อาหารการกิน
สภาพบ้านเรือน การทำมาหากิน ความคิด ความเชื่อในแง่มุมต่าง ๆ

เพื่อไม่ให้บทบาทของผู้นำชุมชนมีบทบาทเหนือความเป็นนักวิจัย ผู้วิจัยจึงพูดน้อยที่สุด พยายามไม่แสดงความกังวลใจ หรือไม่ประทับใจในการมาช่วยการเตรียมงานของทางวัดไม่ว่าจะเป็นกลุ่มของพระสงฆ์ สามเณร หรือคณะศรัทธา บางเรื่องที่รู้จักก็แกล้งทำเป็นลืม แกล้งทำงานอื่นให้คนอื่นเห็นว่าผู้วิจัยไม่มีเวลาว่าง ในขณะที่เดียวกันก็พยายามสังเกตในทุกชั้นตอนว่าเขาจะอย่างไร คอยให้คำปรึกษาเสียมมากกว่าการสั่งการอย่างเด็ดขาด เพื่อให้งานที่จะเกิดขึ้นระยะเวลาอันใกล้เพื่อไม่ให้เกิดความผิดพลาดขาดตกบกพร่อง ผู้วิจัยเองก็วางแผนอยู่ในตลอดเวลา ถ้าแผนหนึ่งไม่ประสบผลสำเร็จจะแก้ไขสถานการณ์อย่างไร เตรียมทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นเรื่องของปัจจัยเงินทอง ยานพาหนะ การติดต่อแพทย์พยาบาล สถานที่จอดรถยนต์ การจำหน่ายขายสินค้าของมาหาบเร่งแหงลอย ฝ้าสังเกตอย่างเงียบ ๆ ว่าเขาจะทำกันอย่างไร มีการประสานงานกันอย่างไรมีความสำคัญในบทบาทหน้าที่หรือแสดงออกถึงการรักท้องถิ่นเป็นเช่นไร

การมีส่วนร่วมของกลุ่มชาวไทยเงินที่อยู่ในพื้นที่ศึกษา นับว่าเป็นปรากฏการณ์ที่ผู้วิจัยและคณะวิจัยก็คาดการณไม่ถึงว่าจะเกิดการมีส่วนร่วมอย่างท่วมท้นในทุกแง่มุมโดยมองจากการร่วมคิดร่วมทำ ร่วมกิจกรรมอย่างครบวงจร ชาวบ้านจะไม่พูดถึงค่าใช้จ่ายว่าจะมาจากส่วนไหน ใครคิดส่วนไหนที่เห็นว่าเป็นการเชิดชูเกียรติภูมิหรือสร้างเอกลักษณ์ของตนเองในเชิงสร้างสรรค์ก็พร้อมที่จะออกค่าใช้จ่ายเอง หรือเพื่อนบ้านก็ร่วมลงขันสนับสนุนอย่างเต็มความสามารถ ในด้านร่างกายชาวบ้านจะประสานงานกับพระสงฆ์ สามเณรในวัดร่วมกันวางแผนจัดสถานที่อย่างสวยงามเป็นที่ประทับใจของทุกฝ่าย มีการวางแผนทดสอบ แสง สี เสียงก่อนวันงานจะมาถึง มีการซ้อมใหญ่โดยที่ไม่ได้นัดหมายเป็นพิเศษ แต่ชาวบ้านก็มาร่วมกันด้วยความเต็มใจและเสียสละ การแต่งกายของชาวบ้านนับว่าเป็นภาพลักษณ์ที่ผู้วิจัยเองก็ไม่เคยเห็นชาวบ้านมีความตื่นตัวมากมายเช่นนี้มาก่อน จะเห็นได้จากการขอมียมชุดไทยเงินที่ผู้วิจัยได้มาจากการออกไปภาคสนามที่เชิงตุง ประเทศพม่า เพื่อนำไปเป็นตัวอย่างตัดเย็บให้แก่คนที่ยังไม่มีชุดจะใส่ในวันงาน ไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นหญิงหรือชาย ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจะมีราคาถูกหรือแพงอย่างไรก็ไม่มีใครบ่น ขอเพียงแต่ออกไปปรากฏต่อพี่น้องชาวไทยเงินต่างชุมชนถูกชมว่าสวย ก็พอใจแล้ว

หญิงสาวบ้านสันกำแพงปลา

หญิงสาวบ้านร้องตอง ประเทศพม่า

เปรียบเทียบการแต่งกายของสตรีชาวไทยจีน

ในด้านการแสดงบนเวทีผู้ที่อาสาขึ้นพอนบนเวทีโดยปกติจะเป็นเขาชนคนรุ่นใหม่ แต่ในงานนี้กลับเป็นหลักผู้ใหญ่ในหมู่บ้านเป็นตัวแทนของชาวบ้านจำนวนหลายท่าน คือ นางอัมพร สุปรีย์ธรรม อายุ ๗๐ ปี นางมุกดา สุระวงศ์ อายุ ๖๖ ปี นางสาวสุวคนธ์ อินโปธา อายุ ๕๗ ปี นางศรีมาลา คันธาสวัสดิ์ อายุ ๕๗ ปี ขึ้นแสดงแทน แม้ว่าลีลาการพอนไม่อ่อนช้อยแจ่มกระจ่างไปตามสภาพอายุ แต่ผู้วิจัยเห็นว่าช่างงดงามอ่อนช้อยในเรื่องของการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่นอย่างลงตัว

ลีลาการฟ้อนของชาวไทยจีนบ้านสันกำแพงลานนาวิท
เพื่อแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์ ในวันงานสืบสานวัฒนธรรมฯ

การมีส่วนร่วมของกลุ่มชาวไทยจีนนอกพื้นที่ศึกษา เปรียบเหมือนเชือกกันน้ำที่พังทลาย นับเป็นอีกมิติหนึ่งที่ผู้วิจัยเองก็คงจดจำสิ่งที่เกิดขึ้นไปชั่วชีวิต ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมของกลุ่มชาวไทยจีนไปเรียนเชิญมาร่วมงานสืบสานฯ พวกกันหลังไหลเข้าสู่วัดสันกำแพงลานนาวิทที่มีค้ำฟ้ามัดดินกลุ่มบุคคลทุกระดับทุกเพศทุกวัย ท่ามกลางเสียงร้อง เสียงกลองดนตรีพื้นเมืองดังกระหึ่มในบริเวณ วัดสันกำแพงลานนาวิท เกิดขึ้นเหนือความคาดหมาย ทั้งหมดทั้งหมดเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริงๆ ไร้ขบวนแห่ครวทาน จัดอย่างยิ่งใหญ่ สวยงามตระการตายิ่งด้วยลีลาการฟ้อนที่หลากหลายและมีความสวยงามเป็นอย่างยิ่ง มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง การแต่งตัวหลากสีสันเหนือคำบรรยาย ด้นครวทานตลอดถึงเครื่องไทยธรรมถวายพระสงฆ์จัดแต่งอย่างประณีตบรรจง การหามด้นครวทานกระทำอย่างระมัดระวังเป็นอย่างยิ่ง สื่อแสดงให้เห็นถึงความเคารพเลื่อมใสในพระรัตนตรัยอย่างแนบแน่น การพูดจาหยอกล้อกันเป็นภาษาไทยจีนอย่างเป็นกันเองมีความขี้ม๊มแจ่มใส ท่ามกลางอากาศที่ร้อนมากในดังกล่าว แต่ก็ไม่มีใครพูดถึงสภาพอากาศที่เป็นอยู่ในขณะนั้น นับเป็นสัมพันธภาพหาได้ไม่่ง่ายนัก ในสังคมปัจจุบัน แต่มันเกิดขึ้นจริงๆ ในท่ามกลางบรรยากาศงานสืบสานวัฒนธรรมไทยวัดสันกำแพงลานนาวิท

การเตรียมอาหารของสตรีชาวไทยจีน
ก่อนจะเป็นอาหารพื้นบ้านอันแสนอร่อย

บรรยากาศการรับประทานของชาว
ไทยจีนวันสืบสานวัฒนธรรม
เป็นไปอย่างเรียบง่าย

นอกจากบรรยากาศของกลุ่มหมู่บ้านที่ชาวไทยจีนเรียนเชิญมาร่วมเป็นทางการแล้ว ยังมีหมู่บ้านชาวไทยจีนจากบ้านป่าปึง อำเภอดอยสะเก็ดเข้าร่วมงานด้วย นับเป็นการเพิ่มสีสันให้เกิดความครึกครื้นน่าประทับใจยิ่งขึ้น หลังจากงานสืบสานวัฒนธรรมไทยจีนล้านนาจบไปแล้ว เมื่อวันที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๔๘ เจ้าสภาพรพหมศรี ได้เดินทางมาพบผู้วิจัยที่วัดสันกำแพงปลา เล่าว่า

“ความประทับใจเรื่องของการงานสืบสานวัฒนธรรมไทยจีนอันยิ่งใหญ่ นับเป็นความหวังของข้าพเจ้าสมหวังแล้ว ท่านพระคุณเจ้านับเป็นมิ่งขวัญของชาวไทยจีนเนื้อ..หากท่านเดินทางไปเชียงตุงอีกเมื่อไร ข้าเจ้าขอไปด้วยเนื้อ”

ตอนที่ ๔ . ความเคลื่อนไหวของชุมชน

หากไม่มีการจุกจุกประคายเหี้ยนเล่มแรกจาก ส.ว.ช. แล้ว ไม่มีการสืบค้นประวัติศาสตร์ครั้งนี้ ชุมชนไทยเงินทั้งสี่หมู่บ้านก็คงอยู่อย่างไครก็อยู่อย่างนั้น ไม่มีการเคลื่อนไหวในด้านวัฒนธรรมแน่นอน เมื่อคณะวิจัยได้รับโอกาสจาก ส.ว.ช. และเริ่มโครงการด้วยการจัดกิจกรรมอบรมพญาซึ่งเป็น การเปิดตัวครั้งแรกที่สร้างความตื่นตื้นให้กับชาวบ้านอย่างมาก ต่อมาจึงมีกิจกรรมรองรับกระตุ้นปลูก สร้างจิตสำนึกหลายครั้ง จึงมีผลทำให้เกิดความเคลื่อนไหวในเชิงสร้างสรรค์ เพราะฉะนั้นการวิจัย ตลอดระยะเวลา ๑ ปี ๖ เดือนที่ผ่านมาจึงมีคุณค่าอย่างยิ่งต่อชุมชน สามารถเป็นแรงแม่เหล็กดึงดูด ให้คนได้มาสนใจด้านประวัติศาสตร์ของตนเองและรักวัฒนธรรม เอกลักษณ์ของตนเองมาก ความ เคลื่อนไหวที่เกิดขึ้น มีทั้งคนในชุมชน และนอกชุมชนที่ให้ความสนใจด้านวัฒนธรรมและเนื้อหา ด้านประวัติศาสตร์ของตนเอง ความเคลื่อนไหวที่พบมีดังนี้

๔.๑ ความเคลื่อนไหวภายในชุมชน

หลังจากที่ได้รับพันธะสัญญาจากสำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ ให้เป็นผู้ดำเนินการศึกษา ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมไทยเงิน อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ หัวหน้าโครงการได้วางแผน การทำงานครั้งนี้ด้วยการประสานแนวร่วมพร้อมทั้งประชุมคณะวิจัยซึ่งเป็นพระสงฆ์ทั้งหมด จำนวน ๘ รูป คณะสงฆ์ดังกล่าวนี้เป็นพระสงฆ์ในวัดสันกำแพงและพระมหาสกุล มหาวิโรซึ่งเป็นนักวิจัย เริ่มต้นด้วยการประชาสัมพันธ์เปิดโครงการต่อประชาชนในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียง ร่วมกับผู้นำด้านวัฒนธรรมในหมู่บ้านชาวเงินที่อยู่ในอำเภอสันกำแพง หลังจากดำเนินการเปิดโครงการ แก่ ศรัทธาประชาชนชาวไทยเงินในหมู่บ้าน ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยตามขั้นตอนให้ ประชาชนทั้งหลายได้รับทราบแล้ว หลังจากนั้นสิ่งที่เกิดขึ้นกับคณะวิจัย คือ มีชาวบ้านบางกลุ่มมีความเห็นว่าผู้ที่รู้ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรมของชาวไทยเงินดีที่สุดคือ “ท่านพระครู สิทธิปัญญาภรณ์” เพราะท่านพระคุณเจ้าเป็นผู้ทำวิทยานิพนธ์ในเรื่องดังกล่าว หัวหน้าโครงการเห็นว่าปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้เป็นการปิดประตูข้อมูลประวัติศาสตร์ ไม่สามารถสืบค้นอะไรได้แน่นอน เมื่อสภาพเป็นดังนี้คณะวิจัยจึงหยุดพักการศึกษาวัฒนธรรมไว้ชั่วคราว เราจึงคิดวางแผนใหม่เพื่อเปิดโลกแห่งข้อมูลของชาวบ้านให้ได้ จะทำอย่างไรจึงจะสามารถสืบค้นประวัติศาสตร์ไทยเงินโดยการ ร่วมมือของชาวไทยเงินได้ เราจึงได้ข้อสรุปว่าน่าจะพอบ้านไปเที่ยวเชิงดูงสักครั้งเพื่อเปิดโอกาสได้สัมผัสกับชาวไทยเงินซึ่งเป็นบรรพบุรุษของชาวไทยเงินในประเทศไทย หัวหน้าโครงการ จึงถือโอกาสในวันพระประกาศแก่ชาวไทยเงินบ้านสันกำแพงว่า

“นับจากนี้อีก ๓ อาทิตย์ อาตมาจะเดินทางย้อนรอยอดีตเพื่อสืบค้นประวัติศาสตร์ชาวไทยเงินเมืองเชียงตุง หากท่านผู้ใดสนใจ จะติดตามไปในครั้งนี้โปรดได้มาติดต่อและลงชื่อได้ที่เจ้าอาวาสวัดสันกำแพงลา รับจำนวนจำกัด ๑๓ คนเท่านั้น”

หลังจากประกาศในวัน ก็มีชาวบ้านซึ่งเป็นกลุ่มผู้นำทางวัฒนธรรมของหมู่บ้านที่ชาวบ้านโดยทั่วไปให้ความเคารพเชื่อถือ จำนวน ๑๓ ท่าน ได้สมัครเดินทางไปพร้อมกับคณะผู้วิจัย การเดินทางในครั้งนี้ใช้ระยะเวลา ๒ วัน ๓ คืน ในขณะที่อยู่เมืองเชียงตุง เราได้พาคณะเดินทางไปตามสถานที่ต่าง ๆ พร้อมตั้งคำถามแก่คณะผู้ติดตามว่า เหมือนบ้านเราในอดีตหรือไม่ ในกลุ่มผู้ร่วมเดินทางในครั้งนี้มีครูอัมพร สุปรีชธรรม พุดออกมาเต็มปากเต็มคำว่า

“หมิ่นบ้านเขาในอดีตทุกอย่างท่านเหย แม้แต่กลิ่นจี๋หม่างหมิ่นเนื้อ”

ตลอดระยะเวลาที่อยู่ในเมืองเชียงตุงทุกคนที่ร่วมไปด้วยจะเล่าเรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับวิถีชีวิตของตนเองในอดีตด้านต่าง ๆ แก่คณะผู้วิจัย หลังจากเดินทางกลับถึงเชียงใหม่แล้ว สิ่งที่เกิดขึ้นคือ ข่าวเรื่องราวต่าง ๆ ของชาวบ้านประกอบกับการได้เห็นภาพถ่ายจากเมืองเชียงตุงในด้านต่าง ๆ จึงทำให้ชาวบ้านอยากเล่าประวัติของตนเองโดยที่ผู้วิจัยยังไม่ทันได้เอ่ยปากถาม นับเป็นประสบการณ์อันล้ำค่าของคณะวิจัยที่ลงทุนน้อยกลับได้ผลเกินคาดเป็นไปตามแผนที่วางไว้ตั้งแต่ต้น

การใช้จิตวิทยาการบอกเล่าจากปากต่อปากของชาวบ้านนับเป็นปัจจัยสำคัญในการเกริ่นนำไปสู่การเก็บข้อมูลในภาคสนาม คนที่ไม่มีโอกาสเดินทางไปเชียงตุงก็คอยถามอยู่เสมอว่า

“ตุ้เจ้าจะไปเจียงตุงแถมเมื่อใด ข้าเจ้าจะขอไปโดย ขอบอกกำน้อ จะไปลิ้มเนื้อ”

นอกจากความตื่นตัวของชาวบ้านในเรื่องของประวัติศาสตร์วัฒนธรรมตนเองแล้ว สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาก็คือความสำนึกรักท้องถิ่น รักชาติพันธุ์ของตนเอง สิ่งที่จะสะท้อนเห็นได้ชัดคือคำบอกเล่าของนายแสวง ปูอินตะ ซึ่งเป็นผู้อาวุโสท่านหนึ่งในหมู่บ้านที่มีบทบาทในการพัฒนาในทุกด้านที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือกล่าวว่

“ท่านพระครูจะปรับปรุงศูนย์วัฒนธรรมไทยเงินอย่างไรก็บอกชาวบ้านเลยน้อ บ่ต้องเกรงใจศรัทธาเขาดิ่งพร้อมอยู่แล้ว เพียงแต่บ่ผู้จะทำอย่างไรทุกคนภูมิใจที่สุดที่วัดเขามีศูนย์วัฒนธรรมไทยเงิน”

ปัจจุบันนี้ชาวบ้านสันกำแพงลาให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในงานวิจัย เพียงระยะเวลา ๑ ปีเท่านั้น สามารถทำให้ชาวบ้านเริ่มหันมาสนใจในอดีตของตนเองมากขึ้น ทุกคนในหมู่บ้านมีชุดเงินใส่กันทุกคน มีการรณรงค์ในการหุดเงินมากขึ้น แม้แต่ลูกหลานที่เข้าไปเรียนหนังสือในเมืองก็เริ่มสนใจที่จะเข้าร่วมในงานวิจัย พยายามหุดเงินมากขึ้น จากการจัดกิจกรรมงานสืบสานที่ผ่านมาจึง

ทำให้รู้ว่า ชาวไทยเงินยังคงอนุรักษ์วัฒนธรรมของตนเองไว้ได้ มีความภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเอง คณะวิจัยเราจึงคิดต่อไปว่า ณ ปัจจุบันยังมีการอนุรักษ์ไว้ได้และต่อไปเราจะทำอย่างไรจะให้เกิดความยั่งยืนในวัฒนธรรมไทยเงินต่อไป

๔.๒ ความเคลื่อนไหวภายนอกชุมชน

กระแสการทำวิจัยสืบค้นประวัติศาสตร์ได้กระจายไปสู่ชุมชนอื่นจากปากต่อปาก การประชาสัมพันธ์ทางรายการวิทยุชุมชน ทำให้เกิดความเคลื่อนไหวในเชิงสร้างสรรค์ เช่นที่วัดทรายมูล ซึ่งเป็นบ้านเงินอยู่ติดกับสันกำแพง เป็นกลุ่มเป้าหมายที่คณะวิจัยจะได้เข้าไปศึกษาข้อมูลประวัติศาสตร์ในโบราณ แต่ทางวัดและคณะศรัทธาก็ได้ลุกขึ้นมาจัดหอธรรม ซึ่งเป็นที่เก็บโบราณล้านนา จัดให้เป็นลักษณะพิพิธภัณฑ์ หลังจากจัดหอธรรมและภูมิทัศน์แล้วก็มีการทำบุญฉลองประกาศให้ชุมชนใกล้เคียงได้ทราบว่า บัดนี้วัดทรายมูลก็มีหอวัฒนธรรมแล้ว ผู้ที่สนใจสามารถเข้าไปศึกษาเรียนรู้ได้ การจัดหอธรรมให้เป็นพิพิธภัณฑ์นี้เป็นช่วงเวลา ที่คณะวิจัยจะเข้าไปศึกษาข้อมูลพอดี พอเห็นว่าสถานที่ไม่อำนวยความสะดวก ทางคณะจึงยกเลิกกิจกรรมนี้ไป เพราะฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่ากระแสการวิจัยครั้งนี้ส่งผลต่อชุมชนใกล้เคียงอย่างเห็น ได้ชัดเจน

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องการสืบค้นประวัติศาสตร์วัฒนธรรมไทยเงิน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสืบค้นประวัติศาสตร์วัฒนธรรมไทยเงินบ้านสันกำแพง ปลา บ้านทรายมูล บ้านหัวทุ่ง บ้านร้องม่วงม้า อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ และเพื่อให้ชาวไทยเงินสะท้อนอัตลักษณ์ในการปรับตัวมีจิตสำนึกรู้ทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรมและมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนด้วยคนในชุมชน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือชาวไทยเงินทั้ง ๔ หมู่บ้าน คือ บ้านสันกำแพง ปลา บ้านทรายมูล บ้านหัวทุ่ง ตำบลทรายมูล และบ้านร้องม่วงม้า อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน ๑๕ คน การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างเป็นการเลือกแบบเฉพาะเจาะจงโดยคนในชุมชนเป็นผู้เลือก

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสัมภาษณ์ แบบไม่มีโครงสร้างซึ่งคณะผู้วิจัยได้กำหนดหัวข้อที่ทำการศึกษาไว้กว้าง ๆ เป็นลักษณะคำถามปลายเปิดเพื่อนำไปสู่การสนทนาและเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและชัดเจน การสนทนากลุ่มในโอกาสที่กลุ่มตัวอย่างและชาวบ้านมารวมตัวตามเทศกาลของชาวบ้าน และการสังเกตซึ่งใช้ในการศึกษาวิจัยกลุ่มตัวอย่างในประเด็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมไทยเงินบ้านสันกำแพง ปลา

การเก็บรวบรวมข้อมูล คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการ ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ บทความ ความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการศึกษาและเป็นแนวทางในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกตในการร่วมกิจกรรมของชาวไทยเงินตลอดเวลา การสนทนากลุ่ม และการจัดกิจกรรมร่วมกับชาวบ้าน

การวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งออกเป็น ๒ ตอนคือ วิเคราะห์ข้อมูลร่วมกันกับกลุ่มตัวอย่างในขณะที่เก็บข้อมูลภาคสนามและ วิเคราะห์ข้อมูลหลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมดเสร็จเรียบร้อยแล้ว นำข้อมูลที่ได้อาจจัดหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ จากนั้นคณะผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาเรียบเรียงเชิงพรรณนา

ผลจากการศึกษาวิจัยเรื่องการสืบค้นประวัติศาสตร์วัฒนธรรมไทยเงิน สรุปออกเป็น ๔ ตอนดังนี้คือ

ตอนที่ ๑ บริบทของชุมชน เป็นการศึกษาการก่อตั้งชุมชน ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะอากาศ จากกลุ่มน้ำเงินสู่กลุ่มน้ำปิง ทั้ง ๔ หมู่บ้าน คือ หมู่บ้านสันกำแพงปลา บ้านทรายมูล บ้านหัวทุ่ง ตำบลทรายมูล และหมู่บ้านร่องม่วงม้า ตำบลร่องวัวแดง

ตอนที่ ๒ ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมไทยจีน เป็นการนำเสนอ ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อและศาสนา ระบบความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรม และสถาบันศาสนา มีบทบาท อย่างมากต่อวิถีการดำรงชีวิตของชาวไทยจีน ตั้งแต่การเกิดจนกระทั่ง การตาย ชาวไทยจีนทั้ง ๔ หมู่บ้านมีวัฒนธรรมภาษาไทยจีนเป็นของตนเอง ที่ใช้ติดต่อกันภายในหมู่บ้าน มีพิธีกรรมทางศาสนาที่แสดงออกถึง ความเชื่อความศรัทธา มีประเพณีต่าง ๆ ได้แก่ ประเพณีदानข้าวใหม่เดือนมกราคม ประเพณีปีใหม่มิ่งเดือนเมษายน ประเพณีเลี้ยงผีปู่ย่า เดือน มิถุนายน ประเพณีเข้าพรรษาอนวัจฉศีลและออกพรรษาประเพณีदानหาคคนตาย ประเพณีจุลกฐิน ประเพณีการตั้งธรรมหลวง ประเพณีการเกิด ประเพณีแต่งงาน ประเพณีการอยู่กรรม ประเพณี สร้างบ้านใหม่ ประเพณีงานศพ และความเชื่อเรื่องใจบ้าน ส่วนวิถีการดำรงชีวิตยังเป็นเกษตรกรรม ที่มีการปลูกข้าว หอม กระเทียม ผักต่าง ๆ และพืชสวนที่เป็นไม้ยืนต้น เช่น มะม่วง ลำไย เป็นต้น การแต่งกายแบบไทยจีนในโอกาสงานประเพณี ส่วนใหญ่วันปกติแต่งกายแบบผสม ผสานกับคนไทยทั่วไป อาหารการกินของชาวไทยจีนมีลักษณะคล้ายอาหารคนเมืองเหนือ เช่น แกงผักแว่น น้ำพริกข่าเห็ดนี้้ง และรับประทานข้าวเหนียว

ลักษณะทางสังคมชาวไทยจีนทั้ง ๔ หมู่บ้านมีสังคมการอยู่ร่วมกัน เป็นระบบครอบครัว และเครือญาติ ที่ยังมีการพึ่งพาอาศัยกัน เพราะมีความเชื่อในศาสนาและประเพณีเดียวกันทำให้มีความสัมพันธ์และเอื้ออาทรต่อกัน เพราะมีความเชื่อในศาสนาและประเพณีที่ปฏิบัติเป็นแรงเกาะ เกี่ยวทำให้สังคมของชาวไทยจีนสามารถรวมกลุ่มกันทำกิจการต่าง ๆ ในชุมชนและนอกชุมชน ที่นำไปสู่การพัฒนาวัฒนธรรมของตน ได้แก่ กลุ่มสตรีแม่บ้าน ที่มีบทบาทในการส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้าน และการประสานสัมพันธ์กับสตรีกลุ่มอื่น ๆ เช่น การทอดผ้าข้อมสี่ธรรมชาติ ส่งขายตามห้างร้าน และบริษัทต่าง ๆ และภาวะผู้นำที่มีความเข้มแข็งสามารถสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมให้เกิดแก่ชุมชนได้เป็นอย่างดี

ด้านเศรษฐกิจ ชาวไทยจีนส่วนมากมีทรัพยากรที่ดิน เป็นของตนเองทำให้ ไม่ต้องเช่าที่ ทำกินผลผลิตที่ได้จึงเป็นรายได้ที่พอเพียงแก่การดำรงชีพ มีเวลาว่างพอที่จะไปทำกิจกรรมช่วยเหลือชุมชน การทำโครงการเสริมสร้างความรู้ และสืบสานวัฒนธรรมพื้นบ้านกลุ่มสตรีและกลุ่ม หนุ่มสาวของชุมชน

ด้านการศึกษา ชาวไทยจีนกลุ่มนี้ มีพื้นฐานในด้านการศึกษาคือ ทั้งทางปริยัติและทาง สามัญศึกษา เนื่องจากในชุมชนที่มีสถานศึกษาและการมีเศรษฐกิจที่พอเพียงทำให้ลูกหลานของชุม

ชนได้มีโอกาสทางด้านการศึกษาในระดับสูงขึ้น นำไปสู่การปฏิบัติและเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น การศึกษานอกระบบคือการส่งบุตรหลานเข้ามาบวชเรียนต้องเรียนตั้งแต่เป็นข โยมสามเณรและพระภิกษุ การศึกษาทั้งสองระบบส่งเสริมการเรียนรู้วัฒนธรรมพื้นบ้านผ่านทางพิธีกรรมความเชื่อและประเพณีต่าง ๆ ของชุมชนที่จัดทุกปี ทำให้ตระหนักถึงคุณค่าและความหมาย ตลอดจนการปลูกฝังแนวคิดการสืบทอดวัฒนธรรมไทยเงินแก่ลูกหลานชาวไทยเงินต่อไป

ตอนที่ ๓ กิจกรรมการเรียนรู้ กระบวนการปลูกจิตสำนึกรักท้องถิ่น เป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญในงานวิจัยเรื่องนี้เป็นอย่างมากเพราะสามารถขับเคลื่อนงานวิจัยให้ก้าวหน้า และดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในงานวิจัยได้เป็นอย่างดี สามารถเป็นตัวชี้วัดในการมีส่วนร่วมของชาวบ้านที่เข้ามามีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง กิจกรรมการเรียนรู้ กระบวนการปลูกจิตสำนึกรักท้องถิ่นประกอบด้วยกิจกรรมฮอมผลูชุมชนเพื่อพัฒนาประวัติศาสตร์วัฒนธรรมไทยเงิน กิจกรรมย้อนรอยอดีตถิ่นกำเนิดไทยเงิน ณ เมืองเชียงตุง ประเทศพม่า และกิจกรรมงานสืบสานวัฒนธรรมไทยเงิน ๒ เมษายน ๒๕๔๘

ตอนที่ ๔ ความเคลื่อนไหวของชุมชน

นับตั้งแต่คณะผู้วิจัยได้รับโอกาสจาก จาก ส.ว.ช. และเริ่มโครงการด้วยการจัดกิจกรรมฮอมผลูซึ่งเป็นการเปิดตัวครั้งแรกก็สร้างความตื่นตัวให้กับชาวบ้านอย่างมาก ชาวบ้านมีการพูดถึงงานวิจัยและประวัติศาสตร์ของตนเองมากขึ้น แสดงความประสงค์ของตนเองแก่คณะผู้วิจัยในเรื่องข้อมูลและกิจกรรมต่าง ๆ จะช่วยเหลืออย่างเต็มที่เพื่อให้พี่น้องชาวไทยเงินได้แสดงออกถึงวัฒนธรรมของตนเอง มีพื้นที่ทางวัฒนธรรมมากขึ้น นอกจากนี้แล้วภายนอกชุมชนสันกำแพงปลาก็มีการเคลื่อนไหวไปในทิศทางสนับสนุนการปลูกจิตสำนึกรักท้องถิ่น เช่นที่วัดทรายมูลก็มีการทำหอธรรมเดิมเป็นศูนย์วัฒนธรรมไทยเงินทรายมูล วัดสันโค้งเริ่มมีสะสมของเก่าโบราณของชาวไทยเงินเพื่อพัฒนาไปสู่การสร้างหอวัฒนธรรมไทยเงินต่อไป

อภิปรายผล

หากพูดถึงชาวไทยเงินทั้ง ๔ หมู่บ้าน คือบ้านสันกำแพงปลา บ้านทรายมูล บ้านสันโค้ง และร่องม่วงมาแล้ว สิ่งที่ยังสะท้อนอัตลักษณ์ความเป็นไทยเงินได้ดีก็คือ วัฒนธรรม ประเพณีของชาวไทยเงินนั่นเอง เอกลักษณ์ของความเป็นไทยเงินได้เป็นอย่างดีนั้นก็คือภาษาไทยเงินที่ใช้สื่อสารกันในหมู่ชาวไทยเงินด้วยกัน ถึงแม้จะเป็นเฉพาะภาษาพูดเท่านั้น แต่ชาวไทยเงินบ้านสันกำแพงปลาก็มีความภูมิใจในวัฒนธรรมภาษาของตนเอง การพูดภาษาไทยเงินจะมีขึ้นก็ต่อเมื่อเป็นชาวไทยเงินด้วย หากต้องพูดกับคนต่างถิ่นชาวบ้านก็สามารถปรับตัวการพูดด้วยภาษาล้านนาบ้าง ภาษาไทยกลางบ้าง แต่

อย่างไรก็ตามชาวบ้านทั้ง ๔ หมู่บ้านเมื่อพูดคุยกันด้วยภาษาไทยเงินแล้วก็ยังเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นอีกประการหนึ่งที่ยังคงมีการสืบทอดกันมา

การอนุรักษ์และสืบทอดภาษาไทยเงินให้คงอยู่ได้นั้นด้วยการที่ชาวไทยเงินใช้พูดกันในชีวิตประจำวันทั้งเด็กและผู้ใหญ่เพื่อให้กระบวนถ้อยทอดมีอยู่อย่างต่อเนื่องจากผู้ใหญ่สู่คนทำงานและลูกหลานถึงแม้ว่าชาวไทยเงินทั้ง ๔ หมู่บ้านจะอยู่ในกระแสความเปลี่ยนแปลงของโลกที่บีบคั้นให้ต้องใช้ภาษาไทยกลางหรือภาษาไทยวนก็ตาม ความเข้มแข็งทางด้านภาษาขอมมีได้อย่างแน่นอน

ประเพณีตานข้าวใหม่เป็นอีกประเพณีหนึ่งที่สามารถแสดงตัวตนของความเป็นไทยเงินถึงแม้ว่ารูปแบบประเพณีดั้งเดิมจะไม่มีให้เห็นแล้วก็ตาม แต่ความเชื่อที่ฝังลึกในจิตใจของชาวไทยเงินยังคงมีอยู่ การเปลี่ยนแปลงประเพณีตานข้าวใหม่ของชาวไทยเงินนี้เป็นความจำเป็นสำหรับชาวไทยเงินเนื่องจากต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพการณ์ปัจจุบัน เนื่องจากการตานข้าวใหม่เป็นประเพณีที่สอดคล้องกับอาชีพเกษตรกรรมซึ่งเป็นอาชีพเดิมของชาวไทยเงินเมื่อวิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไป การเปลี่ยนแปลงอาชีพของชาวไทยเงินจากเกษตรกรรมมาสู่การค้าขายบ้าง รับราชการบ้าง มีผลต่อประเพณีตานข้าวใหม่ให้เปลี่ยนแปลงไป อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่าแม้ชาวไทยเงินบางส่วนจะไม่ทำนาแล้ว แต่ก็ยังคงรักษาประเพณีตานข้าวใหม่ด้วยการร่วมทำบุญด้วยเงิน การเปลี่ยนแปลงของประเพณีตานข้าวใหม่ของชาวไทยเงินนี้เป็นการปรับปรนประเพณีไปตามกาลสมัยมีการใช้เงินเข้ามาแทนข้าวในประเพณีตานข้าวใหม่

ประเพณีปีใหม่เม็งของชาวไทยเงินในปัจจุบันได้มีรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น การขนทรายใส่วัด ในสมัยก่อนหนุ่มสาวจะภาชนะไปขนทรายจากทำน้าแม่ออน ปัจจุบัน ชาวบ้านจะนำเงินมาลงขันรวมกันแล้วนำไปซื้อทรายมาใส่วัดแทน รูปแบบแม้จะเปลี่ยนไปจากเดิม การที่จะพัฒนาประเพณีส่วนนี้ให้คงอยู่ตลอดไปนั้น คณะผู้วิจัยเห็นว่า สมควรที่ผู้นำทางศาสนามัคคนายกวัดจะต้องชี้แจงทำความเข้าใจถึงความจำเป็นและเล่าประเพณีขนทรายแบบดั้งเดิมของชาวไทยเงินทุกครั้งก่อนที่จะมีการถวายทานเจดีย์ทรายแก่ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม ก็จะเป็นอีกวิธีหนึ่งในปลูกจิตสำนึกรัก และอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยเงินไว้ได้

ประเพณีเลี้ยงผีปู่ย่าของชาวไทยเงินในปัจจุบันนี้ไม่มีรูปแบบที่ชัดเจนเหมือนในอดีตที่ถึงเวลาของการเลี้ยงผีปู่ย่า ลูกหลานจะมาพร้อมกัน สัญลักษณ์ของผีปู่ย่าคือ หอผีปู่ย่าหรือการเลี้ยงผีปู่ย่าเปลี่ยนแปลงไป แต่สำหรับความเชื่อเรื่องผีปู่ย่าของชาวบ้านยังคงมีอยู่ในลักษณะที่ไม่เชื่ออย่างลหู่ การเปลี่ยนแปลงการเลี้ยงผีปู่ย่าของชาวไทยเงินอาจเป็นเพราะว่ามีการหันมานับถือพระพุทธศาสนาอย่างจริงจังประกอบกับชาวไทยเงินได้รับการศึกษาจากทางโลกมากขึ้น มีความรู้ความเข้าใจมากขึ้น จึงอาจมีผลต่อการนับถือผีปู่ย่าก็ขึ้นได้ ดังนั้นการที่จะฟื้นฟูหรือปลูกจิตสำนึกรักวัฒนธรรมไทยเงิน

คณะผู้วิจัยเห็นว่าอาจจะทำได้โดยการตีความหมายของการเลี้ยงผู้ปฎิบัติให้ตรงกับแนวความคิดของพระพุทธศาสนาเพื่อให้เหมาะสมกับการศึกษาและสถานการณ์ปัจจุบัน

ประเพณีเข้าพรรษา นอนวัดจำศีลและออกพรรษาของชาวไทยเงิน เป็นประเพณีที่บ่งบอกถึงความเคารพศรัทธาในพระพุทธศาสนาในปัจจุบันจำนวนคนที่ไปนอนวัดจำศีลลดลง สภาพสังคมเปลี่ยนไปการทำมาหากินของชาวไทยเงินที่เป็นกลุ่มคนวัยทำงานต้องออกไปทำงานไกลบ้าน วันพระกับวันหยุดเสาร์อาทิตย์ไม่ค่อยตรงกัน จึงเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการนอนวัด จำศีลลดลงแนวทางที่จะพัฒนาให้ประเพณีเข้าพรรษา นอนวัด จำศีลให้อยู่กับชาวไทยเงินตลอดไปนั้น คณะผู้วิจัยคิดว่าทางวัดจะต้องปรับปรนรูปแบบการสอนหลักศีลธรรมที่หลากหลายไม่จำเจอยู่อย่างเดิม รวมถึงการปรับกระบวนการทำบุญในวันพระให้สอดคล้องวิถีชีวิตที่แท้จริงของชาวไทยเงิน สมควรมีการกำหนดเวลาในการประกอบพิธีกรรม เช่น การทำบุญตักบาตร การฟังพระธรรมเทศนา การไหว้พระสวดมนต์ ปฏิบัติธรรมในวันพระที่แน่นอนในขณะเดียวกันก็ประชาสัมพันธ์เชิญชวนอย่างต่อเนื่อง ผู้ที่ปฏิบัติอยู่แล้วก็ปฏิบัติตน เป็นแบบอย่างที่ดีให้คนที่ไม่เคยเข้าร่วมประเพณีดังกล่าวนี้ได้เห็นถึงความแตกต่างไปนอนวัด กับการไม่ได้ไปนอนวัดจำศีลมีความแตกต่างในดำเนินชีวิตอย่างไร ซึ่งจะเป็นการพัฒนาเวลา รวมถึงการปรับกระบวนการทัศน์ให้เข้าวิถีชีวิตของชาวไทยเงินรุ่นใหม่ได้มีโอกาสเข้าร่วมประเพณี ดังกล่าวมากขึ้น

ประเพณีदानหาคณคาย ในวันเดือนสิบสองเป็งของชาวไทยเงิน นับเป็นอีกประเพณีหนึ่งที่ได้รับการปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างยาวนานไม่ขาดตอน เป็นที่น่าสังเกตว่าการทำบุญยังคงปฏิบัติอย่างเช่นเดิม แต่เครื่องไทยธรรมมีรูปแบบที่เปลี่ยนไปบ้าง เช่น เมื่อสมัยก่อนจะถวายทานเฉพาะอาหารสดและผลไม้ตามฤดูกาล แต่ในปัจจุบันจะผสมผสานกันระหว่างอาหารสดและอาหารแห้งเครื่องกระป๋องต่าง ๆ มากขึ้นและนิยมถวายปัจจัยในขันข้าวเพิ่มขึ้นมา สิ่งเหล่านี้นับเป็นนิมิตที่คิดว่าชาวไทยเงินเข้าใจกระบวนการทำบุญในพระพุทธศาสนามากขึ้น ปรับปรนให้สอดคล้องกับสภาพการบ้านเมือง เศรษฐกิจในปัจจุบัน ในการที่จะพัฒนาส่งเสริมให้ประเพณีอันนี้คงอยู่กับบ้าน สัน ก้ำงปลาตลอดไปนั้น สมควรยิ่งที่ผู้นำทางศาสนาอันได้แก่เจ้าอาวาส ผู้นำชุมชน ผู้รู้ท้องถิ่นจะต้องรณรงค์สร้างความเข้าใจอย่างต่อเนื่องในหมู่เยาวชน

ประเพณีจุกฐินของชาวไทยเงินนับเป็นอีกประเพณีหนึ่งที่โยงถึงความเชื่อทางพระพุทธศาสนาและวิถีชีวิตของชาวไทยเงินเพราะอาชีพการทอดผ้า นับเป็นอาชีพที่สตรีชาวไทยเงินได้ปฏิบัติสืบทอดมานานกว่าสองร้อยปี การทอดผ้าแล้วตัดเย็บให้เป็นไตรจีวรนำไปถวายแด่พระสงฆ์ ในรูปแบบของจุกฐินจึงเป็นเรื่องปกติของชาวไทยเงินเพราะเป็นงานที่กลุ่มสตรีมีความถนัด แต่ในทางกลับกันเป็นเรื่องที่มีความยุ่งยากในหมู่คนที่ไม่มีควมคุ้นเคย การที่จะปลูกจิตสำนึกรักประเพณีจุกฐินนี้ให้อยู่กับชาวไทยเงินบ้าน สัน ก้ำงปลานั้น ทางวัดจะต้องรักษาระดับจำนวน

พระสงฆ์ในวัดไม่น้อยกว่า ๕ รูป เพราะพิธีจุลกฐินนี้เป็นสังฆกรรมที่มีพุทธบัญญัติกำหนดจำนวนพระสงฆ์ในการถวายทาน ประเพณีจุลกฐินเป็นบุญใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลทุกฝ่ายทั้งชาวบ้าน ชาววัดทั้งหมดของชาวไทยเงินเองและกลุ่มศรัทธาประชาชนนอกหมู่บ้านจะมารวมกันทำบุญ นับเป็นการอนุรักษ์ สืบทอดและเผยแพร่ไปพร้อม ๆ กันอย่างลงตัว เพราะการจัดงานทำบุญจุลกฐินจะมีเรื่องของการแต่งกาย อาหารการกิน ภาระการทอผ้า พิธีกรรมทางสงฆ์ ภาษารวมถึงเรื่องของสุนทรียศาสตร์ความสนุกสนาน

ประเพณีตั้งธรรมหลวงของชาวไทยเงินเป็นอีกประเพณีหนึ่งที่สามารถปลูกจิตสำนึกรักวัฒนธรรมไทยเงินได้เป็นอย่างดี เนื่องจากชาวไทยเงินยังคงรักษาประเพณีนี้ไว้ได้ ประเพณีการตั้งธรรมหลวงมีการจัดสลับกับประเพณีจุลกฐินเนื่องจากประเพณีทั้งสองอยู่ในช่วงระยะเวลาที่ใกล้เคียงกัน อีกทั้งเป็นประเพณีที่ต้องใช้เวลานาน ใช้กำลังคนมาก โดยเฉพาะประเพณีตั้งธรรมหลวงต้องใช้เวลาดัง ๑-๒ วัน ชาวไทยเงินที่มีโอกาสเข้าร่วมประเพณีนี้ก็เป็นกลุ่มผู้สูงอายุเช่นเดิม ส่วนกลุ่มวัยทำงานและเยาวชนต้องไปเรียนหนังสือจึงทำให้ขาดโอกาสในการเข้าร่วมประเพณีดังกล่าว การที่จะอนุรักษ์และฟื้นฟูให้ประเพณีตั้งธรรมหลวงให้คงอยู่จะต้องปรับวันเวลาให้ตรงกับวันหยุดราชการเพื่อให้ชาวไทยเงินได้มีโอกาสมีส่วนร่วมในประเพณีมากขึ้น

ประเพณีการเกิดของชาวไทยเงินในปัจจุบันนี้มีความแตกต่างจาก ในอดีตมากเนื่องจากประเพณีการเกิดในอดีตต้องอาศัยหมอตำแย และการอยู่ไฟ เพื่อให้แม่และลูกปลอดภัย แม่ได้มีเวลาพักผ่อนอย่างเต็มที่ มีพลาณามัยที่สมบูรณ์แข็งแรง แต่ในปัจจุบันนี้วิทยาการการแพทย์สมัยใหม่มีความเจริญมากกว่าแต่ก่อน จึงทำให้การเกิดเป็นเรื่องง่ายและปลอดภัย เมื่อการแพทย์มีความเจริญเข้ามาแทนที่การปฏิบัติแบบโบราณซึ่งคิดว่า ประเพณีการเกิดจึงหายไปโดยปริยายเพราะคงไม่มีใครกล้าเสี่ยงตายด้วยการคลอดลูกแบบโบราณแล้ว แต่ความเชื่อในเรื่องของการเกิดก็ยังมีอยู่สิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อก็คือ การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้พ่อแม่เกิดเป็นดิน แสดงให้เห็นว่าชาวไทยเงินยังคงมีสายใยความสัมพันธ์กับประเพณีนี้อยู่แม้ว่ารูปแบบเดิมจะเปลี่ยนแปลงไป

ประเพณีการอยู่กรรมของชาวไทยเงินในปัจจุบันไม่มีแล้ว มีการติดต่อค้าขายเป็นแบบสมัยใหม่ที่อาศัยระบบเทคโนโลยีเข้ามาแทนที่แบบดั้งเดิมที่มีระบบขั้นตอนมากมาย สะดวกรวดเร็วและในขณะเดียวกันต้องแข่งขันกับระบบการตลาดจึงส่งผลให้ประเพณีการอยู่กรรมหลังจากการไปค้าขายต่างเมืองหายไป หรืออาจเป็นเพราะเงื่อนไขทางธุรกิจในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

ประเพณีสร้างบ้านใหม่ของชาวไทยเงินในปัจจุบันถือว่ายังคงรักษา รูปแบบเดิมอยู่ อาจเป็นเพราะว่าบ้านคือเป็นที่อยู่อาศัยสร้างความสะดวกสบายแก่ทุกคนในครอบครัว สิ่งใดที่จะนำมาซึ่งความผาสุกความเจริญก้าวหน้าถือเป็นสิ่งสุดปรารถนาของมนุษย์ อยู่แล้วจึงเป็นปัจจัยให้

ประเพณีนี้ยังคงอยู่ในสังคมชาวไทยเงิน ถึงแม้ว่ารูปแบบบ้านจะเปลี่ยน โดยการใช้วัสดุตามสมัย แต่ด้านความเชื่อยังคงหลงเหลืออยู่ เช่น จะรื้อถอนบ้าน หรือปลูกบ้านเสร็จแล้วก็จะมีการสวดถอนบ้านใหม่เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่คนอยู่

ประเพณีงานศพของชาวไทยเงินในปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอาจเป็นเพราะว่าสิ่งที่จะนำมาใช้สอยในงานศพมีจำหน่ายอยู่ทั่วไปไม่ว่าเป็นโลงศพ ปราสาทใส่ศพรวมถึงเครื่องประกอบพิธีต่าง ๆ แต่การจัดงานศพของชาวไทยเงินไม่นิยมนำศพไปจัดที่วัดเหมือนในเมือง จะตั้งบำเพ็ญกุศลกันที่บ้านผู้ตายตามอัฐภาพถือว่าเป็นที่สุดของชีวิตมนุษย์ ในส่วน การทำบุญก็มีรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เช่น วัตถุไทยธรรมที่ถวายพระสงฆ์สมัยก่อนถวายเป็นภาชนะที่เป็นถ้วยภายในจะใส่ข้าวปลาอาหารผลไม้ เมี่ยงบุหรี่ เป็นต้น แต่ในปัจจุบันจะนิยมเป็นของใช้พระสงฆ์ที่จำเป็นต่อสมณะบริโภค เช่น รองเท้า ร่ม ไฟฉาย ผ้าห่มนอน เป็นต้น ส่วนในด้านความเชื่อในเรื่องการเผาศพชาวไทยเงินก็ยังมีอยู่และได้ปรับปรนกับประเพณีชาวไทยยวน คือการกำหนดวันเผาศพ ไม่นิยมนำศพไปเผาในวันเสียดประจำเดือน โดยมีความเชื่อที่ไม่ดีต่อครอบครัวคนอยู่อาจมีโรคภัยไข้เจ็บตามมาและอาจถึงแก่ชีวิตได้

ความเชื่อเรื่องใจบ้าน ความเชื่อดังกล่าวนี้ชาวไทยเงินปัจจุบันยังคงหลงเหลืออยู่ รูปแบบของใจบ้านที่นับถือกันในปัจจุบันเป็นที่รู้จักของคนทั้งชุมชน เช่นที่บ้านสันกำแพงปลาเรียกว่าศาลาไทย ซึ่งเป็นที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน เมื่อเทศกาลปีใหม่มาถึงก็จะปรับเปลี่ยนให้เป็นที่ประกอบพิธีสังเคราะห์บ้าน (ตานบ้าน) ในวันปากปี อาจเป็นเพราะห้วงแห่งเวลาอันยาวนาน สถานที่ปรับเปลี่ยนไป หรือเป็นเพราะในหมู่บ้านสันกำแพงปลาไม่มีพื้นที่ว่างโดยเฉพาะที่จะจัดเป็นสถานที่สาธารณะของชุมชน จึงปรับปรนให้สอดคล้องความต้องการของชุมชนตามแต่โอกาส ถึงแม้ว่ารูปแบบเปลี่ยนไปแต่เอกลักษณ์ทางเชื่อยังคงมีอยู่

วิถีการดำรงชีวิตของชาวไทยเงินในภาพรวมแม้จะมีความหลากหลายในการประกอบอาชีพ แต่เป็นที่น่าสังเกตและชื่นชม ไม่ว่าจะผู้ชายหรือผู้หญิงในวัยทำงานด้วย ความทุ่มเทขยันขันแข็ง รู้จักประหยัดคอดออม ดำเนินชีวิตอย่างสมถะไม่นิยมค้ำสุราสร้างความเฮฮากันในหมู่บ้าน ในหมู่ของเยาวชนในวัยนักเรียนนักศึกษาที่เช่นเดียวกันถือว่าเป็นเยาวชนตัวอย่าง ตลอดระยะเวลา กว่าสิบปีของการอยู่ในชุมชน การดำเนินชีวิตของชาวไทยเงินกลุ่มนี้มีความเสมอต้นเสมอปลาย มีความรักความสามัคคีภายใต้กรอบของหลักศีลธรรมจริยธรรมในพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง จึงทำให้ชาวไทยเงินกลุ่มนี้มีเศรษฐกิจค่อนข้างดีจึงมีส่วนช่วยในการสนับสนุนงานด้านวัฒนธรรมด้วย

การแต่งกายของชาวไทยเงินทุกระดับกลุ่มอายุ โดยทั่วไปจะแต่งกายด้วยความสุภาพ บางเวลาแต่งตัวแบบชาวไทยเงิน บางเวลาก็แต่งตัวแบบผสมผสานกับสมัยนิยม หากจะมีการแต่ง

กายแบบไทยเงินดั้งเดิมก็ต่อเมื่อเป็นประเพณีหรืองานพิเศษ เช่นปีใหม่เมืองชาวไทยเงิน งานปอยหลวง หรือแม้กระทั่งงานสืบสานวัฒนธรรมไทยเงิน จะเห็นชาวไทยเงินแต่งชุดไทยเงินอย่างเต็มรูปแบบ ส่วนในยามปกติก็จะแต่งตัวตามปกติทั้งชายและหญิง

อาหารถือว่าเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ของดำรงอยู่ของชีวิตมนุษย์ ชาวไทยเงินรับประทานอาหารเหมือนกับกลุ่มชนทั่วไปเป็นที่น่ายินดีว่าวัฒนธรรมการกินของสังคมมนุษย์เปลี่ยนแปลงไปมากแต่อาหารดั้งเดิมของชาวไทยเงินยังคงหลงเหลืออยู่ เมื่อมีงานสำคัญ ๆ เช่น งานทำบุญอุทิศกุศล ผ้าป่า การต้อนรับแขกบ้านแขกเมืองของชาวไทยเงินจะมี อาหารดั้งเดิมของตนเองอยู่ด้วยเสมอ เช่น ขนมจีนน้ำปลาแห้ง เป็นต้น

ดังนั้นเพื่อให้เกิดการปลูกจิตสำนึกรักวัฒนธรรมไทยเงินอย่างต่อเนื่องและถาวร จึงควรทำ การอนุรักษ์ สืบทอดและเผยแพร่วัฒนธรรมไทยเงินด้วยชาวไทยเงินบ้านเอง สำหรับประเพณีที่มีการเปลี่ยนแปลงและมีการปฏิบัติน้อยลงเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงด้านอาชีพ เช่นประเพณีदानข้าวใหม่เดือนมกราคม เนื่องจากชาวบ้านที่ทำอาชีพเกษตรกรรมน้อยลง จึงทำให้ไม่มีข้าวเปลือกข้าวสารมาร่วมทำบุญदानข้าวใหม่ตามแบบประเพณีของชาวไทยเงินในอดีต แต่อย่างไรก็ตามประเพณีนี้ยังคงได้รับการปฏิบัติด้วยการร่วมทำบุญด้วยเงินและการदानขันข้าวแทนประเพณีदानข้าวใหม่ ดังนั้นเพื่อให้การพัฒนาวัฒนธรรมไทยเงินได้คงอยู่อย่างยาวนาน จึงควรมีการฟื้นฟูส่งเสริม ประเพณีदानข้าวใหม่ให้เกิดขึ้นตามรูปแบบเดิมเพื่อให้เยาวชนลูกหลานได้รับรู้ถึงวิถีชีวิตของชาวไทยเงินในอดีตได้

ชาวไทยเงินทั้ง ๔ หมู่บ้านมีความเป็นเครือญาติกัน โดยเฉพาะบ้านสันก้างปลา บ้านทรายมูล บ้านสันโค้ง เพราะฉะนั้นเวลามีกิจกรรมเกิดขึ้นในหมู่บ้านก็จะมีมารมาช่วยงานกันตามเครือญาติ ระบบเครือญาติสามารถเป็นกลไกในการควบคุมกฎเกณฑ์ทางสังคมเป็นอย่างดี เพราะเป็นระบบเครือญาติเดียวกันหมดภายในหมู่บ้าน จึงส่งผลต่อการพัฒนาได้ง่ายขึ้น ความสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นเกิดขึ้นเพราะเมื่อมีโครงการและกิจกรรมเกิดขึ้นจะมารคุยกัน แลกเปลี่ยนข้อมูลกัน เมื่อญาติต้องการความช่วยเหลือเครือญาติที่อยู่ใกล้เคียงก็เสนอความช่วยเหลือเป็นอันดับแรก และเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นก็ได้อาศัยญาติเช่นเดียวกันเข้ามาเจรจาเพื่อให้เกิดสันติสุข ดังนั้นในเมื่อสังคมชาวไทยเงินยังคงเป็นสังคมนระบบเครือญาติแล้ว ความสัมพันธ์จึงครอบคลุมคนในสังคมทั้งหมด เมื่อผู้สูงอายุได้พัฒนาตนให้มีความเจริญทางด้านจิตใจด้วยการจัดกิจกรรมอบรมเจริญกรรมฐาน นั้นย่อมส่งผลให้ลูกหลานได้รับการพัฒนาไปด้วย ด้วยการเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมทั้งในส่วนของชุมชนและของวัด ดังนั้นระบบเครือญาตินี้คือการร้อยรัดคนในชุมชนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในรูปแบบวิถีชีวิตที่มีทิศทางเดียวกันสามารถทำให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี

ชาวไทยเงินกลุ่มนี้โดยเฉพาะชุมชนบ้านสันกำแพงปลา มีทรัพยากรที่ดินมั่งคั่งและมีอาชีพที่มั่นคง เป็นการแสดงให้เห็นถึงปัจจัยพื้นฐานของการเป็นอยู่ที่อยู่ในระดับดี ไม่มีความเดือดร้อนในเรื่องเศรษฐกิจจึงทำให้เป็นพื้นฐานในการพัฒนาระดับที่สูงขึ้นไป โดยเฉพาะวัฒนธรรมทางด้านนามธรรม คือการเสริมสร้างจริยธรรมอันเป็นเป้าหมายหลักของการพัฒนา สำหรับเป้าหมายและทิศทางการพัฒนาที่ได้กำหนดไว้คือการพัฒนาคน เมื่อคนมีคุณภาพ มีคุณธรรมสูงส่ง การพัฒนาย่อมประสบผลสำเร็จ เมื่อมีโครงการและกิจกรรมการพัฒนาเกิดขึ้นชาวบ้านซึ่งมีพื้นฐานทางเศรษฐกิจดีอยู่แล้วจึงพร้อมที่จะต่อยอด การพัฒนาให้สูงขึ้นไปได้ โดยไม่มีความวิตกกังวลใด ๆ การมีทรัพยากรที่ดินและใช้ให้เป็นประโยชน์และอาชีพที่มั่นคงเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาได้ อย่างน้อย ๒ ประการคือ ทุนสนับสนุนโครงการ กิจกรรมและ ความพร้อมของตนเองในการเข้าสู่กระบวนการพัฒนาอย่างเต็มที่

ดังนั้นเมื่อชาวไทยเงินมีทรัพยากรที่ดินซึ่งมีค่ามากในการแปรสภาพให้เป็นทรัพย์สินได้และประกอบกับอาชีพที่มั่นคง จึงเป็นปัจจัยเกื้อหนุนส่งเสริมการพัฒนาได้เป็นอย่างดี

การศึกษานับว่าเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้การศึกษาวิจัยและปลูกจิตสำนึกรักวัฒนธรรมเป็นไปได้อย่างดี เมื่อพื้นฐานการศึกษาของชาวไทยเงินอยู่ในระดับดีเป็นผลให้การรับรู้ข้อมูลข่าวสารสามารถที่จะถลั่นกรอกรับเอามาปรับปรุงในชีวิตวัฒนธรรมของตนได้อย่างเหมาะสม ปัจจุบันนี้ชาวไทยเงินมีการปรับปรนวัฒนธรรมของตนเองเข้ากับวัฒนธรรมของคนไทยวนซึ่งมีความใกล้ชิดกันในลักษณะของพื้นที่ ในขณะที่เดียวกันก็ผสมกลมกลืนกับวัฒนธรรมในระดับชาติและระดับโลกโดยผ่านเครื่องมือสื่อสารเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพราะฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่าการศึกษาทำให้ชาวไทยเงินได้เรียนรู้กับสิ่งแวดล้อมที่มีพลวัตสูง แต่ก็ตั้งอยู่พื้นฐานของความเป็นไทยเงินเอาไว้

ด้วยพื้นฐานการศึกษาที่ดีนี้เมื่อภายในชุมชนมีการจัด โครงการและกิจกรรมอบรมที่มีเป้าหมายในการพัฒนาคนให้เจริญด้านจริยธรรม และอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยเงินแล้วยังได้รับการตอบรับจากชาวไทยเงินเป็นอย่างดีเพราะการศึกษาทำให้รู้ถึงว่าการจัดกิจกรรมลักษณะนี้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต ยกกระดับชีวิตวัฒนธรรมของตนให้เจริญก้าวหน้า ดังนั้นการจัดอบรมในลักษณะต่าง ๆ ที่ได้ดำเนินงานมาทั้งหมดจึงเป็นสะท้อนถึงการยอมรับการพัฒนาวัฒนธรรมและแสดงถึงศักยภาพของคนในชุมชน

โดยสรุปแล้วชาวไทยเงินยังคงมีวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงตัวตนอยู่โดยแสดงออกผ่านทางประเพณี วัฒนธรรมดังกล่าว ประเพณี วัฒนธรรมนี้เป็นรากเหง้าของวัฒนธรรมไทยเงินนั่นเอง โดยเฉพาะความศรัทธาในพระพุทธศาสนาที่หล่อหลอมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านจริยธรรมให้คนในชุมชนอยู่กันอย่างสันติและมีคุณภาพ ระบบเครือญาติที่ร้อยรัดคนในชุมชนให้มีน้ำหนึ่งใจเดียวกัน บทบาทสตรีภาวะผู้นำที่ยังรักษารูปแบบชีวิตวัฒนธรรมไทยเงินอย่างเป็นรูปธรรม ความร่วม

มือของคนในชุมชนเป็นแสดงออกถึงความสามัคคี ลักษณะด้านเศรษฐกิจคือการมีทรัพยากรที่ดิน มั่งคั่งและมีอาชีพมั่นคงแสดงให้เห็นถึงปัจจัยพื้นฐานการดำรงชีวิตที่มั่นคง ด้านการศึกษาที่คนในชุมชนมีการศึกษาดีสามารถเรียนรู้และรับข่าวสารอย่างกลั่นกรองมีการปรับปรนกับสิ่งแวดล้อมภายนอกอย่างเหมาะสม เมื่อมีการจัดโครงการและกิจกรรมที่เป็นผลมาจากแนวความคิดของผู้นำก็มีการตอบสนองเข้าร่วม โครงการและร่วมมือกันอย่างเต็มที่และยังสามารถประสานทรัพยากรภายนอกเข้าเสริมสร้างศักยภาพชุมชนด้วยแล้วยังทำให้การพัฒนาวัฒนธรรมเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว

กิจกรรมการเรียนรู้ กระบวนการปลูกจิตสำนึกรักท้องถิ่นนับเป็นหัวใจหลักของงานวิจัยนี้ที่เดียว เกิดผลทั้งสองทาง ก็คือ คณะวิจัยซึ่งเป็นมือใหม่ในงานวิจัยได้เรียนรู้งานวิจัยไปพร้อมๆ กับชาวบ้าน ในขณะที่เดียวกันกิจกรรมก็มีส่วนกระตุ้นให้ชาวบ้านได้แสดงตัวตน ความเป็นไทยเงินออกมาได้อย่างเต็มที่ การจัดกิจกรรมเช่นงานสืบสานวัฒนธรรมไทยเงิน เรียกว่า สามารถเปิดเป็นพื้นที่วัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะวัฒนธรรมด้านรูปธรรมได้แก่ การแต่งกาย ภาษาพูดและอาหารไทยเงิน ซึ่งโดยปกติจะหาไม่ได้ เมื่อมีกิจกรรมลักษณะนี้รองรับจึงทำให้คณะเห็นช่องทางที่จะสืบค้นประวัติศาสตร์วัฒนธรรมไทยเงินต่อไปได้

ผลการวิจัยที่ค้นพบและสำคัญก็คือ ความมีส่วนร่วมของชุมชนในการมีส่วนร่วมในกิจกรรม ด้วยพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่มั่นคง การศึกษาดี จึงทำให้มีส่วนผลักดันงานสำเร็จ คณะผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า แม้ว่ากิจกรรมยังไม่ได้เริ่มเพียงแต่ปรึกษาหารือกัน ชาวบ้านตอบรับในเชิงบวก ช่วยกันอย่างเต็มที่ เช่นกรณีการจัดงานสืบสาน โดยมากชาวบ้านคิดเองทำเอง คณะผู้วิจัยได้เป็นส่วนร่วมในงานและเป็นผู้ช่วยเหลือในงานบางอย่างเท่านั้น เพราะฉะนั้นจึงกล่าวสรุปได้ว่า กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดี เป็นส่วนส่งเสริมสร้างนักวิจัยระดับท้องถิ่นขึ้นมาได้ กระบวนการปลูกจิตสำนึกรักวัฒนธรรมสามารถทำได้โดยการให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมมากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยเรื่องการสืบค้นวัฒนธรรมไทยเงิน คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะการวิจัยดังนี้

๑. ควรมีการศึกษาอย่างเจาะลึกเกี่ยวกับประวัติศาสตร์วัฒนธรรมไทยเงินที่เปลี่ยนแปลงไปซึ่งมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวไทยเงินและวัฒนธรรมไทยเงิน เพื่อรักษาเอกลักษณ์ของความเป็นไทยเงินไว้ให้อยู่กับลูกหลานชาวไทยเงินต่อไปในอนาคต

๒. เนื่องจากการทำวิจัยครั้งนี้สามารถสร้างความเคลื่อนไหวให้เกิดขึ้นได้ทั้งในชุมชนและนอกชุมชน โดยเฉพาะนอกชุมชนเช่น วัดทรายมูล วัดสันไค้ง ที่เริ่มมีการจัดตั้งหอวัฒนธรรมขึ้นเพื่อเป็นแหล่งข้อมูลประวัติศาสตร์ จึงควรที่หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านวัฒนธรรมได้เข้าไปช่วย

เหลือด้านทุนทรัพย์หรือแนวคิดในการพัฒนาวัฒนธรรมให้เกิดเป็นรูปธรรมและเป็นตัวอย่างให้แก่ชุมชนใกล้เคียง เป็นการขยายพื้นที่ทางด้านวัฒนธรรมไทยเงินให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

๓. เนื่องจากโครงการวิจัยนี้เป็นการวิจัยนำร่อง โดยนักวิจัยระดับท้องถิ่นและคนในชุมชนร่วมกัน จึงนับว่าเป็นนิมิตหมายที่ดีในงานวิจัยระดับรากหญ้า ถึงแม้ว่าคณะวิจัยจะเป็นมือใหม่ แต่การสนับสนุนลักษณะนี้จะเป็นการสร้างนักวิจัยระดับท้องถิ่นให้มีมากขึ้น ดังนั้น ส.ว.ช.จึงควรมีการสนับสนุนทุนในวิจัย โดยขยายพื้นที่ให้กว้างออกไป เพื่อเป็นแนวทางในการรักษาวัฒนธรรมของชนเผ่าให้อยู่กับประเทศไทยต่อไป

๔. หากมีการวิจัยในลักษณะนี้ โดยนักวิจัยระดับท้องถิ่น คณะผู้วิจัยต้องการให้มีการอบรมด้านงานวิจัยประวัติศาสตร์ที่เข้มข้นแก่นักวิจัยรุ่นใหม่ และการดูแลอย่างใกล้ชิดจากพี่เลี้ยงเพื่อให้งานวิจัยเป็นไปในแนวทางที่ถูกต้องงานวิจัยและความก้าวหน้าของงานวิจัย

๕. งานวิจัยครั้งนี้สะท้อนปรากฏการณ์ของวัฒนธรรมชาวไทยเงินโดยภาพรวมเท่านั้น น่าจะต้องมีการศึกษาที่เป็นแนวคิดของการวิพากษ์วิจารณ์การศึกษา การใช้วาทกรรม และสร้างอัตลักษณ์ต่อการปรับตัว ปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมเพื่อสร้างความกลมกลืนกับคนเชียงใหม่ เพื่อให้ประวัติศาสตร์เป็นบทเรียนและชี้แนวทางอนาคตได้

บรรณานุกรม

- ไกรศรี นิมมานเหมินทร์. **ไถลื้อที่เชียงคำ หนังสือเชิดชูเกียรตินายไกรศรี นิมมานเหมินทร์.**
กรุงเทพฯ ฯ : ไตรรงค์การพิมพ์, 2524.
- ทวี สว่างปัญญางกูร. **ตำนานเมืองเชียงตุง. เชียงใหม่ : ธรรมสถานมหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2527.**
- ธีรภาพ โลหิตกุล. **คนไทในอุษาคเนย์. กรุงเทพฯ ฯ : ผู้จัดการ, 2538.**
- พระอธิการอดิศักดิ์ ไชยปาละและคณะ. **“ภูมิปัญญาการทอผ้าของชาวไทยเงิน”, ภูมิปัญญาล้านนา
ในมิติวัฒนธรรม. คณะอนุกรรมการวิจัยวัฒนธรรมภาคเหนือ, 2542 : 203-216.**
- พระอธิการอานนท์ อาทิตตมโม. **ความรู้เรื่องจลลภูมิจึงและอานิสงส์ของจลลภูมิจึง. เชียงใหม่ : ดาว
คอมพิวกราฟฟิค, 2541.: 4.**
- รัตนพร เศรษฐกุลและคณะ. **การสำรวจทางชาติพันธุ์ของชนเผ่าไทในลุ่มแม่น้ำปิงจังหวัด
เชียงใหม่. เชียงใหม่ : รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยพายัพ, 2527.**
- ลมูล จันทร์หอม. **“ความเชื่อและพิธีกรรมของคนไทย-ไท ที่สะท้อนถึงภูมิปัญญาชาวบ้าน : กรณี
ศึกษาชาวไทยเงิน (การศึกษาเบื้องต้น)”, เอกสารรวมบทความความเชื่อและพิธีกรรม :
ภูมิปัญญาชาวบ้านไทย-ไท. ม.ป.ท. 2537 : 12-13.**
- สงวน โชติสุขรัตน์. **ไทยวน-คนเมือง. กรุงเทพฯ ฯ : โอเดียนสโตร์, 2512.**
_____ . **ประชุมตำนานลานนาไทย. กรุงเทพฯ ฯ : โอเดียนสโตร์, 2514.**
- สร้อยศักดิ์ อ่องสกุล. **หลักฐานประวัติศาสตร์ล้านนาจากเอกสารคัมภีร์ใบลานและพับสา. เชียงใหม่ :
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2534.**
- สุพิน ฤทธิเพ็ญ. **เขมรล้านนาเชียงตุง. เชียงใหม่ : ดาวคอมพิวกราฟฟิค, 2541.**
_____ . **สุขวันฉะว้หวลวง : การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทที่มีต่อสังคม. เชียงใหม่ :
วิทยานิพนธ์มหาบัณ จิตสาขาภาษาและวรรณกรรมล้านนา บัณ จิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2539.**
- อนาโตล โรเจอร์ เป็ลติเยร์. **อดองเจ้าสามลล : วรรณกรรมไทยเงิน. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2531.**
_____ . **“ภาษาและวรรณกรรมไทจีน”, เอกสารประกอบการเสวนาไทศึกษา.
เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2536 : 1-2.**
- _____ . **สุขวันฉะว้หวลวง. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์มิ่งเมือง, 2536.**
- _____ . **ค่าวกลอนขอเชียงตุง. ม.ป.ท, 2537.**
- _____ . **วรรณกรรมไทเงิน. กรุงเทพฯ ฯ : ดวงกมล, 1987.**

ภาคผนวก

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลหลัก

ที่	ชื่อ สกุล	อายุ	ที่อยู่
๑	พ่อหลวงถนอม สุระวงศ์	๖๗	บ้านสันกำแพงปลา
๒	นายแสวง ปูอินตะ	๖๘	บ้านสันกำแพงปลา
๓	นางสาวกุลวดี เทพกุล	๖๔	บ้านสันกำแพงปลา
๔	นายนิคม พรหมาเทพย์	๕๖	บ้านสันกำแพงปลา
๕	แม่อุสาห์ ปูอินตะ	๘๐	บ้านสันกำแพงปลา
๖	แม่จันทร์เป็ง สุระวงศ์	๗๖	บ้านสันกำแพงปลา
๗	นายสนิท ธิตะนะ	๖๐	บ้านสันกำแพงปลา
๘	นายไสว สุปรियธรรม	๗๔	บ้านสันกำแพงปลา
๙	นางสาวสุวคนธ์ อินโปธา	๕๒	บ้านสันกำแพงปลา
๑๐	นายไถ ญาณสาร	๗๒	บ้านทรายมูล
๑๑	นายแก้ว บุญทาไต้ะ	๕๐	บ้านทรายมูล
๑๒	นางบุญ	๗๒	บ้านทรายมูล
๑๓	พ่อหนานบุญมี ใจมูล	๗๕	บ้านร้องม่วงม้า
๑๔	นางลา พรหมอินตะ	๘๘	บ้านร้องม่วงม้า
๑๕	นางแก้ว ยาวิละ	๗๗	บ้านร้องม่วงม้า
๑๖	นางน้อย โนชัย	๗๖	บ้านหัวทุ่ง
๑๗	นายเสถียรทนต์ชัย	๘๔	บ้านหัวทุ่ง
๑๘	นางศรีนวล คำามูล	๗๑	บ้านหัวทุ่ง
๑๙	นางแดง ใจมูล	๕๑	บ้านหัวทุ่ง